

YIL 36 SAYI 130 2026/2

TMMOB Mimarlar Odası İzmir Şubesi'nin üç ayda bir yayınlanan Ulusal Hakemli Dergisidir.
Yerel Süreli Yayın

Web sayfası üzerinde açık kaynaktır:
 www.egemimarlik.org

Yayınlayan

Mimarlar Odası İzmir Şubesi adına;
 Yayın Komitesi

Sahibi Uğur Yıldırım

Yayın Sekreteri Ilgın Külekçi

Grafik Tasarım Güler Özsakarya Ertan

Konsept Tasarım Emre Çikinoğlu

Yayın Komitesi

Lale Başarır, Doç. Dr.
 Ülkü İnceköse, Doç. Dr.
 Çağlayan Deniz Kaplan, Dr.
 Seçkin Kutucu, Dr. Öğr. Gör.
 Deniz Özkut, Prof. Dr.
 Ebru Yılmaz, Doç. Dr.
 (Soyadına göre alfabetik)

Ege Mimarlık Bilimsel Danışma Kurulu

Ayşe Güliz Bilgin Altınöz, Prof. Dr.
 Neslihan Dostoğlu, Prof. Dr.
 Gül Kaçmaz Erk, Doç. Dr.
 Emine Özen Eyüce, Prof. Dr.
 Hikmet Sivri Gökmen, Doç. Dr.
 Deniz Güner, Prof. Dr.
 Berin Gür, Prof. Dr.
 Emel Kayın, Prof. Dr.
 İpek Özbek, Prof. Dr.
 Güven Arif Sargin, Prof. Dr.
 Uğur Tanyeli, Prof. Dr.
 Koray Velibeyoğlu, Prof. Dr.
 (Soyadına göre alfabetik)

Tarandığı Veritabanları

DAAI - Design and Applied Arts Index
 DergiPark
 DOAJ - Directory of Open Access Journals
 SOBIAD - Sosyal Bilimler Atf Dizini

Yayın Yeri

Mimarlar Odası İzmir Şubesi - İzmir Mimarlık Merkezi
 1474 Sokak No: 9 Alsancak İzmir
 Tel: (232) 463 66 25 (pbx)
 Faks: (232) 463 52 12
 egemim@izmimod.org.tr
 www.izmimod.org.tr/ egemim@izmimod.org.tr

Akhisar Temsilciliği: (0236) 414 86 50
 Aydın Temsilciliği: (0256) 213 45 33
 Bergama Temsilciliği
 Didim Temsilciliği: (0256) 811 06 77
 Kuşadası Temsilciliği: (0256) 612 00 91
 Manisa Temsilciliği: (0236) 232 68 07
 Nazilli Temsilciliği: (0256) 312 84 83
 Ödemiş Temsilciliği: (0232) 545 73 73
 Salihli Temsilciliği: (0236) 715 08 23
 Turgutlu Temsilciliği: (0236) 312 04 21
 Uşak Temsilciliği: (0276) 212 29 57

Baskı

Metro Matbaacılık Ltd. Şti.
 Yahya Kemal Beyatlı Cd. No:94
 Begos 3. Bölge 35400 Buca / İZMİR
 T. +90 232 290 33 11
 Sertifika No: 40921

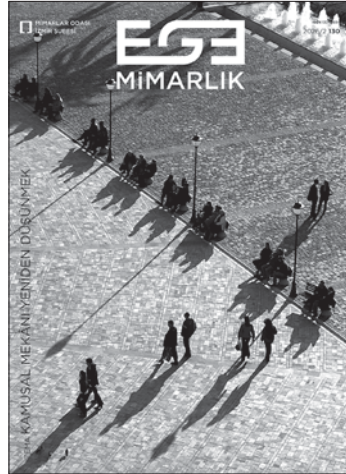
Mimarlar Odası İzmir Şubesi Üyeleri için ücretsizdir.

Fiyat 400 TL Yıllık Abonelik 1600 TL

OPEN ACCESS This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

• Ege Mimarlık makale seçimleri Yayın Kurulu'nun ön değerlendirmesinin ardından hakemler tarafından yapılmaktadır. Sadece hakemli değerlendirme sürecinden geçen yazılar "makale" kategorisinde yer almaktadır.

KAPAK Konak Meydanı

FOTOĞRAF Mimarlar Odası İzmir Şubesi Arşivi

BAŞYAZI ...2**İNGİLİZCE ÖZET ...3****HABERLER ...4****YARIŞMA**

**Yangın Var! Orman Yangınlarına Karşı
 Yaratıcı Çözümler Öğrenci Fikir Projesi
 ...6**

YAPI TANITIM

İkiartıbir Mimarlık

Didim Amfi ...10**TEMA**

**KAMUSAL MEKÂN YENİDEN
 DÜŞÜNMEK ...16**

İNCELEME

Emrah Mehmet Güllüoğlu, Erdem Üngür,
 İbrahim Emre Gündoğdu, İdil Bayar
 (Herkes İçin Mimarlık Derneği)
**Afet Sonrası Kamusal Mekânı
 "Yeniden" Düşünmek ...18**

İNCELEME

Ayşe Aydoğan

**Dissensus Sahnesi Olarak Kamusal
 Mekân: Meydan İşgalleri Atlası ...22**

BÖLÜNMÜŞ EKRAN

Engin Bozkurt (Moderatör), Cuma
 Çiçek, Funda Şenol, Fuat Ercan, Ferhat
 Hacılibeyoğlu
Dört Kent Dört Anlatı ...28

MAKALE (Araştırma Makalesi)

Esra Nur Gündüz

**Politik Bir Fail Olarak Cyborg Flâneur
 ve Kamusal Mekânın Politik İnşası:
 Taşkıyla Direnişi Örneği ...40**

MAKALE (Araştırma Makalesi)

Hüseyin Küçüköğlü, Ebru Çubukçu,
 Şebnem Gökçen

**İzmir Liman Arkasının Kültür
 Bölgesi Olma Potansiyeli: Mekânsal
 Adaptasyon, Aktörler Arası İlişkiler,
 Yönetmel Birlik ...48**

MAKALE (Araştırma Makalesi)

Zeynep Berfin Çetinkaya

**Temsil ile Gündelik Arasında:
 Bayındır'da Üç Kamusal Odakta Kalışın
 Meşrulaştırılması ...60**

MAKALE (Araştırma Makalesi)

Aslı Yalçın, Burak Asiliskender

**Kamusal Mekânın Mikro Ölçekli
 Üretimi: Mimarların Parkı'nda
 Sosyopetallik ve Mikro Kamusallığın
 Müzakeresi ...68**

MAKALE (Araştırma Makalesi)

Zehranur Yılmaz, Ayça Araz

Ustaömeroğlu

**Erişilebilirlik ve Evrensel Tasarım
 Bağlamında Kamusal Mekânı Yeniden
 Düşünmek: Trabzon Kent Parkları
 Örneği ...76**

EGE MİMARLIK BİLGİLENDİRME**EGE MİMARLIK Yayın Çizgisi****EGE MİMARLIK Gönderim Koşulları ...88**

Kamu kavramı, yalnızca devlete ait olanı ifade eden dar bir tanımlamanın ötesinde, toplumu oluşturan bireylerin ortak ihtiyaçlarını, haklarını ve taleplerini kapsayan, paylaşılan ve müşterek olanı işaret eden çok katmanlı bir yapıya karşılık gelir. Kamusalılık ise bu ortaklık fikrinin mekânda görünür hâle geldiği, farklılıkların bir aradalığını mümkün kılan toplumsal bir zemin olarak önem taşır. Bu zeminin en somut karşılıklarından biri olan kamusal mekân; yalnızca fiziksel bir çevreyi değil, bireylerin karşılaşma, ifade üretme, etkileşim kurma ve ortak yaşam deneyimlerini mümkün kılan toplumsal bir alanı ifade eder.

Kentlerin meydanları, parkları, sokakları ve kıyıları, gündelik yaşamın akışı içinde karşılaşmaların, tartışmaların ve kolektif deneyimlerin mekânsal arayüzlerini oluşturur. Bu yönüyle kamusal mekân yalnızca mimari ve kentsel tasarımın konusu değil, aynı zamanda toplumsal ilişkilerin, politik süreçlerin ve güç dengelerinin görünür olduğu bir alan olarak değerlendirilmelidir.

Ancak günümüz kentlerinde kamusal mekânın anlamı ve işlevi önemli bir dönüşüm içerisinde. Neoliberal kent politikaları, kentsel mekânı giderek daha fazla piyasa ilişkileri içerisinde yeniden üretmekte, kamusal alanlar yatırım ve rant odaklı projelerin konusu hâline getirilmektedir. Özel sermaye yatırımlarıyla dönüşen kent parçaları, kamusal alan işgalleri ve kamusal alanın ticarileştirilmesi, kamusal mekânın daralmasına ve parçalanmasına neden olmaktadır. Bu süreçte kamusal mekân, herkese ait olan ortak bir yaşam alanı olmaktan uzaklaşarak, erişimi sınırlı bir kentsel parçaya dönüşme riski taşımaktadır.

Bununla birlikte kamusal mekân, yalnızca gündelik yaşamın değil, aynı zamanda toplumsal itirazın ve kolektif söz üretiminin de alanıdır. Meydanlar ve sokaklar tarih boyunca farklı toplumsal kesimlerin taleplerini görünür kıldığı, dayanışma ve direniş pratiklerinin ortaya çıktığı mekânlar olmuştur. Bu nedenle kamusal mekân, iktidarın temsiline aracılık ettiği kadar toplumsal mücadelenin de mekânsal karşılığıdır.

Ege Mimarlık dergisi bu sayısında kamusal mekânı, mekânsal, toplumsal ve politik boyutlarıyla ele alarak kamusal yaşamın dönüşen anlamını tartışmaya açmayı amaçlamaktadır. Bu sayının hazırlanmasında emeği geçen Ege Mimarlık Yayın Kurulu'na ve katkılarıyla tartışmayı zenginleştiren tüm yazarlarımıza teşekkür eder, keyifli okumalar dileriz.

YÖNETİM KURULU

ŞUBE'DEN

EGE MİMARLIK'TAN

Kamusal mekân, kent ve mimarlık kuramının temel tartışma başlıklarından biri olmayı sürdürmektedir. Ancak günümüzde yaşanan toplumsal, siyasal ve teknolojik dönüşümler bu kavramın yeniden değerlendirilmesini gerekli kılmaktadır. Kamusal alanlar yalnızca fiziksel düzenlemelerle tanımlanan mekânlar değil; farklı toplumsal grupların bir araya geldiği, karşılaşma ve etkileşimlerin gerçekleştiği ortak yaşam ortamlarıdır. Bu bağlamda dergimizin bu sayısında kamusal mekânı mekânsal, toplumsal ve politik boyutlarıyla ele alarak güncel tartışmalara katkı sunmayı amaçladık.

İnceleme bölümünde Herkes İçin Mimarlık Derneği, 6 Şubat depremleri sonrasında Hatay ve Kahramanmaraş'taki kamusal alanlara, yapılanlara ve yapılamayanlara odaklanıyor; Ayşe Aydoğan ise kamusal mekânı toplumsal hareketler bağlamında "*dissensus*" sahnesi olarak tartışıyor.

Bölünmüş Ekran bölümü bu sayımız için ilk kez İzmir Mimarlık Merkezi'nin YouTube kanalı üzerinden canlı olarak yayımlanarak kaydedildi. Engin Bozkurt'un moderatörlüğünde Cuma Çiçek, Funda Şenol, Fuat Ercan ve Ferhat Hacılibeyoğlu sırasıyla Diyarbakır, Ankara, İstanbul ve İzmir'den farklı anlatılarla kamusal yaşamın dönüşümünü çok yönlü bir sohbetle değerlendiriyor. Canlı sohbet kaydının yanı sıra metni de bu sayımızda okuyucularımızla paylaşıyoruz.

Araştırma makaleleri ise kültür bölgeleri, erişilebilirlik, mikro kamusalılık gibi başlıkları tartışmaya açıyor: Esra Nur Gündüz, Taşkılla Direnişi örneğiyle dijitalleşen kentsel mekânlarda kamusal alanın politik inşasını; Hüseyin Küçüköğlü, Ebru Çubukçu ve Şebnem Gökçen İzmir'in liman arkasının mekânsal adaptasyon, aktörler arası ilişkiler ve yönetsel birlik ile kültür bölgesi olma potansiyelini; Zeynep Berfin Çetinkaya Bayındır ilçesinin üç odak mekânını "kalış" (bekleme-oyalanma-karşılama) üzerinden; Aslı Yalçın ve Burak Asiliskender Kayseri'de Mimarların Parkı örneğiyle sosyopetallik ve mikro kamusal yaşamın müzakeresini; Zehranur Yılmaz ve Ayça Araz Ustaömeroğlu Trabzon kent parklarının erişilebilirliğini detaylıca inceliyor.

Bu sayıda ayrıca Yapı Tanıtım bölümünde İkiartıbir Mimarlık'ın Didim Amfi projesine yer veriyor ve Ocak ayında sonuçlanan "Yangın Var! Orman Yangınlarına Karşı Yaratıcı Çözümler Öğrenci Fikir Projesi Yarışması"nın kazananlarını paylaşıyoruz.

130. sayımızın kamusal mekân üzerine yürütülen tartışmalara yeni katkılar sunmasını umuyor, iyi okumalar diliyoruz.

YAYIN KOMİTESİ

PROJECT**Didim Amfi***İkiartibir Architects***RECONSIDERING PUBLIC SPACE****DIVIDED SCREEN****Four Cities Four Narratives***1 (Moderator) Engin Bozkurt**2 Cuma Çiçek**3 Funda Şenol**4 Fuat Ercan**5 Ferhat Hacılibeyoğlu***ANALYSIS****“Re”-Thinking Public Space after Disasters***Emrah Mehmet Güllüoğlu, Erdem Üngür, İbrahim Emre Gündoğdu, İdil Bayar (Architecture for All)***ANALYSIS****Public Space as a Scene of Dissensus: An Atlas of Square Occupations***Ayşe Aydoğan, Paris ENSA Versailles, PhD Candidate***ARTICLE (Research Article)****The Cyborg Flâneur as a Political Agent and the Political Construction of Public Space: The Case of the Taşkılla Resistance***Esra Nur Gündüz, Res. Asst., İstanbul Aydın University, Department of Digital Game Design*

This study examines the political reconstruction of public space in digitally mediated urban environments through the concept of the “cyborg flâneur.” As a posthuman actor, the cyborg flâneur positions itself as a strategic political subject within networked spaces where physical and digital existence intertwine. Focusing on protest practices emerging on Instagram, the study analyzes the @taskisladişen case to explore how digital activism produces new forms of publicness, reconfigures spatial circulation, and reshapes the reciprocal relationship between space, political action, and digital environments.

KEYWORDS Cyborg flâneur, digital public space, digital protest, posthuman subject, social media, Taşkılla Direniş.

ARTICLE (Research Article)**The Cultural Quarter Potential of Rear Port District in İzmir: Spatial Adaptation, Stakeholder Relations, Administrative Unity***Hüseyin Küçüköğlu, Res. Asst., Dokuz Eylül University, Department of City and Regional Planning
Ebru Çubukçu, Prof. Dr., Dokuz Eylül University, Department of City and Regional Planning
Şebnem Gökçen, Prof. Dr., İzmir University of Economics, Department of City and Regional Planning*

The study aims to systematically analyse the cultural quarter potential of the İzmir Port Back Area, in context of spatial characteristics, inter-actor relations and administrative structure dynamics. The methodology is based on a comparative assessment of field data within a theoretical framework concerning the transformation of industrial heritage areas. The findings reveal a fragmented structure at the spatial scale, limited synergy among actors, and apparent inconsistencies in sub-scale planning processes.

This study contributes to theory and practice by providing an original and multidimensional analytical framework for assessing a region’s culture-driven transformation potential.

KEYWORDS İzmir port back area, cultural quarter, space, actor, administrative union.

ARTICLE (Research Article)**Between Representation and the Everyday: Legitimizing Staying Across Three Public Sites in Bayındır***Zeynep Berfin Çetinkaya, Architect, Bayındır Municipality - Directorate of Urban Planning and Development*

This essay reads public space through staying—waiting, lingering, encounter—rather than representation. It draws on Habermas, Lefebvre, de Certeau, Gehl, and Bourdieu. Three sites in Bayındır are examined: Republic Square, the Hospital/Family Health Center frontage, and Atatürk Avenue’s market axis. Findings: openness carries representation, but pockets—shade, varied seating, water—enable life; continuous ramp, shade, water, and legible lighting dignify waiting; paid thresholds erode staying. Conclusion: publicness is reproduced by maintenance regimes; micro-public islands, shared logistics bays, wayfinding, and accessible routes strengthen staying.

KEYWORDS Public space, staying/lingering, everyday practices, maintenance regime.

ARTICLE (Research Article)**The Micro-Scale Production of Public Space: Negotiating Sociopetality and Micro-Publicness in Mırsınan Park***Aslı Yalçın, PhD Candidate, Abdullah Gül University, Department of Architecture
Burak Asiliskender, Prof. Dr., Abdullah Gül University, Department of Architecture*

This study examines how micro-public interactions are produced in a neighborhood-scale public open space through the relationship between sociopetality and micro-publicness. The qualitative field study conducted in Mırsınan Park in Kayseri is primarily based on direct and repeated observations. These observations are analyzed through behavioral mapping, which makes spatial and behavioral patterns visible, and through a micro-scene approach, which provides an interpretive framework for understanding everyday public encounters. The findings demonstrate that sociopetal spatial arrangements do not automatically generate public encounters; rather, micro-publicness emerges through the negotiation of spatial potential, user practices, and contextual conditions.

KEYWORDS Micro-public, neighborhood park, public open spaces, sociopetality, social sustainability.

ARTICLE (Research Article)**Rethinking Public Space in the Context of Accessibility and Universal Design: The Case of Trabzon Urban Parks***Zehranur Yılmaz, MSc. Architect
Ayça Araz Ustaömeroğlu, Assoc. Prof. Dr., Karadeniz Technical University, Department of Architecture*

Urban parks are areas that people use in common to relax and have fun. Within the scope of the study, Avni Aker Park, Meydan Park, Botanical Park and Eco Park located in Ortahisar, Trabzon were selected as sample areas. The study is based on a field study conducted by literature review, observation, analysis and surveys. It has been concluded that the suitability of the parks designated as the sample area in terms of universal design and accessibility is not complete.

KEYWORDS Public space, accessibility, universal design, urban parks.

TMMOB Mimarlar Odası İzmir Şubesi 48. Olağan Genel Kurulu ve Seçimler

Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği (TMMOB) çatısı altında faaliyet gösteren Mimarlar Odası İzmir Şubesi'nin iki yılda bir düzenlenen Olağan Genel Kurulu ve seçim süreci, bu yıl 48. kez 31 Ocak-1 Şubat 2026 tarihlerinde tamamlandı.

47. Dönem Yönetim Kurulu Başkanı Uğur Yıldırım'ın yaptığı açılış konuşması ve ardından Başkanlık Divanı seçimi ile başlayan Genel Kurul, 47. Dönem Yönetim Kurulu tarafından hazırlanan Çalışma Raporu'nun sunulmasıyla devam etti. Çalışma Raporu'nun görüşülerek karara bağlanması ardından, yeni dönem çalışma ilkeleri ile Şube organları ve Oda Genel Kurulu delegasyonu için asil ve yedek adaylar belirlendi.

İzmir Mimarlık Merkezi'nde yapılan Genel Kurul ve seçimler, üyelerin yoğun katılımıyla gerçekleştirildi. Şube üyeleri, 45. dönemden bu yana yönetimde yer alan "Birlikte" ekibinin göreve devam etmesi yönünde oy kullandı. Genel Kurul ve seçim sürecine ilgi gösteren tüm meslektaşlarımıza teşekkür ederiz.

Uğur Yıldırım (Başkan)
Berna Küçük (Başkan Yardımcısı)
Seren Durmuş (Sekreter Üye)
Sinan Alper (Sayman Üye)
Hikmet Eldek Güner (Asil Üye)
Çağla Çatkin (Asil Üye)
Mehmet Bütüner (Asil Üye)
Habip Yılmaz (Yedek Üye)
Selen Özdoğan (Yedek Üye)
Çağlayan Deniz Kaplan (Yedek Üye)
Merve Ayten Kılıç (Yedek Üye)
Hande Berkmen (Yedek Üye)
Süleyman Burçak Çıkıkçı (Yedek Üye)
Oben Akmaz (Yedek Üye)

YANGIN VAR! Orman Yangınlarına Karşı Yaratıcı Çözümler Öğrenci Fikir Projesi Yarışması

Orman yangınlarının önlenmesi, erken tespiti, müdahale süreçleri ve yangın sonrası iyileşme aşamalarına yönelik yenilikçi çözümler geliştirmek amacıyla, TMMOB Mimarlar Odası İzmir Şubesi tarafından düzenlenen "YANGIN VAR! Orman Yangınlarına Karşı Yaratıcı Çözümler Öğrenci Fikir Projesi Yarışması" sonuçlandı.

Yarışmaya başvuran 28 proje, jüri tarafından; orman yangınları kapsamında farklı ölçek ve bağlamlarda kurgulanan çeşitli senaryolar

doğrultusunda değerlendirildi. Bu kapsamda, önlem ve hazırlık aşamalarından müdahale ve tahliye süreçlerine, yangın sonrası iyileşme ve yeniden yapılanma evrelerine kadar tüm aşamalarda geliştirilen yenilikçi çözüm önerileri ele alındı. Yarışmanın öğrenci düzeyinde ve fikir yarışması niteliğinde olması nedeniyle, projelerin tutarlılığı ile konuya yaklaşımlarındaki özgünlük ön planda tutuldu.

Değerlendirme sürecinde; amaca uygunluk, özgün ve tutarlı senaryo

kurgusu, mekânsal strateji önerileri, inovatif yaklaşım, yorumlama düzeyi ve derinlik ile anlatım yeterliliği başlıca ölçütler olarak belirlendi. Yarışmaya ilişkin ayrıntılı jüri raporu ve değerlendirmelere Mimarlar Odası İzmir Şubesi'nin web sitesi üzerinden ulaşılabilir.

Yarışmanın ödül töreni ve kolokyumu, 17 Ocak 2026 Cumartesi günü, İzmir Mimarlık Merkezi'nde gerçekleştirildi. Yarışmaya katılan tüm öğrencilere teşekkür eder, ödül kazanan ekipleri bir kez daha kutlarız.

EŞDEĞER ÖDÜL | 1 sıra numaralı 35697 rumuzlu proje | Mehmet Hakan Yılmaz, Dokuz Eylül Üniversitesi

Sudenas Hastürk, Dokuz Eylül Üniversitesi

SİMBİYOZ: Urla Barbaros Köyü Bütünleşik Yangın Savunma ve İyileştirme Sistemi

İklim krizi ve insan faktörüyle artan orman yangınları başta yerleşim yerlerindeki insan yaşamı olmak üzere tüm ekosistemi tehdit etmektedir.

Mevcut durumda yangınlara müdahale şeklimiz sadece yangınları söndürmeye yönelik olduğu için yetersiz kalmaktadır.

Proje bu problemlere çözüm olarak bir süreç önermektedir. Sürecin uygulanabilirliği açısından 2025 yazında yangın atlatmış olan Urla Barbaros Köyü seçilmiştir.

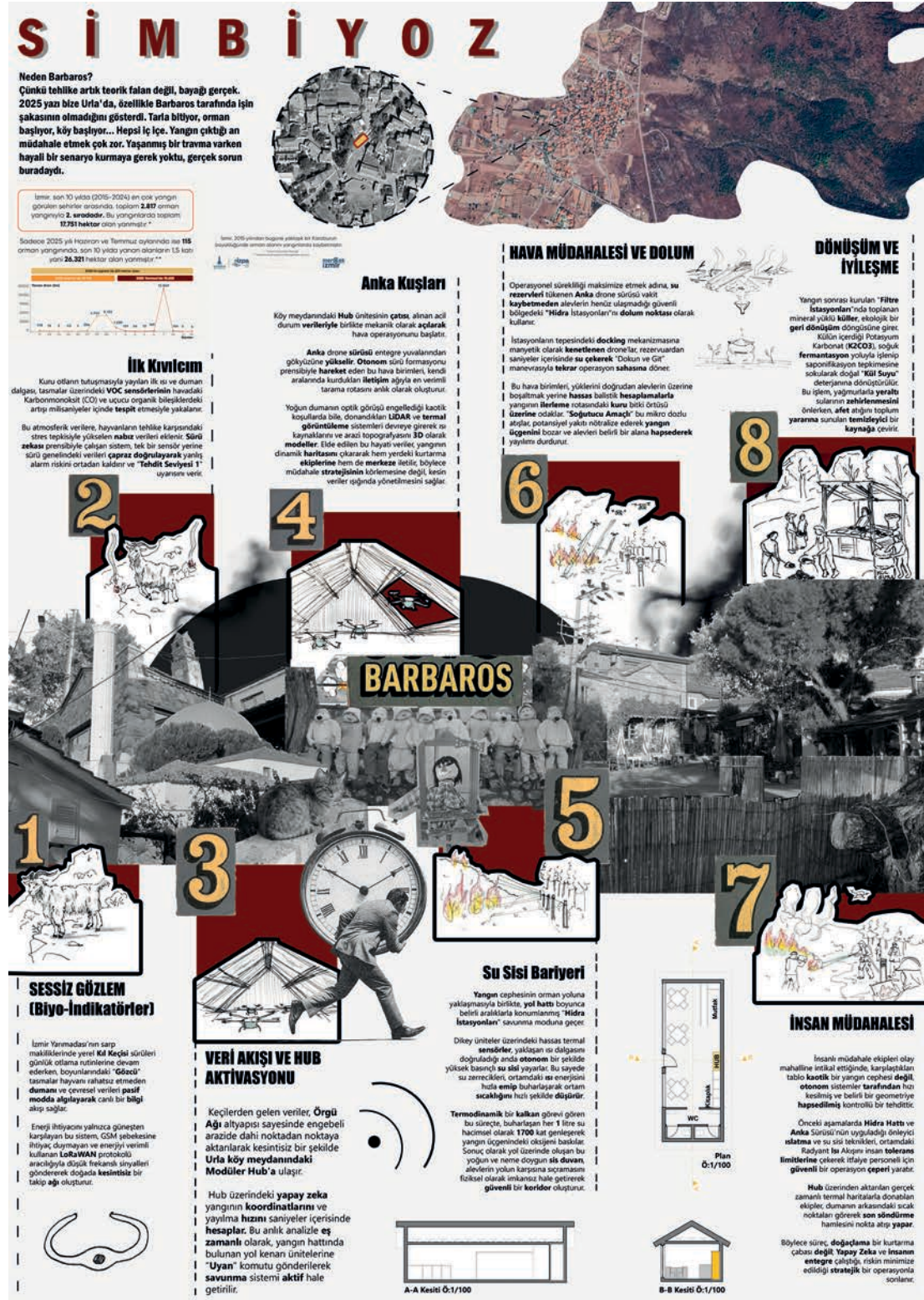
Yazın yaşanan yangında yerel halkın nasıl etkilendiğini araştırmak üzere Barbaros köyüne yapılan ziyarette halkın yangın söndürme sürecini yetersiz bulduğu tespit edilmiştir. Proje bu ziyaret dikkate alınarak yangın söndürme sürecine sürdürülebilir bir bakış açısı katmayı vizyon edinmiştir. Tasarlanan süreç 8 aşamalı döngüsel bir sistemden oluşmaktadır.

Giyilebilir hayvan teknolojileri, zirai dronlar ve sisleme sistemleri hâlihazırda endüstriyel alanda kullanılmaktadır. Projenin inovasyonu, bu parçaları tek bir otonom ağda birleştirmesidir.

Geniş ormanlık alanları insan gücüyle 7/24 izlemenin maliyeti çok yüksektir. Ancak IOT ve LoRaWAN sistemlerini kullanan ve sadece kriz anında devreye giren pasif sensörler çok düşük işletme maliyeti sunar.

SİMBİYOZ; doğaya karşı değil, doğayla birlikte çalışan bir savunma hattıdır.

Barbaros Köyü örneğinde kurgulanan bu model; yangını bir "savaş" olmaktan çıkarıp, yönetilebilir bir "doğa olayı" seviyesine indirmeyi amaçlar. Hem yerel biyo-çeşitliliği koruyan hem de teknolojik üstünlük sağlayan bu sistem, yangın kuşağındaki tüm köyler için ölçeklenebilir bir model önerisidir.

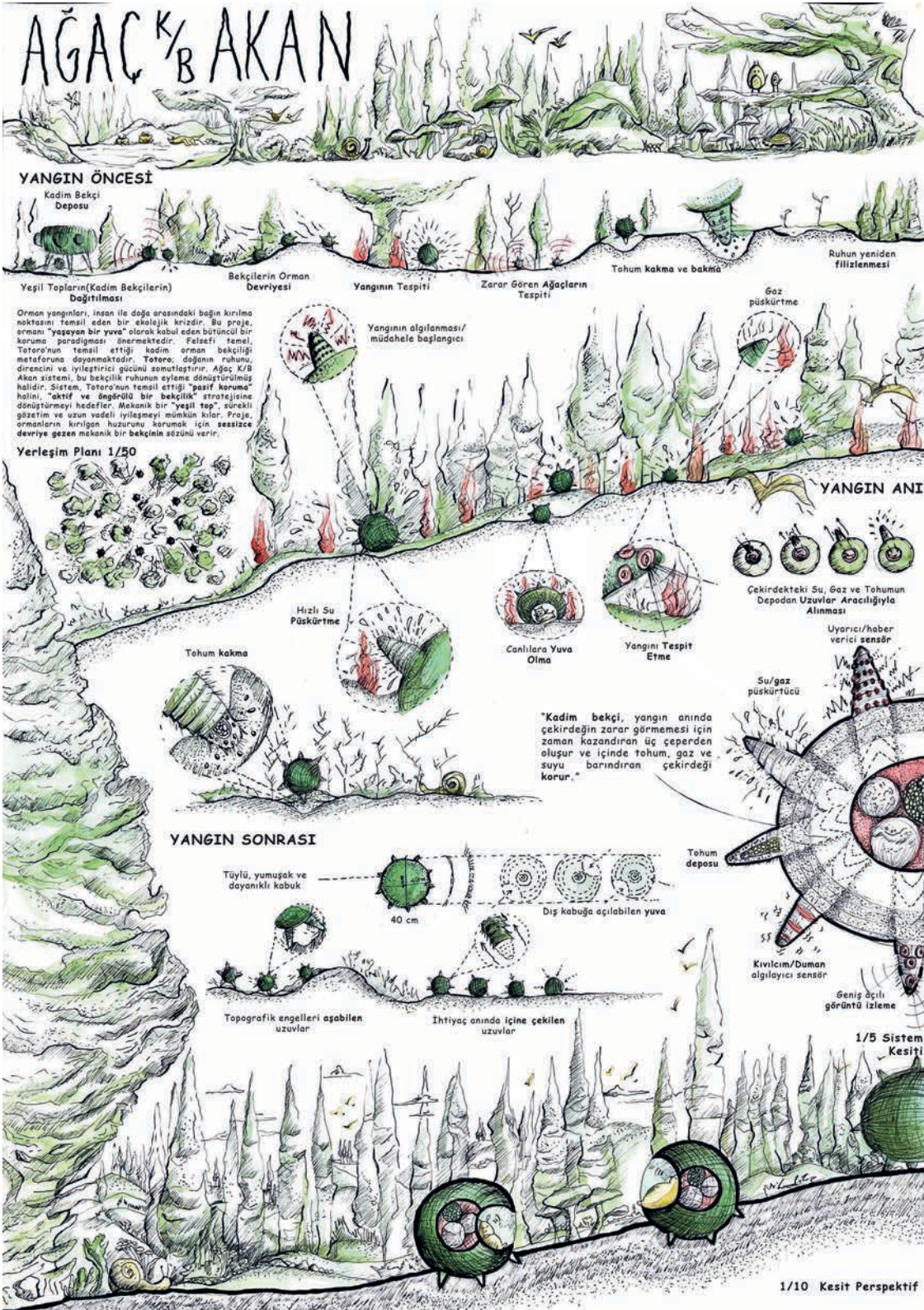

EŞDEĞER ÖDÜL | 5 sıra numaralı 91352 rumuzlu proje | **Ahmet Efe Haşılciöğlu**, Dokuz Eylül Üniversitesi

Arda Mamus, İzmir Demokrasi Üniversitesi **İrem Çakırca**, İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü **Doğa Solkun**, İzmir

Yüksek Teknoloji Enstitüsü **Öykü Solkun**, İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü

AĞAÇ K/B AKAN

Orman yangınları, günümüzde yalnızca fiziksel bir yıkım değil, aynı zamanda insan ile doğa arasındaki bağın kırılma noktasını temsil eden bir ekolojik krizdir. Geleneksel yangınla mücadele yaklaşımlarının ötesine geçen bu proje, yangını söndürmekten ziyade önlemeyi ve iyileştirmeyi merkeze alan, ormanı “yaşayan bir yuva” olarak kabul eden bütüncül bir koruma paradigması önermektedir. Bu paradigmanın felsefi ve sembolik temeli, Studio Ghibli'nin ikonik karakteri Totoro'nun temsil ettiği kadim orman bekçiliği metaforuna dayanmaktadır.

Totoro, sadece bir çizgi film karakteri olmanın ötesinde, doğanın sessiz, sabırlı ve koruyucu ruhunu simgeleyen evrensel bir arketiptir. Devasa bir kamfor ağacının köklerinde yaşayan bu varlık, ormanın ruhunu, direncini ve iyileştirici gücünü somutlaştırır. Totoro'nun pasif görünen varlığı, aslında ekosistemle kurduğu derin ve sürekli bir diyaloga işaret eder; o, gözetleyen, hisseden ve gerektiğinde müdahale eden bir “doğa bilinci”dir.

Ağaç K/B Akan sistemi, işte bu kadim bekçilik ruhunun, çağdaş teknoloji ile somutlaştırılmış ve eyleme dönüştürülmüş halidir. Proje, Totoro metaforundan hareketle, ormanı yalnızca bir kaynak veya alan değil, içinde bir ruh barındıran canlı bir yuva olarak okur. Bu okuma, yangın tehdidini de yalnızca teknik bir sorun değil, bu yuvanın dengesinin bozulması olarak ele almayı gerektirir. Dolayısıyla sistem, Totoro'nun temsil ettiği “pasif koruma” (vardır, hisseder, bekler) halini, sensörler ile donatılmış “aktif ve öngörülü bir bekçilik” stratejisine dönüştürmeyi hedefler. Mimari yaklaşım ise, bu felsefeyi taşıyacak, ormana yabancılaşmayan, onunla hemhal olan bir sistemler bütünü tasarlama sorumluluğuyla şekillenir.

EŞDEĞER ÖDÜL | 10 sıra numaralı 17394 rumuzlu proje | **Emre Baba, Trakya Üniversitesi**

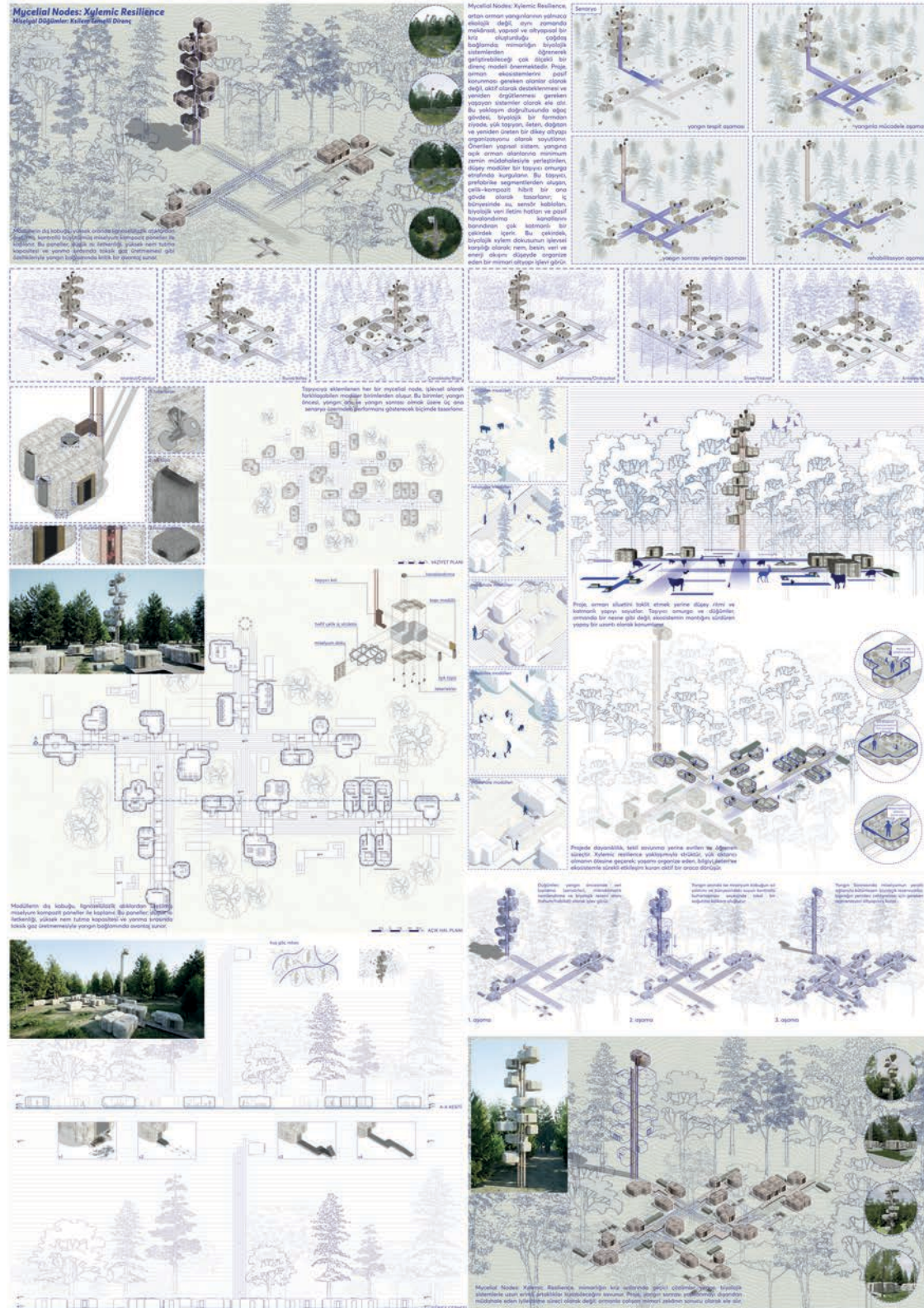
Hilal Tatlı, Trakya Üniversitesi Emirhan Koca, Trakya Üniversitesi Ceren Çelik, Trakya Üniversitesi

MİSELYAL DÜĞÜMLER: KSİLEM TEMELLİ DİRENÇ

Mycelial Nodes: Xylemic Resilience, artan orman yangınlarının yalnızca ekolojik değil, aynı zamanda mekânsal, yapısal ve altyapısal bir kriz oluşturduğu çağdaş bağlamda; mimarlığın biyolojik sistemlerden öğrenerek geliştirebileceği çok ölçekli bir direnç modeli önermektedir. Proje, orman ekosistemlerini pasif korunması gereken alanlar olarak değil, aktif olarak desteklenmesi ve yeniden örgütlenmesi gereken yaşayan sistemler olarak ele alır. Bu yaklaşım doğrultusunda ağaç gövdesi, biyolojik bir formdan ziyade, yük taşıyan, ileten, dağıtan ve yeniden üreten bir dikey altyapı organizasyonu olarak soyutlanır.

Önerilen yapısal sistem, yangına açık orman alanlarına minimum zemin müdahalesiyle yerleştirilen, düşey modüler bir taşıyıcı omurga etrafında kurgulanır. Bu taşıyıcı, prefabrike segmentlerden oluşan, çelik-kompozit hibrit bir ana gövde olarak tasarlanır; iç bünyesinde su, sensör kabloları, biyolojik veri iletim hatları ve pasif havalandırma kanallarını barındıran çok katmanlı bir çekirdek içerir. Bu çekirdek, biyolojik xylem dokusunun işlevsel karşılığı olarak; nem, besin, veri ve enerji akışını düşeyde organize eden bir mimari altyapı işlevi görür.

Taşıyıcı gövdenin dış kabuğu, yangına dayanıklı mineral bazlı paneller ile kaplanırken, belirli zonlarda bu kabuk miselyum kaplı modüler düğümlerin bağlanabileceği geçirgen bağlantı noktalarıyla kesintiye uğratılır. Böylece sistem, sabit ve kapalı bir kule tipolojisi üretmek yerine, çevresel koşullara göre büyüeyebilen, eksilebilen ve yeniden konfigüre edilebilen adaptif bir dikey organizma haline gelir.

EŞDEĞER ÖDÜL | 11 sıra numaralı 31257 rumuzlu proje | **Nisa Nur Çapık**, İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü

Mustafa Kocaman, İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü **Emine Kevser Zeybek**, İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü

Zeynep Korkmaz, *İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü*

OBRUK

Proje alanı, geçmişte farklı ölçeklerde orman yangınlarının meydana geldiği İzmir ili Bergama ilçesinde, Kozak Yaylası sınırları içerisinde yer alan terk edilmiş bir orman alanında konumlanmaktadır. Bu proje, yangınla tahrip olmuş bir peyzajda doğanın potansiyellerini savunma ve iyileşme aracına dönüştüren mekânsal bir altyapı önerisi olarak kurgulanmıştır. “Obruk”, topografya, su, ekosistem ve bilgi arasındaki ilişkiyi yeniden tanımlayan bir direnç sistemidir.

Projenin çıkış noktası, yangının yalnızca bir felaket değil, arazi üzerinde dönüştürücü etki yaratan süreç olduğu fikridir. Bu doğrultuda tasarım, bastırıcı çözümler yerine yangını okuyarak ve yönlendirerek çalışan tersine bir strateji geliştirir. Obruk kavramı, yaklaşımın mekânsal karşılığı olarak; yeryüzünde açılan, hem koruyucu hem de dönüştürücü bir boşluk şeklinde ele alınır. Topografya, pasif bir zemin değil, yangın, su ve insan hareketlerini yönlendiren aktif bir sistem olarak kurgulanmış; yükselen alanlar gözlem ve erken uyarı noktası, çukurlaşan alanlar ise korunaklı obruk hacimleri olarak tanımlanmıştır.

Projenin en temel ilkelerinden biri, yangına karşı geliştirilen kontrollü karşı yanma (backburning) stratejisidir. Obruk içinde yer alan doğal bitki örtüsü, yangın anında tamamen korunması gereken bir eleman olarak değil; kontrollü biçimde yanmasına izin verilen bir yakıt azaltıcı kalkan olarak ele alınmıştır. Bu yaklaşım, ana yangının ilerleyebileceği yakıtı önceden ortadan kaldırarak yangının enerjisini düşürmeyi amaçlar.

Bu süreç, yükselen topografya üzerinde konumlanan gözlem kulesi ve sensör sistemleri tarafından izlenir. Erken uyarı mekanizmaları sayesinde obruk içindeki su sistemleri ve müdahale altyapısı aktive edilir. Böylece yangın, doğrudan karşı konulan bir tehdit olmaktan çıkar; yönlendirilen ve kontrol altına alınan bir süreç dönüşür.

EŞDEĞER ÖDÜL | 18 sıra numaralı 64703 rumuzlu proje | Ahmet Sevgi, Trakya Üniversitesi

Gizem Özelmacı, Trakya Üniversitesi Simge Çalıkoğlu, Trakya Üniversitesi

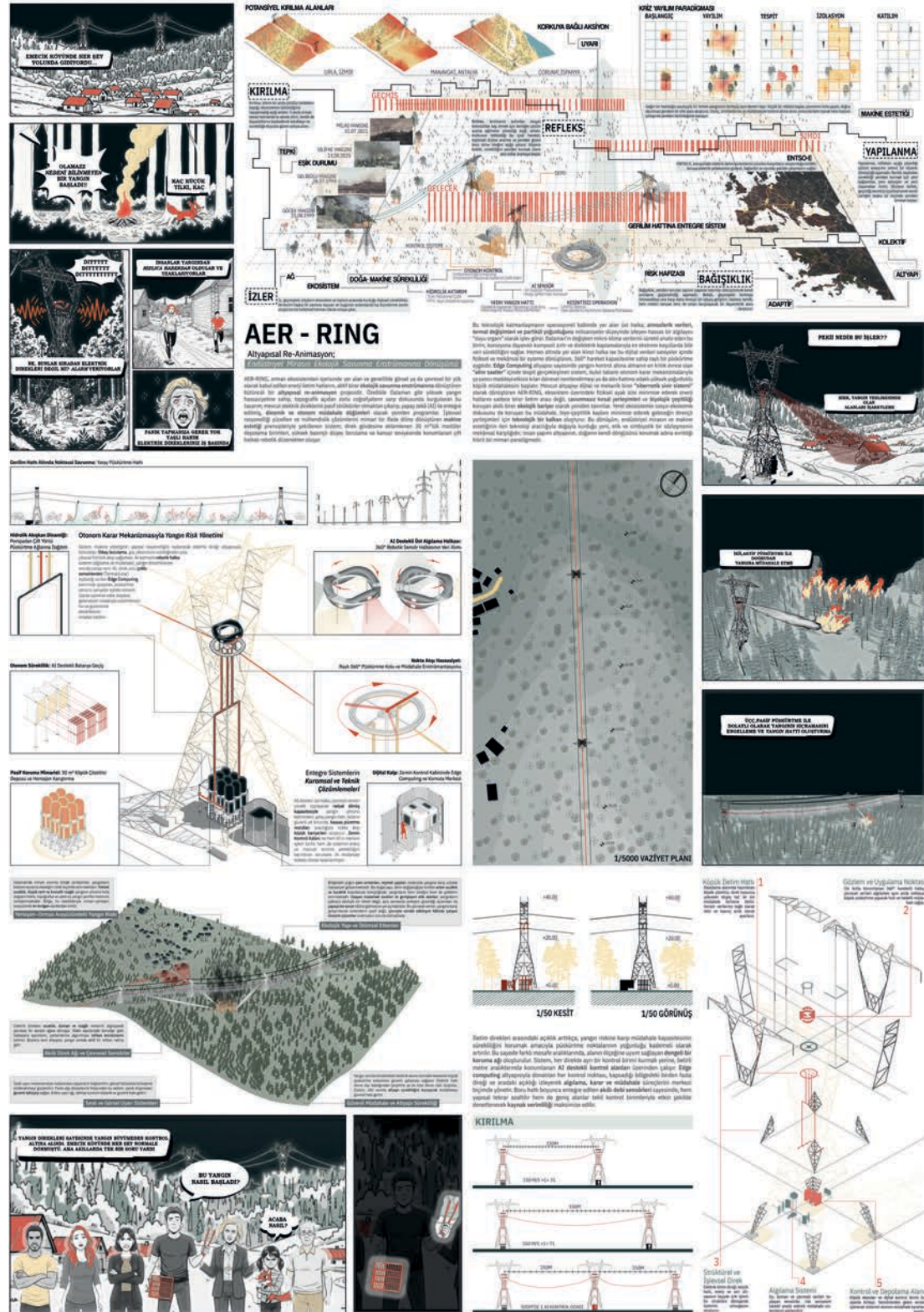
AER-RING | ALTYAPISAL RE-ANİMASYON

Endüstriyel Mirasın Ekolojik Savunma Enstrümanına Dönüşümü

AER-RING, orman ekosistemleri içerisinde yer alan ve genellikle görsel ya da çevresel bir yük olarak kabul edilen enerji iletim hatlarını, aktif birer ekolojik savunma enstrümanına dönüştüren bütüncül bir altyapısal re-animasyon projesidir. Tasarım, elektrik direklerini pasif strüktürler olmaktan çıkarıp, yapay zekâ (AI) ile entegre edilmiş, dinamik ve otonom müdahale düşümleri olarak yeniden programlar. İşlevsel rasyonelliği yücelten ve mühendislik çözümlerini mimari bir ifade diline dönüştüren makine estetiği prensipleriyle şekillenen sistem; direk gövdesine eklemlenen 30 m²'lük modüler depolama birimleri, yüksek basınçlı düşey borulama ve kanopi seviyesinde konumlanan çift halkalı robotik düzenekten oluşur. Bu dönüşüm, endüstriyel mirasın ve makine estetiğinin ileri teknoloji aracılığıyla doğayla kurduğu yeni, etik ve simbiyotik bir sözleşmenin mekânsal karşılığıdır; insan yapımı altyapının, doğanın kendi döngüsünü korumak adına evrildiği hibrit bir mimari paradigmadır.

Proje, özellikle yüksek yangın hassasiyetine sahip, topografik açıdan zorlu bir coğrafya olan Dalaman'ın sarp dokusunda kurgulanmıştır. Dalaman'ın değişken mikro-klima verileri, ani rüzgar yönü değişimleri ve orman-kırsal arayüzündeki yerleşim yoğunluğu, sistemin otonom karar mekanizmalarını yerleştirir. Mevcut enerji koridorları, orman içinde zaten açılmış olan yapay yaralar gibi görülme yerine, yangına karşı kurulacak stratejik savunma hattının doğal birer taşıyıcısı olarak yeniden tanımlanmıştır.

AER-RING, endüstriyel bir mirası reddetmek yerine onu teknoloji ve tasarımla yeniden canlandırarak (re-animasyon), orman yangınları karşısında proaktif, akıllı ve estetik bir savunma mimarisi önermektedir.

Didim Amfi Tiyatro

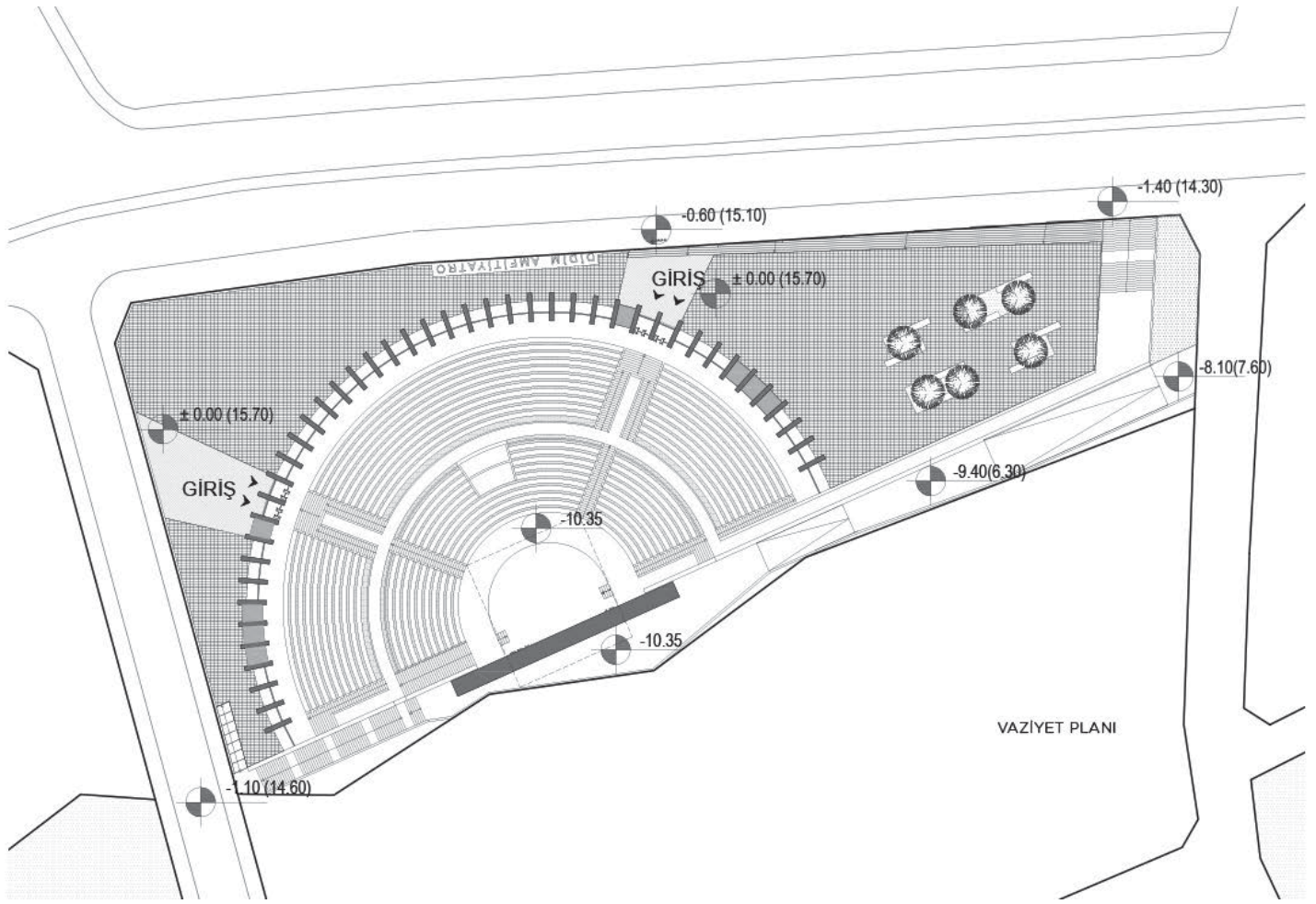
İkiartıbir Mimarlık

PROJE GRUBU **Orhan Ersan, Deniz Dokgöz, Ferhat Hacılibeyoğlu**
 YARDIMCI MİMAR **Gülcan Afacan**
 İŞVEREN **Didim Belediyesi**
 YAPIMCI **Tunç İth. İhr. Pev. İnş. Ltd. Şti.**
 STATİK PROJE **Ergun Dinçer**
 MEKANİK PROJE **Mehmet Göğüşgeren**
 ELEKTRİK PROJE **Cihan Onmuş**
 PEYZAJ TASARIMI **Didim Belediyesi**
 TOPLAM İNŞAAT ALANI **7253 m²**
 FOTOĞRAFLAR **Didim Belediyesi**
 WEB SİTESİ **www.ikiartıbir.com.tr**

Bir turizm ve kıyı kenti olan Didim sahip olduğu doğal değerlerin yanı sıra antik yerleşim yerlerine yakınlığıyla da dünya kültür turizminin ilgi çekici bir noktasıdır. Antik çağın ünlü filozoflar kenti Milet Didim'e 20 km uzakta bulunmaktadır. Antik dönemin en ihtişamlı tapınağı Apollon tapınağı Didim'in Batı Anadolu yönünden girişinde bulunmakta ve Milet'e kutsal yol ile bağlanmaktadır. Turizmden kaynaklı olarak yaz nüfusu önemli bir artış göstermektedir. Kent merkezinin güneyinde bulunan Altinkum Plajı'na 1,5 km mesafede, kıydan üst kotta bulunan Aytepe Caddesi'nin oluşturduğu yamacın tanımlandığı alanın bir kısmı tasarım alanı olarak tarif edilebilir. Amfi tiyatro parselin formuna uygun olarak

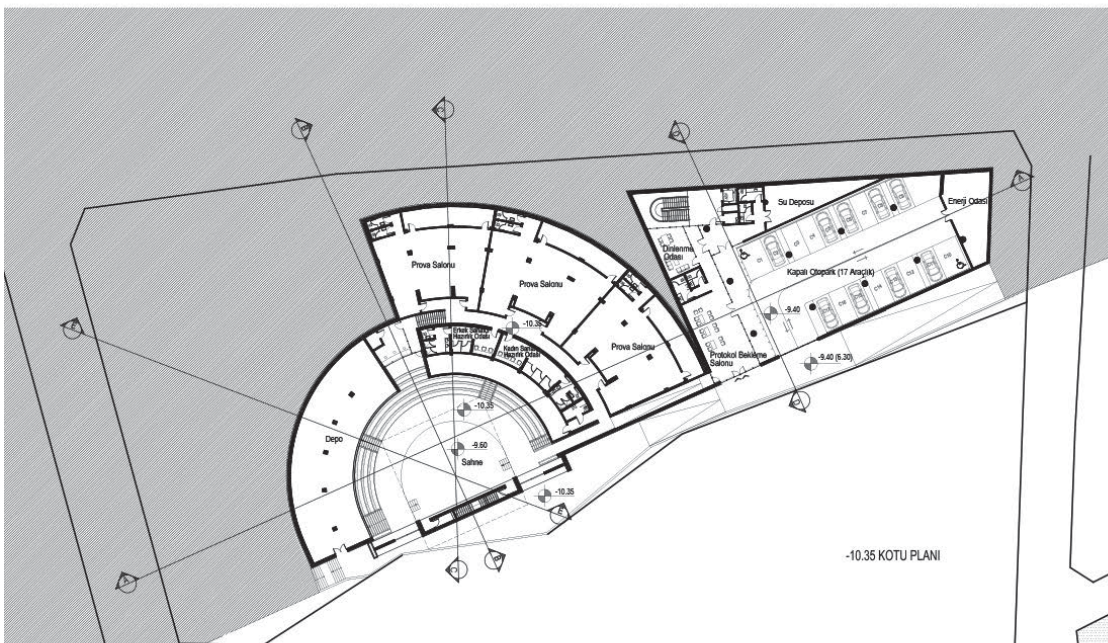
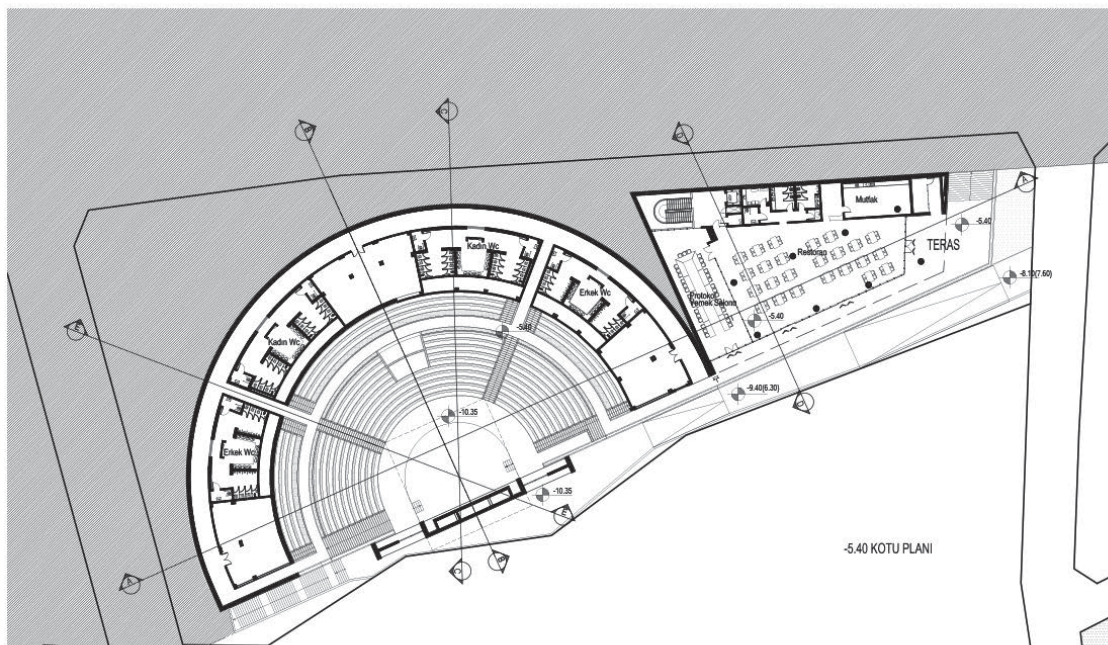
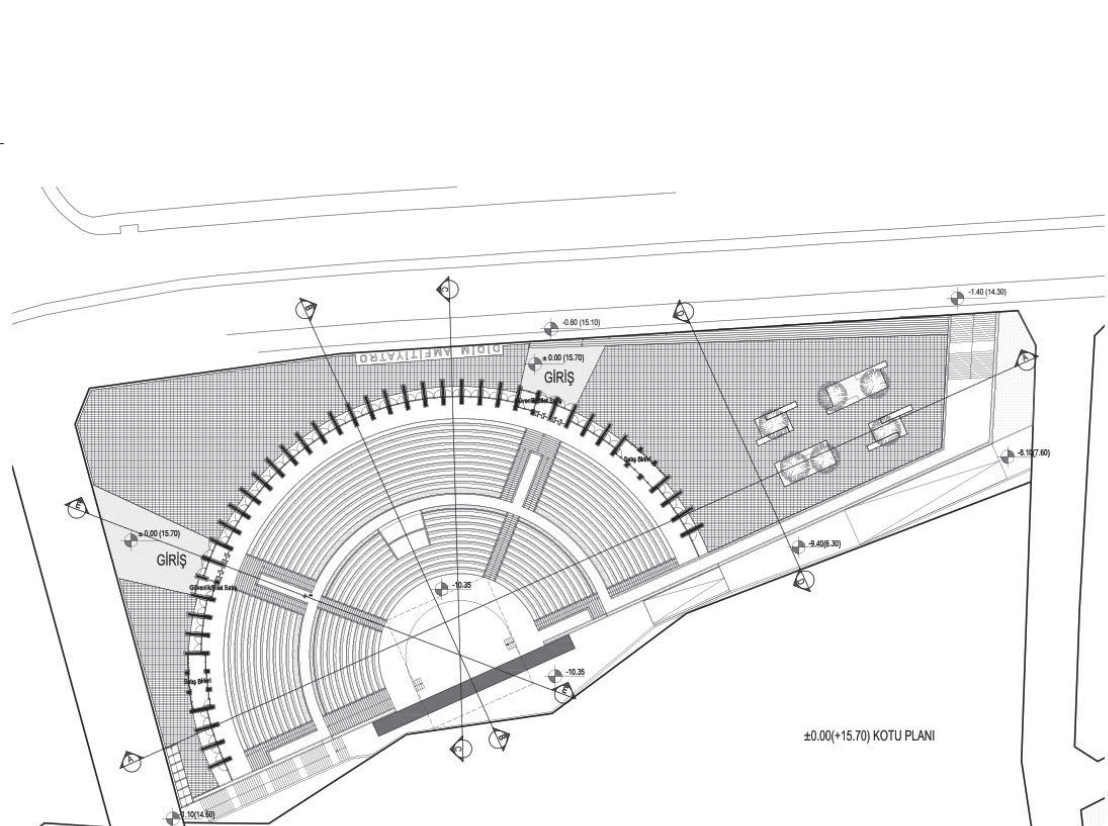
genişleyen kısmına yerleştirilmiş, daralan kısımda ise otopark ve sosyal tesisler çözülmüştür. Sosyal tesis bloğu yol kotunun altında önerilmiş çatısı ise park alanı olarak kamusal boşluğa bırakılmıştır. Sanatçı kulislere, prova salonları, ıslak hacimler amfinin altında çözülmüş ve gerekli yerlerde sosyal tesis ile bağlantısı sağlanmıştır. Aytepe Caddesi'nden bakıldığında sadece amfi tiyatro girişlerini tanımlayan düşey elemanlar algılanmakta ve diğer bütün yapısal elemanlar alt kotlarda yer almaktadır, böylelikle deniz manzarasının algılanmasına ve kıydan esen rüzgârın kentin içine girmesine engel olunmadığı bir sonuca ulaşılmıştır.

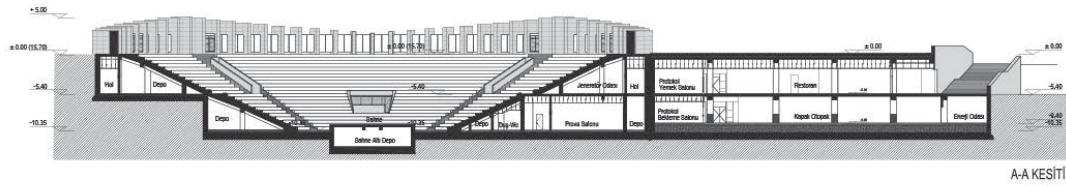

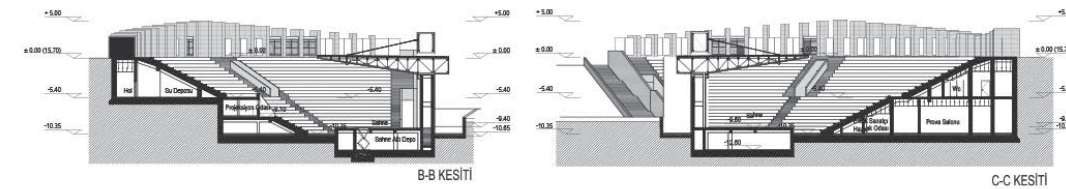

“AYTEPE CADDESİ'NDEN BAKILDIĞINDA SADECE AMFİ TİYATRO GİRİŞLERİNİ TANIMLAYAN DÜŞEY ELEMANLAR ALGILANMAKTA VE DİĞER BÜTÜN YAPISAL ELEMANLAR ALT KOTLARDA YER ALMAKTADIR, BÖYLELİKLE DENİZ MANZARASININ ALGILANMASINA VE KIYIDAN ESEN RÜZGÂRIN KENTİN İÇİNE GİRMESİNE ENGEL OLUNMADIĞI BİR SONUCA ULAŞILMIŞTIR”

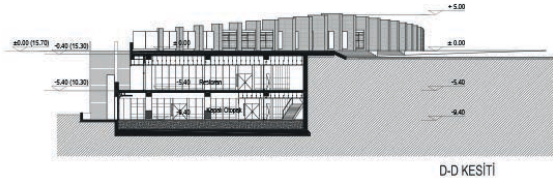

A-A KESİTİ

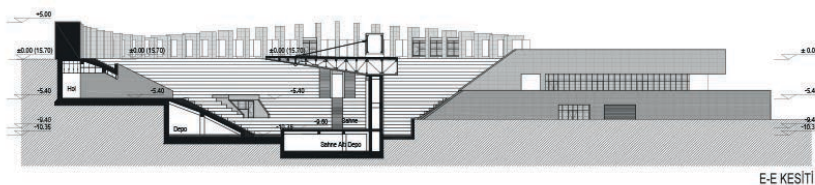

B-B KESİTİ

C-C KESİTİ

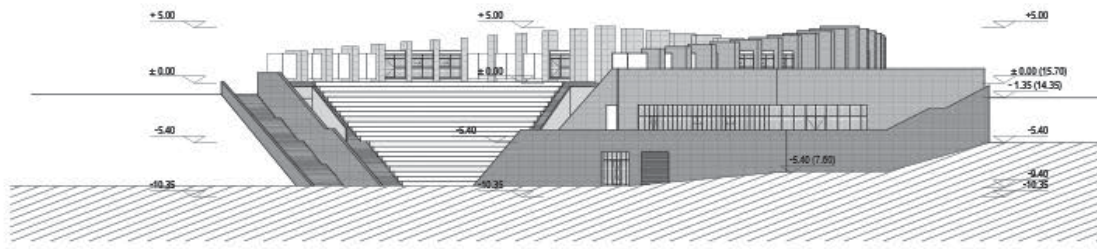

D-D KESİTİ

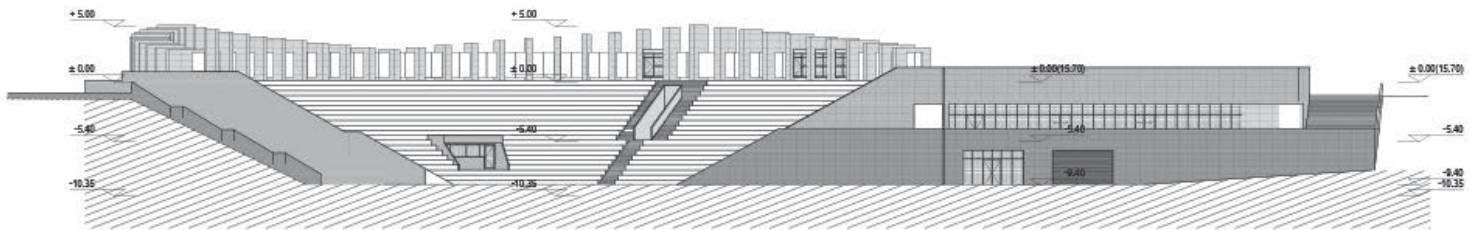

E-E KESİTİ

“SOSYAL TESİS
BLOĞU YOL
KOTUNUN ALTINDA
ÖNERİLMİŞ, ÇATISI İSE
PARK ALANI OLARAK
KAMUSAL BOŞLUĞA
BIRAKILMIŞTIR.
SANATÇI KULİSLERİ,
PROVA SALONLARI,
ISLAK HACİMLER
AMFİNİN ALTINDA
ÇÖZÜLMÜŞ VE
GEREKLİ YERLERDE
SOSYAL TESİS
İLE BAĞLANTISI
SAĞLANMIŞTIR”

DOĞU CEPHESİ

GÜNEY CEPHESİ

KUZEY CEPHESİ

BATI CEPHESİ

KAMUSAL MEKÂNI YENİDEN DÜŞÜNMEK

KAMU, TOPLUMU OLUŞTURAN BİREYLERİN ORTAK İHTİYAÇLARINI, HAKLARINI VE TALEPLERİNİ İFADE EDEN BİR KAVRAM OLARAK, YALNIZCA DEVLETE AİT OLANI DEĞİL, TOPLUMSAL OLANI, PAYLAŞILANI VE MÜŞTEREKLERİ KAPSAYAN GENİŞ VE KATMANLI BİR YAPIYI İFADE EDER. KAMUSALLIK, BU ORTAKLIK FİKRİNİN MEKÂNDA VE PRATİKTE GÖRÜNÜR HÂLE GELDİĞİ, FARKLILIKLARIN BİR ARADALIĞINI MÜMKÜN KILAN BİR TOPLUMSAL ZEMİN OLARAK ÖNEM TAŞIR. BU ZEMİNİN VÜCUT BULDUĞU EN SOMUT ALANLARDAN BİRİ OLAN KAMUSAL MEKÂN, FİZİKSEL NİTELİKLERİ BARINDIRMASININ YANINDA GÜNDELİK YAŞAM İÇİNDE BİREYLERİN KARŞILAŞMA, İFADE ÜRETME, ETKİLEŞİM VE ORTAK YAŞAM DENEYİMLERİNİN SAHNESİ OLARAK DA KARŞILIK BULUR. MEYDANLAR, PARKLAR, KIYILAR, SOKAKLAR YA DA KAMUSAL YAPILAR BU DENEYİMLERİN MİMARİ ARAYÜZLERİ OLARAK KENT YAŞAMININ TEMEL UNSURLARINI OLUŞTURUR.

Ancak kamusal mekânın anlamı ve işlevi, toplumsal yapıdaki dinamiklerin bir aynası olarak sürekli dönüşüm içerisinde. Güvenlik kaygısıyla sınırlandırılan erişim, özel sektör yatırımlarıyla dönüşen kentsel alanlar, kamusal alan işgalleri, kamusal alanın ticarileştirilmesi, kamusal mekânın daraltılması, gözetim teknolojilerinin yaygınlaşması ve dijital mecralarda yaşanan “yeni kamusallık” biçimleri bu dönüşümün başlıca etkenleri arasında yer alır. Toplumsal protestoların, kültürel etkinliklerin ya da gündelik karşılaşmaların alanı olarak kamusal mekân; kimi zaman direnç üretme, kimi zaman ise dışlama ve ayrıştırma pratiklerinin sahnesine dönüşmektedir. Kamusal mekân, iktidarın temsiline aracılık ettiği kadar mücadelenin, direnişin ve toplumsal muhalefetin mekânı olarak da kendini gösterir. Bu bağlamda, kamusal alanın nerede başladığı, kamusal mekânın sınırları, kime ait olduğu ve nasıl deneyimlendiği soruları, mimarlık disiplini açısından da yeni tartışmalara alan açmaktadır.

Ege Mimarlık’ın bu sayısında, kamusal mekânı çok katmanlı bir olgu olarak ele almayı; fiziksel, mekânsal, politik, toplumsal, kültürel ve teknolojik boyutlarıyla da değerlendirmeyi hedefliyoruz. Bu çerçevede kuramsal tartışmalar, saha deneyimleri, mimari uygulamalar, eleştirel analizler ve alternatif tasarım yaklaşımlarını içeren yazılara yer veriyoruz.

Afet Sonrası Kamusal Mekânı “Yeniden” Düşünmek

Herkes İçin Mimarlık Derneği adına;

Emrah Mehmet Güllüoğlu, Erdem Üngür, İbrahim Emre Gündoğdu, İdil Bayar

ÜSTTE Kahramanmaraş Expo alanı konteyner kenti (Görsel 1).

SAĞ ALTTA Sökülüp yeniden birleştirilen Sümer Topluluk Merkezi (Görsel 2).

SüperKerpiç Çocuk Kitaplığı'nda çizim atölyesi (Görsel 3).

6 Şubat 2023 depremleri sonrasında Herkes İçin Mimarlık Derneği olarak yaptığımız topluluk alanlarının kamusal mekân anlamında niyetlerini sahadaki gözlemlerimizle beraber ele almak istediğimiz bu yazının başında, afet sonrasında kamusal mekânın ne kadar az ve yetersiz düşünüldüğünü, “yeniden” düşünmeye bile geçilememiş bir sıfır noktasında olduğunu vurgulamak istiyoruz. Tabii ki düşünülmüş ve yapılmış olanlara -kendi çalışmalarımız da dâhil- biraz haksızlık yapmış olmayı da göze alıyoruz. Çünkü üzerinden üç sene geçmişken, kamusal mekânlar açısından ilk günlerden beri yaşanmakta olanlar karşısında ne kadar yetersiz kaldığını hiç aklıdan çıkarmamak gerektiğini düşünüyoruz. Ve sonda söyleyeceğimizi de başta söyleyelim: Kamusal mekânlar da dâhil olmak üzere bilimüm teknik, sosyal, ekonomik, kültürel ve benzeri altyapılar sağlıklı biçimde kurulmadığında, üst yapı üretimleri ile afet alanlarının yeniden ayağa kalkabileceğini düşünmek çok eksik ve hayal kırıcı oluyor.

Depremlerden sonra acil yardım faaliyetleri içerisinde ve sonrasında dernek olarak mimari anlamda neler yapabileceğimizi konuşurken, afet öncesinde üyelerin meydana getirdiği örgütlülüğün ve üyeler dışında temas edilen kişi ve kurumlarla oluşmuş ağların varlığının önemini gördük. Bu sayede derneğin afet bölgesinde yaşayan üyeleri ile bölgede daha önce çalıştığımız kişi ve kurumlarla hızlıca iletişim kurup, bölgedeki durumu daha iyi anlayabildik. İlk

andan itibaren birlikte çalışma hali, bireysel umutsuzlukları, bir topluluğun var olması ve toplulukla üretme haliyle dağıtabildi. Geçmişten gelen ve depremde sonra da gelişmeye devam eden bu ağları sağlayan, toplulukların mekânsal ihtiyaçlarına yönelik yaptığımız eğitim mekânları, oyun alanları, kadın topluluklarının üretim ve buluşma mekânları gibi farklı ölçek ve biçimlerde olup kamusalılığı hep önemseyen, bazen de fiziksel üretim yerine tartışmayı ve araştırmayı amaçlayan işlerimiz oldu. Buna bağlı olarak deprem sonrasında, temelde insanların bir araya gelme ihtiyaçlarına cevap verecek, gerektiğinde kullanıcı grubuna göre özelleşebilecek topluluk alanları üzerine düşünmeye başladık.

Afet sonrasında barınma konusu en öncelikli ihtiyaç olmakta. Bizim de ne yapabileceğimizi düşünürken aklımıza ilk gelenlerden biri barınma mekânları olmuştuk. Ancak aynı zamanda, yukarıda da belirttiğimiz gibi, ortak kullanıma yönelik mekânlar yapmak da bu ilk fikirlerimiz arasındaydı. Geçmiş deneyimlerimizi aktarabileceğimizi düşünmemizin yanında bu fikre yoğunlaşmamızın öncelikli nedeni, kamusal ve ortak mekânların, en az barınma kadar öncelikli bir ihtiyaç olduğunu düşünmemizdi. “Yemek yardımı yapılıyor ama ortak bir yerde yenebiliyor mu?”, “Kadınların buluşma alanları var mı?”, “Çocukların oyun alanları ne durumda?”, “İşe gidemeyen erkekler nerede vakit geçiriyor?”, “Gençler nerede buluşuyor?” ve benzeri sorular etrafında, afet sonrasındaki kaotik durum içerisinde, nefes alma ve bir araya gelme alanları oluşturmayı önemli

gördük. 6 Şubat'ta da yaşandığı gibi, deprem sonrasında herkesin kendisi ve yakınlarının yaşamsal ihtiyaçları üzerine yoğunlaştığı ilk anlarda bile, başkaları ile dayanışma hali ve buradan doğan kamusal ihtiyaç geliştiriyor.

6 Şubat'tan sonra konteyner kentlerin büyük çoğunluğunda, hızlı davranmak ve maksimum kapasiteye ulaşmak adına birimler "ip" gibi ve çok yakın aralıklarla dizilerek kuruldu. Su ve elektrik gibi altyapıların da bu ip gibi dizilimde "ekonomik" olacağı varsayıldı. Ancak altyapılar ve konteynerlerde kullanılan malzemelerin kötü kaliteleri ile hızlı yapımdan kaynaklı bozulmalar hiç ekonomik olmayan, sürekli tamirat gerektiren sorunlar yarattı. Bu durumları saha ziyaretlerimizde gözlemledik, ilgili araştırmalardan dinledik¹ ve Kahramanmaraş'ta bizzat konteynerlerde yaşayarak deneyimledik. Altyapılar ve malzemelerle başlayan sorunlara ek olarak yerleşimden kaynaklı bireysel özel alan eksikliği, en çok şikâyet edilen ve depremzedelerin kendi imkânları dâhilinde en çok çözüm üretmeye çalıştıkları konu oldu.

Ortak alanların genellikle benzer konteynerlerde, aynı dizilimin içerisinde, belki biraz daha büyük, belki biraz daha açık alanı olan, ancak çoğunlukla ihtiyaca göre gelişmesi mümkün olmayan, bu yüzden de kullanıcı sahiplenmesinin gelişmediği, "zoraki" kamusal mekânlar olduğunu gözlemledik. Geçici alanları planlayanların afet sonrasındaki koşulların zorluğu ve depremzedelerin

de uğraşmak zorunda olduğu derter içerisinde, gelişmeye açık mekânlarla ve sahiplenme duygusuyla vakit harcamayacağı düşünülebilir; ancak geçici yaşamın uzun sürebileceği başından beri konuşulan bir ortamda bu vaktin ayrılması gerektiğini düşünüyoruz. Geçici yaşam koşullarının sağlıklı kurulmadığı, depremzedelerin yardıma muhtaç ve edilgen insanlar olarak karar süreçlerine dâhil edilmediği bir ortamda, geleceğin kentlerinin de sağlıklı kurulamayacağına inanıyoruz. Kamusalılığı tartışmayı amaçlayan bu yazı açısından konuyu en çok ilgilendiren ve en kolay içi boşaltılan kavram olduğunu düşündüğümüz katılımcılık da, kamusallığın ihtiyacı olan mekân ve zamanlar olmadığında bir kutu işaretleme faaliyetinden öteye geçemiyor.

Dernek olarak 2011 yılından beri köylüler, mahalle sakinleri, kadın kooperatifleri, sivil toplum kuruluşları ve öğrenciler gibi farklı toplulukların ihtiyaçlarına yönelik tasarım ve uygulama işleri yapıyoruz. Bu işleri kullanıcıları ile beraber üretirken, yapılan açık çağrılar ya da davetler yoluyla -çoğunluğu mimarlık ve tasarım bölümlerinden öğrenciler olmakla birlikte- her meslek ve ilgi alanından kişiler de süreçlere katılımcı olarak dâhil oluyorlar. Bu birlikte üretme halinin depremden sonra da önemli olacağını düşündük. Kendi kısıtlı kapasitemizle sınırlı kalacak etkimizin, geçmişte iletişimde olduğumuz ağlar ve onlara eklenecek yeni temaslarla genişleyeceğini ve bu sayede bizim

yapacağımız ya da aracı olabileceğimiz işlerin çarpan etkisine sahip olabileceğini düşündük. Bu düşünceden yola çıkarak, en başında işlerimizi "Afet Sonrası Yeniden İnşa Planı"; yapma yöntemimizi ise "Afet Sonrası Sosyal Dayanışma Ağı" olarak adlandırdık². İki isimlendirme de büyük iddialara sahip gibi görünebilir; ancak temel derdimizi, katılımla iyileşmeyi sağlayacak, başka imkânları düşündürecek mekânlar ve bir araya gelişler olarak tanımladık. Bu dayanışma ağlarının devamlılığını ve yeniden inşaya dair hayallerin yeni ortaklıklar aracılığı ile gelişerek kurulabildiğini sahada olduğumuz süre boyunca gördük.

Afet Sonrası Topluluk Merkezleri

adını verdiğimiz ilk işlerimiz, ayakta minimumda olacak şekilde, sökülebilir, açık, yarı açık ve kapalı mekânları bulunan 60 ve 72 metrekairelik iki ahşap topluluk merkezi oldu. Bunlardan ilkinin, depremden iki hafta sonra yaptığımız keşif gezisinde tanıştığımız Kaf Kolektifi'nin çalıştığı Kahramanmaraş Dulkadiroğlu ilçesinde bulunan **Sümer Ortaokulu**'nun bahçesinde yaptık. Dar gelirli bir kenar mahalle olan ve nüfusunun üçte birini Suriyelilerin oluşturduğu Sümer'de, mahalleliler okul bahçesi ve çevresine çadır alanları kurmuştu. Gönüllü olarak bir araya gelen Kaf ekibi de ilk haftadan itibaren burada yardım faaliyetleri yürütmeye başlamış ve basket sahasını depo, mutfak, fırın, atölye, su arıtma tesisi gibi mekânlar olan bir üsse dönüştürmüştü. Kaf'ın o an yaptıklarının dışında, gelecek aylar için hedeflerini kıymetli bulup, onların da isteği üzerine topluluk merkezini basket

sahasına komşu biçimde yerleştirdik. Tasarım Atölyesi Kadıköy'deki tasarım atölyesi için yaptığımız çağrıya 410 başvuru geldi, kontenjan sınırı nedeniyle 45 katılımcı ile tasarıma başladık. Dâhil olmaya yönelik yoğun talep üzerine, atölyeden iki gün sonra bir açık forum düzenleyerek, fikirlerimizi 150 kişiyle birlikte tartıştık. 20 gün boyunca tasarımı geliştirmeye çalıştıktan sonra Mart sonunda bölgeye geri döndük ve Mayıs başına kadar sürekli sahada bulunduk. Topluluk merkezinin yanı sıra, sahadan gelen bir diğer talep olan oyun alanı için katılımcıların oluşturduğu **Oyun Parkı Kolektifi'nin oyun alanı** tasarımına dâhil olarak uygulamasını gerçekleştirdik. Gerekli maddi ve aynı kaynakları Sivil Toplum için Destek Vakfı, İstanbul Büyükşehir Belediyesi ve bireysel bağışçılardan sağladık.

Sümer'deki uygulama sırasında tanıştığımız ve inşa sürecine dâhil olan *All Hands and Hearts* (AHAH) ekibi, kendi kaynakları ile bir topluluk merkezi daha inşa etmek istedikleri söylediler. Konum olarak toprak yapı projemiz için irtibatla olduğumuz Kahramanmaraş Türkoğlu Belediyesi aracılığı ile **Türkoğlu Kılılı** Mahallesi'ndeki konteyner kenti belirledik. Yapı tasarımında pencere ve duvar detaylarını ilk işten öğrendiklerimizle geliştirdik, kapalı mekânı bir kolon-kiriş çerçeve sistemi daha ekleyerek büyüttük. İki yapının da temelini lastikler içine beton döküp, bunlara bağlanan metal ayaklarla oluşturduk. Yapılarda kullanılan tüm malzemeleri Kahramanmaraş'tan tedarik ettik. Sümer'deki topluluk merkezi, çadır alanlarının kalkmasından sonra, Kaf'ın faaliyetlerinin zamanla bitmesi ve okul müdürünün yapıyı kullanmak istememesi nedeniyle bizim ve Kaf'ın haberi olmadan yerinden kaldırıldı.

Söküme gelen Dulkadiroğlu Belediyesi ustaları yapıyı parçalara ayırarak taşıdı ve sonrasında belediye şantiye ofisi olarak kullanmak üzere tekrar birleştirdi. Yapı birkaç ay mahalleli tarafından kullanıldıktan sonra, hayal ettiğimiz kullanım amacı ile olmasa da, taşınabilirliğini kanıtlayarak hayatına devam etti. Kılılı'daki yapı ise Ağustos ayındaki açılışının hemen ertesi günü konteyner alanının ve yanındaki okulun müdürü tarafından sahiplenildi; bugün hâlâ düzenli programlarla aktif olarak kullanılıyor. İki süreç karşılaştırıldığında deprem sonrası acil fazın iyi niyetlerine karşın sürekli değişen koşulları ile geçici fazın daha tanımlı ihtiyaçları arasındaki farklar görülmekle birlikte, acil fazda yapılanlardan öğrenmenin ve kurulan iletişimlerin, sonrasında vesile olduklarını da gösteren örnekler olmuştur.

Topluluk merkezleri ile aynı zamanda başlayan **SüperKerpiç Çocuk Kitaplığı** projesinin tasarımı sürecinde aynı zamanda derneğimizin üyeleri de olan ve toprak yapılar üzerine çalışan Poçolana Works, dernek üyeleri ve eski proje katılımcıları yer aldı. SüperKerpiç tekniğini bulan Nader Khalili'nin kurduğu CalEarth Enstitüsü'nden uzmanlar tasarıma danışmanlık desteği verdi, İstanbul Teknik Üniversitesi ve İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü'ndeki malzeme laboratuvarları da bölgeden alınan toprak numunelerinin testlerini yaptı. 10'ar metre karelik iki kubbenin bir araya gelmesinden oluşan yapının uygulaması 2023-2024 yıllarında, Türkoğlu 23 Nisan Parkı içerisinde dört atölye ile gerçekleşti. Uygulamalara 35 katılımcının yanı sıra Koluba Kolektifi, AHAH gönüllüleri, Türkoğlu sakinleri ve komşu konteyner alanındaki esnaflar katıldı. İnşa sürecinin kaynakları Türkoğlu Belediyesi, *commit by MitOst*, Sivil Düşün, *Gaia Kosovo*, *TU*

Berlin After the Earthquake Student Community ve bireysel destekçiler tarafından sağlandı.

Yapı, açılıştan sonraki aylarda gerçekleştirdiğimiz iki günlük bir atölyede 160 çocuğun kullanımı haricinde aktif olarak kullanılmadı. Seçimlerle değişen belediye yönetimi projeye ilgisini sürdürse de gerekli işletme modeli kurulamadı. Bu durum karşısında 2026 yılında yapıyı yerel yürütücülerin yapacağı atölyelerle aktif hale getirmek ve yapının kullanımı adına örnek bir model oluşturmak için aldığımız *Culture Civic* yapısal destek fonu ile faaliyetlerde bulunacağız.

2023 yılı bitmeden Kasım ayında *Architecture Sans Frontières UK* (ASF-UK) ve Mimarlar Odası Hatay Şubesi ile birlikte **Antakya'nın Yaşayan Mirası** konulu iki günlük bir forum gerçekleştirdik. Forumda en çok dile getirilen istek, eski yaşantının yeniden mümkün kılınabilmesiydi. Hatay'dan sivil toplum kuruluşlarının ve kentlilerin geldiği bu forumda, depremde hemen sonra başladıkları yardım faaliyetlerini bir dernek kurarak sürdüren Hatay Deprem Dayanışması (HDD) ile tanıştık. Defne, Serinyol ve Samandağ'da üç merkezde faaliyetlerini sürdüren ve derneğe bağlı olarak kurulan Rimmen Kadın Kooperatifi için bir üretim alanı daha oluşturmuş olan HDD, Hatay'dan ve dışarıdan tüm sivil toplum kuruluşlarına, mahallelilere bir buluşma ve etkinlik alanı olabilecek, konteynerlerden başka bir malzeme ile üretilmiş bir ortak mekân ihtiyaçlarını dile getirdi. Bu taleplerinin Hatay'daki yıkımın boyutunun büyüklüğü nedeniyle ortaya çıkan mekân bulma sorunu karşısında, kendileri de dâhil olmak üzere mevcut yerlerin yetmemesinden ve konteyner koşullarının elverişsizliğinden doğduğunu belirttiler.

Forumdan sonra 2024 senesinde HDD ve ASF-UK ile birlikte **Antakya'nın Yaşayan Mirasını Canlandırmak: Katılımcı Mimarlık ve Planlama Yoluyla Toplum Öncülüğünde Yeniden Yapılanma** isimli projeyi yürüttük. HDD'nin ev sahipliğindeki projede, ASF-UK, Hatay Defne İlçesi Çekmece Mahallesi'nde katılımcı planlama çalıştayını gerçekleştirip bir rapor yayınladı. Biz ise HDD'nin talebi olan mekân ihtiyacına yönelik olarak, yine Çekmece Mahallesi'nde Rimmen Kadın Kooperatifi'nin yanında **Çekmece**

Topluluk Merkezi adıyla bir yapı tasarlayıp inşa ettik. Mayıs ayında Çekmece'de bir tasarım atölyesi ile başlayıp Haziran sonuna kadar çevrimiçi toplantılarla devam eden tasarım sürecine Hataylı mimarlık öğrencileri ve mimarlar ağırlıkta olmak üzere 32 kişi katıldı. Temmuz ayından Aralık ayına kadar iki uzun ve dört kısa uygulama atölyesi ile tamamlanan inşaat sürecine ise 36 kişi dâhil oldu. Ahşaptan üretilen yapının temelleri Sumer ve Kılılı'daki gibi lastikler üzerine, ancak bu kez çakıl ile doldurarak oluşturduk. Mekânı kolonlar ile bölmek adına çatısını bu sefer tek yönlü olarak tasarladık ve artan açıklık, çatı makası ile geçilirken mekânın hacmi de artırılmış oldu. 55 metre karelik ana kapalı mekâna 11 ve 12'şer metre karelik iki veranda da ekledik. Talep edilen büyük mekân ihtiyacını, arsa sınırı ve kaynaklar elverdiğince karşılamaya çalıştık. Yapının tasarımında ve konumlanışında, yaz sıcaklığında kritik önemde olduğu dile getirilen güney rüzgârını alma, bir yandan da güneş etkisini kırma hedefleri belirleyici oldu. Sumer ve Kılılı'da zaman içerisinde ihtiyaca göre yapılabileceğini öngördüğümüz ısı yalıtımı detaylarını ise bu kez zemin, duvar ve tavanda en baştan uyguladık. Proje için desteği Sivil Toplum için Destek Vakfı ve *Turkey Mozaik Foundation*'ın yanı sıra 56 bireysel bağışçı sağladı. Sumer, Kılılı ve Çekmece projelerinde ahşap tasarım danışmanlığını aynı zamanda üyelerimiz olan *Critical Craft* ekibi üstlendi.

Çekmece Topluluk Merkezi 21 Aralık 2024 tarihinde 100'e yakın kişinin katıldığı bir etkinlikle açıldı. Biz ve ASF-UK proje süreçlerimizi aktarırken, HDD de merkezin herkesin kullanımına açık bir yer olması hayalini katılımcılarla paylaştı. Mekân açılış haftasından başlayarak bugün de devam eden biçimde özellikle sivil toplum kuruluşları tarafından aktif olarak kullanıldı. HDD'nin bir senelik raporlamasına göre, 18 kurum ve inisiyatif, gün sayısı değişiklik göstermekle birlikte, toplam 88 etkinlik gerçekleştirdi ve bu etkinliklere 1185 kişi katıldı.

Çekmece Topluluk Merkezi afet sonrası acil fazda aktifleşen bir topluluğun, çalışmalarını sürdürülebilir kılmak adına örgütlenmesi, bu geçici

fazda ne istediklerinin farkında olması ve yapılan mekânın düşündükleri gibi kullanılması yönünden önemli bir örnek oldu. Afet sonrasında baştan itibaren hem katılımı kolaylaştırması, hem de konteynerlerden başka imkânlar olabileceğini göstermek açısından tercih ettiğimiz ahşap ve toprak gibi malzemeler, Çekmece'de yerelden gelen taleple de kesişti. Sumer'den itibaren yaptığımız işlerde ortaya çıkan mekânlar, konteynerlere göre hem sıcak hem soğuk havalardaki daha iyi ısı koşulları başta olmak üzere, teknik detayları ve mekânsal düzenlemeleri ile insanların ilgisini çekti. İnsanların malzemelerin ısı koşullarına ilgileri gibi konular, aslında yeni ya da bilinmeyen deneyimler olarak değil, geçmişin yaşam ve yapma anılarını canlandıran tepkiler olarak ortaya çıktı.

Bu işler haricinde 2023 ayrıca Kahramanmaraş'ta Mimarlar Odası ile mimar ve mühendislerin konteyner ofis alanı **Mimkent** için ortak kullanıma yönelik ahşap strüktürler tasarlayıp inşa ettik. 2024 yazında Talebeyiz Biz Derneği ile Hatay Arsuz ilçesinde Füsün Sayek Sağlık ve Eğitim Geliştirme Derneği Arsuz Yaşam Merkezi için lise öğrencileri ile birlikte bir **gençlik alanı tasarım projesi** geliştirdik. 2023'te başlayan bir diğer işimiz ise, başlangıçtaki metre kare hedefi iki buçuk katına çıkan ve malzeme tercihleri değişen, belediye ruhsat süreçlerinin uzaması ile 2026'da hâlâ devam eden, Ali İsmail Korkmaz Vakfı: ALİKEV için Antakya'da yeni bir vakıf ve gençlik merkezi oldu.

Aktardığımız bu işleri ortak ürettiğimiz kurumlar, tasarım ve uygulamada yer alan katılımcılar, kaynakları oluşturan kurumsal ve bireysel destekçiler; yola çıkarken öngördüğümüz dayanışma ağlarının parçaları oldular. Burada özetlediğimiz işlerin haricinde tasarım ya da uygulamasında yer almasak da fikir alışverişinde bulunduğumuz kurum, topluluk, kaynak tedarik bilgileri paylaştığımız birçok temasımız oldu. Bu yapıları kentlerin geleceğinin yeniden ortaklaşa hayal edilebileceği mekânlar olarak düşünürken, tasarım, kaynak ve uygulama süreçlerinin de ortaklıklarla örnek oluşturmalarını istedik. Yapılanların ne olduğunu ve yapıldıktan sonra nasıl kullanıldıklarını çok önemsemekle

birlikte, yapılanların ötesinde bir araya gelmelerin, afetlerden öğrenmek ve dayanışarak güçlenmek gibi yönlerden, bireysel ve kamusal yaşamlarımız üzerindeki etkilerinin de bir o kadar önemli olduğunu gördük. Öğrettikleri ve sağladığı imkânlar açısından topluluk mekânlarının afet sonrası kamusalılığı düşünmek açısından faydalı olduklarını düşünüyoruz. Yaptığımız işlerin haricinde geçici alanların planlama ve mekânsal tasarım ihtiyaçlarına yönelik temaslar ve fikir alışverişlerinin içinde de yer aldık. Birçok başka ekibin çalışmalarından da haberdar olduk. Tüm bunlar afet sonrasında dayanışmayı, umudu canlı kılması açısından çok önemliydi. Ancak yazının başında dediğimiz gibi, bu konularda genel bir yetersizlik yaşandığını unutmamak ve başta konteyner alanları olmak üzere geçici dönemin tüm teknik ve sosyal altyapıları ile bunlara bağlı mekânları için fikrî ve fiziksel olarak daha fazla üretmek gerekiyor. Deprem bölgesinin devam eden ihtiyaçlarının yanı sıra önümüzdeki afetler açısından da bu konuda çalışmanın kritik önemde olduğunu düşünüyoruz. Karşılıklı öğrenmeye açık, birlikte vakit geçirmeye mekân ve zaman sağlayan kamusalılıklarda ısrar etmeyi; yeniden inşayı insan, doğa, canlı ve cansız tüm varlıkların ölçeğinden hayal edebilmek için elzem görüyoruz. Geçmişin doğrularından ve yanlışlarından öğrenmeye devam ederek, "başka" neler olabileceğine dair kafa yormayı bırakmadan bugünü sağlıklı bir şekilde kuramayacağımızı savunuyoruz. Geleceği bu deneyimleri paylaşarak ve çoğaltarak "yeniden" hayal etmek gerektiğini düşünüyoruz. ▢

Emrah Mehmet Güllüoğlu

Erdem Üngür

İbrahim Emre Gündoğdu

İdil Bayar

DİPNOTLAR

1 Herkes için Mimarlık Yaz Okulu kapsamında 29 Temmuz 2025'te Abdullah Gül Üniversitesi'nden doktora adayı Melih Utkan ve Dr. Buket Metin, Tübitak 1001 kapsamında dâhil oldukları grup tarafından yürütülen "Disiplinlerarası Bir Yaklaşımla İdeal Deprem Sonrası Konut Tasarım Kriterlerinin Belirlenmesi ve Karar Destek Sisteminin Geliştirilmesi" projesinden yola çıkarak, Kahramanmaraş'taki geçici konutlar üzerine araştırmalarını sunmuşlardır.

2 himafet.org adresinden proje süreçleri hakkında bilgilere, kitapçıklara ve fotoğraflara ulaşılabilir.

SOL ÜSTTE Çekmece Topluluk Merkezi açılış etkinliği (Görsel 4).

Dissensus Sahnesi Olarak Kamusal Mekân: Meydan İşgalleri Atlası

Ayşe Aydoğan

Giriş: Gezi Direnişinde Mimar Olmak

2013 Haziranında Gezi Parkı, gündelik dolaşım ve dinlenme için tasarlanmış sıradan bir kentsel park olmaktan çıkarak, kısa sürede kolektif olarak kurulan bir muhalefet mekânına dönüştü. Geçici yerleşmeler, doğaçlama yapılar ve ortak pratikler aracılığıyla park, yalnızca işgal edilen bir alan değil, birlikte üretilen bir *commons*, “müşterekler” hâline geldi. Bu süreçte hem mimar hem de katılımcı olarak Gezi Parkı’nda bulunmam, mimarlığın yalnızca resmî planlama ve tasarım süreçlerinde değil, yerleşik düzenin karşısında ve onun dışında da ortaya çıkabildiğini deneyimlememi sağladı. Kütüphane, mutfak, revir ve gösteri çadırlarıyla, mimarsız ve plansız bir mimarlık adım adım oluşuyordu. Bedenlerin hareketleri, kullanımların yer değiştirmesi ve dayanışma pratikleriyle eşikler kayıyor, park giderek bir “direniş sahnesi”ne dönüşüyordu.

Bu deneyim, temel bir soruyu gündeme getirdi: Bir kamusal mekân hangi anda ve hangi pratikler aracılığıyla, yalnızca kullanılan bir yer olmaktan çıkıp siyasal olarak görünür bir ortaklığa, bir müşterek mekâna dönüşür? Bu soru hem doktora araştırmamın hem de bu makalenin çıkış noktasını oluşturur. Çalışma, dışarıdan mesafeli bir gözle değil, deneyimin içinden konuşan bir mimar konumundan şekillenmektedir.

Bu soruyu düşünürken başvurduğum temel kavramsal mercek, Jacques Rancière’in *dissensus* kavramıdır. *Dissensus* yalnızca konsensusun tersi bir “anlaşmazlık” değil; “duyulur olanın

yer değiştirmesi”dir. Rancière’in *police* adını verdiği “kurulu düzen, kamusal alanda kimin görüneceğini, kimin konuşabileceğini ve hangi bedenlerin yer bulabileceğini önceden tanımlar; *politique*, yani “gerçek siyaset” ise görünmez kılınanların sahneye çıkarak bu düzeni kesintiye uğratmasıdır (1995, ss.19-41). Gezi’de yaşananlar, *dissensus*’un mekânsal olarak nasıl kurulduğunu açık biçimde ortaya koymuştur. Bu nedenle *dissensus*, bu çalışmada yalnızca teorik bir kavram değil, mekânın kolektif pratikler yoluyla nasıl yeniden üretildiğini okumaya imkân veren analitik bir araçtır.

Makalenin odağını, bu kopuş anlarının yoğunlaştığı geçici kamplar ve meydan işgalleri oluşturur: Gezi Parkı (İstanbul), Tahrir Meydanı (Kahire), Puerta del Sol (Madrid), Zuccotti Park (New York), Admiralty (Hong Kong) ve République Meydanı (Paris). Bu örnekler, gündelik kullanımları bozarak, mekânın işleyişini yeniden dağıtıyor, eşikleri ve dolaşım kalıplarını yeniden kuruyorlar. Böylece itirazın, birlikte düşünmenin ve birlikte hareket etmenin içinden doğan organik bir “*dissensus* mimarlığı” üretiyorlar. Makale, bu işgalleri sosyolojik bir anlatıdan ziyade, çadırlar, forumlar, kolektif mutfaklar ve geçici altyapılar üzerinden, görsel ve mekânsal bir “işgaller atlası” aracılığıyla okumayı ve *dissensus*’un kamusal mekânda nasıl biçimlendiğini tartışmayı amaçlıyor.

1. Dissensus’un Teorisi: Politik ve Mekânsal Çerçeve

Jacques Rancière’e göre demokrasi, toplumsal uyum ya da kalıcı konsensus

değil, her an ortaya çıkabilecek bir “kopuş” ihtimali üzerine kurulur (1995, s.69). Bu yüzden *dissensus* demokrasiye içkindir. Görünmez kılınmış gruplar; yerlerin, seslerin ve kullanım biçimlerinin nasıl dağıtıldığına itiraz ettiklerinde, sıradan bir meydan, park ya da sokak, bir anda siyasal görünme sahnesine dönüşür. Son yılların büyük işgalleri, bu tersyüz oluşu güçlü biçimde örnekler: Kahire’de Tahrir ya da Madrid’de Puerta del Sol Meydanlarında eylemciler, yalnızca orada bulunmakla kalmayıp mekânı forumlara, ortak mutfaklara, tartışma meclislerine dönüştürerek bastırılmış hatta yok sayılmış bir eşitliği duyulur kıldılar. Gezi Parkında bu duyusal yer değiştirme, çadırlar, doğaçlama bir kütüphane ve kolektif mutfaklar gibi mekânsal müdahalelerle cisimleşti; “kente ait sayılmayan” özneler, kentin tam ortasında görünür hale geldi. Dolayısıyla *dissensus* yalnızca bir “uzlaşmazlık” değil; “görünür olanın yeniden düzenlenmesi” yoluyla (Rancière, 1995, s.52), dünyayı başka türlü kurmanın ve gündelik düzenin karanlıkta tuttuklarını açığa çıkarmanın bir pratiğidir.

1.1. Bir Meydan Nasıl Siyasallaşır? Dissensus ve Agonizm Üzerine

Dissensus’un mekânda ortaya çıkmasının nedeni, mekânın baştan beri güç ilişkileriyle örülmüş olmasıdır. Manfredo Tafuri (1969), mimarlığın asla tarafsız olmadığını vurgular: Binalar, sokaklar ve meydanlar, kapitalist toplum mantıkları içinde işlediğinde, insanların nasıl hareket

Görsel 1

edeceğini belirleyen, kimlerin nereden geçebileceğini hiyerarşik olarak düzenleyen araçlara dönüşür. Şehir, bazı davranışları teşvik eden, diğerlerini bastıran bir iktidar düzeneğidir.

Demokrasiyi anlamak için çatışmanın doğasını kavramak gerekir. Chantal Mouffe, “antagonizma” ile “agonizm” arasında ayrım yapar: antagonizmde taraflar birbirini düşman olarak görürken, agonizmde meşru rakipler olarak tanır; çatışma sürer, yok etme arzusu askıya alınır (2014, ss.23-39). Mouffe’a göre demokrasi, çatışmayı bastırmak yerine onu siyasal bir enerjiye dönüştürebildiği ölçüde vardır; bu nedenle *dissensus*, demokrasinin ayrılmaz bir parçasıdır.

Bu çerçeve Rancière’in “kopuş” kavramıyla birleştğinde, mekânı düşünmek için güçlü bir araç sunar. “Duyulur olanın paylaşımı” dediği düzen (Rancière, 2000, ss.12-26), kimin nerede duracağını ve konuşacağını önceden belirler; siyaset ise görünmez kılınanların sahneye çıkmasıyla başlar. İşgaller, bu düzeni askıya alarak mekânın işleyişini yeniden kurar; yollar oturma alanına, geçiş noktaları tartışma çemberlerine, park köşeleri kolektif mutfaklara dönüşür. Böylece demokrasi hem anlık bir kopuşa hem de farklı taleplerin birlikte var olabildiği, agonistik bir sürekliliğe dayanır.

1.2. Kent Hakkı, Taktikler ve Müsterekler: *Dissensus*’un Pratikleri

Dissensus çoğu zaman, mekânın beklenmedik biçimlerde kullanılmasından doğar. Henri Lefebvre (2013, ss.95-109) ve David Harvey (2011, ss.35-47), kent hakkı kavramıyla kentin yalnızca içinde yaşanan bir yer değil, kullanıcıları tarafından yeniden sahiplenilen ve yeniden üretilen bir alan olduğunu vurgularlar. Kent hakkı, sadece mülkiyet hakkı değil; kenti değiştirme, yönetimine katılma ve yeniden şekillendirme hakkıdır.

Michel de Certeau, “yapma sanatı” kavramıyla gündelik kullanıcıların, kentsel düzene küçük taktiklerle müdahale ettiğini gösterir (1990, ss.59-83). Yürüyüşler, kestirme yollar, beklenmedik toplanmalar ve mekânın farklı kullanımları, görünmez sınırları aşındırarak mekânı fiilen yeniden kurar. Bu açıdan işgaller, bu gündelik taktiklerin yoğunlaştığı anlar olarak okunabilir. Elinor Ostrom (2021, ss.88-102)¹ ve Stavros Stavrides (2016, ss.43-69) ise müsterekleri anlamamıza yardım eder. Belirli kurallarla paylaşılan, birlikte yönetilen, herkesin erişimine açık ama herkes tarafından korunması gereken alanları işaret ederler. Bir meydanın, parkın müsterek haline gelmesi, orada ortak bir yaşam biçiminin kurulduğunu gösterir.

Gezi Direnişinde ortak mutfaklar, revir, atölyeler, kütüphane ve bostan gibi düzenlemeler; Tahrir Meydanı’nda ise erzak, ibadet ve sağlık için ayrılan bölgeler, işgali bir kamptan ziyade birlikte yaşam ve iş birliği temelinde örgütlenen müstereklerle dönüştürmüştür. Puerta del Sol, Zuccotti Park ve République Meydanı’nda gece forumları, meclis koordinasyonu, eşzamanlı çeviri ve “vatandaş medyası” uygulamaları, işgalin toplumsal ve mekânsal yoğunluğunu artırmıştır. Bu örneklerde *dissensus*, yalnızca bir itiraz olarak değil; mekânsal düzeneklere, davranışlara ve paylaşım kurallarına dönüşerek, kenti başka türlü yaşamının ve örgütlemenin mümkün olduğunu göstermektedir.

2. *Dissensus*’un Pratiği: İşgaller Atlası

Geçtiğimiz on beş yılda dünyanın birçok kentinde benzer işgal hareketleri ortaya çıktı. Tahrir Meydanı (Kahire, 2011) Arap Baharı’nın simgesine dönüşürken, Zuccotti Park (New York, 2011) Occupy Wall Street’in odağı hâline geldi. Puerta del Sol (Madrid, 2011) Indignados Öfkeli Hareketi’nin, Admiralty (Hong Kong, 2014) Şemsiye Hareketi’nin, République Meydanı (Paris, 2016) Gece Nöbeti Hareketi’nin sahnesi oldu. Gezi Parkı (İstanbul, 2013) ise yerel bir

çevre savunmasından ülke çapında bir *dissensus* sahnesine dönüşerek bu küresel dalganın özgün örneklerinden birine dönüştü. Bu işgaller, mekânı kullanma stratejileri açısından ortak bir tipoloji üretseler de, her biri yerleştikleri mekânın özgün morfolojisine ve içinde bulundukları bağlamda “duyulur olanın paylaşımı”nı yeniden yorumlama biçimlerine göre ayrışır. Her işgal, kendi eşiğini, kullanım biçimlerini ve işaretler dizisini oluşturarak farklı bir mekânsal kırılma üretir (Görsel 1).

2.1. Tahrir (Kahire, 2011): Devrim Sahnesine Dönüşen Döner Kavşak Hem Biçimsel Hem de Simgesel Bir Bumerang

Otuz yıllık Hüsnü Mübarek iktidarına karşı gelişen isyan, Tahrir Meydanı kentsel merkeziliği, idari ve simgesel kurumlara yakınlığı nedeniyle kısa sürede eylemlerin odak noktasına dönüştü. Bakanlık aksları ve devlet yapılarının bağlandığı bu düğüm, başlangıçta dolaşımı hızlandırmak için tasarlanmış bir döner kavşaktı; on binlerce kişinin burada kalma kararıyla devrimin mekânsal merkezine dönüştü. Eyal Weizman'ın (2015) “döner kavşak devrimleri” kavramının işaret ettiği üzere, denetim ve akış için kurgulanan bu altyapı, kitlelerin mekâna tutunmasıyla kendi işleyişini tersine çevirir; sömürgeci mühendisliğin denetimci formu “simgesel bir bumerang” gibi geri dönerek Tahrir'i devrimin sahnesi hâline getirir. Kamp halkaları ve tankların çevresinde yoğunlaşan bedenler, bu altyapıyı siyasal bir kurguya dönüştürürken, kentin boşluklarını ve akışlarını da yeniden tanımlar.

Mekânsal yoğunlaşma, işgal alanında birbirine bağlı üç temel örüntü üretir. Kuzey ucu (6 Ekim Köprüsü çıkışı, Mısır Müzesi ve iktidardaki Ulusal Demokratik Parti binası), çeper savunması, barikatlar, tanklar ve insan zincirleriyle tanımlanan bir çatışma alanı olarak biçimlenir. Batı-doğu aksı boyunca uzanan El Tahrir Bulvarı, meydanı besleyen yoğun bir direnişçi giriş hattına dönüşür. Merkezde, Tahrir Döner Kavşağı, mutfaklar, uyku ve sağlık noktalarının ana çekirdekte (*cluster*) kümelenildiği müşterekler düzeni üretir; gündelik yaşamın ve birlikte kalma pratiğinin mekânsal

odağı hâline gelir. İşgaller Atlası, bu üçlü örüntüyü, altyapının protestocular tarafından durdurularak, bölünerek ve yeniden eklemlenerek kollektif biçimde sahiplenildiği bir morfolojik yeniden yazım olarak okur.

2.2. Puerta del Sol (Madrid, 2011): “Öfkeli”lerin Agorası, Demokratik Öz-Yönetim Laboratuvarı

Madrid'deki Puerta del Sol Meydanı hem kentin kilit eşiğinde konumlanması hem de yoğun kentsel doku içinde geniş bir açıklık sunması nedeniyle 2011'de kurulan halk meclislerini ağırlamaya son derece elverişli bir mekândır. Meydanı bir “laboratuvar” olarak nitelemem, buranın ortak mutfaklar, bilgilendirme noktaları, afiş ve medya atölyeleri ve dinlenme alanları gibi gündelik kent pratiklerinin, kollektif biçimde yeniden icat edildiği bir alana dönüşmesinden kaynaklanır. Bu geçici altyapılar, Elinor Ostrom'un müşterekler kuramında tarif ettiği gibi (2021, ss.1-28), topluluk tarafından üretilen ve yönetilen müştereklere dönüşerek öz-yönetim pratiklerini maddileştirir.

“Öfkeli” (*Indignados*) adı, 2008 sonrasında İspanya'yı sarsan ekonomik kriz, genç işsizliği, konut tahliyeleri, kemer sıkma politikaları ve siyasal yolsuzluğun ürettiği öfkeye gönderme yapar; bu öfke “No nos representan” (Bizi temsil etmiyorlar) sloganında kristalleşir. Puerta del Sol'un “Sıfır Kilometre” (*Kilómetro Cero*) olarak adlandırılan merkezi konumu, tüm toplumsal grupların erişebilirliğini artırırken, “Kraliyet Posta Sarayı” (*Real Casa de Correos*) gibi kurumsal yapılarla çevrili olması ona güçlü bir kamusal görünürlük kazandırır.

Mekânsal düzen, Atlas'ta Puerta del Sol'un kompakt bir yaya kavşağı olarak okunmasıyla anlam kazanır. Meydan, ana yaya arterlerinin kesiştiği bu merkezi eşikte, barikatlarla çevrilen kapalı bir işgal alanı yerine, mevcut meydan sınırları içinde kalarak, geçirgen ve açık bir toplanma mantığıyla örgütlenir. Meydanın ortasında yer alan heykel ile iki yanındaki çeşmeler çevresinde, yoğun ama akışkan bir müşterekler kampı kurulur; meclisler, ortak mutfak, alt çalışma forumları ve bilgilendirme noktası bu odaklar etrafında kümelenir.

Mineral taş zeminin kartonlarla kaplanması, uzanmayı ve birlikte kalmayı mümkün kılan yeni bir zemin yaratarak, meydanı devasa bir “kentsel halı”ya dönüştürür. Protestocular mekânı fiziksel olarak yeniden inşa etmekten çok, mevcut yapıya uyumlanan ortaklaşa pratikler yoluyla meydanı dönüştürür. Atlas, Puerta del Sol'u bu nedenle hem sahne hem de yöntem olarak işleyen bir demokratik öz-yönetim laboratuvarı; kamusal görünürlüğün, müştereklerin ve yatay karar alma süreçlerinin, meydan morfolojisi içinde eşzamanlı olarak yeniden örgütlendiği bir mekân olarak kaydeder.

2.3. Zuccotti Park (New York, 2011): Finans Karşısında Bir POPS

Wall Street'in hemen yanındaki Zuccotti Park, “özel mülkiyete ait bir kamusal mekân” olan POPS'tur (Privately Owned Public Space). Bu statü, kamusal erişim hakkının özel mülkiyetin dışlama yetkisiyle kesiştiği muğlak bir hukukî eşik yaratır. Hareketin adının “*Occupy*” yani işgal olması da bu eşikle ilişkilidir. Amaç, 2008 finansal krizinin sorumluları olarak görülen Wall Street finans bölgesinin kalbinde stratejik bir noktayı işgal ederek krizin toplumsal sonuçlarını mekânsal olarak görünür kılmaktır.

Zuccotti Park, ticari olmayan kullanımlarla yeniden örgütlenir. Günlük genel meclisler, lojistik, iletişim ve hukuk komisyonları, halk kütüphanesi, ortak mutfak, revir, medya çadırı, bilgi stantları, dinlenme ve enerji üretim noktaları gibi yapılar park içinde belirmeye başlar. Bu mekânsal üretim, Puerta del Sol örneğinde olduğu gibi, hazır bir parkın yapısına uyumlanarak gelişir: parkın çapraz aksı boyunca uzanan beton banklara paralel biçimde, ağaç kümelerinin altında geçirgen ama yoğun bir yerleşim oluşur; dolaşım ve çevresel akışlar kesintiye uğratılmaz. Yaklaşık beş bin kitaplık halk kütüphanesi, en büyük ve en yoğun müşterek olarak parkın merkezi odağına dönüşür. Bu düzenekler, Lefebvre'in “mekânın birlikte üretimi” kavramının tarif ettiği üzere, kullanıcıların mekânı yeniden kurma kapasitesini açığa çıkarır (2000, ss.85-112); aynı zamanda Harvey'nin “müşterekleşme” anlayışına yakın biçimde, mekânı ortak kullanım için kolektif bir altyapıya dönüştürür (2012, ss.67-88). İşgaller Atlası, Zuccotti Park'ı, trafiği ve kent akışını engellemeden

mevcut boşluğu kolektif pratiklerle yeniden sahiplenilen; kapitalizmin finansal merkezinde ona karşı kurulmuş bir karşı-mekân olarak kaydeder.

2.4. Gezi Parkı (İstanbul, 2013): Karşı-Projeden Özyönetilen Bir Köy

İstanbul'da Gezi Parkı'ndaki işgal, başlangıçta yalnızca kışlanın yeniden inşası ve AVM projesine karşı geliştirilen yerel bir protesto olarak ortaya çıkmıştı. Parkın savunulması ise kısa sürede hem mekânsal hem de siyasal olarak genişleyen bir itiraz zincirine dönüştü. İlk günlerde birkaç ağacın sökülmesine karşı duran eylemciler, polis şiddetinin sertleşmesi ve hükümetin giderek otoriterleşen müdahalelerinin görünür hâle gelmesiyle birlikte, Gezi'yi sadece bir parkın değil, tüm kamusal alanların ve özgürlüklerin savunulduğu bir müşterek mekân olarak yeniden kurdular.

Tarihsel olarak protestoların hafıza mekânı hâline gelmiş Taksim Meydanı'nın değil, ona bitişik Gezi Parkı'nın bir *dissensus* mekânına dönüşmesi dikkat çekicidir. Taksim ile Gezi arasındaki yapısal süreklilik, yan erişim olanakları ve parkın ağaçlıklı derinliği, tutulabilir ve yerleşilebilir eşikler sundu. Kısa sürede mutfaklar, revirler, kütüphaneler, geçici bir mescit ve "serumla beslenen" bir bostan kuruldu; park, ortak dayanışmayla işleyen, özyönetilen bir köy niteliği kazandı. Bu dönüşüm, Rancière'in tanımladığı biçimde yeni bir "görünürlük rejimi" açtı (2000, ss.12-19); AVM'ye dayalı kapalı tüketim mantığının yerine mutfaklar, değiş-tokuş pazarları, "devrim market", serbest kürsü ve canlı yayın düzenekleriyle örülen müşterekler, parkı üretimin, sözün ve paylaşımın kamusal olarak sergilendiği açık bir sahneye dönüştürdü.

İşgaller Atlası, bu süreci, kentsel politizasyonun Taksim Meydanı'ndan parka kayışı olarak okur: daha önce esas olarak meydanda yoğunlaşan siyasal görünürlük, Gezi Parkı'nın yerleşime olanaklı yapısıyla ortak yaşam düzenine dönüşürken, Atatürk Kültür Merkezi cephesi, afişler ve sloganlarla bir kentsel ekrana dönüşerek kamusal görünürlüğü sürdürür. Böylece işgal, yapılması planlanan AVM'nin kapalı ve tek işlevli

kentsel yapısına karşı, müşterekler üzerinden kurulan açık, çoğul ve paydaş bir karşı-proje olarak şekillenir.

2.5. Admiralty Meydanı (Hong Kong, 2014): Değişken, Taktik ve Akışkan Bir İşgalin Merkezi Hâline Gelen Kavşak

Hong Kong'da Admiralty bölgesindeki işgal, hükümet binalarına komşu, iş merkezinin kıyısında yer alan açık adaların çevrelediği yollarda ve geçitlerde örgütlendi. Hareketin talepleri açıldı: Seçimlerde hükümet yanlısı bir komitenin ön elemesine gerek kalmadan gerçek bir oy hakkı verilmesi, kamusal özgürlüklerin güvence altına alınması ve polis şiddetine karşı toplumsal bir tepkinin görünür kılınması talep ediliyordu.

Şehrin gözenekli yapısı, viyadüklerin, yaya köprülerinin ve rampaların oluşturduğu geçirgen kentsel doku, hareketin örgütlenme biçimini doğrudan etkiledi. Ana trafik yollarının kamplarla kesilmesiyle, seçim bürosu binası üç koldan sarılır; bina, sabit bir cephe oluşturulmadan, altyapı akışlarının politizasyonu yoluyla kuşatılır. Hareketin temel eylem biçimi hâline gelen *flash-mob*, "ani toplanma ve dağılma" eylemlerini mümkün kılar. Farklı noktalarda hızla ortaya çıkma, dağılma ve yeniden başka bir yerde toplanma mantığı, Bruce Lee'nin "su gibi ol" ifadesinde karşılığını bulur. Bu yaklaşım, de Certeau'nun "gündelik hayat taktikleriyle" akraba biçimde (1990, ss.139-164), kentsel geçirgenliği; kaçış, yeniden konumlanma ve ritim üretme aracı olarak kullanır. Lennon Wall, yaya köprüleri ve merdivenlerin post-it'lerle kaplanarak kentsel iletişimin geçici bir tuvaline dönüşmesiyle, bu akışkan mekânsal taktiğin gündelik ölçekteki ifadesini oluşturur.

Şemsiye bu hareket tarzının simgesel ve işlevsel yoğunlaşmasına dönüşür. Yağmurdan, biber gazından ve kameraların görüşünden koruyan bir araç olmasının yanı sıra, kalabalık içinde bir işaret işlevi görür. Kısa sürede hem sembole hem de hareketin adına dönüşerek "Şemsiye Hareketi"ni tanımlar. İşgaller Atlası, Admiralty'deki bu işgali, Tahrir'de olduğu gibi, altyapının durdurularak ve yeniden yönlendirilerek siyasal bir sahneye dönüştürüldüğü; ancak bu kez sabit

bir merkez, bir küme (*cluster*) yerine akışkanlık, ritim ve dağılıp yeniden toplanma üzerinden işleyen bir *dissensus* mekânı olarak okur.

2.6. République Meydanı (Paris, 2016): Gece Agorası ile Oluşturulan Halk Agorası

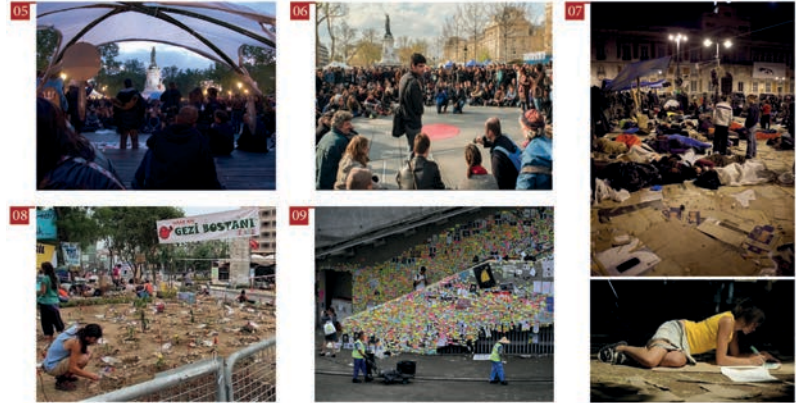
République Meydanı, *Nuit Debout* (Gece Ayakta) hareketi sırasında tartışma, paylaşım ve gece nöbetlerini mümkün kılan açık forumlara dönüşerek çağdaş bir agora işlevi gördü. Dairesel biçimde örgütlenen bu forumlar, toplumsal itirazları ve siyasal tartışmayı yeniden kamusal mekâna yerleştirerek meydanı yaşayan bir tartışma alanına dönüştürdü. Meydanın seçilmesi rastlantı değildi; yenilenmiş geniş esplanadı, kentin ortasında okunaklı ve erişilebilir bir boşluk sunuyor, özgürlük heykeliyle sembolleşen bu alan, toplanmaya adeta davet ediyordu.

Bu sahnenin merkezinde *Radio Debout* (Ayakta Radyo) belirleyici bir rol oynadı. Meydanda kurulan bağımsız sesli ve görsel yayın düzenekleri, konuşmaların kaydedilmesini, canlı yayınlarla dolaşıma girmesini ve sosyal ağlar üzerinden yayılmasını sağladı. Zeynep Tufekci'nin vurguladığı gibi (2018, ss.15-52), ağlar üzerinden örgütlenen bu tür hareketler, kamusal görünürlüğü hızla çoğaltırken, fiziksel mekân ile dijital dolaşım arasında kırılğan ama etkili bir bağ kurar. République Meydanı, maddi olarak kendi sınırlarının dışına taşmadan; kurduğu radyo, canlı yayın, gazete, dergi ve podcast ağlarıyla ülke çapında bir ses ve tartışma agorasına dönüşür. *BiblioDebout* (Ayakta Kütüphane), *1001 Nuits Debout* (Ayakta 1001 Gece), *Banlieues Debout* (Ayakta Banliyöler) ve *Théâtre Debout* (Ayakta Tiyatro) gibi etiketler, bu çoğaltılmış kamusal alanın dijital izlerini oluşturur.

Meydan içinde kamplar sınırlı kalırken, tartışma meclisleri ve çember biçiminde örgütlenen alt forumlar (kadın hakları, göç, çalışma yasası, çevre gibi başlıklarda) alanın esas mekânsal üretimini belirler. Esplanadın yumuşak ve açık yapısı, farklı grupların aynı mekân içinde yan yana var olmasını kolaylaştırır. Bu durum Chantal Mouffe'un «agonistik çoğulluk» kavramıyla uyumlu bir kamusal alanı olanaklı kılar (2014, ss.9-32). Aynı zamanda Jacques Rancière'in görünürlük rejimleri üzerine düşüncesinin

Görsel 2

Görsel 3

işaret ettiği gibi, sözün ve bedenlerin yeniden sahneye çıkmasıyla yeni bir kamusal görünürlük düzeni kurulur. İşgaller Atlası, République'i, mekânsal olarak mevcut kamusal alan sınırlarını aşmadan; söylem, dolaşım ve medya yoluyla genişleyen, çok katmanlı bir demokratik tartışma mekânı olarak kaydeder.

3. Dissensus'un Mimari Düzenekleri: İhlal, Yeniden Sahiplenme ve Tersine Çevirme

Kentsel meydan işgalleri, kısa sürede kendi başlarına mimarlık üretirler: mekânsal biçimler kurar, kullanımlar icat eder, sembollerini yerinden oynatırlar. Geçici olmalarına karşın hem mekânsal biçimlenişleri hem de taşıdıkları sembolik yük bakımından güçlü direnişlerdir. Mekânda beliren biçimler ve işleyişler ile *dissensus* mekânının siyasal mantığı arasındaki ilişkiyi görünür kılmak için, bu çalışmada mimari düzenekleri üç temel aile altında ele alıyorum: ihlaller, yeniden sahiplenmeler ve tersine çevirmeler. Bu üçleme, hazır bir tipoloji olmaktan ziyade, farklı işgal sahalarında karşılaştığım mekânsal pratikleri okumak ve karşılaştırmak üzere geliştirdiğim kişisel bir analiz aracıdır. Bu çerçeveye, işgallerin eşikleri nasıl ihlal ettiğini, mekânı nasıl yeniden kullandığını ve anlamları nasıl tersyüz ettiğini birlikte düşünerek, *dissensus*'un mekânda kurucu bir güç olarak nasıl işlediğini ortaya koymayı amaçlıyorum.

3.1. İhlal: Çerçevenin Dışına Çıkma, Dayatılan Mekânsal Sınırları Aşma, Yasaklı Yere Yerleşme (Görsel 2)

Burada ihlal derken yalnızca yasaklı bir alana girmekten değil, geçip gitmek üzere tasarlanmış bir mekânın kalma, bekleme ve direnme mekânına dönüştürülmesinden söz ediyorum. Bu dönüşüm, mekânın önceden

tanımlanmış ritmini kesintiye uğratarak ona başka bir işleyiş kazandırır. Henri Lefebvre'in Şehir Hakkı ve Mekânın Üretimi metinlerinde vurguladığı gibi, kent hakkı öncelikle kullanım hakkının fiilen talep edilmesiyle ortaya çıkar; ihlal, bu hakkın mekânda zorla görünür kılındığı andır. David Harvey'nin Asi Şehirler kitabındaki ifadesiyle kent hakkı bir mülkiyet talebi değil, kentsel mekânın üretimine ortaklaşa müdahale etme hakkıdır ve ihlal bu müdahalenin ilk mekânsal el koyuşunu oluşturur. Bu nedenle ihlal, yalnızca kuralları aşan bir eylem değil; geçilen yerleri tutulur hale getiren, mekânsal eşikleri yeniden tanımlayan ve mekânın işleyiş mantığını tersine çeviren bir pratiktir. Dolaşım, geçiş ve akış için tasarlanmış kentsel düzenekler, işgal anında durmanın, kalmanın ve birlikte var olmanın sahnelerine dönüşür.

- Gezi'de kent mobilyası ve geri kazanılmış malzemelerle kurulan barikatlar (1) iki düzen yaratır; içerisi müşterek bir alan, dışarıyı itirazın görünür olduğu bir eşik hâline gelir.

- Zuccotti Park'ta germe strüktür çadırdan kütüphane (2) ve el yapımı panolar, özel mülkiyetteki bir parkı, yaşayan bir kamusal mekâna dönüştürür.

- Puerta del Sol'de geçici barakalar ve brandalar (3), geniş mineral boşluğu özyönetimle işleyen bir kentsel köye çevirir.

- Tahrir'de dolaşım için tasarlanmış döner kavşak, çadır kümeleri ve kamp düzeniyle (4) gündelik hayatın sürdüğü bir yer biçimine gelir.

Mimari düzenekler: barikatlar, germe strüktür çadırlar, kamp düzeni, geçici panolar ve brandalar.

3.1.1. Yeniden sahiplenme: mekânı yeniden yazma, ona yeni bir anlam atayarak yeniden yerleşme (Görsel 3)

Yeniden sahiplenme, ihlal yoluyla açılan mekânın süreklilik kazanması, kullanımın kurallaşması ve mekânın gündelik hayat içinde yeniden yazılması anlamına

gelir. Burada mesele mekânı koparmak değil, onu ortak yaşam pratikleriyle işler duruma getirmektir. Elinor Ostrom'un Müştereklerin Yönetimi'nde tarif ettiği yerel kurallar, karşılıklı gözetim ve kademeli yaptırımlar, bu tür geçici yerleşimlerin nasıl ayakta kaldığını anlamak için önemli ipuçları sunar. Stavros Stavrides'in müşterek mekânlara dair çalışmaları ise, bu alanların eşikler üzerinden açık tutulduğunu, ne tamamen içe kapandığını ne de dışlayıcı duruma geldiğini gösterir.

Yeniden sahiplenme, yalnızca nesneler eklemek değil; kullanımı, anlamı ve gündelik ritimleri yeniden kurmaktır:

- République Meydanındaki hafif strüktürler (5) ve daire biçiminde düzenlenen demokrasi forumları (6), görünür bir agora yaratır.

- Puerta del Sol'de brandalar ve kartonlar (7), doğaçlama söz alanlarını çevreleyerek doğrudan demokrasinin kırılğan halıları gibi davranır.

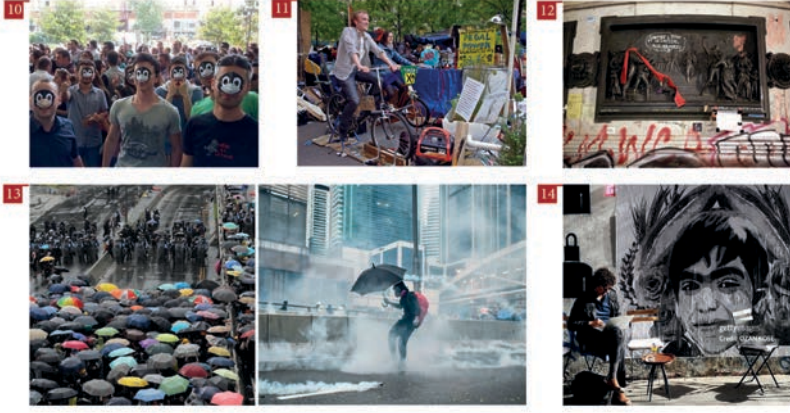
- Gezi'de, iş makinelerinin söktüğü ağaçların yerine kurulan ve serum torbalarıyla sulanan bostan (8), bakım ve direnişi aynı anda ifade eder.

- Hong Kong'da kavşak ve merdivenler, Lennon Wall (9) ile post-it'lerle donatılmış özgür söz yüzeylerine dönüşerek herkesi bir iz bırakmaya çağırır

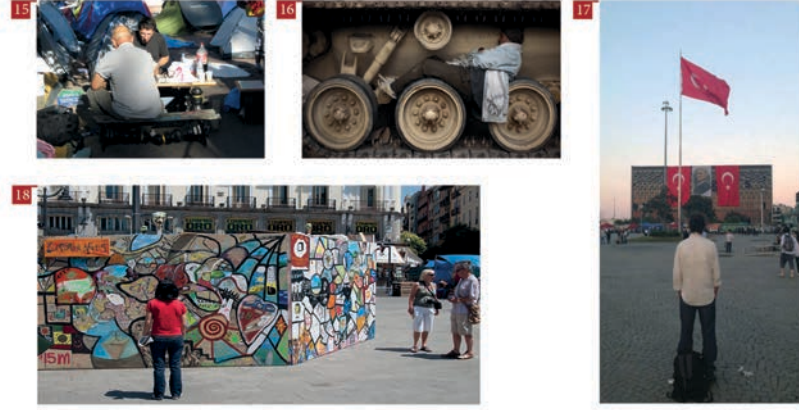
Mimari düzenekler: hafif strüktürler, dairesel agora, serumla sulanan bostan, post-it ile kaplanmış ifade duvarı.

3.1.2. Tersine çevirme: kodlarla oynama (Görsel 4 ve 5)

Bu üçüncü aile, temelde Michel de Certeau'nun Gündelik Yaşamın Keşfi'nde tanımladığı gündelik taktiklere dayanır. De Certeau'ya göre taktik, kurumsal stratejilerin belirlediği düzeni içeriden aşındıran, yaratıcı, geçici ve çoğu zaman görünmez müdahalelerdir; mekânı yukarıdan dayatılan anlamlarıyla değil, kullanım biçimleri üzerinden dönüştürür. İşgaller sırasında tersine çevirme, doğrudan

Görsel 4

Görsel 5

çatışmaya girmeden, mizah, ironi ve performans yoluyla işleyen yumuşak bir karşı-pratiğe dönüşür. Mekânın yerleşik anlamlarını bozar, kaydırır ve tekrardan dolaşıma sokar.

Bu tür müdahaleler, James Scott'un "gündelik direnişler" olarak adlandırdığı dolaylı ve düşük yoğunluklu karşı koyma biçimleriyle örtüşür (1990, ss.136-182). Açık bir cepheleşme yerine, iktidarın sembolik dilini küçük edimlerle aşındıran bu pratikler, Mikhail Bakhtin'in "karnavalesk" mantığında olduğu gibi (1968, ss.1-58), ciddiyet ve otoriteyi geçici olarak askıya alır. Sıradan nesneler, bedenler ve davranışlar beklenmedik biçimlerde yeniden kullanılır; egemen anlamlar alaya alınır, ters yüz edilir ve kamusal alanda görünür kılınır. Aşağıdaki örnekler, tersine çevirmenin bu simgesel ve bedensel işleyişini farklı mekânsal bağlamlarda somutlaştırır:

- Gezi'de penguin figürleri (10), medya sansürüne karşı ironik bir karşılık olarak ortaya çıkar ve eleştiriye mizahla görünür kılar.

- Zuccotti Park'ta kullanılan pedal jeneratörlü bisikletler (11), yalnızca enerji üretmez; kampın sürdürülebilirlik idealini ve kendi kendine yetebilme talebini simgeler.

- Paris'te République Anıtı'na bağlanan kırmızı kurdele (12), anıtı dokunulabilir bir tuvale dönüştürerek sembolik gücünü yeniden tanımlar.

- Hong Kong'daki Şemsiye Hareketi, sıradan bir nesne olan şemsiyeyi (13), hem siper hem işaret hem de birlik sembolüne dönüştürür.

- Gezi'de Berkin Elvan'ın duvar grafiti "anıtı" (14), her yıkımın ardından yeniden yapılmasıyla agonistik bir hafızasını oluşturur.

- Gezi'de bir kaldırım taşının ya da kent mobilyasının masa ayağına çevrilmesi (15), gündelik eşyaları kolektif bir yaratıcılıkla yeni işlevlere büründürür.

- Tahrir'de tankların çevresinde

uyuyan bedenler (16), savaş makinesini sivil bir objeye dönüştürür; bedenlerin kendisi barikata dönüşerek mekânsal güç ilişkilerini altüst eder.

- Gezi'de "Duran Adam" performansı (17), Erdem Gündüz'ün saatlerce hareketsiz durarak sessiz bir direnişi cisimleştirmesiyle, eylemsizlik üzerinden baskıyı görünür kılar ve çatışmanın ritmini ters yüz eder.

- Puerta del Sol'de boş bir duvarın talepler mozaigine dönüşmesi (18), söz ve talebin kamusal yüzeyde kolektif bir iz bıraktığı bir ifade alanı yaratır.

Mimari düzenekler: penguin maskesi, bisiklet, kurdele, şemsiye, grafiti anıt, dönüştürülmüş kent mobilyası, kolektif mozaik duvar, bedensel performans. Özetle bu üçleme; eşiği açmak için ihlal etmek, kullanımı sürdürmek için yeniden sahiplenmek ve anlamı yerinden etmek için tersine çevirmek *dissensus* mimarlıklarını yazabilmek için net bir araç takımı sunuyor. Böylece eylemlerin mekânsal karmaşıklığını düzleştirmeden, aynı çizgi üzerinde hem kurulanı hem örgütleneni hem de tersyüz edileni takip edebiliyoruz.

Sonuç: İşgal ve Dissensus'a Dair Ortaya Çıkan Bir Kültüre Doğru

Gezi, Tahrir ve Zuccotti gibi meydan işgalleri, muhalefetin yeni mekânsal biçimlerini açığa çıkarır. Bu biçimler yukarıdan dayatılmaz; kullanımlardan, hareketlerden ve duygulanımlardan zeminde kurulur. Duyusaldır, çünkü bedenlere dokunur; çatışmalıdır, çünkü reddediştten doğar; kolektiftir, çünkü dayatılan mantıklara karşı birlikte üretilir. Bu deneyimler, geçici siyasal kesitler olmanın ötesine geçerek, işgalin bir yaratım biçimine dönüştüğü ortak bir kültürü görünür kılar: Karşı-mekânlar üretir; müşterek kurma ve yerleşme pratiklerini eşzamanlı olarak dener.

Bu çalışma, mimarlığın mücadelelerdeki rolünü yeniden konumlandırır. Mimarlığı düzenin bir

alt disiplini olarak değil, *dissensus*'u mümkün kılan bir karşı-pratik olarak ele alır. Kurulu düzende gedikler açabilen, özerkliği destekleyen ve bastırılan sesleri görünür kılan bir mimarlık anlayışını ortaya koyar. Aynı zamanda pratiği ve duysal deneyimleri merkeze alan, mimarlığı ve kamusal mekânı açıklamada baskın anlatıları sorgulayan bir "eleştirel coğrafyaya" davet eder. Bu bağlamda incelenen işgaller, egemen düzenin dışında kalmış marjinal örnekler değil, kamusal mekânın yeniden kurulma potansiyelini açığa çıkaran birer kentsel laboratuvarıdır. Hepsi, basit ama acil bir soruyu gündeme getirir: Başka türlü, birlikte nasıl yaşayabiliriz? ■

Ayşe Aydoğan, Mimar, Paris ENSA Versailles /

Cergy Üniversitesi doktora öğrencisi

DİPNOTLAR

1 Ostrom'un kullandığı *Common-Pool Resources* (CPR) kavramı ne tamamen özel mülkiyete ne de kamusal mülkiyete ait olan; kullanımı rakipli (birinin kullanımı diğerini etkileyen), fakat dışlanması zor kaynakları ifade eder. Bu çalışmada CPR, Ostrom'un yaklaşımına uygun biçimde, kolektif kurallarla yönetilen ve birlikte korunması gereken müşterek kaynaklar anlamında kullanılmaktadır.

KAYNAKLAR

- Bakhtin, M. (1968). *Rabelais and his world*. Cambridge, MA : MIT Press.
- De Certeau, M. (1990). *L'invention du quotidien. I- Arts de faire*. Paris: Gallimard.
- Harvey, D. (2011). *Le capitalisme contre le droit à la ville*. Paris: Éditions Amsterdam.
- Harvey, D. (2012). *Rebel cities: from the right to the city to the urban revolution*. London: Verso.
- Lefebvre, H. (2013). *Le droit à la ville*. Paris: Economica.
- Lefebvre, H. (2000). *La production de l'espace*. Paris: Anthropos.
- Mouffe, C. (2014). *Agonistique: penser politiquement le monde*. Paris: Beaux-Arts de Paris Éditions.
- Ostrom, E. (2021). *Governing the commons: the evolution of institutions for collective action*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Rancière, J. (1995). *La mésentente*. Paris: Galilée.
- Rancière, J. (2000). *Le partage du sensible. Esthétique et politique*. Paris: La Fabrique.
- Scott, J. C. (1990). *Domination and the arts of resistance: hidden transcripts*. New Haven: Yale University Press.
- Stavrides, S. (2016). *Müşterek mekân: müşterekler olarak şehir*. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Tafuri, M. (1969). *Toward a critique of architectural ideology. Contropiano* 1, 2-35.
- Tufekci, Z. (2018). *Twitter et les gaz lacrymogènes : forces et fragilités de la contestation connectée*. Paris: Éditions C&F.
- Weizman, E. (2015). *The roundabout revolutions*. Berlin: Sternberg Press.

4 Şehir 4 Anlatı

Engin Bozkurt (Moderatör), Cuma Çiçek, Funda Şenol, Fuat Ercan, Ferhat Hacılibeyoğlu

METNE ÇEVİREN **İlgın Külekçi**

Engin Bozkurt, (Moderatör) Dr., Şehir Plancısı

*Cuma Çiçek, Dr., Paris Politik Etütler Enstitüsü
Uluslararası Araştırmalar Merkezi (Centre de
Recherches Internationales - CERI)*

Funda Şenol, Prof. Dr.

*Fuat Ercan, Prof. Dr., Mimar Sinan Güzel Sanatlar
Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü*

*Ferhat Hacılibeyoğlu, Prof. Dr., Dokuz Eylül
Üniversitesi, Mimarlık Bölümü*

Söyleşinin canlı kaydına bu
bağlantıdan ulaşabilirsiniz:
[https://www.youtube.com/
watch?v=leM-kOC9RT0](https://www.youtube.com/watch?v=leM-kOC9RT0)

Engin Bozkurt: Ege Mimarlık dergisinin bu sayısının teması olan “Kamusal Mekânı Yeniden Düşünmek” kapsamında kamusal mekân üzerine kabaca bir çerçeve sunduktan sonra sırasıyla Diyarbakır, Ankara, İstanbul ve İzmir üzerinden sohbetimizi derinleştireceğiz. Kamusal mekân, şehircilik literatüründe ortak olarak, “kentlilerin serbest erişiminin olduğu yapı ve doğal çevrenin tüm parçaları” olarak tanımlanır. Bir diğer tanımı ise, “kamu mülkiyetinde ya da kamusal kullanıma tahsis edilmiş, herkese açık, ücretsiz ve kâr amacı gütmeyen yerler” olarak yapılabilir.

Kamusal mekânı üç katmanda düşünüyorum. Buna göre, birinci katman, fiziksel mekânla ilişkili en somut olan katman; yollar, kaldırımlar, parklar, meydanlar, duraklar gibi kamusal mekânın fiziksel unsurlarını tanımlar. Kentin en organik dokusudur bunlar. Haritası el yordamıyla öğrenilir. Hangi köşede rüzgâr sert eser, nerede gölge uzar, hangi durakta zaman ağırlaşır; kentin sesleri, kokuları, telaşları, karşılaşmaları, kavgaları ve barışmaları en çok burada ortaya çıkar. Dolayısıyla bu katmanda kamusal mekân, kent gündeliğinin sahnesidir aynı zamanda. İkinci katman daha görünmezdir. Burada sosyokültürel alışkanlıklar ve kurallar devreye girer: kim nereden geçebilir, kim ne kadar oyalanabilir, kim ne zaman ne kadar yer kaplayabilir? Dolayısıyla kamusal alanın sınırları her zaman duvarla çizilmez. Bazen gelenekle, görenekle, sınıfsal ayrımlarla, ne giydiğinle, ten renginle, cinsiyetinle, kültürel kimliğinle ilgilidir. Yani, bir tür görünmez çit gibidir bu. Kentin kültürel alışkanlıklarına göre

bazılarının varlığı doğal, bazılarının varlığı rahatsız edici görülür. Bazılarının kahkahası şehir sesi sayılır, bazılarının haykırması gürültü diye bastırılabilir; çünkü herkes mikrofona aynı uzaklıkta değildir. Üçüncü katman siyasal olandır. Burada yasalar, uygulamalar, tercihler devreye girer. Kamusal mekân tam da burada bir görünürlük sahnesine dönüşür. Kimlerin ışık aldığı, kimlerin gölgede bırakıldığı bu sahnede ortaya çıkar. Bazı kentlerde meydanlar, parklar, sokaklar sözün yankı bulduğu yerlere dönüşür. Bazıları da hızla geçip gidilen, bekleme yapılmaması gereken yerler olarak kurgulanır. Toplanmaya, oyalanmaya, bir arada olmaya ya hiç izin verilmez ya da seçici bir şekilde izin verilir. Bu üç etken benim görüşümde grupları kent mekânında rahatça bir araya getirirken, kimilerini de uzak tutar. Dolayısıyla kamusal mekân eşitsiz bir akustik gibi işler aslında. Bazı sesleri büyütür, bazı sesleri yutar. O yüzden aslında tek bir kamusal mekân yoktur. Bazı zamanlarda dışarıda bırakılanlar da kendi kamusal alanlarını yasal olmayan, fakat meşru bir şekilde kendileri de kurabilirler. Nancy Fraser’ın söylediği “karşı-kamusal alan” meselesi işte burada devreye girer. Buradan da kent hakkı fikrine geçebiliriz. Çünkü kamusal mekân doğrudan bununla bağlantılıdır. Kamusal mekân sadece basit bir erişim meselesi değil, birlikte kurma, dönüştürme, ritmini birlikte belirleme meselesidir. Burada şu sorular devreye girer: Kimin kenti, kimin gündeliği ve kimin zamanı? Bir de son yıllarda kamusal mekânın kırılma noktası olarak literatüre eklendiği yerler var. Mesela alışveriş merkezleri gibi, bunlara “kamuya açık özel alanlar” deniyor. Dışarıdan bakınca

herkese açık gibi ama içeride güvenlik rejimleri, kameralar, yönetmelikler devrede. Burada kamusallığın cam vitrine dönüştüğünü görebiliriz. Herkes görür ama dokunamaz. Herkes girer ama herkes kalamaz. Yani bazen halk gelince vatandaş çıkar buralardan. En nihayetinde, kamusal mekânın dili büyük laflardan çok küçük hareketlerde saklıdır. Yürüme, bekleme, göz göze gelme, selam verme, geri çekilme ve dayanışma. Jane Jacobs buna “kaldırımın ince balesi” diyor. Her gün tekrar eden ama her gün başka bir hikâye doğuran bir koreografi misali.

Son olarak, belki de kamusal mekânı en iyi hepimizin yeri diye değil de hepimizin kim olduğunu sürekli yeniden yazıldığı kentin sesinin yeniden ayarlandığı bir ortak sahne olarak anlayabiliriz.

Bu akşam kamusal mekânı dört şehir, dört anlatı üzerinden konuşacağız ve bunu konuşurken kamusal mekânı tek bir tanıma sıkıştırmak yerine şu sorularla birlikte tekrar düşünebiliriz: Bir şehirde kamusal kimler için mümkün? Kimin gündelik akışı kolay, kimin akışı sürekli kesiliyor? Kamusal mekân burada daha çok buluşma mı üretiyor, yoksa dışlama mı üretiyor? Şehirlerin seslerini, kokularını, renklerini en çok nerede hissedebiliriz?

Şimdi bu dört anlatı arasından öncelikle Diyarbakır ile başlayacağız. Sözü Cuma Hoca'ya vermek isterim, buyurun.

Cuma Çiçek: Engin Hocam, çok teşekkür ederim. Diyarbakır son 40 yılda çok büyük dönüşüm geçirmiş bir şehir. Özellikle 1990'lardan bu yana yaşanan dönüşümü anlamaya ve buradaki kamusal mekânların geçirdiği süreci kavramaya çalışacağım. Bunun için seçtiğim yedi mekân üzerinden Diyarbakır'ı anlatacağım.

Öncelikle, mekânı çalışmanın çok kıymetli bir tarafı var, zira mekân hem bireysel hem kolektif olarak aktörü

tanımlamaya dair bütüncül bir tablo çizen ender göstergelerden biri. Mekânı Diyarbakır'da çalışmanın daha da bir kıymeti var. Diyarbakır, Türkiye'deki Kürt itirazının sembolik merkezlerinden biri. Dolayısıyla, buradaki gündelik hayatın ötesinde hem Türkiye'deki Kürt siyasetini hem de sınır aşan Kürt siyasetini bir bütün olarak anlamak için önemli bir gözlem alanı. Bununla beraber Türkiye siyasetini, Türkiye'deki genel toplumsal dönüşümü anlamak için de Diyarbakır özel bir yere sahip. Bu anlamda Diyarbakır'dan İzmir'i, İstanbul'u, Ankara'yı, Trabzon'u okumak da mümkün. Hatta buradan okuduğumuzda daha anlamlı bir hale geliyor.

İlk mekân, **Peyas Mahallesi**. Peyas, 1990'lı yıllarda Diyarbakır'ın çeperinde kırsal alanda kalmış bir mahalleydi. Ben çocukken annem Diyarbakır'ın hemen dışında yürüme mesafesindeki yerlerde ortalama 1 dönüm bir arazi kiralar, orada bostan ekerdi. Biz bütün aile olarak o bostanda çalışırdık. Benim annemin ismi Fatma, aile içinde Fato derler. Hatırlıyorum, o dönemlerde “*Fato ta çûye Peyasê*”, yani “Fatma ta Peyas'a gitmiş” derlerdi. Aslında yarım saatlik bir yürüyüş mesafesinden bahsediyoruz ama kentin çeperinde bir mahalleydi. Peyas Mahallesi bugün Diyarbakır'ın yeni yüzü olarak bilinen Kayapınar ilçesinin ortasında bir delik gibi duran bir gecekondu mahallesi. İşin ilginç tarafı, Kürtçede biz Kayapınar'a Peyas diyoruz. Yani, “*Navçeya/Şaredariya Peyasê*” (Peyas ilçesi/belediyesi) tabelaları görürüz. 1990'ların sonrasında Peyas'ın nüfusu 2500-2800 kişiydi. 2000'lerden bu yana bu bölgeye eski Diyarbakır'ın üç-dört katı büyüklükte devasa bir şehir inşa edildi. Bugünse burada 800 bine yakın insan yaşıyor, kentin nüfusu ise 1,1 milyon civarında. Peyas'ta yaklaşık 300 bin konut olmalı. Ben mühendis kökenliyim-kafam bazen böyle sayılarla çalışır-; bir konutun fiyatını ortalama 100-120 bin dolardan hesap

ettiğimizde son 25-30 yıl içinde 30-35 milyar dolarlık bir konut rantının üretildiğini söyleyebiliriz.

Peyas, Diyarbakır'ın karşı karşıya kaldığı mekânsal patlamanın bir göstergesi. Büyüme Diyarbakır'a özgü değil aslında, Türkiye'nin birçok metropolünde benzer bir büyüme gördük ama Diyarbakır'daki bu devasa dönüşümde iki farklı dinamik rol oynadı. Kanaatimce bunlardan biri, Kürt çatışmasından kaynaklanan, köylerden kentlere yaşanan zorunlu göç süreci. Bu göç dalgasının ana meydanlarından biri Diyarbakır'dı ve kentteki mekânsal, sosyal, siyasal, kültürel sahanın yeniden kurulmasında, bütün bu kamusal mekânları kapsayan büyük yapının yeniden kuruluşundaki ana dinamiklerden biri oldu. İkinci olarak bu değişimde, ana akım Kürt siyasetinin Diyarbakır'a yapmış olduğu yatırımın payı var. Diyarbakır Kürt itirazının de facto merkezine dönüştü. Yerel yönetimlerin deneyimleri, sivil toplum camiası, Kürt kurumların büyük oranda Diyarbakır merkezli konumlanmasıyla burası Kürt siyasal itirazının merkez sahasına dönüştü. Bugün İstanbul'da veya İzmir'de yaşayan ama Diyarbakır'da da evi olsun isteyen ya da buralara dönen çok fazla insan var.

Bahsetmek istediğim ikinci mekân **Dicle Kent**. Dicle Kent 1990'lardan sonra Peyas'ın ötesine geçen ilk yapılaşma alanı oldu. Dicle Kent Bulvarı bugün hâlâ kentin ana bulvarlarından birini oluşturur. Dicle Kent Bulvarı'nın üzerinde Diyarbakır'ın ilk villa bölgelerinden biri yapıldı. “Dicle Kent villaları” Diyarbakır'ın yeni yüzünün sembolik mekânlarından biriydi. Geçen 25 sene içerisinde bu bölge büyük oranda dönüştü ve konuttan arındı. Villalar kabaca üç ana fonksiyonu yerine getiren yeni bir kamusal mekâna dönüştü: (1) özel bakım gerektiren çocuklar için kurulan özel eğitim kurumlarının ana mekânı; (2) kafe ve restoranların yoğunlaştığı sosyalleşme mekânları/tüketim merkezi; (3) kültür sanat alanında faaliyet gösteren sivil toplum

örgütlerinin mekânları haline dönüştü. Bu anlamda villaların dönüşüm süreciyle karşı karşıya kaldık.

Ama ilginçtir, 2000'lerin başındaki o bir tür soylulaşma sürecinin mekânı adeta yeniden doğdu. Diyarbakır'ın hemen çeperinde Dicle Nehri akar ve nehrin öte yakasında, yani Diyarbakır'dan Silvan'a doğru gittiğinizde nehri geçince yolun sağ tarafında üniversite, sol tarafında devasa bir villalar bölgesi/ilçesi oluştu. Buna bir tür "Yeni Dicle Kent" de diyebiliriz. Dicle Kent, kentin çok büyük bir nüfusunu barındıran, sivil toplum alanında, sendikalarda, yerel yönetimlerde çok aktif olan; kentin siyasal, sosyal ve ekonomik elitlerinin yoğun olarak yaşadığı bir bölge. Bu bakımdan kentle bağları çok güçlü ama bir o kadar da kentten fiziksel olarak ayrılmış, nehrin öte yakasında kalmış bambaşka bir yer.

Üçüncü mekân örneği, **tren hattı**. Hat/*xet* Türkçe ve Kürtçede aynı anlamda kullanılıyor, biz "*tren xet*" deriz. Bu tren hattı Kürtlerin toplumsal hafızasında önemli bir yer tutar. Son birkaç aydır çok konuştuğumuz Suriye, Suriye'deki Kürt bölgesi, Kürtlerin gündelik lügatinde "*ser-xet*" ile "*bin-xet*" olarak yer alır. Yani, hattın üstü ve altı. Biliyorsunuz, Türkiye sınırından geçen bir demiryolu var. Bunun üst tarafı "*ser-xet*"tir; Mardin, Urfa, Antep, Kilis'e kadar uzanan sınır bölgesidir. Alt tarafı ise "*bin-xet*"tir; Derik, Kamışlı, Kobani ve Afrin'e kadar uzanan devasa bir bölgedir.

İşin ilginç yanı, tam da buna benzer bir tren hattı 1990'lı yılların başında Diyarbakır'ın göbeğinden geçiyordu ve kenti ikiye bölüyordu. Hattın üst tarafında Yenişehir vardı. Burası tarihi Sur bölgesinin etrafında ilk yapılaşmış ve görece planlı alanlardan biriydi, orta sınıfın ana yerleşim yerlerinden biriydi. Hattın alt tarafında ise Diyarbakır'ın 1960'lardan sonra ilk gecekondu bölgeleri olan bugünkü Bağlar ilçesinin ana gövdesini oluşturduğu mahalleler vardı. Burada iki ayrı dünya gibi iki ayrı Diyarbakır gibi bir tabloyla karşı karşıyaydık.

Bugün 2000'li yıllardan sonra, az önce bahsettiğim Peyas bölgesinin o devasa inşasıyla beraber tren yolunun yerini bulvarlar almaya başladı. Daha önce tren hattının ikiye böldüğü şehri şimdi bulvarlar bölüyor. Bugün kentin göbeğinde iki ana akstan biri Urfa yolu, diğeri de Elazığ yolu. Peyas,

yani Kayapınar zaten bu iki yolun arasında kalan bir üçgen alan. Kentin sosyoekonomik haritasına baktığımızda kabaca şunu söylemek mümkün; Urfa yolunun bir altı, bir de üstü var. Alt tarafta kalan Bağlar, Sur diplerine kadar uzanan ve Sur'u da içeren devasa bir bölge; üst taraf ise 2000'li yıllarla beraber sınıfsal açıdan bambaşka bir şehir. Ama burada da farklı katmanlar var. Bunlardan biri 75. Yol ya da 75. Bulvar olarak geçer. Buraya Diyarbakır'ın yeni Bağdat Caddesi de demek mümkün. Burası tarihi kentin yerine geçen ve bugün kentin en kalabalık ve ana kamusal mekânlarından biri. Bu yolun paralelinde bir de 50. Yol var ve ikinci bir katman oluşturuyor. Kentteki kamusal alanların parçalanma sürecindeki ana hatlardan bir tanesi.

75. Yol'un resmi ismi Mahabad Bulvarı. Kürtlerin İran'daki merkezlerinden biri olan Mahabad şehrine bir gönderme yapılmış. 50. Yol'un resmi ismi ise Mezopotamya Bulvarı. Mahabad Bulvarı'nın devamında Urfa yolunu Mardin'e bağlayan bir de Kamışlı Bulvarımız var. Ancak Mahabad ismi çok benimsememi, keza Mezopotamya da öyle. Diğer yandan, Kamışlı ismi benimsendi. Kamusal adlandırma ve hafıza bağlamında Mahabad'ın, Mezopotamya'nın tutunamadığı yerde Kamışlı tutundu. Bunu biraz da Rojava meselesine, Diyarbakır'ın sınırı aşan Kürt mahallesiyse kurduğu ilişkilere bağlıyorum.

Kamışlı, Diyarbakırlıların anlam dünyasında Mahabad'dan, Mezopotamya'dan daha önde duruyor. Sınıf dinamiklerinin belirlediği, sermayenin en çok görüldüğü, Diyarbakır'ın yeni yüzü olan 75. Yol, Mahabad ismini taşıyamadı ve gündelik hayatta yolun genişliğine gönderme yapan 75. Yol olarak anılmaya devam etti.

Dördüncü olarak **yas evlerinden** söz etmek istiyorum. İzmir'de bir süre kaldım, çok denk gelmedim, İstanbul'da da yok sanırım ama burada bölgenin birçok kentinde mevcut ve önemli bir kamusal işlevi olan mekânlar. Diyarbakır'da düşün salonları gibi yas evleri var. Sabit, sadece bu ihtiyaca cevap veren ve hemen hemen her gün de dolu olan onlarca yas evi var. Çocukken hatırlarım, 1990'lı yıllarda yaslar evlerde tutulurdu, insanlar taziye için evlere gelirdi. Fakat 2000'li yılların ortalarıyla birlikte Diyarbakır'da ve oradan da hızla bölgeye yayılan özel taziye evleri kurulmaya başlandı. Bunun

çok ilginç olduğu kanaatindeyim. Kürt toplumunun kamusalının inşasında yasın yeriyile ilgili bir şey bu. Annemin kullandığı bir deyim vardır, "*ê ku nehatiye şîne bang dike*". Tam çevirisi şu; "yasa gelmeyeninin yokluğu haykırır". Kürt toplumunda yasın toplumsallaşma sürecindeki önemini gösterir. Yasın mekânın, kimliğin inşasında çok merkezi bir yerde olduğunu düşünüyorum. Bununla beraber, kişisel kanaatim, Türkiye'deki Kürt itirazının kamusal alandaki yüzünü şekillendiren temel mesele Kürtçe, Kürt edebiyatı değil, Kürtlük üzerinden oluşan yaranın ortaya çıkarmış olduğu mobilizasyon. Ben bu yarayı dört metaforla ilişkilendiriyorum: dağ, mezar, zindan ve sürgün. Bu dört metafor üzerinden sürekli kanayan, kendisini yeniden üreten, bütün bu sosyal ve siyasal alanı, hatta bir ölçüde ekonomik alanı kuran bir Kürt itirazı var. Kürt çatışmasından kaynaklı olarak Diyarbakır çok sayıda gencini gömmek zorunda kalmış bir şehir. Kaybı olmayan aile neredeyse yok. Bu gençlerin kaybı üzerinden kurulmuş devasa bir kamusal hafızayı, kültürü, toplumsal yaşamı konuşuyoruz şu an.

Yas evlerinin başka bir rolü daha var. Türkiye'de kabaca bir Kürt kamusal alanı, bir de Türk kamusal alanı olduğunu düşünüyorum. Bunu yazılarımda "Türk sokağı" ve "Kürt sokağı" olarak adlandırıyorum. Öte yandan, Türkiye'nin genelindeki muhafazakâr ve hükümet etrafındaki kamusallıkla bunun muhalifleri arasında da bir ayrım var. Belki buna daha seküler kamusal alanla daha dindar muhafazakâr alan demek de mümkün. Bunun gibi Diyarbakır da sekülerlik ve dindarlık üzerinden ikiye bölünmüş bir şehir. Siyasal aktörler, sivil toplum aktörleri ve medyaları ayrılmış durumda. Fakat bütün bu ayrılmayı aşan mekânlardan biri yas evleri. Çünkü yas, toplum içinde çok önemli bir mesele ve dediğim gibi, bir tanıdığınızın yasındaki yokluğunuz haykırır o mekânda! Yas evleri, toplumun farklı gruplarının konuştuğu ve tüm siyasal yarıklara rağmen bir araya geldiği yerler.

Beşinci mekân olarak **Yanık Çarşı**'dan, halk arasında bilinen ismiyle *Çarşıya Şewitî*'den bahsedeceğim. Burası Tarihi Ulu Camii'nin hemen yan tarafında bulunan, Kemeraltı'na benzeyen devasa bir tarihi çarşı. Bu çarşının hikâyesini Diyarbakır'ın dönüşüm hikâyesi olarak da okuyabiliriz. Örneğin 1815'te çarşıda şal üreten 1500 tezgâh, pamuk baskısı yapan 500 tezgâh, 300'den fazla deri imalatçısı, 100'den fazla

demirci, 50'ye yakın pipo üreten küçük esnaf var. 1815'teki deri imalatçıları bugün deri fabrikasıyla eşdeğer düşünebiliriz; ancak bugün Diyarbakır'da tek bir deri fabrikası bile yok. O dönemde Diyarbakır Ticaret Meclisi'nde çoğunluğu Ermeniler, Süryaniler ve Yahudiler oluşturuyor. 1900'lerden önce kentin çok canlı bir ekonomik hayatı olduğu anlaşılıyor ve bunun içinde Müslüman olmayan toplulukların ağırlığı daha fazla.

Çarşı iki büyük yangın geçiriyor. Malum, Türkiye'nin kamusal alanlarının inşasında kimilerinin tasfiye edildiği, kimilerinin dahil edildiği çok fazla yangın olmuş. Hemen hemen her şehirde benzer bir hikâye bulunabilir. Yanık Çarşı'daki yangınların ilki 1895 yılında yaşanıyor ve üç gün boyunca bütün çarşı kül oluyor. 20 yıl sonra ikinci bir yangın çıkıyor. Bunun ardından ekonomik hayatı yöneten gayrimüslimlerin büyük oranda tasfiye edildiği yeni bir çarşıyla karşı karşıya kalıyoruz. Bugünkü çarşı işte tam da o yıllardan bugüne gelmiş olan. 1915'ten önce 700'den fazla bakır ustası olan çarşıda 1915'ten sonra 30 usta kalıyor.

Bu çarşının tarihsel profilini ve potansiyelini kaybettiği 1990'lı yıllarda, ortalama 250 bin nüfusu olan küçük ölçekli bir şehrin neredeyse tüm kesimlerinin alışveriş yaptığı ortak bir çarşıya dönüştüğünü görüyoruz. Ben de çocukluğumdan hatırlarım, 1990'lı yılların başında aile alışverişlerimizin ana mekânıydı. Ama bugün büyük oranda sadece kent yoksullarının gittiği bir çarşıya dönüşmüş durumda. Bugün çarşıları AVM'lerle çoğalmış ve sınıfsal farklar üzerinden katmanlaşmış yeni bir Diyarbakır'la karşı karşıyayız.

Altıncı olarak **Yenikapı Sokak**'tan bahsetmek isterim. Diyarbakır'ın tarihsel hafızasında Yenikapı Gâvur mahallesinin -yerel ağızla Hançepek'in-, Ermenilerin, Süryanilerin, Yahudilerin yaşadığı mahallenin ortasından geçen ana sokaktı. Yakın zamanda ise Tahir Elçi'nin öldürüldüğü, Dört Ayaklı Minare'nin bulunduğu sokaktır. Hemen minarenin oradan içeri girince başlayan sokaktır ama 2015-2016'daki kent çatışmalarından sonra tarihi kent Sur'un yaklaşık üçte

biri -kelimenin gerçek anlamıyla- yerle bir edildi. Bu yıkılan yerlerde yeni bir şehir inşa edildi ve Yenikapı Sokak bu yeniden inşa edilen Sur'un sembolik merkezi oldu, bir film seti gibi tasarlanmış Diyarbakır'ın turistik ana caddesine dönüştü. Yerel ağızda "kablama" denir, biraz da argo bir kelimedir; dış imajı iyi ama içi çürük kişiler için kullanılır. Şimdi buralarda çoğunlukla betonarme yapılar yapıldı ama dışları Diyarbakır'ın taşlarıyla kaplandı. O yüzden şahıslar için kullanılan bu "kablama" lafı bu mekânın kimliğine dönüşmüş durumda. Diyarbakırlı Ermeni yazar Mıgırdiç Margosyan'ın tabiriyle "ne gavuru kaldı ne mahallesi". Burası kentsel hafızanın ana mekânlarından biriyken 2015'teki kent çatışmalarında devasa bir "mezarlığa" dönüştü, yaklaşık 500 insan burada hayatını kaybetti. Mecburi kamulaştırmayla bütün mekânlar insanların ellerinden alındı ve yepyeni bir şehir kuruldu. Yeni kurulan şehrin Sur içerisinde yayılmasına dair genel bir beklenti ve kaygı var. Bu dönüşümü birkaç kavramla ifade edebiliriz: Bunlardan ilki soylulaştırma, ikincisi ticarileştirme ve belki bu ikisinin ağırlığından daha fazla yeri olan güvenleştirme. Buna bir tür Sur'un yeniden fethi de diyebiliriz ama bu fetih sürecini sadece merkezin yereli kurduğu bir süreç değil, yerel aktörlerin ve piyasa dinamiklerinin de fazlaca dahil olduğu bir süreç olarak tanımlayabiliriz.

Son olarak, **Diyarbakır taş evlerinden** bahsetmek istiyorum. Diyarbakır'daki orta ve üst sınıfların tarihi Sur içi bölgesindeki kent yoksullarının mekânlarına el koyduğu, yerleştiği ve bunu onların rızası ya da sözü olmadan yaptığı bir süreçle karşı karşıyayız. Çünkü Yenikapı Sokak'taki deneyimin benzerini çatışmaların hiç olmadığı Sur'un diğer bölgesinde de yaşıyoruz. Sur'un tamamında 500'den fazla tescilli yapı var. Bunun 150'den fazlası anıt yapı niteliği taşıyor ve bugün neredeyse Sur içerisindeki tarihi Diyarbakır evlerinin tamamı dönüşmüş durumda. Tüketime yönelik, piyasa odaklı bir süreç yürüyor. Örneğin, son dönemde burada iki mekâna saldırı oldu. Biri bir kafe, diğeri ise bir

oteldi. Bu saldırılar basında radikal dini grupların seküler hayat tarzına yönelik saldırısı olarak yer buldu. Bir yönüyle gerçek, bunlar hem kadınların hem erkeklerin gittiği mekânlar ama biraz dibini değiştirmiş Sur içindeki mülkün kentin eski sahipleri dışındaki aktörler tarafından ellerinden alınması hikâyesi ortaya çıkıyor. Bu eski kentliler en iyi ihtimalle, yeni kurulan mekânların güvencesiz çalışan işçileri olabiliyorlar, ötesi değil. Aynı zamanda bu mekânlar Diyarbakır'da bahsettiğim iki kamusal alanın rekabet alanı. Yani seküler Kürtlükle dindar Kürtlüğün kent genelinde en görünür olduğu sahalarından biri. Örneğin, kent çatışmalarından önce kentteki dini ve politik hareketlerin en çok yoğunlaştığı alanlar. Dolayısıyla görünürde bir sekülerlik-dindarlık çatışması olsa da altında daha büyük sınıfsal kavgaların, mülkün el değiştirmesinin, devasa kamusal alanların yeniden inşasının ve bu inşa sürecinde kimilerinin yeniden içeri alınması veya dışarıda bırakılmasının deneyimlendiği bir durum söz konusu.

Engin Bozkurt: Hocam çok teşekkür ediyoruz, önemli bilgiler verdiniz. Bu konular İstanbul, Ankara, İzmir üzerinden tartışılıyordu, şimdi buna Diyarbakır eklendi. Sözü Funda Hocama vermek istiyorum, ondan Ankara deneyimini dinleyeceğiz.

Funda Şenol: Beni davet ettiğiniz için çok teşekkür ederim. Ne kadar benzer deneyimler yaşıyoruz! Her kentin sakladığı ve saklamaya zorlandığı birtakım hikâyeleri ve geçmiş kırıntıları var. Tabii bu, resmi tarih anlatısının içinde eritilmek suretiyle yapıldığı gibi, orada yaşayan kentlilerin bunun farkına varmamasıyla büyüyen bir boşluk. Kentsel dönüşüm furcasıyla birlikte dünyanın her yerinde -fakat Türkiye'de AKP döneminde çok daha fazla- hepimiz aynı şehirde yaşıyoruz gibiyiz. Kişiliksiz şehirlerde yaşıyoruz. Konut alanları, sosyalleşme alanları, eğlence biçimleri, gastronomik faaliyetler, mimari biçimler -ki ona mimari biçim bile denemez herhalde-, birbirine çok benzer. Ve bir "otopark arayışı"

etrafında kümelenen bir kentsel dönüşüm faaliyetinin kurbanlarıyız çoğumuz.

Ankara'nın sakladığı sırların en temeli olan **1916 Ankara yangını**ndan başlamak istiyorum söze (Esin ve Etöz, 2015, *1916 Ankara yangını: Felaketin mantığı*). Cuma Hoca'nın dediği gibi, hemen hemen her şehrin tarihinde tasfiye niteliğinde bir yangın oluyor. Ankara için o yangın 1916 yangını.

Bu yangında hayatı değişen insanlarla, niteliği değişen şehri tariflemek için bir örneğe başvurmak istiyorum. Osmanlı Döneminde müreffeh bir yerleşim yeri olan Ankara, keçi kılından üretilen sof ticaretiyle zengin olmuş bir şehir ve kayda değer bir gayrimüslim nüfusu var. Bu gayrimüslim nüfusun içinde Rumlar en baskın ve en zengin kesimi oluşturuyor. 1916'da şehrin neredeyse üçte ikisi kül olduğunda en çok kaybı Karasuli ailesi yaşıyor ve evlerini, yurtlarını terk ederek göç etmek zorunda kalıyorlar. Giderken yanlarında 52 tane anahtar götürüyorlar. Bu, zenginliklerinin küçük bir parçası. Böylesi bir zenginliğin karanlık bir yönü olabileceği şüphesini yedeğimde tutarak, çok dokunaklı ve sembolik değeri olan bir şey olarak görüyorum bunu.

Bütün dünya tarihi, özellikle de bizim ülkemizin tarihi, sürgünler, göçler ve tasfiyelerle dolu. O 52 anahtar yanında götürmek de aslında geri dönme ümidinin canlı tutulmasıyla ilgili. Eminim sizlerin de hayatında bu tür göç/sürgün hikâyeleri vardır, bu etnik tasfiye de olabilir, politik göçmenlik de olabilir, bizimki gibi ihraç da olabilir, beyin göçü de olabilir, aklınıza ne geliyorsa... Ankara da bahsettiğim yangından sonra ya da savaş veya darbe dönemlerinde böyle nüfus tasfiyelerinden nasibini almış. Fakat ondan önce de 1915 Ermeni Tehciri meselesi var. Ankara'nın zenginliğini, canlılığını, bir Batı şehrine benzerliğini mümkün kılan o nüfus yapısı ortadan kalkmış ve sonrasında şehir yoksullaşmış, virane hale gelmiş.

Ve ardından Cumhuriyet kadrolarının "yoktan var edilmiş şehir" olarak niteledikleri bir Ankara imgesi ortaya çıkıyor. Malumunuz, Ankara yoktan var edilmiş bir şehir değil, büyük bir zenginliğe sahip; Roma, Hitit, Frig, Galat, Selçuklu ve Osmanlı gibi çok çeşitli medeniyetlerin mimari izleri bile hâlâ az çok sürülebilir bir şehir. Hatta bir dönem Ahi Cumhuriyeti'nin başkentliğini bile yapmış. Şehirde küçük bir yürüyüşle eski dokuya doğru gözümüzle arkeolojik kazı

yaparak farkına varmamızın mümkün olacağı izler kalmış geçmişten. Fakat "İstanbul'a karşı Ankara" tartışmasında gündeme geldiği gibi, kadim bir imparatorluk şehri olan İstanbul'a karşı beyaz bir sayfa olarak nitelenen Ankara başkent olarak kurgulanmış. Bir "numune şehir" olarak düşünülmüş. Tabii, bir numune şehrin bir ulus devlet kurulurken nüfus yapısının etnisite, dil, kültür vb. açısından homojenize edilmesi gerekmiş. Başta Engin'in de söylediği gibi, "halktan vatandaşa doğru" bir seferberliğin yapılması uygun bulunmuş. Ankara tam da bu seferberliğin canlı bir merkezi olmuş.

Modern bir Avrupa başkentine benzemesi niyetiyle, yine Avrupalı bir şehir planı marifetiyle inşa edilmeye başladığı dönemde, şehrin yerlilerinin bir kesimi, özellikle de dindar ve geleneklerine bağlı kesimi için eski dokudan yeni dokuya doğru hareketlilik neredeyse bir elekten geçerek mümkün olmuş. Mesela, özellikle Yenisehir kurulduktan sonra, Bulvar boyunca köylü kıyafetleriyle, dini işaretler taşıyan kıyafetlerle, irticai göndermeler yapan kıyafetlerle yürümek engellenmiş.

Bu sürecin daha canlı, renkli bir tarafı var ki, o da şehrin ilk merkezi olan **Ulus**'ta açılan Batılı anlamda gündelik hayatı, gastronomik faaliyetleri, insan ilişkilerini dönüştürmeye yönelik Ankara Palas, Karpiç gibi mekânlar. Bunlar şehrin elitlerini, şehre dışarıdan gelen kurucu kadroyu Cumhuriyet'in kuruluşuna destek veren eşrafi, diplomatları ağırlamak üzere kurulmuş. Bazı mekânlara kadınlar yalnız başlarına giremezken, Ankara Palas gibi mekânlarsa kadınla erkeğin bir arada sosyalleşmesi, bedensel yakınlık sağlaması için kurulmuş. Düzenlenen balolar, çaylı veya içkili partilerde kadınlar ve erkekler dans ediyor, masalarda karşılıklı oturup yemek yiyorlar. Geleneğe ve dine bağlı Ankaralılar için modern gündelik hayat ve sosyalleşme biçimleri Cumhuriyet'ten önce de hayata geçirilmiş olsa da, karma sosyalliklerin dönüşümü marjinal bulunarak eleştirilmiş ve hatta protesto edilmiş.

Size az önce Ankara'nın uzun yıllar müreffeh bir şehir olarak var olduğundan bahsetmiştim. Sof ticareti için şehre gelen Batılı tüccarlar, şehirdeki gayrimüslimler Müslüman topluluğu çok etkilemiş. Ankara hem kültürel hem iktisadi olarak Batılı anlamda gelişmiş bir şehir. Müslümanların

bir kısmının bile çocuklarını yabancı dil öğrenmeleri amacıyla yabancı okullarda okuttuklarını anılardan, arşivlerden öğreniyoruz. Fakat burada ilginç olan, bizim bunlara dair bilgimizin çok sınırlı tutulmak istenmesi. Çünkü Ankara'yı yoktan var edilmiş bir şehir olarak görmemiz istenmiş. Geçmişin yükünden arındırılmak istenmiş şehir. Ankara-İstanbul kıyaslaması hiç hoş karşılanmıyor ama ister istemez yapacağız. Bana göre İstanbul, aile evinden, hatta "baba evi"nden kurtularak kaçabilmiş bir evlatken Ankara, aile evinde mahsur kalmış, sıkışmış, otoriteye, baskıya, nizam verme çabalarına teslim olmuş bir evlat.

Buna bir örnek vermem gerekirse, ben sık sık hafıza yürüyüşleri yapıyorum şehrin eski ve yeni dokusuna. Kalabalık halde sokakta yürüdüğümüzde mutlaka polisiye tedbirlerle karşılaşıyoruz, durduruluyoruz, kimliğimiz, nereye gittiğimiz sorgulanıyor. Aynı şeyleri İstanbul'da hiç yaşamadık.

Hafıza yürüyüşlerindeki tecrübeme dair bir not da paylaşayım ki, bu şehrin eski dokusunun uzak akrabaların yaşadığı bir yerleşim gibi algılandığını gösteriyor: Benim eski yerleşime hafıza yürüyüşüne götürdüğüm, şehrin sonradan gelişen ve daha müreffeh bir nüfusun yaşadığı muhitlerinden insanlar oraya gittiklerinde kuş uçuşu beş dakikalık mesafedeki Ulus'a Avrupalı bir turist kadar yabancılar. Çok şaşıracak fotoğraf çekiyorlar, insanlarla konuşmaya çalışıyorlar -sanki egzotik bir mekâna gelmiş gibi-, onların konut alanlarına, ne yediklerine ne içtiklerine ne giydiklerine şaşkınlıkla bakıyorlar. Çoğu, Erken Cumhuriyet Döneminden kalan mirasın farkında bile değiller. Nerde kaldı İmparatorluk öncesi medeniyetlerin mirası?

Bu bilgisizlik, şaşkınlık hükümetlerin kentsel politikalarının inkâra ve kâra dayalı, aynı zamanda da rövanşist olmasıyla ilgili diye düşünüyorum. Eski dokunun üzerine görünmez bir şal atılmış olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Mesela, dünyada ayakta kalan en büyük ve en eski Roma hamamlarından biri Ankara'da. Fakat orayı kaç Ankaralı gördü, oraya ne kadar turist geliyor? Muhtemelen çok az. Eski dokunun altında kim bilir daha ne hazineler var. Yerin altında kalanın orada ölü gibi yatmasının hem kentsel politikalar hem resmi tarih bağlamında uygun bulunduğu ortada. Fakat ideal olan, o dokuyu oluşturan tüm katmanların bir arada, aynı görünürde ve aynı değeri

görerek yaşaması. Bu aynı şekilde insan ilişkileri için de geçerli. Mekânsal dokunun çok katmanlı yapısını tesis etmek mümkün olursa bunun insan ilişkilerinde de geçerli olacağına dair bir iyimserliğim var. Bundan vazgeçmiş değilim.

Peki, şehrin gelişme yönünü takip ederek ilerlersek ne görürüz? Ben şehrin tarihine dair resmi anlatılar yerine sözlü anlatıları, yazılı anlatıları, otobiyografileri takip etmeyi seviyorum. Bu tür anılarda Erken Cumhuriyet döneminde yaşamış insanların Yenişehir gelişmeye başladıktan sonra eski merkez Ulus'ta ve Yenişehir'de sıkışıp kaldıklarını; Kavaklıdere ve Çankaya'nın yönetenlere ve yüksek bürokrasiye, diplomasiye ait, adeta bir kartal yuvası, kutsal bir mekân gibi korunması gerektiğine inandıklarını görüyoruz. "Uzaktan bakardık köşke, Atatürk'ün gözleri üzerimizdeydi, ulusun babası oydu ve şehrin oralara doğru genişlemesi fikrini kabullenemezdik bile" diyorlar.

Derken Mustafa Kemal'in ölümü, İnönü iktidarı ve özellikle de 1950'lerde Demokrat Parti'nin kentsel dönüşüm politikalarıyla birlikte Kavaklıdere, Çankaya ve Oran semtleri gelişmeye başlıyor. Malumunuz, Menderes'in kentsel dönüşüm politikaları İstanbul'da çok derin izler bıraktı. Kendisi bunu "İstanbul'un ikinci fethi" olarak nitelendirmeyi tercih ediyor. Cuma Hoca da bir "fetih politikası"ndan bahsetti, ne kadar benzer kavramlar söz konusu. Ankara da Menderes dönemiyle birlikte bir "soylulaştırma" sürecine giriyor. Bilirsiniz, önce bir çöküntü bölgesi ilan edilir, orada yaşayan halk, çevredekiler için bir tehdit olarak sunulur, hatta bazen resmî kurumlar eliyle orada birtakım "çeteleşmeler" gündeme getirilir. Bu korkuyla da insanlar oranın soylulaştırılması sürecine onay verirler. 1950'lerden itibaren Ankara'da bunlar çok sık yaşanmış. Bunun en belirgin örneği Hacettepe semtinin dönüşümüdür. Hacettepe, kabadayılarının ve suçun mekânı olarak imlenmiş ve ardından oraya bir sağlık kompleksi kurularak çok da isabetli bir tezat oluşturulmuş. Bir tarafta suç, ölüm, korku; diğer tarafta yaşamı kutsayan bir mekân. Bu da tabii ki Hacettepe'nin yerlileri tarafından onaylanmasa da Ankaralıların tarafından genel olarak onay görmüş ve benimsenmiş. Bu birçok başka şehirde uygulanan bir şablondur: kriminalize etme

ve soylulaştırma. Kentsel dönüşümün temel motivasyonu sadece mekân dolayımıyla paradigmatik dönüşüm yaratmak değil, aynı zamanda ranttır. Muktedir bu rant kaynağını seçmen kitlesine dağıtarak iktidarını daha muhkem hale getirmek amacını taşıy diyebiliriz.

2000'lere geldiğimizde Ankara'nın daha zengin gettolarının şehrin dışına doğru kusulduğunu görüyoruz. Hepsi birbirine benzeyen, çok katlı ve güvenlikli siteler içindeki binalar Ankara'nın mücavir alanında neredeyse çevre ilçelere varacak kadar genişledi. Başta otopark arayışından bahsetmiştim, Hakan Bıçakçı'nın çok güzel bir makalesi vardır, "Orta Sınıfın Park Sorunu" başlıklı (2014, *Birikim*, 306, 87-90). Bu metne sık sık gönderme yapıyorum. Bütün bu gelişmelerin neredeyse orta sınıfın otopark arayışı tarafından yönlendirildiğini görüyoruz. Otopark, günden güne Ankara'da -ve tabii ki başka şehirlerde- çok büyük bir sorun haline geldi. Nüfusun artması ve altyapı yetersizlikleri de şehir merkezindeki eski, özgün, adı bilinen mimarların eserleri olan yapıların değersizleştirilmesini ve içinde oturulamaz hale gelmesini beraberinde getiriyor. Ve şehrin dışına doğru bir püskürme söz konusu oluyor.

Şehrin dışında yaşayan nüfusun şehir merkeziyle ilişkisi her zaman çok kısıtlıdır. Yaşadıkları konut alanlarında artık alışveriş, eğlence, yemek her şey var. Oradan çıkmalarını gerektirecek bir durum yok. Ayrıca merkeze ve merkezin kaosuna yönelik bir korku ve tiksinti de var. Ankara'da bunun çok yaygınlaştığını görüyorum. Şehrin kenar semtlerinden gelen gençlerin -özellikle genç erkeklerin- şehir merkezini işgal ettiğine yönelik bir memnuniyetsizlik bir süredir vardı, buna 2011'den sonra mültecilerin varlığı eklendi. Bu da merkezin kayması dediğimiz süreci hızlandırdı. Süreç, Kızılay'ın artık şehrin rağbet gören ve herkesin yolunun düştüğü bir merkez olmaktan çıkmasıyla tezahür ediyor.

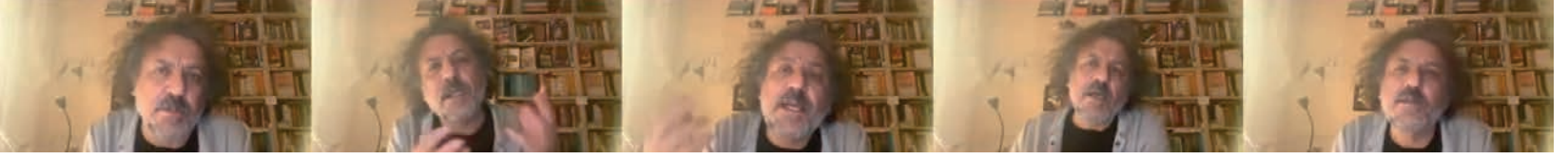
Özetle, **Kızılay** Ankara'nın eski merkezi Ulus'a dönüştü -olumsuzlanan yanlarıyla. **Tunalı Hilmi** ise Ankara'nın ikinci merkezi Kızılay'a benzer hale geldi. Ben ara sıra insanlarla konuşup sosyal hayatlarını nasıl geçirdiklerini sorarım. Bugün Tunalı'nın eski müdavimlerinin şehrin gettolarına taşındığını görüyoruz. Çoğunun -eğer merkezden çok

uzaklaşmayı tercih etmiyorlarsa- GOP'ta, uzaklaşmayı tercih ediyorlarsa Oran'da, Konutkent'te, Çiğdem Mahallesi'nde ve benzeri lokasyonlarda yaşadıklarını ve Tunalı'ya gelmek yerine AVM'lerin içinde dolaşmaya eğilim gösterdiklerini görüyoruz. Bombalı saldırıların, 15 Temmuz darbe girişiminin de şehir merkezine yönelik korku ve tiksintide etkisi oldu.

Bir "Angara bebesi" profili vardır ya, o Ankaralılık kimliği ilginç bir şekilde Behzat Ç. dizisinden sonra bir çeşit meydan okuma, cesaret, Anadolu'luluk, safiyet gibi gösterilerek çok parlatıldı. Bahsettiğim zengin gettolarının karşısına şehrin kadim ve yoksul semtlerinin, çoğu genç erkeklerden oluşan nüfusu kondu. Göçlerle birlikte mücavir alandan gelen topluluk bunların bir kısmı da, onu da belirtmek lazım. Hatta yakın zamanda Kızılay tabelası etrafında kümelenen gençlerin, ki bunlar arasında bahsettiğim eski ve yoksul semtlerin gençleri de vardı, fotoğraf çekirtmeleri, çeşitli atraksiyonlar yapmalarıyla tekrar görünür hale geldi bu "Angara bebesi" imgesi.

Son olarak, şehrin kurtarılmış bölgesinden bahsetmek istiyorum: Kavaklıdere, Tunalı Hilmi'nin bir kesimi, Güvenevler Mahallesi, Şili Meydanı buna isabetli bir örnek olacaktır. Son yıllarda buralarda içki içilen, dans edilen, duygusal ve cinsel ilişkilerin tomurcuklandığı buluşma mekânları olan yerlerin dışarıdan bir müdahale ile zapturapt altına alınmaya çalışıldığını gözlemliyorum. Çünkü buralardaki birçok eski güzel bina ya kentsel dönüşümüne kurban gitti ya da oralara hatırı sayılır resmi kurum açıldı ve onların çevresindeki o popülasyon dağılmaya başladı. Haliyle, ellerinde biralayla dolaşan gençler, öpüşenler, yere oturup sohbet edenler, karşısına açılan bar, hepsi kaybolmak zorunda kalacak.

Mesela Tunalı'ya Göç İdaresi açıldı. Bunda ne gibi bir sorun olabilir, dersiniz ama semt sakinleri hiç memnun değiller; çünkü yabancı popülasyonu çok arttı. Bu tür hoşnutsuzluklar ve çatışmalar belki biraz da bilinçli olarak yaratılmaya başlandı. Yani, o semtin de huzuru ve ahengi bozulmaya başladı, diyebiliriz. Hâlâ kurtarılmış bölge olarak varlığını sürdürüyorsa da o dokunun da eski havası yok. Kamusal alana yönelik korku, tiksinti ve uzaklaşma insanları evlerde, kapalı mekânlarda, sosyal medya ve internet

ortamında buluşmaya sevk etti. Bu da kamusal görünürlüğü, temsil meselesini tehlikeye düşürüyor. Bütün şehirler için bu böyle ama Ankara gibi çok fazla baştan çıkarıcı niteliği olmayan veya yokmuş gibi gösterilen şehirler için çok daha ağırlıklı olarak böyle diyebiliriz.

Engin Bozkurt: Çok teşekkür ediyoruz hocam. Geçmişten bugüne bir süreç sundunuz, özellikle bugünkü Kızılay'ın artık Ulus'laşması, Tunalı'nın Kızılay'laşması ve eski yerleşik nüfusun da çepere kaymasını anlattınız. Çok sağ olun. Şimdi sözü Fuat Hocama veriyorum, İstanbul'a geçebiliriz.

Fuat Ercan: İstanbul'u anlatmaya nereden başlamalı? Necip Fazıl'ın Canım İstanbul şiirinde ifade ettiği üzere; "Yedi tepe üstünde zaman bir gergef işler!/ Yedi renk, yedi sestem sayısız belirşler." Zamanı bedeninde taşıyan yedi tepe, zamanla yetmiş yedi tepeye dönüşmüş durumda. Bu zor işin üstesinden gelmede şairler sosyal bilimcilere göre daha iyiler, G. Santanya; "daha fazla düşündüklerinden dolayı değil, daha fazla hissettikleri için" (*Üç Filozof Şair*). Şairin anlık sezgileri geçip gitse de iyi şiir kentin sahip olduğu çeşitliliği ele veren simgesel bir güce, perspektife sahiptir. Bir tepeden İstanbul'a bakıp efsunlu "güzelliği" değil de efsunlu "güzellikleri" gören Yahya Kemal Beyatlı'nın dile getirdiği İstanbul'u. Tevfik Fikret için ise İstanbul; inatçı bir sisle kaplı. Bu yüzden de İstanbul'un derinliğine nüfuz edilemez, çünkü "gösterişli bir sahnedir İstanbul. O sahnede rol alan milyonlar var ve ama içinden "kaç alın vardır çıkacak, temiz ve parlak" diye umutsuzluğunu dile getirir. Şair gözünü yollar, kaldırımlara, meydanlara çevirdiğinde cıvıl cıvıl bir İstanbul'u bize yaşatır. Orhan Veli sevgili Engin'in girişte ifade ettiği kamusal mekânın ilk katmanına bizleri götürür; "İstanbul'u dinliyorum, gözlerim kapalı;/ Serin serin Kapalıçarşı/ Cıvıl cıvıl Mahmutpaşa/ Güvercin dolu avlular/ Çekiç sesleri geliyor doklardan/ Güzelim bahar rüzgârında ter kokuları; İstanbul'u dinliyorum, gözlerim kapalı."

Diğer yandan Vedat Türkali Engin'i doğrularcasına kamusal mekânın üç ayrı alanını İstanbul şiirinde birleştirir. Sokakları, parkları, köprüleri, meydanları, mavi denizi, kahvelerini, sokakları ile İstanbul "haramilerin elinde"dir. Dizginleri eline alan haramiler ki aslında "bir avuç" ve ama bir de "onların kemik yalayan dostları" vardır. Kamusal mekânın bu üç düzeyini dile getiren Vedat Türkali, "kent hakkı"nı ne kadar iyi ifade etmiş: "Boşuna çekilmedi bunca acılar İstanbul/ Bekle bizi/Bekle zafer şarkılarıyla caddelerinden geçişimizi/ Bekle yumruklarımızı/ Haramilerin saltanatını yıksın/Bekle o günler gelsin İstanbul bekle/Sen bize layıksın." Saraçhane'de bir araya gelen yüz binlerin duygusuna dönüştü şairin sahici dile gelişi.

Şairlerin İstanbul'u anlatan şiirlerini kamusal mekân ve gündelik yaşam üzerinden okuduğumuzda gerek Cuma Hoca'nın Diyarbakır ve gerekse Funda Hoca'nın Ankara anlatısında var olan bir boyutu açığa çıkarır: zaman. Kentler insanların zaman içinde diğer varoluşlardan farklılaşmasının ürünü; "Kent hayal diyarıdır, derdi babam, sınırsız imkân taşır ve insan orada doğanın parçası değil zanaatkâridir. İnşa eder, kurar, yaratır. İnsan basit bir mermer parçası iken, kentte varlığını alımlı bir heykele dönüştürmüştür. Toprağı beton, suyu kan, dolunayı mekân yapmak için uğraşır, her şeyi değiştirir." Burhan Sönmez İstanbul İstanbul romanında aktardığı kentin insana ait olduğuna ait vurguyu bundan 2000 yıl önce yazılan Gılgamış Destanı'nda daha yetkin bir şekilde görebiliriz. Gılgamış Destanı'nda da olan ve farklılaşarak süregelen ise yine Burhan Sönmez'in dile getirdiği; İnsanlar yaşam ortamını "değiştirdikçe zamanın hızı artar, hız arttıkça onun arzusuna gem vurulmaz olur." Kentler bedenlerinde (artık mekân değil "yer" anlamında) zamanı bir kartopu gibi taşır. Kentlerin zamanı bedeninde yaşaması ister istemez, kentlerin değişimini gündeme almayı gerektiriyor. Beş Kent gezi-anlatısında A. H. Tanpınar; "Mazi daima mevcuttur. Kendimiz olarak yaşayabilmek için, onunla her an hesaplaşmaya ve

anlaşmaya mecburuz" Kentin bedenindeki değişimin yarattığı değişikliğin ne anlama geldiğini İstanbul örneğinde en iyi İlhan Berk dile getirmişti; "Geçmiş onda talandır, haraçtır. Şimdi, yabancılaşıma, ayırım, kandır. Direnç de baskı da onda çöreklenir. Anamal (sermaye) o dev ayaklı çamur, onda toplanır. Altın onda kararır, ipek onda yozlaşır". Böylece gelecek de geleceğin pusulası da ondan alır doğrultusunu. Düzenin kendisidir çünkü. Kısaca İstanbul'u yazmak geçmiş, şimdiyi, geleceği, böylece biraz da olsa tarihi yazmak demektir" (İlhan Berk, *Galata*). İstanbul'un zaman içinde geçirdiği değişim aynı zamanda kamusal mekânların dönüşmesine, yok edilmesine dönüştürülmüştür. "Haraç" alan İmparatorluk'un İstanbul'undan vergi toplayan T.C.'nin İstanbul'una dönüşmüştür. Devletin kaynak yaratma çabası ile sermayelerin/şirketlerin çamurlu ayaklarını "devletin vergi vidası" ve "sermayenin kâr vidası" olarak tanımlıyorum. Bu iki vida ittifakla kamusal mekânları/kamusal alanları ele geçiriyor. Bu ele geçirmeyi yine edebiyat dünyasından hareketle açıklayalım. A. H. Tanpınar Beş Şehir'de Ankara kalesinden kente baktığında kentin bedeninde zamanın farklı kültür, doku, renklerini anlatır. A. Manguel daha sonra aynı kentleri ziyaret ederek yeniden yazar; "Tanpınar gezisine Ankara'da, Türkiye'nin modern başkentinde başladı ve şehrin kapladığı alanı çevreleyen tepelerdeki hep var olan kalesinden, aşağıdaki sokaklar ağına lav katmanları gibi yayılan zaman katmanlarını fark etti" der ve devamla Ankara'da gördüğü katmanlı tarihin bugün artık sokaklarda mevcut olmadığını şimdi tamamen betonlaştığını ifade eder. Bu ifade Cuma Hoca'nın anlatısındaki Diyarbakır'ı da anlatıyor. Funda Hoca'nın haklı olarak "kentlerin aynışarak kendilerine özgü olanın kaybolduğu" vurgusu burada daha bir anlam kazanıyor. Kentlerin belleğini yok eden, gündelik yaşamı tekdüze içe kapanarak yaşanmasına yol açan ne/neler diye sormamız gerekiyor.

Kamusal mekânların/alanların dönüşümü ve gündelik yaşamın

dönüşümünü kendi deneyimden açıklayayım. Ders vermek için kullandığım güzergâh da yürüyüşüme, denizin mavisi, karşı kıyının silüeti eşlik ediyordu. Ders öncesi ve sonrası, üniversitenin yanı başında denizle bütünleşen kamusal mekânda çay, simit eşliğinde kitabımı okuyordum. Ders öncesi ve sonrası yaşadığım bu mekân(ım) bir anda inşaat alanına dönüştü ve yürüdüğüm alan ve ders öncesi keyfini çıkardığım kamusal mekân separatörlerle kullanılmaz hale getirildi. Yürüyüş alanı(m) ve oturarak keyfini çıkardığımız/çıkardığım kamusal mekânımda başlayan inşaatı görme olanağı(m) da yoktu. Çünkü devasa separatörler ve üzerlerinde Devrim Erbil'in onlarca sabitlenmiş pek de sevdiğim İstanbul eserleri vardı. Sadece yolum ve mekânım elimden alınmamış ve ama aynı zamanda olup-biten de görünmez kılınmış idi. Kabataş Martı iskele projesinden bahsediyorum. Sanat ile görünmez kılınmaya çalışması sadece kamusal mekân/alanların dönüşümünü değil, gündelik yaşam temelli analizler üzerine düşünmemiz olanak sağlıyor. Gündelik hayat tam da H. Lefebvre'in işaret ettiği gibi gündelik hayat bir tarihin ürünü, tarihsel sürece yön veren işleyişin ürünü. Zamanı ve işleyişle birlikte düşünmediğimizde sadece Devrim Erbil'in separatörlerdeki eserlerini görmüş oluruz. Sanat ile yıkanarak elimizden alınmış olan da görülmez kılınıyor. Fındıklı Parkı(m), mavi denizle buluşmam ve bana eşlik eden ağaçların yerine 83 bin metrekaarelik betona dönüştürülmüş bir Kabataş'la baş başa kalmıştım. Yürüyüş güzergâhı ve birçok anımızı içeren mekânımızı kim yok etti? İlk elden birçok projede adı geçen proje mimarı Hakan Kıran'ı gündemime alırım. Ama o separatörler aynı zamanda şirketleri, merkezi ve yerel yönetimi ile "devlet"i de temsil ediyor. Kendi deneyimimden hareketle Calvino'nun şu ifadesini tekrar etmek isterim: "Despina'ya iki türlü gidilir: gemiyle ya da deveyle. Karadan gelene başka, denizden gelene başka görünür kent." Fındıklı Parkı'nda inşaat bittiğinde karadan da denizden de artık bizim olmaktan çıkmıştı. Devlet, şirket ve Hakan Kıran'ın ittifakının gözünde yaşanan ile benim/bizim bakışımız hiç kuşkusuz farklı olacak.

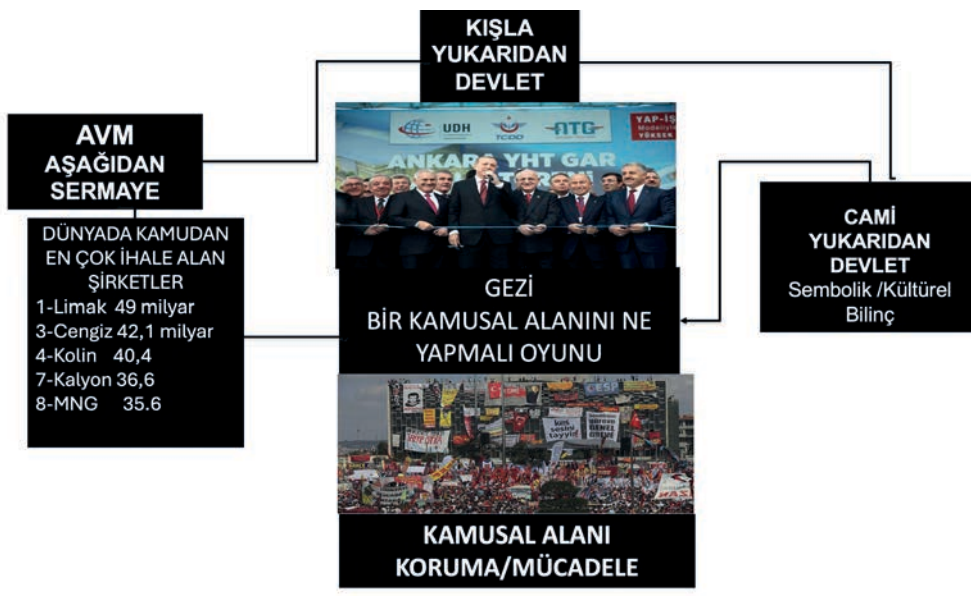
Kentsel alandaki kamusal mekânlara müdahaleler hem "maske" hem de "araç" olarak ifşa edilmeli. Bu gerekliliği vurgulayan H. Lefebvre kentlere yönelik

müdahaleleri gizlenmiş çıkarların ürünü olarak ele alır. Bu yönüyle de "kentsel mekân her türlü mücadele için anahtar bir arenadır ve maddi yapısı daima çağdaş ve tarihsel iktidar hiyerarşilerinin bir yansımasıdır" (*Kentsel Devrim*). Kamusal alan/mekân ifadeleri devlet (*state*) ile kamunun (*public*) arasında var olan bir örtük bir uzlaşma üzerinden anlaşılıyor. İlk etapta tüm dünyada devletin kamuya yönelik sorumlulukları ve bu sorumlulukları yerine getirmek için gerçekleştirmesi gereken kamu harcamaları önemli bir değişiklik geçiriyor. Değişim aslında bize bu uzlaşma alanının baştan beri hiç de uzlaşma alanı olmadığını gösteriyor. Artık kamu, halktan toplanan kaynaklar ve yaşayanların zaman içinde geliştirdiği her şey, devlet aygıtı ve devlet iktidarının etkinliği içinde devlet harcamaları, devlet gelirlerine dönüştü. Devlet-kamu arasında başından beri var olan çelişkili/uzlaşmazlık iç bağlantıları açıkça görülmeye başladı. Kamusal alan/mekân her zaman uzlaşmaz olanı ifade ediyordu, devlet ve sermayenin geldiği aşamada bu daha belirginleşmiştir. Kent hakkı bu anlamda var olan bir sözleşmenin/uzlaşmanın bozulması değil, "örgütlü olmaya yönelik" bir çılgılık olarak düşünülmeli. Devlet ve şirketler kentsel işlevleri gasp etmeye ve kentsel kamusal alanları daha bir ortadan kaldırmaya başladı. Bu nedenle kamusal alan daha bir kavga alanına dönüştü. Uzlaşmazlık üzerinden kamusal ifadesini kullandığımızda "siyasal olan" ile "siyasal alan" haksızlığa karşı kaybedileni geri alma, var olanı koruma yönündeki bir eylemlilik, bir diğer ifade ile "uzlaşmazlık politikaları"dır. Mark Neocleous'un haklı olarak işaret ettiği üzere "devlet karşısında özel alan kavramı sermayenin kendisini kamufle ettiği bir alana dönüyor." Bir başka ifade ile İstanbul; hem yukarıdan hem aşağıdan saldırıya uğruyor". Devlet daha ziyade yukarıdan, özel teşebbüs ise aşağıdan hareket eder...

Devlet ve şirket kentsel işlevleri gasp etmeye ve "kentin" biçimini ortadan kaldırarak bu işlevleri üstlenip karşılamaya çalışır" (Lefebvre, *Şehir Hakkı*). Özet olarak bahsedilen sermayenin ve özel mülkiyetin özgürlüğüdür.

Hem yukarı ve hem de aşağıdan dile geliş son zamanlarda mega-projeler olarak açığa çıkıyor. İstanbul'un kendisi Mücella Yapıcı'nın dediği gibi bir mega-projeye dönüştürülmüştür. Kamu-özel ve daha da yeni kavramlarla kamu-özel işbirliği ve yönetim uygulamaları, kentsel mekânı sermayenin değerlendirme alanları olarak görmeye başlamıştır. Cuma Hoca söyledi; kentlerin fethi konusu çok önemli. Bir kent kaç defa ele geçirilir? AKP iktidarının hazırladığı siyasal propaganda filmi-reklamı Fatih Sultan Mehmet'in "İstanbul ya sen beni alacaksın ya da ben seni" sözleri ile başlar ve filme bir dış ses eşlik eder; "sen yürü yığdım"; "sen sadece bir kenti fethetmedin, senden sonra gelecek yığıtlara da ilham kaynağı oldun." Fatih Sultan Mehmet diğer kahramanlara el veriyor. Kanuni Sultan Süleyman, II. Abdülhamit, Atatürk, Menderes, Özal ve son fetih için yola çıkan Cumhurbaşkanı R.T. Erdoğan. Bir şehir kaç defa fethedilir? Bitmeyen bir ele geçirme-geçirememeli hali. Her fetih İstanbul'un gündelik yaşamında bir dönüşüm ve dahası kamusal mekânın dönüştürülmesi ele geçirilmesi anlamına geliyor. Fetihlerin İstanbul'u aynı zamanda gününbirlik yaşadığımız hüznü bir öyküdür. İlhan Berk, Eşik'te şöyle der: "Her gelen seni sevdi, bağlandı bırakıp gitti. Her gelen sana köstek kelepçe yeni zincirler bıraktı. Her gelen açıkları, kinleri, arabaları, surları devraldı. Harpler, sulhlar, her çeşit insanlar seni olduğun gibi bırakıp gittiler." Gerçekten de insanların kendi elleriyle inşa ettiği yapılar yavaş yavaş ve süreklilik arz eden sermayenin varlığında ele geçirilen yaşam alanlarına dönüştü. Her fetih "İstanbul'un daha bir ceset gibi şişmesine neden oluyor"

(Sönmez, *İstanbul İstanbul*). T. Fikret'i doğrulayacak şekilde "oysa İstanbul, umutsuzluktan boğulan ve sabahları işe solucan gibi sürünerek giden insanlarla doluydu. Yukarıdaki evlerin duvarları kök salıp aşağıdaki hücre duvarlarına yaslanırken, o evlerde yaşayanlar sahte bir mutluluğa sarılırdı. İstanbul ancak böyle ayakta kalabilirdi. Günahlar burada aynı kalmaz, sürekli değişirdi" (Sönmez, *İstanbul İstanbul*).

"Bir gün İstanbul yıkılırsa öyle bir şiir yazacağım ki İstanbul yeniden inşa edilebilsin" diye gidişatı gören İlhan Berk ve edebiyatçıların tanıklıkları çok önemli. 1930'larda çok tartışılan apartmanlaşma/kentleşme konusunda Peyami Safa'nın Cumbadan Rumbaya adlı romanında olduğu gibi İstanbul'un kendi içinde farklılaşan bir tarihi olduğunu söyleyebiliriz. Peyami Safa'nın bir diğer romanı Fatih Harbiye'de Şinasi ile Neriman arasında bir konuşma geçer: "Niçin, sen artık dünkü sen değilsin, niçin, biz bugün ikimiz de kıymetli bir şey kaybetmiş gibiyiz? Niçin bugün düne benzemiyor?" Kentteki en önemli tartışmalardan biri de geçmişe özlemle yaşanan şimdi ve olası gelecek arasındaki gerilimdir. Gerilim İstanbul'un değişimince farklılaşır, farklı biçimlerde açığa çıkar. Orhan Pamuk, Kafamda Bir Tuhaflik'ta: "Kapının önünde sıra sıra ayakkabılar vardı. Eğilip ayakkabılarını çözerken aklına geldi: Eski dostu Ferhat, 'İstanbul'un apartmanları üçe ayrılır,' demişti bir kere: (1) Kapısında ayakkabıların çıkarıldığı, namaz kılınan, dindarların evleri; (2) Ayakkabılarınla girebileceğin Avrupai zenginlerin evleri; (3) Her iki türden ailelerin birlikte yaşadığı yeni yüksek apartmanlar." Kentsel dönüşümle birlikte, kentten ve kırdan gelenlerin farklı yaşam tarzlarını ortaya koyan bir ifade bu, bir tür melezleşme süreci. Kamusal alanda bir araya gelişlerin ayrıştığı, bu ayrışmanın yer yer yolunda gittiği, yer yer çatışmalı olduğu bir İstanbul'dan bahsediyoruz.

"Ben gene de çelişkinin bu kadarını anlamakta zorlanıyorum, efendim" dedirtir Tahsin Yücel romanın kahramanına. Gökdelen adlı romanında bir müteahhit vardır ve Yenikapı'ya annesinin "özgürlük anıtını" dikmek ve ona en uygun yerden bakmak ister. Goethe'nin Faust'unda olduğu gibi, annesinin özgürlük anıtını görebilmek için bir yaşlı öğretmen evine göz koyar. Yapısallaşmış güç, devletin ve profesyonellerin desteği ile kentsel alandaki o yaşlı çiftin evine el koyduğu gibi, evleri, kamusal alanları önce yavaş yavaş ama son on yılda hızlandırılmış bir şekilde mülkiyetine geçiriyor. Bu metinlerin bizim için yararlı olacağını düşünüyorum; çünkü mutlak bir tanım yerine insanların zaman içinde yarattığı yaşam ortamlarının ellerinden alınmasının öyküsünü konuşuyoruz.

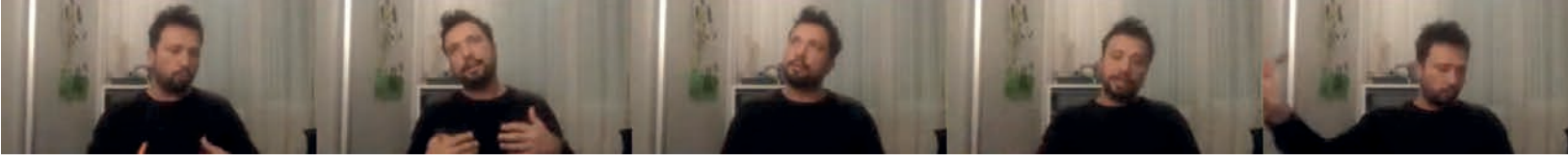
Bugün artık hepimiz kentsel dönüşümle yüzleşiyoruz. İstanbul'a baktığımızda AKP iktidarında Kamu İhale Kanunu 30'dan fazla kez değiştiriliyor, ÇED raporları değiştiriliyor, kamu ihaleleriyle devletin kamusal alanı ele geçirme süreci başlatılıyor. Son dönemde İstanbul'daki kamusal alanı hızla yok edenlerin arasında 2002 JICA raporu, 2003 İstanbul Deprem Master Planı, 2009 İstanbul Çevre Düzeni Planı, 2014 10. Kalkınma Planı, 2016 İstanbul Kentsel Dönüşüm Master Planı ve 2019 Kentsel Dönüşüm Strateji Belgesi'ni sayabiliriz. Kemal Derviş zamanında demişti, "biz sahayı hazırlayacağız, siz gol atacaksınız." Bunlar tam da kentin kamusal alanlarına atılan gollerin yasal süreçlerini gösteriyor. Mülksüzleştirme ağı da İstanbul'daki dönüşümü şirketlerin kamusal alanları bir ağ gibi sardığını gösteriyor. Buradaki şirketleri de tanıyoruz. Antakya'da deprem olduğunda da onları görüyoruz, Diyarbakır'da da onları görüyoruz. Kentsel alanda hem içe hem dışa doğru bir patlama var. (1) Yağ lekesi gibi dışarı yayılan bir yatırım, ele geçirme, yani Kuzey Ormanları

tahrip eden Üçüncü Köprü, İstanbul Havalimanı ve şimdi Kanal İstanbul gibi; (2) kentin içinde Haydarpaşa Garı gibi, Galata gibi içe doğru yoğunlaşma; (3) iktidarın ve sermayenin yarattığı gerilimin farklı topluluklar arasında ortaya çıkardığı çatışmalarda, çeteleşmelerde bunu görüyoruz. Yine Lefebvre şunu der: "Burjuvazi baskı yerine sömürüyü geçirmektedir. Bu sınıf artık yaratmamakta, yapının yerine ürünü koymaktadır. Gerçekten de yapıt mübadele değerinden ziyade kullanım değerinde ortaya çıkar." "Burjuva çirkinliği" sokaklara, okullara, yollara yansıyor.

Ama İstanbul'un tarihi sadece haramilerin kamusal mekânlara el koyma tarihinden ibaret değil. Zamanı bedeninde taşıyan İstanbul sürekli başkalaşan (metamorfoz) canlı bir yaşayış (metabolizma) ve başkalaştıkça biçim değiştiren (morfoloji) bir gerçekliğe sahip. Bu yüzden İstanbul'u bilmek değil, İstanbul değişimine eşlik edecek sürekli yeniden öğrenme ve öğrenmeye bağlı yeni siyasal alanlar yaratmaya ihtiyaç var. Gezi mücadelesi bu anlamda işleyişin çelişkili yapısının geldiği aşamada kamusal mekâna sahip çıkmanın en iyi örneğidir. Doğru/yanlış değil, eşitsizlik ve haksızlığa karşı bir kent hakkı çılgılığı. Devlet vidası, sermaye vidası için yeni bir yatırım alanı açmak ve iktidarın sembolik gücünü göstermek için Gezi Parkı'nı gündemine aldı. Egemen oluşun üç bileşeni; AVM (sermaye), kışla (devlet) ve siyasi iktidarın "kültürel bilinç dışına" kullanma adına Cami gibi işlevler el konulmak istendi. İstanbul sen bize layıksın diyenler Gezi Parkı için önce Gezi Parkı sonra ülkenin dört bir yanında bir araya geldiler. Kamusal mekân için muazzam bir mücadele verildi. Yeterli mi? Değil. Ama olsun; "hep deneyelim, hep yenilelim. Olsun. Gene deneyelim, gene yenilelim ama daha iyi yenilelim."

Engin Bozkurt: Mekânın ekonomi-politik dönüşümünü estetik, edebiyat ve sanatla harmanlayarak anlattınız, çok teşekkürler, sağ olun. Şimdi sözü Ferhat Hoca'ya veriyorum, İzmir'i dinleyeceğiz.

Ferhat Hacılibeyoğlu: Teşekkürler, çok iyi bir anlatı dizisinin sonunda yer almak benim için bir avantaj. İzmir'in bu anlatılar içerisinde temas edilen konularla örtüştüğü noktalar var. Hangi noktalarda farklılaşıyor, hangi özellikleriyle yeni bir

katman oluşturabilir, bakalım. Fiziksel çevrenin ve kentsel mekânın temel aktörlerinden/sorumlularından olan bir meslek alanının mensubu olarak, yani mimarlık disiplininin bakarak, ancak yapılardan çok boşluklardan, açık alanlardan söz ederek mekân, deneyim ve pratik üzerinden ilerleyen bir rotada konuşacağım.

Öncelikle Diyarbakır ve Ankara için değinildiği gibi İzmir için de yangın önemli bir kırılma noktası. İzmir yangını, kentin karakterinin oluşmasında ve sonraki süreçlerde çok etkili olmuş. Fakat İzmir bu durumu kendine bir artı değer olarak kazandırabilmiş ve bir nişan gibi göğsünde gururla taşıdığı önemli bir kentsel kamusal mekânı -Kültürpark'ı- var edebilmiştir. **Kültürpark** öyle bir alan ki, kendisi bir direniş mekânı. Metaforik olarak bu direniş yapılaşma baskısına karşı aldığı pozisyon ve kentteki morfolojik karşılığı üzerinden çok rahatlıkla okuyabiliriz. Bu bence çok önemli ve vurgulanması gerekli. Sadece kamusal mekân olmanın ötesinde, florası ve faunasıyla çokluk üreten bir mekân ve potansiyel birliktelikleri var eden bir boşluk olarak karşımıza çıkar. Bu nedenle İzmir için çok önemli ve altı çizilmesi gereken bir yer olma özelliği taşımaktadır. Her dönemde çok fazla kimliği, kültürel ve sosyal karşılığı var. Kimi zaman daha öne, kimi zaman daha geriye çekilen farklı özellikleri oluyor ve bu farklılaşmayı yaratan ve buna izin veren bir kentsel mekân olduğu için herkesin zihninde farklı bir Kültürpark'tan söz etmek mümkündür. Bugün benim deneyimlediğim, yaşadığım, zihnimde var olan Kültürpark'ın bana verdiği yanıtlar ile geçmişteki Kültürpark'ın karşılığı çok başkadır. Olumlu ya da olumsuz anlamda birtakım kararlar ve müdahaleler ile eksilen, çoğalan, değişen, dönüşen yönleriyle Kültürpark, çok katmanlı doğası ile yaşamaya devam etmekte. Bugün Kültürpark'ta spor, sanat, kültür ve gündelik pratiklerin iç içe geçtiği bir kullanım örüntüsü görülür. Bu örüntü içinde öne çıkan baskın bir eylem odağından söz etmek mümkün değil sanırım. Aslında böyle bir yapılandırmaya

gerek de olmadığını düşünüyorum. Kültürpark'ı, belli bir program dayatma baskısından alarak çeşitli eylem, pratik ve davranışlara yer açarak kentin aktörlerinin zemini olmaya açık bırakmak gerekiyor. Öyle ki, kamusal alan ve gündelik yaşam pratiklerinden konuşacaksa İzmir'de bu deneyimler açık alanlar üzerinden görünür ve bu alanlarda baskın bir yapılandırma olmaksızın kendiliğinden katmerleşerek çeşitlenir. Yani İzmir'de gündelik hayat, karşılaşmalar, kamusal meselesi daha çok kapının önündedir, içinde değil. Tam da bu yüzden özellikle Kültürpark'tan başladım.

Kültürpark'tan başladım ama buraya gelmeden önce kendime şu soruyu sordum: "Hangi İzmir?" Önceki anlatılarda "kimin gündelik mekânı?", "kimin kamusal alanı?" sorularından dem vuruldu. Çünkü kentlerin onu deneyimleyen aktörleri ile çeşitlenen birçok mikrokozmosu var. Her bir "İzmir" ekonomik, kültürel ve toplumsal yapıyla ilişkili olarak bu çokluğu var eden paydaşların yaşam örüntülerine bağlı olarak çeşitleniyor ve bu anlamda kenti deneyimleme/ tanımlama pratikleri de farklılaşıyor. Bu örüntüyü, çeşitliliği nerede anlatabiliriz? Yani, İzmir'i kentsel mekânlar üzerinden ele alırsak nerelerde, nasıl temas edebilir, nasıl ortaklaştırabiliriz? Bu anlatı dizisinde İzmir'in biricikliği, bir körfezi saran/ kucaklayan kıyı kenti olması ve bu suya temas etme halinin yarattığı açık kamusal mekânların kapsayıcılığı ve görünürlüğü diyebiliriz. Değindiğim "hangi İzmir?" sorusunun yanıtlanabileceği, "her İzmir'den bir karşılığın görünebileceği açık, sürekli ve üretken bir zemindir İzmir için kıyı. Ayrıca İzmir'in kendini tarif etme, anlatma, imgeleme şekli de hep bu kıyı kamusalılığı üzerinden gerçekleşir. İzmir'i hiç görmeyen birinin zihninde kurduğu şey de o kıyıya dairdir: "Güzel İzmir", Kordon, bir çırpıda akla gelen imajlar, kıyı meydanları, Saat Kulesi... Şimdi bu körfezi bir ip gibi saran kıyıyı elimize alıp şöyle bir sündürüp ya da biraz daha örüp birbirine geçirip karıştırsak, İzmir'i oluşturan o çok kültürlü, çok aktörlü kimliği ve bu durumun yarattığı gündelik yaşam örüntülerini kapsayan bir

tortu elde edebiliriz. Merkezde kalarak bakarsak Mavişehir'den İnciraltı'na büyük oranda kıyı sürekli. Süreklilik iki noktada kırılır, kesilir; askeri tersane ve liman. Bu alanlar bir yandan sürekliliği keserken, diğer yandan da kıyıda ki kamusalılığı ayırıcı niteliktedir. Kıyıda büyük ölçüde bir süreklilik olsa da kıyıyla kentlinin temas ettiği her yer birbirinden farklıdır; aynı davranışı, aynı pratiği, aynı deneyimleme şeklini göremeyebilirsiniz. Kültürel ve sosyoekonomik yapı ile şekillenen davranış pratikleri ve bu pratiklerin yoğunlaştığı kıyı alanlarının varlığından söz etmek mümkün. Bunun kıyının çeşitlilik gösteren art alanlarıyla, ulaşım ağlarıyla, kentin içindeki düğüm noktalarıyla, dolayısıyla erişebilirlik meselesiyle çok ilişkili olduğunu düşünüyorum. Bu bağlamda kıyı kullanım pratikleri çeşitlenir. Fakat bu bütünüyle bir ayrışma, özelleşme durumu olarak nitelendirilemez. Karşılaşmalar, uzlaş ve temas her zaman vardır. Bu da bir zenginliktir. Yani teknik olarak kıyı kamusalılığı kesiliyor; ancak deneyim ve pratikler anlamında oldukça sürekli.

İpe dizdiğimiz bu kıyının bir diğer özelliği de -belki birçok kentte vardır ama özellikle İzmir için çok önemli olan- **kıyı meydanlarıdır**. Klasik tanımından biraz farklı olarak bir yandan yapılarla, bir yandan ise suyla tanımlanan bu alanlar; toplanma, bir araya gelme ve temsil mekânlarıdır. Her birinin karakteri de farklılık gösterir. Bunların kimliği de birbirinden farklıdır. Örneğin **Gündoğdu Meydanı**; Alsancak'ta Kordon'da gösterinin, sivil inisiyatifin, direnişin bir temsil edildiği bir mekân olarak öne çıkan ama aynı zamanda kıyıya halı gibi serilmiş yapılandırılmamış çok katmanlı bir zeminin eğlenme ve etkinlik alanına da dönüşebilen bir yerdir. Yani, bu türden bir enerjiyi var etmeye aday potansiyel bir boşluktur. Biraz ötesinde **Cumhuriyet Meydanı** ise daha resmi, daha soğuktur. Orasının törenle, yönetimle, otoriteyle, idareyle daha sıkı bir bağı vardır; kentin kimliğine de böyle yerleşmiştir. Devam edersek, **Konak Meydanı**'na geliyoruz. Konak Meydanı'nı başlı başına bir inceleme konusu olarak ele alabiliriz.

Çünkü İzmir'in merkezi diyebileceğimiz Konak, sürekli müdahaleye maruz kalmış, kentin tarihinde çok fazla dönüşen bir alanı temsil eder. İdarenin temsil edildiği mekân olarak bir konağın bahçesiyle başlayan meydan olma serüveni, süreçte bir yapı-yıkım döngüsünde sıkışıp kalmış. Bir yandan da genişlemiş tabi. Bugün bile bu döngü ve buna bağlı dönüşüm devam ediyor. Bu durum, meydanın kırılğan bir tarafı olarak görülebilir. Yeni yapılar, yeni ölçekler ve yoğunluklar ile değişkenlik gösteren meydanın simge değeri ise her zaman korunabilmiş bir özellik olarak belirginleşiyor. Mimari karakterine baktığımızda ise çeşitli yapılar görürüz ya da gördüğümüz mü demeliyim? SSK Blokları mesela. Şu anki durumu çok iyi olmamakla ve büyük kısmı boşaltılmış olmakla birlikte art alan ilişkilerini ve dinamiğini önemseyen bir yarışma projesidir. Yakın zamanda yıkılan Hükümet Konağı ve Büyükşehir Belediye binaları da yine yarışmayla elde edilmiş meydanın ve kentin hafızasında önemli yere sahip olan yapılarıdır. Bu yapılar sadece imge olarak değil, yönetimi ve idareyi temsil eden, aynı zamanda da kullanım yoğunlukları ile meydan-kıyı kullanım pratiklerine etki eden yapılarıdır. Şimdi buralar da boş. Ayrıca burası geçmişten bugüne kara ve deniz ulaşımının örgütlendiği/kesiştirdiği bir meydan. Dolayısıyla meydanı bu anlamda erişilebilir bir düşünüm noktası olarak tanımlayabiliriz. Bu durum elbette kullanım pratikleri ve kullanıcı çeşitliliğinde etkili oluyor. Durulan değil de sanki "geçilen" bir yer. Kıyı karakteri de biraz öyle denebilir. Meydana yüz veren alanda yoğunlaşan, ancak kıyının her iki yönünde de birden çözülürken bir kullanım ve yoğunluk geçişliliğinden söz etmek mümkün. Aslında bu "geçilen" olma halini anlamak ve anlamlandırmak için art alanına bakmak gerekiyor.

Konak Meydanı ve kıyı, kırılğan yapıyla kamusal alanın sürekli bir parçası ve art alanıyla da besleniyor. Çünkü Kemeraltı, devamında Anafartalar, Basmene ve ardından Kadifekale eteklerine kadar uzanan bir aksın sonlandığı, kıyıyla buluştuğu yer. **Kemeraltı** da yine tek başına bir inceleme konusu olabilecek bir yer. Önemli bir tarihsel katman. Kentin merkezinde büyük bir ticaret alanı olarak var olan ve var olmaya devam eden bir

değer. Basmene'yi kentin en çok göçle ilişkili olan yeri olarak tarif edebiliriz. Geçmişte ticari alanlarla bağlantısı, otelleri, konutları, sivil mimarisıyla nitelikli gündelik pratikler üretebilen kamusal alan özelliği taşıırken, sonrasında çözülün demografik yapı ve küresel ölçekli unsurlar nedeniyle bugün bu özelliklerinden uzak durumda. Mekânların, yapıların sabit ama kullanıcılarının değişken olduğu ve bu değişkenlik halinin sürekli etkilediği dinamik bir zemine dönüştü. Sahiplik, aidiyet gibi etmenlerin süresizliğine bağlı olarak mekânsal yıpranmanın egemen olduğu bir çevre oluştu. İzmir'in üçüncü kez kurulduğu Kadifekale'ye değin durum bu şekilde denebilir.

Kıyıya geri dönelim ve ipin üzerinde yürümeye devam edelim. Konak Meydanı'na tekrar çıkıp, kıyıda devam edersek yavaş yavaş dinginleşen bir rotada ilerleyerek, yeni bir meydana daha ulaşıyoruz. **İzmir Deniz** projesi ile hayata geçen bu yeni meydan, kıyı art alan ilişkisini düzayak biçimde kurarak açık kamusal alan deneyimlerini çağırarak, güçlendiren ve biriktiren yeni zemin olarak karşımıza çıkıyor. Sonrasında benzer eylem ve davranış kesitlerine sahip kıyı hattında yol alarak kent ormanına ulaşırız. İzmir kamusal alanlarını kazanan, talep eden ve bu anlamda da direnen bir kent olma özelliğiyle de öne çıkar. Bu alan da Kordon'da yaşanan mücadeleye benzer bir özellik taşıyarak kamusal ve hukuki bir direnişin sonucunda kazanılmıştır ve şehir ile doğa sınırlarını muğlaklaştıran bir kentsel mekan özelliği taşır.

Başta dönersek, "hangi İzmir?" demiştik. Biraz da kendi deneyimlediğim İzmir üzerinden mesleki pozisyonumun da açılımlarına bakarak yanıtlamaya çalışayım bunu. Bir yanda mesleğin pratik alanında var olarak kamusal mekânlar üzerine tasarımlar/üretimler yapan, bu anlamda yapı çevre ilişkilerini anlamaya ve çözümlemeye çalışan bir deneyim alanında yer alıyorum. Hazır veri setleri, gözlemler ve analizler ile görece mesafeli ve ağırlıklı kuş bakışı bir pozisyonda belli başlı yöntemlerle probleme sorunu yakınlaşmaya çalışma gayreti denebilir buna. Akademik alan ise, ilişkilendirme mesafelerini kısaltabilecek kavram ve yöntem odaklı bakış açısını beraberinde getiriyor. Projeyi de problemi de önceleyen bir sentezi var edebilen bir

yaklaşımla İzmir'de iki koldan hem kıyıya hem de art alana temas eden düşünme ve üretme süreçlerde yer alma şansım oldu. Örneğin İzmir Deniz projesi. Kıyının Sasalı'dan başlayarak, körfezi saracak şekilde baştan sonra farklı etaplarda farklı tasarımcılarla, farklı art alan ilişkileriyle ve birçok disiplinin katkısıyla kolektif bir zeminde yeniden düşünüldüğü bir süreçti. Yine bir kullanıcı olarak belirli bir bölgenin kullanım pratiklerini kullanıcı profilleri, davranışlar, tepkiler, desteklenecek ve sakınılacak ilişkiler üzerinden anlama sürecinde kıyıda yürüdüm, durdum, izledim, okudum, çizdim. Kamusal mekân kullanımlarına durup yeniden ama dikkatlice baktım diyebilirim. Diğer taraftan ise, KA Katılım Atölyeleri ile tam da problem tanımının aşağıdan yukarı gelişerek ortaya çıktığı şekilde, Kemeraltı'nın birçok sokağında, Hatuniye Meydanı'nda, az önce Basmene için tarif ettiğim alanın içinde ilk elden kadına, çocuğa, esnafa dokunarak problemi tanımlamaya ve çözümler geliştirmeye çalıştığımız bir sürecin içinde de yer aldım. Temas ettiğimiz gerçeklikte farklı tercihleri, beklentileri, farklı toplumsal pozisyonlarıyla çeşitlenen çok paydaşlı çok katmanlı yapıyı görme olanağım oldu. Bu nedenle birçok İzmir'in var olduğunu söyleyebilirim. Dolayısıyla, İzmir anlatısı, tek bir kenti tarif etmekten çok, farklı "İzmirler" in kamusal mekânlar aracılığıyla nerede ve nasıl birlikte var olduğunu görebilmekle mümkün. Bu noktada kıyı hemen herkesi çağırarak, kucaklayan ve herkesin de kendinden bir şey bulabildiği bir yer olma gücüne sahip.

Engin Bozkurt: Çok teşekkür ediyoruz Ferhat Hocam. Kültürpark'tan başlayıp Basmene'ye, Konak Meydanı'na geniş bir çerçevede İzmir'i anlattınız. Özellikle kıyı hattını lineer bir çizgi üzerinden okudunuz, sağ olun. Bütün konuşmacılara çok teşekkür ediyorum. Son olarak, bu kentleri diğerlerinden ayrı kılan özellikleri düşündüğümüzde neler söylemek istersiniz?

Cuma Çiçek: Diğer kentlere çok hâkim değilim ama Diyarbakır'daki kırsal alanların çöküş dinamiğinin daha sert olduğunu söyleyebilirim. Diyarbakır'ın merkezde dört ilçesi var, çeperde 13 ilçesi var. Bu 13 çevre ilçenin 10'u Türkiye'nin en yoksul 100 ilçesi arasında yer alıyor ve bunun 5'i de en yoksul 30 ilçe arasında. Diyarbakır'ın en özgün tarafı, çeperiyle merkezi arasındaki sosyoekonomik yarılmalıdır.

Diyarbakır çok net bir şekilde daha mor, yani kadınların seslerinin özellikle son 20 yılda çok güçlendiği bir kent. Ve bununla bağlantılı olarak muhtemelen Türkiye'nin en seküler kentidir. Ben İzmir'i de deneyimlemiş biri olarak Diyarbakır'daki sekülerliğin daha kapsayıcı olduğu kanaatindeyim. Yani, dışlayıcı değil, gündelik hayattaki dindarlıkla daha barışık bir sekülerlik var. Bu önemli bir mesela.

Öte yandan, sermaye dinamikleri İstanbul'da, İzmir'de nasıl işliyorsa Diyarbakır'da da öyle. Ama buradaki Kürt sermayesinin ikili bir kimliği var. Bir yönüyle Ankara ile gerilimli bir ilişkisi var, Diyarbakır bir Kürt şehri olduğu için bu gerilimin yarattığı belli sınırlar da var. Yani devletle sermayenin mesafeli bir ilişkisi var. Bu açıdan özgün.

Genel olarak Diyarbakır'ın rengini belirleyen şey ne dersek, çoğunlukla toplumsal çatışma. Diyarbakır'da çatışmanın şiddetinin yüksek olduğunu düşünüyorum. Bütün bu farklılıklar arasında bir diyalog var ama ondan daha çok bir çatışma var. Kent büyük bir dinamizm, bir yol arayışı içerisinde ve bunun şiddetini diğer şehirlere kıyasla daha yüksek yaşıyor.

Son olarak, Diyarbakır'da devlet hâlâ sermayeden çok esas olarak güvenlik demek. Dolayısıyla bu güvenlik yönü güçlü olan devletin kamusal alanların şekillenmesinde çok belirleyici bir rolü var. 2013-2015 arasında kamusal alanlar da bir anlamda "sivil"leşmişti ama son 10 yılda bu geriye çekildi. Güvenlik ve devletin kamusal alandaki varlığı Diyarbakır'ı Türkiye'nin Batı yakasındaki çoğu şehirden ayıran özelliği diye düşünüyorum.

Funda Şenol: Cuma Hoca'nın bahsettiği güvenlikçi devlet politikaları, tahmin edeceğimiz gibi, Ankara'da kendini çok hissettiriyor. Gitgide daralan kamusal alan veya daralan bir fikir atmosferinde yaşıyoruz. Aylaklık etmenin çok zorlaştığı, kadın olarak, farklı cinsel kimlikten veya dezavantajlı gruplardan bireyler olarak dolaşımın çok zorlaştığı bir şehirde yaşıyoruz. Önceden Ulus'a giremezdik, Gençlik Parkı, Ulus, Kale tarafı güvenlik sorunu yaratan yerlerdi. Bugün öyle değil, turistik hale getirilmiş, bir dekora dönüşmüş durumda. Bugün rahatlıkla gece de gidebilirsiniz. Fakat bu kez de otantikliği kalmadı. Biz böyle bir

dönüşüm istemiyorduk. Kentsel dönüşüm ya da renovasyon denen pratikler Cuma Hoca'nın bahsettiği "kaplama" denen şeyin Ankara'da da var olduğunu söylememize imkân veriyor. Gösterişçi bir kentsel dönüşüm politikasıyla binaların dış yüzeyleri kaplanmış durumda; fakat binaların içleri yine dökülüyor. Altlarında kafeler, sergi salonları, restoranlar var ama içeri girdiğinizde oraların gerçekten de o işlevi üstlenemediğini görüyorsunuz, belli ki birilerine, tabiri caizse, peşkeş çekilmiş, onu anlıyorsunuz.

Şehirler motorize olmanın dışında yaya olmaya, bisikletle dolaşmaya, aylaklığa izin vermeyen yerler oldu. Eğer buna imkânımız olsaydı hem yaşayanların şehri daha yakından tanınması mümkün olurdu hem de çevre dostu bir yaşam sürerdik. İddialı bir şey söylüyorum ama bunun olduğu Avrupa kentlerinde hayatın nasıl olduğunu gittiğimizde görüyoruz.

Hayatını hem Ankara hem İstanbul'da geçirmiş, bu şehirleri karşılaştırma imkânı bulmuş Adalet Ağaoğlu, Ankara bir çalışma odasıdır, der. Ankara'nın bu özelliği de artık çok zayıfladı; çünkü biliyorsunuz Türkiye'de akademi çok zayıfladı, diğer kurumlar gibi. Bazı hocalarımızı tenzih ederim tabii ki ama bu bir üniversite politikası olarak karşımıza çıkıyor. Sadece akademide değil, başka kurumlarda da kiminle konuşsam bir çürümüşlükten, liyakatsizlikten, iş yapıyor gibi görünmekten ve sürekli şikâyet ve tehdit baskısı altında olmaktan bahsediyorlar. Kısaca, Ankara maalesef eskisi gibi fikir üretilen ve yayılan bir yer olmaktan çıktı çoktandır. Büyük bir Orta Anadolu kasabasına dönüşmeye başlamıştı, bugün o özelliği giderek arttı.

Engin Bozkurt: "Çançorgat" diyorlar.

Funda Şenol: Evet, tam da öyle işte.

Engin Bozkurt: Çok teşekkürler, Fuat Hocam buyurun.

Fuat Ercan: Sohbe başlamadan önce acaba nasıl olacak diyorduk ama birbirini tamamladı her şey, demek ki ortak bir süreçten geçiyoruz. Her kent tarihsel olarak kendi özellikleri içinde ampirik, betimsel alanlarda çalışmalar gerekiyor. Lefebvre'in dediği gibi kentler tarihsel olarak birer eserdir, sonra ürüne dönüşürler. Bu ürüne dönüşme sürecinin dilini, kavramsal düzeneğini çoktan

unuttuk sanırım. Şirket dediğimiz şey nedir, niye bu başımıza bela oldu? Özellikle şehircilikte çok ampirik, çok betimsel olmaya eğilim var. Belki mesleki anlamda bir gerekliliktir ama bu ikisi arasındaki bağlantıyı kurmak gerekiyor.

Egemenlerin kent ve mekân üzerindeki üzerinde kendi varlıklarını inşa etme süreci karamsarlığa, içe dönmeye, yalnızlaşmaya yol açıyor ama diğer taraftan da izotopyalar oluşuyor. Devlet yukarıdan, sermaye aşağıdan kendine özgü düzenekler belirliyor. Ama her zaman çok karamsar olmamak lazım, aynı zamanda heterotopyalar, yani ona hayır deme mekanizmaları da kuruluyor. Kent hakkı deniyorsa İstanbul'daki her vatandaşın, her kurumun, her yapının bir araya gelme ve kendini ifade etme yeteneğini gösterebilmesi gerekiyor. En eksik kalan kısım bu.

Ferhat Hacılibeyoğlu: İzmir'de morfolojik olarak bir tarafta su, diğer tarafta dağ ile sınırlanmış bir kent sürekli suyun üzerine doğru gittiğini, kıyı hattını değiştirdiğini, onu doldurarak sınırı aştığını görüyoruz. Bu temas ve ilişkilene hali önemli. Bu durum aslında kentin odağını körfez ve kıyı üzerinden tarif ettiğini ve kamusal alanı da bunun üzerinden ürettiğini, çoğalttığını, görünür kıldığını gösteriyor. İzmir, kamusal alanlarını kazanan, talep eden ve bu anlamda da direnen bir kent olma özelliğiyle de öne çıkıyor. Kentin politik karakteri de yapılardan çok kazanılan boşluklar üzerinden okunabilir. Diğer taraftan, İzmir bazı şeyler idealize eden ve bu ideal uğruna olanla olması gereken arasında sıkışan bir kent gibi gözüküyor. Olması gerekenin peşinde koşarken bir şeyler olup bitiyor ve sonunda ne istediği gibi oluyor ne de öbürüne direniyor. Somut bir örnek olarak Alsancak liman arkasını verebiliriz. Kentin geçmişinde, 19. yüzyıl sonlarına doğru pek çok fabrikanın olduğu, elektriğini, gazını üreten ve basma sanayisiyle dönemin özgün ve üretken bir bölgesiyken zamanla dönüşümlerle atıl bir yer haline geliyor. Ve bu endüstriyel miras öylece bekliyor. Olması gereken başka, olan başka. Çözümü beklerken sıkışıp kalıyor sanki ve bir bakıyorsunuz, arkanızdan yoğunluk geliyor, sermaye geliyor, baskı geliyor ve kuşatmaya başlıyor. Kent bu arada kalma/sıkışma halinden maalesef olumsuz etkileniyor.

Engin Bozkurt: Hepinize çok teşekkür ediyorum. □

Politik Bir Fail Olarak *Cyborg Flâneur* ve Kamusal Mekânın Politik İnşası: Taşkıyla Direnişi Örneği

Esra Nur Gündüz

MAKALENİN ADI **Politik Bir Fail Olarak *Cyborg Flâneur* ve Kamusal Mekânın Politik İnşası: Taşkıyla Direnişi Örneği**

The *Cyborg Flâneur* as a Political Agent and the Political Construction of Public Space: The Case of the Taşkıyla Resistance

MAKALENİN TÜRÜ **Araştırma Makalesi**

MAKALENİN KODU **EgeMim, 2026-2 (130), 40-47**

MAKALENİN YAZARI **Esra Nur Gündüz**, Ar. Gör., İstanbul Aydın Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, Dijital Oyun Tasarımı Bölümü

MAKALENİN GÖNDERİM TARİHİ **10.09.2025**

MAKALENİN KABUL TARİHİ **19.01.2026**

YAZAR İLETİŞİM BİLGİSİ **gunduz21@itu.edu.tr,**

esranurgunduz@aydin.edu.tr

ORCID **0009-0007-9259-7041**

Öz Bu çalışma, dijitalleşen kentsel mekânlarda "*cyborg flâneur*" kavramı aracılığıyla kamusal alanın politik yeniden inşasını incelemektedir. *Posthuman* bir aktör olarak *cyborg flâneur*, fiziksel ve dijital varoluşun iç içe geçtiği ağsal mekânlarda stratejik bir politik özne olarak konumlanır. Instagram gibi sosyal platformlarda gelişen protesto pratikleri aracılığıyla mekânsal ve politik etkileşimleri dönüştürür ve direniş mekânlarının toplumsal rolünü yeniden tanımlar. Çalışmada, Taşkıyla Direnişte! (@taskisladirenis) sosyal medya hesabı üzerinden dijital kamusal üretim ve mekânsal dolaşım biçimleri analiz edilmekte; dijital protesto pratiklerinin mekân, politik eylem ve dijital ortam arasındaki karşılıklı etkileşimleri nasıl şekillendirdiği tartışılmaktadır.

ANAHTAR KELİMELER *Cyborg flâneur*, dijital kamusal mekân, dijital protesto, posthuman özne, sosyal medya, Taşkıyla Direniş

OPEN ACCESS This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

1 Giriş

Dijitalleşen dünyada kamusal mekân, yalnızca fiziksel bir buluşma alanı olmaktan çıkarak, dijital ağlarla iç içe geçmiş, çoğul ve akışkan bir yapıya dönüşmüştür. Bu dönüşüm, teknolojik ilerleme söylemlerinin yanısıra kamusal alanın sınırlarını, erişebilirliğini ve politik niteliğini yeniden tanımlayan güçlü bir iktidar alanı yaratmaktadır. Dijital teknolojilerin etkisiyle kamusal alanın sınırları artık sadece fiziksel mekânla sınırlı kalmamakta, görünürlük, katılım ve mekânsal aidiyet gibi kavramlar politik bir çerçeve içinde yeniden örgütlenmektedir.

Kamusal mekân, yalnızca fiziksel olarak herkesin erişebileceği bir zemin olmaktan öte, bireylerin bedenleri ve bakışları arasındaki karşılaşmaların politik bir yüzey oluşturduğu dinamik bir alan olarak değerlendirilebilir. Hannah Arendt'in (1958/2022) "görünürlüğün alanı" olarak tanımladığı kamusal alan, bireylerin birbirleriyle etkileşime girdiği, söylem kurabildiği ve eyleme geçebildiği bir zemin olarak yorumlanabilir.

Bununla birlikte, Nancy Fraser (2018), bu zeminin kimlerin görünür olduğu, kimlerin konuşabildiği ve bedenleriyle var olabildiği konusunda sürekli müzakere edilen ve tartışmalı bir süreç olduğunu öne sürer. Richard Sennett (1977), modern kamusal alanın bu karşılaşma olasılıklarını giderek kaybettiğini vurgularken, Lefebvre (1991) kamusal mekânı, toplumsal ilişkilerin üretildiği, performe edildiği ve yeniden kurulduğu bir alan olarak ele alır. Günümüzde, dijital teknolojiler ve sosyal medya platformları, bu karşılaşmaların yeni ara yüzlerini inşa ederken, görünürlük, katılım ve mekânsal aidiyet gibi kavramları

yeniden tanımlayan gözetim, sansür ve algoritmalarla iç içe geçmiş dinamikler oluşturmıştır (Zuboff, 2019). Bu dijitalleşme süreci, bir yandan kamusal alanı baskı ve denetim biçimleriyle kuşatırken, diğer yandan da yeni öznellik biçimlerinin ortaya çıkmasına zemin hazırlayabilir.

Burada ortaya çıkan öznellik biçimlerini Chantelle Bayes'in (2018) Debra Benita Shaw'a (2015) referansla açıkladığı "*cyborg flâneur*" kavramı aracılığıyla politik bir fail olarak tartışmak mümkün olabilir. 19. yüzyılın modern kent gözlemcisi olarak tanımlanan ve genellikle eril bir temsil olarak kabul edilen *flâneur* figürünün, dijital çağda beden-mekân-politika ekseninde yeniden şekillenmesi, feminist bir perspektiften toplumsal cinsiyet sınırlarını bulanıklaştıran ve kamusal alanda farklı ifade biçimlerinin ortaya çıkmasına imkân tanıyan bir özne anlayışıyla birlikte, dijitalleşme ve bedenin sanal ortamlarla etkileşimi aracılığıyla kamusal alanın politik ve toplumsal dinamiklerinin yeniden düşünülmesini sağlayabilir.

Cyborg kavramı, Donna Haraway'in (1985) *Cyborg Manifestosu*'nda önerildiği gibi, insan ile makine arasındaki sınırların giderek daha geçirgen hâle gelmesini işaret eden bir *posthuman* özne¹ fikrine dayanır. Haraway, *cyborgu* yalnızca teknolojik bir birleşim olarak değil, yerleşik ikilikleri (insan/hayvan, biyolojik/makine, doğa/kültür) sarsan ve farklı öznellik biçimlerinin ortaya çıkmasına alan açan bir metafor olarak sunar (1985). Bu açıdan *cyborg*, belli bir kimlik modeli sunmaktan çok, kimliğin sabitlik iddialarına karşı bir tartışma alanı açar.

Bu çerçevede, *cyborg flâneur* kavramı hem dijital mekânın hem de bedenin dijitalleşmesinin kamusal alan üzerindeki

etkilerini eleştirel bir mercekten incelemeye olanak sağlayabilir. Dijital ağlarda dolaşan bu özne, mekânın politik ve toplumsal inşasına katılabilir; ancak kapsamı, sınırları ve pratik etkileri hâlâ tartışmalı görünebilir. Böylece *cyborg flâneur*, yalnızca yeni bir figür olarak değil, *posthuman* düşüncenin kamusal mekân, güç ve kimlik ilişkilerini yeniden değerlendirmek için olası bir araç olarak okunabilir.

2. Cyborg Flâneur ve Dijitalleşen Dünyada Kamusal Mekân

Charles Baudelaire (1863/1981) ve Walter Benjamin (1939/1999) tarafından tanımlanan *Flâneur* figürü literatürde “eril” bir özneye işaret eder. Modernizmin ve kapitalizmin yükseldiği bir dönemde, hızla değişen kentsel mekânların estetik deneyiminin görünmez kılınmasına bir tepki olarak doğmuştur. Benjamin (1939), *flâneur*’ü, şehrin endüstriyel gelişimine karşı estetik bir gözlem pratiği yürüten bir karakter olarak tanımlar. Pasif bir gözlemci gibi görünse de toplumsal, kültürel ve ekonomik dönüşümlerin merkezinde yer alan bir özne olarak düşünülebilir. Baudelaire (1863) ve Benjamin’in (1939) tanımladığı *flâneur*, modern kent yaşamını estetik bir düzlemde deneyimleyen, rastlantısal karşılaşmaları gözlemleyen ve çoğunlukla boş zamana sahip bir figür olarak kavramsallaştırılmıştır. *Flâneur*’ün modernite anlatılarındaki bu eril karakter varsayımı, kadınların şehir deneyimlerinin görünmez kılınmasına yol açmıştır (Wolff, 1985).

Feminist eleştirmenler, bu eril anlatıya karşı çıkararak kadınların kentsel deneyimlerini kuramsal alanda görünür kılmaya çalışmışlardır. Janet Wolff (1985), 19. yüzyılın cinsiyet ayrımları nedeniyle “*flâneuse*’ün icat edilebilir bir karakter olmadığını” ve modern edebiyatta kadın gezgin öznenin sistematik biçimde yok sayıldığını belirtir. Kamusal alanın erkek merkezli kurgusunun kadınların dolaşımını tarihsel olarak kısıtladığını vurgular. Lauren Elkin (2016), *flâneuse* kavramını yalnızca *flâneur*’ün dişil bir karşılığı olarak değil, başlı başına incelenmesi gereken bağımsız bir figür olarak ele alır. Elkin’in *flâneuse*’ü; Paris, New York veya Tokyo gibi kentlerde dolaşarak gözlem yapan, şehrin estetik, politik ve toplumsal potansiyeline duyarlı,

aynı zamanda görünürlük ve gözetim gibi çelişkili koşullarla baş eden bir kadın özne olarak tanımlanır. Böylece *flâneuse*, hem modern kentin özgürleştirici yönlerini hem de kadınların kamusal alandaki deneyimlerini belirleyen sınırları açığa çıkarmaya yönelik eleştirel bir perspektif sunar. Bu durumda, *flâneuse* kavramının hem tarihsel hem kuramsal açıdan çelişkili ve tartışmaya açık bir konumda olduğu söylenebilir (Elkin, 2016; Wilson, 1992).

Debra Benita Shaw (2000; 2015) bu gezgin figürün 20. yüzyıl sonlarında dijital mekâna göç ettiğini öne sürer. İnternet ağlarında “keşif gezintileri” yoluyla dolaşan bu özne, artık yalnızca gözlemleyen değil, veri üreten, işleyen ve mekânı yeniden kurgulayan bir aktör olarak düşünülebilir. Shaw (2015), dijitalleşmenin pasif gözlemci figürünü dönüştürdüğünü ve onu mekânın dijital ve politik inşasına katılan daha etkin bir özneye dönüştürebileceğini öne sürer. Benzer şekilde N. Katherine Hayles (1999), dijital çağda bedenin ortadan kalkmadığını, aksine dijital sistemlerle etkileşim içinde farklı bir varoluş biçimi kazandığını savunur. Bu perspektif, mekân deneyiminin yalnızca fiziksel beden üzerinden açıklanamayacağını, ağsal ve dijital uzantılar aracılığıyla yeniden üretilebileceğini gösterir.

Chantelle Bayes’e (2018) göre, dijital ve fiziksel mekânları birleştiren, insan ve insan-dışı varlıklarla etkileşime giren, mekânı hem deneyimleyen hem de dönüştüren *posthuman* bir özne olarak *cyborg flâneur* kavramı ortaya çıkar. Bu figür, geleneksel *flâneur*’ün pasif gözlemciliğini aşarak, yürüyüş pratiği sırasında toplumsal, çevresel ve kültürel süreçlere aktif olarak katılır ve mekânın üretimine katkıda bulunur. *Cyborg flâneur*’ün yürüyüşü, ilişkisel bir deneyimdir; insanlar, hayvanlar, bitkiler, teknolojik sistemler ve kentsel yapı arasındaki karşılıklı etkileşimlerle şekillenir. Mekânın hâlâ insan-merkezli ve hiyerarşik olarak düzenlendiği düşünüldüğünde, *posthuman* ve *cyborg* teorileri, mekân ve bedenin performatif, değişken ve ilişkisel olarak yeniden kurgulanmasına olanak sağlayan bir çerçeve sunar. Bu sayede kamusal alanın politik ve toplumsal boyutlarını okumak için bu kavramsallaştırma önemli bir araç hâline gelir.

Bununla birlikte, dijital sistemlerin

sınırlamaları, güç ilişkileri ve görünürlük rejimleri, *cyborg flâneur*’ün eylem kapasitesini belirleyen kritik etmenler olarak öne çıkmaktadır (Hayles, 1999). Fiziksel ve dijital mekânların hâlâ kapital ve güç ilişkileri tarafından düzenlendiği göz önünde bulundurulduğunda, *cyborg flâneur*’ün sunduğu özgürlük deneyimi sınırlı veya bağlamsal olabilir. Bu noktada Karen Barad’ın (2007) “dolanıklılık” kavramı, etkileşimler aracılığıyla sürekli oluşan ve yeniden yapılandırılan ilişkileri anlamak için yararlı bir perspektif sunar. Bu perspektif, *cyborg flâneur*’ün dijital ve fiziksel mekânlarda deneyimlediği özgürlüğün, ilişkiler ve güç dinamikleri tarafından şekillendiğini anlamak için yol gösterici olabilir. Etkileşimler, dışlama süreçleri ve alternatif olasılıklar yaratan yeniden yapılandırmalar olarak tarif edilebilir. Sokak hâlâ günlük yaşamın, direnişin ve toplumsal etkileşimin merkezi olsa da dijital medyalar aracılığıyla gözetim mekanizmalarıyla deneyimlenir. Dolayısıyla *cyborg flâneur*, yalnızca gözlemci değil, etkileşimler aracılığıyla mekânın politik ve toplumsal üretimine katılan bir fail olarak değerlendirilebilir.

Jürgen Habermas (1962/1991)’ın klasik kamusal alan kuramı ise, kamusal tartışmalarının fiziksel mekânlarda, özellikle kafe ve meydanlarda gerçekleştiğini öngörür. Bu model, kamusal alanı fiziksel bir yer olarak tanımlar ve burada bireyler özgürce fikirlerini paylaşabilir. Ancak dijital teknolojiler ve sosyal medya platformlarının yükselmesiyle birlikte, kamusal alanın bu fiziksel sınırlılığı aşılmıştır. Papacharissi (2010) ve Gerbaudo (2012), dijital ağların geçici ve etkili kamusal kümelenmeler oluşturduğunu ve bu ağların, geleneksel kamusal alanların statik yapılarının ötesine geçerek, akışkan, çoğulcu ve çok katmanlı bir yapıya büründüğünü vurgular. Böylece farklı toplumsal aktörler seslerini küresel ölçekte duyurabilirler.

Buna karşın Zuboff (2019), dijital kamusal alanların sermaye ve iktidar mekanizmalarının gözetimi altında olduğunu ve sosyal medya platformlarının kullanıcı verilerini toplayarak davranışları şekillendiren bir “dijital panoptikon”² işlevi görebileceğini belirtir (Foucault, 1975/1995). Ancak aynı ortamlar, toplumsal karşılaşmalar ve dijital direniş pratikleri için de yeni olanaklar yaratır. Bu bağlamda, *cyborg flâneur* sokaklarda dolaşan bir gözlemci olmaktan çıkarak dijital mekânlarda da etkin bir aktör hâline gelir. Bayes (2018)’in,

Dijital platformlarda gelişen protesto eylemleri, kamusal mekânın anlamını ve işlevini nasıl dönüştürmektedir?

Mart-Haziran 2025
arasındaki paylaşımlar
ve bu paylaşımlarla ilişkili kuran kavramlar

**gönderilerin başlıklar
altında toplanması**

ÜSTTE Araştırma izleği (Yazar tarafından üretilmiştir). (Görsel 1).

ALTTA Boykotun ilanı, 25 Mart 2025 (Taşkısla Direnişte!, 2025a) (Görsel 2).

Dayanışma kahvesi, 10 Nisan 2025 (Taşkılla Direnişte!, 2025b) (Görsel 3).

fiziksel ve dijital ortamları birleştiren, mekânı hem deneyimleyen hem de dönüştüren *posthuman* bir özne olarak tanımladığı *cyborg flâneur*, dijital kamusal alanlarda veri üretir, mekânın toplumsal ve politik kodlamalarına müdahale eder ve toplumsal direniş ile alternatif anlatılar için alan yaratır.

Böylece dijital kamusal alanlar, yalnızca sermaye ve gözetim mekanizmalarının sahası olmaktan çıkar. *Cyborg flâneur*, hem dijital gözlemci hem de politika üreten bir aktör olarak işlev görür. Yürüyüş, etkileşim ve veri üretimi, mekânın yeniden kurgulanması için araçsal bir rol oynar ve gözetim kapitalizminin mekânsal ve bilişsel kısıtlamalarına karşı koyma kapasitesini ortaya koyar. Sosyal medya üzerinden organize edilen protestolar ve çevrimiçi topluluklar, fiziksel mekânların sınırlılıklarını aşarak küresel ölçekte mobilize olmayı mümkün kılar. Bu bağlamda, *cyborg flâneur*'ün dijital ve fiziksel mekânlar arasındaki dolaşımının somut bir örnek üzerinden incelenmesi, dijital kamusal alanın politik üretim süreçlerini görünür kılabılır.

3. Yöntem

Bu çalışma, dijital kamusal mekânın politik üretimini ve *cyborg flâneur*’ün dijital dolaşım biçimleriyle bu üretime nasıl katıldığını ortaya koymak amacıyla, Instagram platformunda faaliyet gösteren “Taşkısla Direniş” sayfasını (@taskisladirenis) bir vaka çalışması olarak ele almaktadır.

Günümüzde sosyal medya analizleri, dijital toplumsal hareketlerin ve kamusal alan pratiklerinin çözümlemesinde etkili bir yöntemsel yaklaşım olarak öne çıkmaktadır (Bruns ve Burgess, 2015; Poell ve van Dijck, 2018). Krippendorff'un (2018) vurguladığı üzere içerik analizi, metinleri yalnızca saymakla sınırlı bir yöntem değil, toplumsal anlam üretim süreçlerini çözümlemeye imkân veren bir yorumlama alanıdır. Bu nedenle analiz, tartışılan kuramsal zeminde nitel bir okuma çerçevesine doğru genişletilmiştir.

Çalışmada çalışmada nitel bir araştırma yaklaşımı benimsenmiş ve Instagram'da faaliyet gösteren “Taşkılla Direniş” hesabı, dijital kamusal alanın politik üretimini incelemek amacıyla yorumlayıcı bir içerik analiziyle ele alınmıştır.

2025 yılının Mart-Haziran ayları

arasında yayımlanan ve belirli *hashtag*'lerle (#taskışlaboykot, #mimarlıktaeşitlik vb.) etiketlenmiş 210 gönderiden yararlanarak gerçekleştirilmiştir (Görsel 1). Her gönderi, içerik türü (fotoğraf, video, metin), kullanıcılar arasındaki dolaşım bağlamı ve çağrılarının fiziksel mekândaki yansımaları dikkate alınarak değerlendirilmiştir.

Araştırma, direnişin mekânsal, bedensel ve dijital-politik yönlerini en açık biçimde ortaya koyan belirgin örnekler üzerinden derinleştirilmiştir. Bu yaklaşım, *cyborg flâneur* kavramı çerçevesinde, kullanıcıların dijital kamusal alanlarda nasıl dolaştığını ve mekânın politik üretimine nasıl katkıda bulunduğunu anlamaya yönelik bir araç olarak kullanılmıştır.

Gönderilerin seçimi, kamusal mekânı temsil etme biçimleri, direnişin dijital dolaşıma açıldığı ya da bedenleştiği anları görünür kılmaları ve kolektif eylem ile duygulanımsal yönelimleri işaret etmeleri esasına dayanmaktadır. Bu kriterler doğrultusunda belirlenen gönderiler, içerik ve işlev benzerliklerine göre Alternatif Protestolar ve Düzenlenen Açık Dersler olmak üzere iki ana kategori altında toplanmıştır. Bu sınıflandırma, verilerin farklı kuramsal perspektiflerle okunmasına imkân tanımaktadır (Görsel 1).

Analiz süreci, *cyborg flâneur* kavramı üzerinden dijital öznenin mekânsal hareketliliğini ve politik özneliliğini görünür kılmayı amaçlayan kuramsal bir çerçeve ile yürütülmüştür. Böylece, dijital kamusal alanın nasıl işlediği, protestonun nasıl bedenleştiği ve mekânın dijital ortamda nasıl yeniden üretildiği, seçilmiş örnekler üzerinden katmanlı bir çözümleme ile tartışmaya açılmıştır.

Bu çözümleme, *cyborg flâneur* figürünün dijital protesto pratiklerinde politik özneleşmeyi nasıl ürettiğini, dijital platformlarda gelişen protesto eylemlerinin kamusal mekânın anlam ve işlevini nasıl dönüştürdüğünü, Taşkışla Direnişi örneğinde dijital kamusal alanlarda ortaya çıkan direniş biçimlerinin nasıl bedenleşip mekânsallaştığını ve *posthuman* perspektifin mimarlık disiplini içinde dijital kamusal alanın tasarım ve müdahalesini nasıl yeniden düşünmeye zorladığını tartışmaya açmayı amaçlamaktadır.

Araştırma, şu sorular etrafında tartışmaya açılmaktadır:

- *Cyborg flâneur* figürü, dijital protesto pratiklerinde nasıl bir politik özneleşme formu üretmektedir?
- Dijital platformlarda gelişen protesto

eylemleri, kamusal mekânın anlamını ve işlevini nasıl dönüştürmektedir?

- Taşkıyla Direnişte örneğinde, dijital kamusal alanlarda üretilen direniş biçimleri nasıl bedenleşmekte ve mekânsallaşmaktadır?

- *Posthuman* perspektif, mimarlık disiplini içinde dijital kamusal alanın tasarımı ve müdahalesini nasıl yeniden düşünmeye zorlar?

3.1. @taşkıylaDireniş: Alternatif Protestolar

Toplumsal hareketler, öncelikle kurumsal iktidarı elinde tutanların kontrolünden bağımsız bir özerk iletişim süreci aracılığıyla kendilerini inşa ederek karşılığın üretirler. (Manuel Castells, 2015)

2025 yılının mart ayında, Yükseköğretim Kurulu (YÖK) tarafından alınan ve kamuoyunda tartışmalara yol açan diploma iptali kararları, üniversite çevrelerinde geniş yankı uyandırmış ve çeşitli tepkileri beraberinde getirmiştir. Bu kararlar, yalnızca bireysel akademik geçmişlere yönelik müdahaleler olarak değil, aynı zamanda akademik liyakat, kurumsal özerklik ve yükseköğretim sistemine duyulan kamusal güven açısından daha derin yapısal sorunların dışavurumu olarak okunmuş ve kamusal alan üzerindeki denetimin artmasına karşı geliştirilen çok katmanlı bir direniş hattına evrilmiştir.

Bu direnişin görünürlük kazanmasında ve ağsal biçimde yayılmasında dijital mecraların rolü kritik öneme sahiptir. Özellikle “Taşkıyla Direnişte!” adlı Instagram hesabı, yalnızca bilgi paylaşımı amacıyla değil, kolektif bir politik özneleşme sürecinin dijital zeminini kuran alternatif bir kamusal alan olarak işlev görmüştür. Bu dijital medyalar gözetim kapitalizminin (Zuboff, 2019) bir parçası olarak işlese de Manuel Castells’in (2015) vurguladığı üzere, dijital iletişim ağları tarihsel olarak devlet ve piyasa kontrolünün ötesinde konumlanan özerklik alanları da sunar, bu yönleriyle dijital platformlar, toplumsal hareketlerin ve kolektif eylemliliğin geliştiği mecralar hâline gelir.

Bu bağlamda, dijital platformlar baskılanan fiziksel kamusal alanlara karşı geliştirilen stratejik karşı-mekânlara dönüşmüş, öğrenciler için hem ifade pratiği hem de örgütlenme ve dayanışma zemini oluşturmuştur. “Taşkıyla Direnişte!” hesabı üzerinden yayımlanan görseller, açıklamalar, çağrı metinleri ve etkinlik duyuruları, direnişin mekânsal sınırlarını

aşarak, onu dijital bir kamusal dolaşım alanına taşımış, böylece politik müdahalenin mekânla kurduğu ilişki yeniden tanımlanmıştır.

3.1.1. Boykotun başlangıcının duyurulması

Mart 2025’te YÖK’ün diploma iptali kararlarına karşı başlayan boykot, Taşkıyla binasına yerleştirilen pankartın sosyal medyada paylaşılmasıyla görünürlük kazanmıştır (Görsel 2). Burada mekân politik bir aktör hâline gelir ve mekânsal yüzey, söylemin taşıyıcısı olarak işlev görür. Bu durum, Lefebvre’nin (1991) mekânın toplumsal üretim teorisiyle örtüşür, mekân, toplumsal ilişkilerin ve politik öznelliklerin somutlaştığı bir alan olarak yeniden kodlanır. Mimari yüzey, fiziksel bir fonksiyondan ziyade, söylemsel bir aktör olarak işlev görür. Toplumsal direnişin somut bir biçimini temsil ederken, mekân sadece bir arka plan değil, eylemin taşıyıcısı ve dönüştürücü gücü olarak devreye girer. Öğrencilerin bedenleri, pankartlar ve dijital ağlar birleşerek *cyborg flâneur*’ün hibrit ve *posthuman* öznellik pratiğini ortaya koyar.

Öğrenciler, protesto sırasında hem fiziksel mekânda yer almakta hem de dijital platformlar aracılığıyla (Instagram ve kullanılan *hashtag*’ler) eylemlerini yaymaktadırlar. Bu eşzamanlı fiziksel ve dijital dolaşım, kampüsteki kitlenin ötesine geçerek, ağlar üzerinden şekillenen geniş bir kamusal alanı harekete geçirir. Bu süreçte *cyborg flâneur*, mekânla dolaşık bir özne olarak hareket eder hem görünen hem de ağsal bir fail olarak eylemin örgütlenmesine ve yayılmasına katkı sağlar. Dijital kamusalılık, paylaşılan *hashtag*’ler aracılığıyla küresel bir etkileşim alanı yaratır ve protestonun kapsamını fiziksel sınırların ötesine taşır.

Öğrencilerin bedenleri, dijital ağlar, afiş kumaşı ve Taşkıyla binası bir araya gelerek, *posthuman* bir fail olan *cyborg flâneur*’ün maddi ve dijital uzantılarını içeren bir protesto makinesi oluşturur. Bu karma yapı, mekânın, bedeninin ve dijital ağın birleşimi üzerinden modern direnişlerin çok katmanlı doğasını ortaya koyar. Lefebvre’in (1991) mekânın toplumsal üretimi yaklaşımıyla düşünüldüğünde, Taşkıyla binası yalnızca fiziksel bir arka plan değil, direnişin somut bir taşıyıcısı ve söylemsel bir aktör hâline gelir. Bu bağlamda, protesto hem

dijital dünyada hem de fiziksel mekânda güçlenen, çok katmanlı, hibrit ve karşı-politik bir söylem biçimini yansıtır ve mekânın, bedeninin ve dijital ağın iç içe geçtiği yeni direniş biçimlerini görünür kılar.

3.1.2. Mikro-politik bir dayanışma pratiği olarak kahve içme eylemi

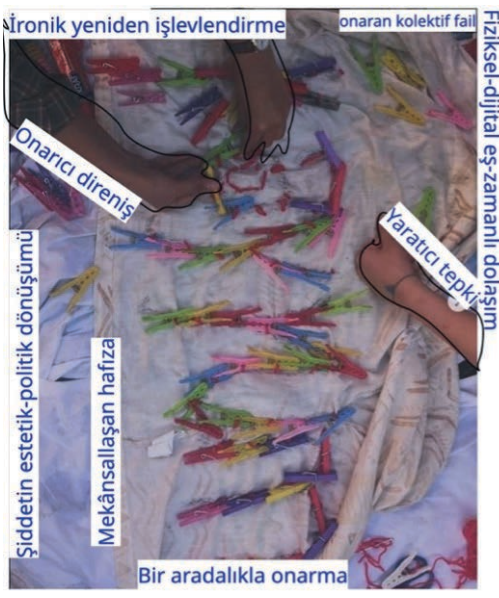
10 Nisan 2025’te gerçekleşen dayanışma kahvesi eyleminde, *cyborg flâneur* yalnızca dijital ağlarda hareket eden bir özne olarak değil, fiziksel mekânda da varlık gösteren bir katılımcı olarak ortaya çıkmaktadır (Görsel 3). Katılımcılar, yalnız başına dolaşan bireyler değil, birlikte durarak sosyal bir bağ kuran, mekâna müdahale eden bedenler kolektifi olarak bir arada var olurlar. Bu eylem, sıradan bir biyolojik eylem olmanın ötesine geçerek, politik bir ritüele dönüşür ve gündelik eylem ile direnişin iç içe geçtiği bir alan yaratır.

Bu eylem, *posthuman* bir toplumsal organizmanın işleyişine benzer şekilde, bireyler, nesneler (kahve, bank, ağaç, bina) ve dijital medya arasında bir etkileşim ve iş birliği alanı yaratır. *Cyborg flâneur*, dijital ve fiziksel mekânlarda bu ilişkileri mikro-politik bir direniş pratiğine dönüştüren bir figür olarak ortaya çıkar. İnsan-beden-nesne-dijital ağ kesişimindeki bu etkileşim, çok katmanlı ve dinamik bir toplumsal deneyim alanı oluşturur.

Kahve, banklar, ağaçlar ve Taşkıyla binası ile dijital medya arasındaki etkileşim, eylemin hem fiziksel hem dijital boyutlarını güçlendirir, eylemsellik, bu çok katmanlı ve dolanık ilişkiler ağından doğar (Barad, 2007). Bireyler, nesneler ve mekânlar birbirinden bağımsız olarak değil, karşılıklı etkilenim içinde var olur ve ortaya çıkan toplumsal eylem, bu ilişkisel yapı üzerinden şekillenir. Bu bağlamda kahve içme eylemi, yerel esnafla dayanışmayı, paylaşımı, gündelik yaşamda birlikte var olmayı ve ağsal bağları görünür kılar. Fiziksel mekân ile dijital kamusal alanın kesişiminde, eylem birçok katmanlı ve ilişkisel toplumsal deneyim alanı olarak ortaya çıkar. Gündelik bir etkinlik, bu ilişkiler ağı tarafından oluşan politik bir pratiğe dönüşür.

3.1.3. Mandal atölyesi

9 Mayıs 2025’te gerçekleşen Mandal Atölyesi, üniversite içinde eylem yapan öğrencilere yönelik şiddet sonucunda yırtılan bir gömleğin mandallarla onarılması sürecini merkezine alır (Görsel 4). “Gömlek biraz hırpalanmıştı, biz de mandalladık!” şeklindeki paylaşım hem eylem materyalini onarmak hem de rektörün soyadına yönelik ironik bir göndermeyi içerir. Bu etkinlik,

öğrencilerin üniversiteye ait kamusal mekândaki hegemonik güçlere karşı geliştirdikleri ironik ve yaratıcı bir direnme biçimi olarak okunabilir.

Bedenin fiziksel varlığı kaybolmuş olsa da gömlek bir hafıza yüzeyi olarak yeniden üretilmektedir. Bedenin yokluğu, ancak kolektif bir “aradalık”la telafi edilmiştir. Bu direnme hali, fiziksel mekân, nesneler (gömlek, mandallar), katılımcı bedenler ve dijital ağlar arasında kurulan dolanık bir etkileşim ağı olarak işlev görür. Etkinlik sadece fiziksel mekânda gerçekleşmez, dijital platformlar aracılığıyla yapılan paylaşımlar ve gelen yorumlar, eylemi daha geniş bir kitleye ulaştırır ve görünür kılar. Bu görünürlük, hegemonik kontrolün baskın olduğu kamusal alan üzerinde, teknoloji aracılığıyla geliştirilen bir karşı-güç üretimi olarak okunabilir. Katılımcılar, nesneler ve dijital etkileşimler arasındaki iş birliği, bir onarıcı direniş ve onaran fail pratiği ortaya çıkarır. Hem fiziksel hem dijital boyutta, hegemonik baskıya karşı kolektif bir güç üretir ve alternatif bir kamusal alan yaratır.

3.1.4. Süreli Yayınlar Kütüphanesi önünde okuma eylemi

14 Nisan 2025 tarihinde Süreli Yayınlar Kütüphanesi önünde gerçekleştirilen okuma eylemi, eğitim materyallerine yönelik kısıtlamaları protesto etmek

amacıyla düzenlenmiştir. Katılımcılar, “Taşkısla’da kütüphane de öğrencilerindir!” çağrısıyla kolektif aidiyet hissini vurgulamış ve eylem aracılığıyla eğitim kaynaklarına ve materyallere erişimin aşamalı ve sistematik olarak kısıtlanmasına karşı duruşlarını ifade etmişlerdir (Görsel 5).

Eylem, bilgiye erişimi sınırlanan bireylerin dijital çağrılarla yeniden örgütlenme sürecini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, *cyborg flâneur*, eylemin hem fiziksel hem dijital boyutlarını anlamak için bilgi, beden ve politikayı bir araya getiren bir kavramsal araç olarak değerlendirilebilir.

Öğrenciler, eylem kapsamında çeşitli okuma listeleri ve makaleler paylaşarak direnişi hem fiziksel hem de dijital mekânda örgütlemişlerdir.

Dijital kamusalılık, katılıma açık çağrılar, liste paylaşımı ve yorumlarla kolektif öneriler sunarak, eylemi dijital ortamda da büyümüştür. Kitap önerileri dijital ortamda yayılarak ağısal bir bilgi paylaşımına dönüşmüştür. Paylaşılan içerikler arasında Hannah Arendt’in Sivil İtaatsizlik ve İnsanlık Durumu, Walter Benjamin’in Pasajlar ve Deneyimin ve Yoksulluk, Jacques Rancière’in Cahil Hoca ve Dissensus: Estetik ve Politika Üzerine gibi politik ve kuramsal metinler yer almaktadır. Bu paylaşımlar, öğrencilerin kavramsal teoriler aracılığıyla direnişi mekânsallaştırmalarını ve dijital ağları kullanarak kolektif bilgi üretimi ve tartışma ortamı yaratmalarını sağlamıştır. Böylece dijital kamusalılık, politik eylemin ve bilginin ağısal olarak yeniden üretildiği bir alan haline gelmiştir.

Dijital kamusalılık, çağrılara açık katılım, liste ve makale paylaşımı ile yorumlar aracılığıyla kolektif önerilerin üretilmesini desteklemiş ve eylemin etkisini dijital ortamda da genişletmiştir. Bu sayede

bilgi paylaşımı, kolektif tartışma ve politik görünürlük, fiziksel mekânın sınırlılıklarını aşan bir ağ üzerinden yeniden şekillenmiştir.

3.1.5. Taşkısla Ortabahçe’de kolektif piknik

21 Nisan 2025’te Taşkısla Ortabahçe’de düzenlenen kolektif piknik, direnişi gündelik yaşamla birleştiren ve paylaşım yoluyla politik bir birliktelik kuran bir etkinliktir. Dijital dolaşıma giren bu gönderinin (Görsel 6) metninde “Hepimizin bir şeyler getirip paylaştığı, birlikte vakit geçirdiği, neşe ve umut dolu bir piknik” ifadesi, direnişi yalnızca tepki olarak değil, alternatif bir yaşam pratiği olarak sunmaktadır. Ortak sofralar etrafında bir araya gelen katılımcılar, bu eylemi gündelik bir sosyal etkinlikten politik bir birlikteliğe dönüştürürler. Taşkısla Ortabahçe, kampüsün fiziksel merkezlerinden biri olarak, bu etkinlik sayesinde sosyal, gündelik ve politik anlamları iç içe geçiren bir direniş alanına dönüşür. *Cyborg flâneur*, burada yemek, topluluk ve ağla bütünleşerek direnişi biyopolitik bir boyuta taşır. Bu etkinlik, fiziksel mekânla dijital kamusalılık arasındaki sınırları aşarak, kolektif bir dayanışma pratiği ortaya koyar.

Etkinlik aynı zamanda, okul yönetiminin İstanbul Teknik Üniversitesi yemekhanesi ve kampüs içi ekonomik uygulamalarına yönelik dolaylı bir direniş pratiği olarak da değerlendirilebilir. Katılımcıların kendi yiyeceklerini getirip ortak sofralar etrafında paylaşımları, yalnızca paylaşımı ve sosyal etkileşimi artırmakla kalmamış, aynı zamanda yönetimin yemek hizmetlerine dayalı ekonomik kontrolünü ve mekânsal düzenlemelerini aşan kolektif bir uygulamaya dönüşmüştür. Bu pratik, gündelik yaşamın sıradan unsurlarını —yemek, mekân kullanımı, topluluk etkileşimi— politik bir müdahale aracına dönüştürerek, kamusal alanın yeniden

14 Nisan 2025

5 Mayıs 2025

SOL ÜSTTE Mandal atölyesi, 9 Mayıs 2025 (Taşkısla Direnişel, 2025i) (Görsel 4).

SOLDA Süreli Yayınlar Kütüphanesi önünde okuma eylemi (solda) (Taşkısla Direnişel, 2025c); direnişin sonucu olarak kütüphaneye yönelik mekân üzerindeki kısıtlamaların kaldırılması (sağda) (Taşkısla Direnişel, 2025h) (Görsel 5).

SAĞ ÜSTTE Taşkısla Ortabahçe’de kolektif piknik, 21 Nisan 2025 (Taşkısla Direnişel, 2025e) (Görsel 6).

Açık Ders: Kanal İstanbul projesinin siyasi, ekonomik ve ekolojik boyutlarının ele alınması, 29 Nisan 2025 (Taşkısla Direnişel, 2025g) (Görsel 7).

SAĞ ALTTA Güher Tan ile üretici pazarları üzerine söyleşi, 17 Nisan 2025 (Taşkısla Direnişel, 2025d) (Görsel 8).

“Genel Boykot ve Genel Grev” tartışması, 21 Nisan 2025 (Taşkısla Direnişel, 2025f) (Görsel 9).

tanımlanmasını mümkün kılmıştır.

Foucault'nun (1990) biyopolitik kavramı bağlamında değerlendirildiğinde, bu tür uygulamalar iktidarın yalnızca yasalar veya zorlayıcı güç yoluyla değil, bireylerin ve toplulukların yaşamları, bedenleri, beslenme ve günlük rutinleri üzerinden de uygulanabileceğini göstermektedir. Dolayısıyla piknik, katılımcıların bedenlerini ve gündelik yaşamlarını kullanarak iktidarın mekânsal ve ekonomik düzenlemelerine karşı alternatif bir düzen üretmesini sağlayan bir biyopolitik müdahale olarak okunabilir. Katılımcıların kendi yiyeceklerini paylaşması, yönetimin denetim ve kontrol alanını sınırlayan bir strateji işlevi görmüş, aynı zamanda gündelik pratikler üzerinden kolektif dayanışma ve direnişi görünür kılmıştır. Bu bağlamda, etkinlik biyopolitik iktidarın işleyişine karşı hem fiziksel hem de sosyal mekân aracılığıyla somut bir yanıt niteliği taşımaktadır ve bu yönüyle tartışmaya değer bir örnek sunmaktadır.

3.2. @taşkışladireniş: Açık Dersler

"Taşkışla Direnişi" süreci boyunca, İstanbul Teknik Üniversitesi Taşkışla Yerleşkesi'nin Ortabahçesi, yalnızca bir toplanma mekânı değil, aynı zamanda kamusal bir öğrenme alanına dönüşmüştür. Öğrenciler ve çeşitli akademisyenler tarafından düzenlenen açık dersler, kampüs içindeki direnişin akademik bir zemine taşınmasını sağlamış, bilgi üretiminin ve paylaşımının hiyerarşik olmayan, yatay ilişkiler üzerinden yeniden kurgulanmasına olanak tanımıştır. Bu derslerde yalnızca güncel siyasal ve toplumsal meseleler değil, aynı zamanda akademik özgürlük, ifade özgürlüğü, üniversitenin özerkliği gibi yapısal konular tartışılmıştır.

Bu açık dersler, klasik derslik mekânlarının dışına taşarak hem sembolik hem pratik düzeyde alternatif bir kamusal alan yaratmıştır. Ortabahçe, bu süreçte, fiziksel mekânın politik potansiyelini açığa çıkaran bir sahneye dönüşmüş, üniversite mekânının pasif bir arka plan olmaktan çıkıp, direnişin aktif bir bileşeni hâline gelmesini sağlamıştır. Açık dersler, aynı zamanda öğrencilerin sadece dinleyen değil, tartışan, katkı sunan ve birlikte düşünen aktörler olarak konumlandığı, kolektif bir düşünce üretim biçiminin de ifadesi olmuştur.

Bu bağlamda, bu bölümde açık ders pratiği üzerinden gelişen kamusal bilgi

üretimi biçimlerini ve bu pratiklerin dijital platformlarda nasıl temsil edildiğini inceleyen gönderilere odaklanılmaktadır. Açık dersler aracılığıyla şekillenen bu karşı-politik söylemler, yalnızca fiziksel mekânda değil, aynı zamanda dijital dolaşıma açıldıkları ölçüde daha geniş bir kamusal alanda yankı bulmakta ve çoğul bir direniş alanı üretmektedir. Bu analiz, dijital içeriklerin yalnızca eylemi belgeleyen araçlar olmadığını, aynı zamanda politik aktörlerin kendilerinin etkileşimli ve kolektif bir süreç içinde şekillendiği, bir arada var oldukları ve kolektif düşünme biçimlerini birlikte inşa ettikleri ortamlar sağlayabileceğini de göstermeyi amaçlamaktadır.

3.2.1. Kanal İstanbul projesinin siyasi, ekonomik ve ekolojik boyutlarının ele alınması

29 Nisan 2025 tarihinde gerçekleştirilen açık ders (Görsel 7), Kanal İstanbul Projesi'nin çok boyutlu eleştirisini ele almayı amaçlamaktadır. Ders, projeyi yalnızca fiziksel bir altyapı projeksiyonu olarak değil, aynı zamanda toplumsal, politik ve ekolojik boyutlarıyla sorgulayan bir içerik sunmaktadır. Projeye yönelik eleştiriler, doğrudan politikleşmiş bir dil üzerinden yapılandırılır. "Bu proje kimin için, kime rağmen?" gibi sorgulayıcı sorular aracılığıyla kent suçlarının nasıl üretildiği tartışmaya açılmakta ve bu

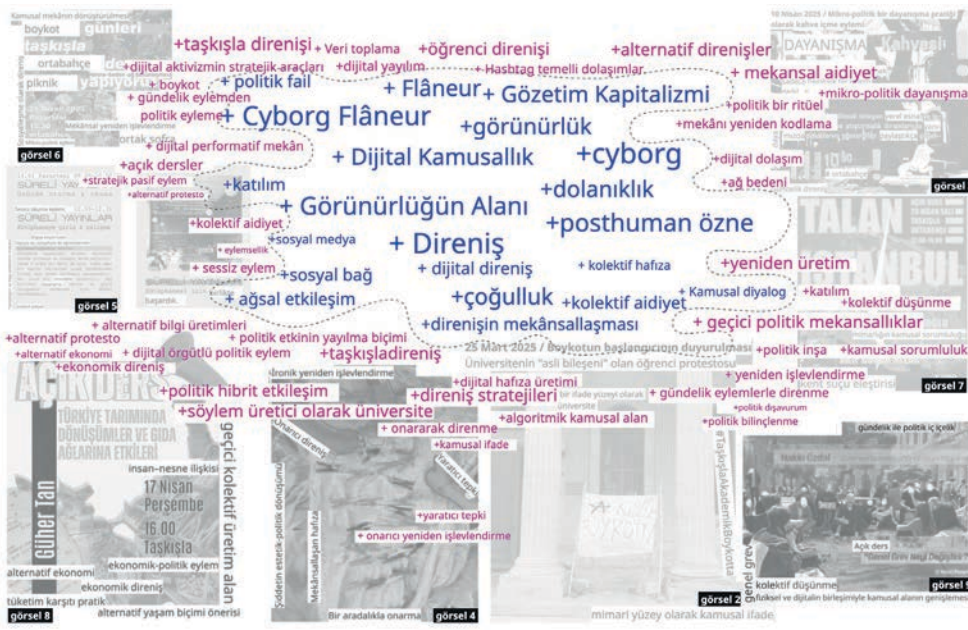
süreçte politik bir bilinç inşa edilmektedir. Bu yaklaşım, projenin yalnızca fiziksel mekân üzerinde değil, aynı zamanda toplumsal yapı ve güç ilişkileri üzerinde de dönüştürücü bir etkiye sahip olduğunu sorgulamaya imkân tanır.

Kanal İstanbul projesine dair gerçekleştirilen açık ders, *flâneur*'ün geleneksel edilgen gözlemci konumundan çıkarak, dijital çağda mekân, toplumsal politikalar ve küresel projeler arasındaki etkileşimi sorgulayan aktif bir özneye dönüşmesini mümkün kılar. *Hashtag* kullanımı gibi dijital etkileşim pratikleri, fiziksel mekânla birlikte dijital kamusal alanı da dönüştürerek bir eylem çağrısı üretir. Bu durum, mekânın yalnızca fiziksel bir zemin olmadığını, toplumsal, politik ve dijital katmanlarla iç içe geçmiş dinamik bir üretim alanı olduğunu ortaya koyar.

3.2.2. Güher Tan ile üretici pazarları üzerine söyleşi

17 Nisan 2025'te gerçekleştirilen etkinlik, üretici pazarları ve takas kültürü üzerine bir söyleşi ve gün boyu sürecek takas pazarı organizasyonunu içermektedir (Görsel 8). Etkinliğin temel amacı, "bilinçlenmek", "farkındalık kazanmak" ve "katılımcıların getirdikleri eşyalar aracılığıyla takas yapmak" gibi kavramlar etrafında, tüketim karşıtı bir bilinç geliştirmektir. Bu çerçevede etkinlik,

sınıfsal ve ekolojik eleştiriye yalnızca söylemsel düzeyde değil, doğrudan eylem yoluyla deneyimlenebilir kılarak ekonomik bir direniş biçimi önermektedir. Bu bağlamda mimarlık, tüketim karşıtı bir ekonomik pratiğin mekânsal koşullarını kurarak, sistemsel alternatiflerin deneyimlenebilir biçimde geliştirilebileceğini göstermesi açısından önemli bir veri üretir. Takas pazarı, kapitalist alışveriş mekânlarına karşı, dolaşıma, paylaşım ve karşılıklık ilkelerine dayalı yeni bir kamusal yüzey ve etik bir mekân olarak inşa edilmektedir.

Bu örnek, mekânın toplumsal olarak üretildiğini savunan yaklaşımlar doğrultusunda değerlendirildiğinde, mimarlığın yalnızca fiziksel mekân tasarımıyla sınırlı kalmadığını, toplumsal ilişkileri ve ekonomik pratikleri yeniden kurabilen bir alan olduğunu göstermektedir (Lefebvre, 1991). Takas pazarı, kapitalist alışveriş mekânlarına karşı geliştirilen alternatif bir kamusal mekân üretimi olarak, mülkiyet ve değişim ilişkilerini sorgulayan bir pratik sunar ve bu yönüyle “kent hakkı” tartışmalarıyla doğrudan ilişkilidir (Harvey, 2007). Piyasa dışı değişim biçimlerini görünür kılan bu tür pratikler, kapitalizm-sonrası ekonomi yaklaşımları bağlamında değerlendirildiğinde, kamusal alanda alternatif ekonomik ilişkilerin kurulmasına imkân tanıyan eleştirel müdahaleler olarak okunabilir (Gibson-Graham, 2006).

Bu yönüyle etkinlik, sistemsel alternatiflerin mekânsal düzenlemeler yoluyla görünür ve uygulanabilir hâle geldiği bir pratik olarak ortaya koymaktadır. Takas pazarı dolaşım, paylaşım ve karşılıklık ilkeleri üzerinden işleyen etik bir mekân kurgusu olarak, kamusal alanın ekonomik ilişkiler aracılığıyla nasıl yeniden üretilebileceğine dair eleştirel bir mimarlık pratiğine işaret eder.

3.2.3. “Genel Boykot ve Genel Grev” tartışması

Taşkıyla’nın Ortabahçesi kampüs içi gündelik dolaşım alanı iken bu etkinlikle birlikte, kamusal diyalogun kurulduğu bir mekâna dönüşür. Herhangi bir mimari müdahale yapılmadan, sadece bedenlerin ve söylemin varlığıyla mekânın anlamı dönüştürülür. Bu süreçte mekân, politik etkileşimi örgütleyen bir yüzey olarak işlev görür (Görsel 9). Bu, düzenlemenin hiyerarşisizliği ve açık katılım vurgusu “Açık ders” ve “açık piknik” formları, mimarlığın disiplinler sınırlarını genişleten, kamusal alanı yatay ilişkiler üzerinden yeniden kurmasına imkân tanıyan bir politik mekân deneyimi sağlar.

Cyborg flâneur burada sadece dolaşan değil, durup dinleyen, katılan, soru soran, bilgiyle etkileşen bir figür olarak ortaya çıkar. Çimlerin üzerinde oturarak doğrudan sistemi eleştiren ve kolektif bilgi üretimine katılan bu politik özne, dijital çağrılara fiziksel karşılık vererek, politik beden, dijital ağ ve mimari zeminin iç içe geçtiği bir etkileşim alanının aktif bir faili haline gelir.

4. Sonuç ve Tartışma

Bu çalışma, dijitalleşen kentsel mekânlarda *cyborg flâneur* kavramı aracılığıyla kamusal alanın politik yeniden inşasını incelemiştir. Taşkıyla Direnişi örneği üzerinden yürütülen inceleme, öğrencilerin fiziksel mekânda bedenleriyle ve dijital platformlar aracılığıyla kolektif eyleme katılmasının, mekânın politik ve toplumsal anlamını dönüştürebilme potansiyellerini ortaya koymuştur. Çalışmanın bulguları, *cyborg flâneur* figürünün, yalnızca gözlemci değil, aynı zamanda veri toplayan, mekânı yeniden kodlayan ve dijital ortamdaki etkileşimleri politik eyleme dönüştüren aktif bir fail olarak ortaya çıktığını göstermektedir.

Protesto pratikleri, açık dersler, kolektif etkinlikler ve dijital paylaşım

süreçleri, fiziksel mekânın ötesine geçerek küresel ölçekte etkileşim ve görünürlük yaratmıştır. Bu bağlamda, dijital kamusal alanlar, yalnızca gözetim ve sermaye mekanizmalarının sahası olmaktan çıkmış, alternatif, çoğulcu ve ilişkisel bir politika üretim alanına dönüşmüştür. Jenkins, Ford ve Green’in (2013) belirttiği gibi, dijital içeriklerin politik etkisi sadece üretimlerinde değil, nasıl dolaşıma girdiklerinde ve kimler tarafından yeniden anlamlandırıldıklarında ortaya çıkar. Instagram gibi sosyal medya platformları, gözetim kapitalizminin (Zuboff, 2019) bir parçası olarak işlese de kullanıcıların kolektif hafıza üretimi, *hashtag* temelli dolaşım ve görsel aktivizm yoluyla bu alanları yeniden kamusallaştırabildikleri görülmektedir. Bu anlamda dijital platformlar, sadece iletişim araçları değil, aynı zamanda eylemlilik ve mekânsallık üreten kamusal zeminler olarak işlev kazanmakta, dijital aktivizmin geçici yapıları da kamusal alanın çoklu, çelişkili ve ilişkisel doğasına katkı sağlamaktadır (Fraser, 2018).

Dijital protesto pratikleri, bedenin fiziksel sınırlarını aşarak ağ bedeni (*networked body*) formunda yeniden örgütlenmesini mümkün kılmakta ve kamusal alanda yeni bir görünürlük rejimi yaratmaktadır. Bu dönüşüm, kamusal alanın fiziksel ve dijital bileşenleri arasında bir geçişkenlik yaratırken, aynı zamanda mekânın politik inşasına dair yeni yöntem ve pratikleri de gündeme getirmektedir.

Mekân, Lefebvre’in (1991) ortaya koyduğu biçimiyle, toplumsal ilişkilerin üretildiği ve yeniden kurulduğu bir praksis alanıdır, bu anlamda hem fiziksel hem de dijital düzlemde politik eylemliliklerin taşıyıcısı, dönüştürücüsü ve görünürlük sağlayıcısı olma potansiyeline sahiptir. Medya kuramcısı Scott McQuire’in (2008) işaret ettiği gibi, çağdaş kent deneyimi artık dijital medya arayüzleriyle şekillenmekte, bu da mekânın yalnızca maddi bir varlık değil, aynı zamanda bilgi, temsil ve eylem akışlarının düğüm noktası olarak yeniden tarif edilmesini zorunlu kılmaktadır.

Bu çalışmada oluşturulan kavramsal çerçeve, dijital kamusal alan, *posthuman* özne, mekânsal yüzeyler, dijital dolaşım ve estetik-politik eylemlilik gibi çok katmanlı analiz eksenlerinden oluşmaktadır. *Cyborg flâneur*’ün dijital-fiziksel dolaşımı, mekânın politik ve toplumsal yeniden üretimine katkı sağlar, böylece kamusal alan, katılımcıların eylemleri ve etkileşimleri üzerinden sürekli olarak yeniden kurgulanır. *Posthuman* perspektifin sunduğu olanaklar

doğrultusunda, bu araştırmadaki kavramlar mekânın performatif, ilişkisel ve çok katmanlı doğasını kavramayı mümkün kılabilir. Bu okuma yoluyla ortaya çıkan yeni kavram setleri de kamusal mekânın katmanlı yapısını anlamada önemli bir araç sunabilir (Görsel 10).

Sonuç olarak, dijitalleşen kamusal alanlar yalnızca protesto ve bilgi paylaşımına imkân tanımakla kalmaz, toplumsal ilişkilerin, ekonomik pratiklerin ve kültürel süreçlerin yeniden üretildiği bir zemin sağlar. Dijital izler olarak işaretlenen öğeler (Görsel 10), katılımcıların dijital etkileşimleri üzerinden mekânsal ve toplumsal ilişkilerin kavramlar aracılığıyla izlenmesine olanak tanır. Paylaşılan postların literatürdeki kavramlarla tartışmaya açılması, yeni kavram setlerinin ortaya çıkmasına ve dijital kamusal alanın performatif, ilişkisel ve çok katmanlı doğasının daha iyi anlaşılmasına imkân sağlar. Beğeniler, paylaşımlar, yorumlar ve çağrılara yanıtlar, fiziksel mekânlarda gerçekleşen buluşmalar aracılığıyla sosyal ve politik ilişkilerin görünür hâle gelmesini sağlar. Bu çerçevede, dijital ve fiziksel dolaşımın birleşimi, kamusal alanın sürekli yeniden üretimi ve katmanlı yapısının eleştirel biçimde incelenmesini mümkün kılar.

Cyborg flâneur figürü, bu süreçte hem fiziksel hem dijital mekânın iç içe geçtiği bir politik özne olarak hareket eder ve kamusal alanın anlamını, işlevini ve sınırlarını yeniden düşünmeye zorlar. Thomas Fisher'ın (2015) vurguladığı gibi, mimarlar artık yalnızca mekân tasarlayan değil, karmaşık sistemler içerisinde stratejik düşünen ve bu sistemlere eleştirel müdahalelerde bulunabilen aktörler olarak konumlanmalıdır. Böylece mekânsal pratiklerin aktörleri, dijital kamusal karşılaşmaların ve etkileşimlerin üretiminde edilgen bir izleyici değil, aktif bir kurucu öge haline gelir.

Gelecek araştırmalar, *cyborg flâneur* figürünün farklı sosyo-mekânsal bağlamlarda nasıl biçimlendiğini inceleyerek bu figürün çoğul potansiyellerini ortaya koyabilir. Özellikle dijital protesto mekanlarının algoritmik yapısı, mimari yüzeylerin söylemsel üretim süreçlerindeki rolü ve dijital bedenlerin kamusal temsiliyeti, mimarlık kuramı açısından derinleştirilmesi gereken alanlara işaret etmekte olup, alternatif politik-ontolojik pozisyonların geliştirilmesine katkı sağlayabilir. ■

SOL ÜSTTE *Cyborg flâneur* bağlamında direnişin çok katmanlı haritası: kavramlar, mekânsallıklar ve dijital izler (Yazar tarafından üretilmiştir) (Görsel 10).

• Bu çalışma, 2024-2025 Bahar Dönemi'nde İstanbul Teknik Üniversitesi Mimari Tasarım Doktora Programı kapsamında, Doç. Dr. Nesip Ömer Erem tarafından yürütülen "MTS605 Mimari Tasarımda Kuram, Süreç ve Dil ilişkisi" dersi çerçevesinde hazırlanmıştır. Ders boyunca fikir alışverişleriyle çalışmamı zenginleştiren değerli hocam Doç. Dr. Nesip Ömer Erem'e, derslerde ve ders aralarında politik eylemlilik halleri üzerine fikir alışverişinde bulunduğum doktora öğrencisi arkadaşlarıma ve özellikle de büyük bir özveriyle yürüttükleri eylemlerle bu araştırmaya ilham kaynağı olan @taskisladirenis kolektifine teşekkür ederim.

DİPNOTLAR

1 *Posthuman* özne, insanı evrenin merkezi ve ayrıcalıklı aktörü olarak gören modern ve antroposantrik özne modelini sorgular. Bu yaklaşım, insanın özerk, sabit ve tekil bir kimlik olarak değil, teknoloji, ekosistemler, diğer canlılar ve maddi güçlerle dolanık bir ağın parçası olarak ortaya çıktığını savunur (Braidotti, 2013; Haraway, 1991; Hayles, 1999).

2 Dijital panoptikon, klasik panoptikon modelinin dijital çağda algoritmik, ağsal ve dağınık biçimde yeniden üretilmiş hâlidir. Bu yapı, bireylerin dijital platformlar, veri izleme teknolojileri ve algoritmik sistemler aracılığıyla sürekli olarak gözetlenmesini, bu gözetimin ise çoğunlukla görünmez, merkezsiz ve gönüllü veri üretimine dayalı biçimde işlenmesini ifade eder. Dijital panoptikonda iktidar, fiziksel mekânda konumlanan bir gözetleyici figürden ziyade, veri toplama, davranış analizi ve öngörü mekanizmaları üzerinden işler. Bu durum, bireylerin gözetimi içselleştirerek kendi davranışlarını disipline etmelerine yol açarken, kamusal alanın dijital düzlemde yeniden yapılandırılmasını ve politik eylemin algoritmik sınırlar içinde şekillenmesini beraberinde getirir.

KAYNAKLAR

- Arendt, H. (2022). *The human condition*. University of Chicago Press.
- Barad, K. (2007). *Meeting the universe halfway: quantum physics and the entanglement of matter and meaning*. Durham: Duke university Press.
- Baudelaire, C. (1863/1981). *Selected writings on art and artists*. Cambridge University Press.
- Bayes, C. (2018). The cyborg flâneur: Reimagining urban nature through the act of walking. *M/C Journal*, 21(4).
- Benjamin, W. (1939/1999). *The arcades project* (H. Eiland ve K. McLaughlin, Çev.). Harvard University Press.
- Bruns, A. ve Burgess, J. (2015). Twitter hashtags from ad hoc to calculated publics. N. Rambukkana (Ed.), *Hashtag publics: the power and politics of discursive networks* içinde (ss. 13-28). Peter Lang.
- Castells, M. (2015). *Networks of outrage and hope: social movements in the internet age*. Polity Press.
- Elkin, L. (2016). *Flâneuse: women walk the city in Paris, New York, Tokyo, Venice, and London*. London: Chatto&Windus.
- Fisher, T. (2015). Labor and talent in architecture. P. Deamer (Ed.) *The architect as worker: Immaterial labor, the creative class, and the politics of design* içinde (ss. 219-227). Bloomsbury Publishing.
- Foucault, M. (1975/1995). *Discipline and punish: the birth of the prison* (A. Sheridan, Çev.). New York: Vintage Books.
- Foucault, M. (1990). *The history of sexuality. Volume I: an introduction* (R. Hurley, Çev.). New York: Pantheon Books.
- Fraser, N. (2018). The theory of the public sphere: The structural transformation of the public sphere (1962). H. Brunkhorst, R. Kreide, C. Lafont (Ed.) *The Habermas handbook* (ss. 245-255). Columbia University Press.
- Gerbaudo, P. (2012). *Tweets and the streets: Social media and contemporary activism*. Pluto Press.
- Gibson-Graham, J.K. (2006). *A postcapitalist politics*. University of Minnesota Press.
- Habermas, J. (1962/1991). *The structural transformation of the public sphere: An inquiry into a*

category of bourgeois society. MIT Press.

- Haraway, D. (1985). A cyborg manifesto: science, technology, and socialist-feminism in the late twentieth century. *Socialist Review*, 15(2), 65-107.
- Harvey, D. (2007). Neoliberalism and the city. *Studies in social justice*, 1(1), 2-13.
- Hayles, N. K. (1999). *How we became posthuman: virtual bodies in cybernetics, literature, and informatics*. University of Chicago Press.
- Jenkins, H., Ford, S., Green, J. (2013). *Spreadable media: creating value and meaning in a networked culture*. New York University Press.
- Krippendorff, K. (2018). *Content analysis: an introduction to its methodology*. Sage Publications.
- Lefebvre, H. (1991). *The production of space* (D. Nicholson-Smith, Çev.). Blackwell Publishing.
- McQuire, S. (2008). *The media city: media, architecture and urban space*. Sage Publications.
- Papacharissi, Z. (2010). *A private sphere: democracy in a digital age*. Polity Press.
- Poell, T. ve van Dijck, J. (2018). Social media and new protest movements. J. Burgess, A. Marwick, T. Poell (Ed.) *The SAGE handbook of social media* içinde (ss. 546-561). SAGE Publications.
- Shaw, D. B. (2000). *Women, science and fiction: the Frankenstein inheritance*. Palgrave Macmillan.
- Shaw, D. B. (2015). Streets for cyborgs: the electronic flâneur and the posthuman city: The electronic flâneur and the posthuman city. *Space and Culture*, 18(3), 230-242.
- Sennett, R. (1977). *The fall of public man*. Norton & Company.
- Taşkısla Direnişte! [@taskisladirenis]. (2025a, 25 Mart). "Taşkısla Akademik Boykotta!" Taşkısla öğrencileri olarak, üniversitenin asli bileşeni olan bizler, sesimizi duyurmak için akademik boykottayız. [Fotoğraf]. Instagram. <https://www.instagram.com/p/DHnnuguCXX9/>
- Taşkısla Direnişte! [@taskisladirenis]. (2025b, 10 Nisan). Dayanışmayı büyütme isteyen yerel esnaf ve işletmeler, kahve ve atıştırmalık ikramlarıyla yanımızda olduklarını gösterdiler. [Fotoğraf]. Instagram. <https://www.instagram.com/p/DIREaMOCrcY/>
- Taşkısla Direnişte! [@taskisladirenis]. (2025c, 13 Nisan). Biz, eğitim alanlarımızın ve materyallerimizin sistematik ve aşamalı olarak kısıtlanmasını KABUL ETMİYORUZ. Taşkısla da Süreli Yayınlar Kütüphanesi de öğrencilerindir! [Fotoğraf]. Instagram. https://www.instagram.com/p/DIYuW6xCRwx/?img_index=1
- Taşkısla Direnişte! [@taskisladirenis]. (2025d, 15 Nisan). Tüketim boykotunda daha da bilinçlenmek adına Güher Tan ile üretici pazarları hakkında konuşup farkındalık kazanacağımız etkinlikte hepimizin getireceği eşyalar ... [Fotoğraf]. Instagram. https://www.instagram.com/p/Dleidtqt9T/?img_index=2
- Taşkısla Direnişte! [@taskisladirenis]. (2025e, 19 Nisan). Keginizi, böğüğünizi kapın gelin ortabahçede buluşalım! Cüzdanlarımızı evde unutmuşuz! [Fotoğraf]. Instagram. <https://www.instagram.com/p/DloTNmAi53S/>
- Taşkısla Direnişte! [@taskisladirenis]. (2025f, 21 Nisan). Evrensel Genel Yayın Yönetmeni Hakkı Özdal ile Söyleşimiz: Genel Grev Neyi Değiştirir? [Fotoğraf]. Instagram. https://www.instagram.com/p/DltXCUIjbdK/?img_index=2
- Taşkısla Direnişte! [@taskisladirenis]. (2025g, 27 Nisan). Kanal İstanbul: "Bir kent suçu nasıl inşa edilir?" [Fotoğraf]. Instagram. https://www.instagram.com/p/DI8_1RcMIT8/
- Taşkısla Direnişte! [@taskisladirenis]. (2025h, 5 Mayıs). Direne direne kazandık! Kazanmaya da devam edeceğiz. Haydi dayanışmaya! [Fotoğraf]. Instagram. https://www.instagram.com/p/DJkRik7CHpd/?img_index=1
- Taşkısla Direnişte! [@taskisladirenis]. (2025i, 9 Mayıs). Gömlek biraz hırpalanmıştı biz de mandalladık! Mandal kayyumuna bir de havalandırdık. 5 Mayıs'ta ÖGB tarafından parçalanan gömleği mandal atölyemizde kullandık. [Fotoğraf]. Instagram. https://www.instagram.com/p/DJbcD3tiwkZ/?img_index=2
- Wilson, E. (1992). The invisible flâneur. *New Left Review*, 1/191, 90-110.
- Wolff, J. (1985). The invisible flâneuse. Women and the literature of modernity. *Theory, Culture & Society*, 2(3), 37-46.
- Zuboff, S. (2019). Surveillance capitalism and the challenge of collective action. *New Labor Forum*, 28(1), 10-29.

İzmir Liman Arkasının Kültür Bölgesi Olma Potansiyeli: Mekânsal Adaptasyon, Aktörler Arası İlişkiler, Yönetsel Birlik

Hüseyin Küçüköğlu, Ebru Çubukçu, Şebnem Gökçen

MAKALENİN ADI **İzmir Liman Arkasının Kültür Bölgesi Olma Potansiyeli: Mekânsal Adaptasyon, Aktörler Arası İlişkiler, Yönetsel Birlik**
The Cultural Quarter Potential of Rear Port District in Izmir: Spatial Adaptation, Stakeholder Relations, Administrative Unity

MAKALENİN TÜRÜ **Araştırma Makalesi**

MAKALENİN KODU **EgeMim, 2026-2 (130), 48-59**

MAKALENİN YAZARLARI **Hüseyin Küçüköğlu**, Arş. Gör., Dokuz Eylül Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü; **Ebru Çubukçu**, Prof. Dr. Dokuz Eylül Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü; **Şebnem Gökçen**, Prof. Dr., İzmir Ekonomi Üniversitesi, Mimarlık Bölümü
MAKALENİN GÖNDERİM TARİHİ **05.11.2025**

MAKALENİN KABUL TARİHİ **24.02.2026**

YAZAR İLETİŞİM BİLGİSİ **huseyin.kucukoglu@deu.edu.tr; ebru.cubukcu@deu.edu.tr; sebnem.gokcen@ieu.edu.tr**
ORCID **0000-0003-0776-775X; 0000-0002-2211-0441; 0000-0001-5790-0745**

ÖZ Çalışma, İzmir Liman Arkası'nın kültür bölgesi potansiyelini; mekânsal özellikler, aktör ilişkileri ve yönetsel yapı dinamikleri ekseninde sistematik biçimde analiz etmeyi amaçlamaktadır. Metodoloji, endüstriyel miras alanlarının dönüşümüne ilişkin kuramsal çerçeve ile saha verilerinin karşılaştırmalı değerlendirilmesine dayanmaktadır. Bulgular; mekânsal düzeyde parçalanmış bir yapı, aktörler arasında sınırlı sinerji ve alt ölçekli planlama süreçlerinde belirgin uyumsuzluk olduğunu göstermektedir. Çalışma, bir bölgenin kültür eksenli dönüşüm potansiyelini değerlendirmede çok boyutlu ve analitik yaklaşıma dayalı özgün yöntem önerisi ile ilgili bilim alanına ve uygulamaya katkı sunmaktadır.

ANAHTAR KELİMELER İzmir liman arkası, kültür bölgesi, mekân, aktör, yönetsel birlik

 OPEN ACCESS This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

1 Giriş
Kentsel dönüşüm politikaları, 1960'lara kadar kentlerdeki gecekondu bölgelerine odaklanarak (Günay ve Dökmeci, 2012) yoksullukla mücadeleyi temel hedef olarak benimsemiştir. 1980'lerin ortalarından itibaren özellikle neoliberal politikaların etkisiyle bu yaklaşım, küresel ölçekte rekabet ve kent pazarlamasında stratejik bir araca evrilmiştir. 2000'li yıllardan sonra ise kentsel dönüşüm uygulamalarında kültür ve sanatın dönüştürücü potansiyeli öne çıkmaya başlamıştır. Bu dönemdeki bazı uygulamalar kamusal alan-kamusal sanat etkileşimine odaklanarak, sokakların yeniden canlandırılmasından kültür endüstrilerinin geliştirilmesine uzanan geniş bir ölçekte görünürlük kazanmıştır (Montgomery, 2003). Bu yeni kentsel gelişim stratejileri ve tasarım kararları, gündelik yaşam pratiklerini doğrudan ve dolaylı yoldan şekillendirerek kentlerin daha üretken, esnek, yenilikçi ve ekonomik olarak sürdürülebilir biçimde tasarlanmasını sağlamıştır (Feng vd., 2025). Böylece “kültür” kavramı, dönemin baskın “sorun çözücü” paradigması olarak ön plana çıkmış ve bu bağlamda kültür bölgeleri de kentsel rekabet gücünü artıran, yaratıcı ekonomiyi besleyen ve mekânsal kimliği yeniden tanımlayan stratejik lokasyonlar olarak önem kazanmıştır.

Yaratıcı kent, kültürel kümelenme ve kültür endüstrileri gibi kültür odaklı planlama yaklaşımlarının sonucunda oluşan kültür bölgelerinde kentte gündelik yaşama ilişkin yeni değerler

üretilmekte, pazarlanmakta ve tüketilmektedir. Bu bölgeler zaman zaman kentteki diğer bölgelere kıyasla daha avantajlı alanlar olarak görülmektedir. Endüstriyel mirasın karakteristik örneklerinden liman bölgeleri de ekonomik, sembolik ve yaratıcı sermayenin bir araya geldiği alanlar olarak, kent içinde kültür bölgesi olma potansiyeli taşıyan önemli konumlar biçiminde öne çıkmaktadır.

“Kültür Bölgesi”nin Oluşumu

Kültür bölgeleri 1980'ler sonrasında sanayisizleşme ile birlikte gerileyen kent ekonomisini güçlendirmek, toplumsal kalkınmayı sağlamak ve kentsel mekânı yeniden canlandırmak adına yerel yönetimler tarafından benimsenen kültür eksenli stratejiler ve planlama yaklaşımlarıyla ortaya çıkmıştır. Güncel sosyokültürel dinamikler ve ekonomik taleplerle iç içe geçen kentsel dönüşüm süreçleri sonucunda şekillenen bu bölgelerde, kentsel mekânın görünen ve görünmeyen mirası korunarak yeniden kullanılmaktadır. Bu tip bölgelerin oluşmasında ve gelişmesinde birden fazla değişken ve bu değişkenlere bağımlı süreçler etkili olmaktadır. Kimi kültür bölgeleri, kültürel üretim ve tüketim karakterine göre organik ya da planlı (Bianchini ve Parkinson, 1993; Jayne, 2004) şekilde kendini var ederken, kimileri mekân ile entegre olma biçimine göre tek işlevli ya da üretim odaklı (Evans, 2009) biçimde gelişebilmektedir. Öte yandan mekândan bağımsız sosyal, ekonomik ve politik süreçler (Evans, 2009) ile aktivite, anlam (Canter,

SAĞ ÜSTTE Kültür bölgesi olgusunun literatürdeki kavramsal konumlanışı ve meydana gelme koşulları (Tablo 1).

1977’den aktaran Montgomery, 2003), kolektif hafıza (Gehl, 1996’dan aktaran Montgomery, 2003), kamusalılık gibi mekâna gömülü faktörler de kültür bölgelerinin şekillenmesinde etkili olabilmektedir. Bu çok katmanlı etkileşim ağı, literatürde farklı kuramcılar tarafından çeşitli kavramsal çerçeveler ve ölçütler üzerinden tartışılmıştır (Tablo 1).

Özellikle 1980 sonrasında başlayarak günümüze uzanan süreçte kültür bölgesi kavramı ve ilişkili kuramsal yaklaşımlar değerlendirildiğinde, kavramı kentsel tasarım kuramları çerçevesinde ilk kez sistematik biçimde ele alan Montgomery (2003), kültür bölgelerinin inşasında kent kimliği, yer yaratma ve kamusal yaşam gibi temaların belirleyici olduğunu vurgulamaktadır. Kuramcı, kültür bölgelerinin mekânsallaşma sürecini yalnızca fiziksel biçimlenme üzerinden değil anlam üretimi, kolektif deneyimlenme ve toplumsal etkileşim eksenlerinde de açıklamaktadır. Montgomery’e göre (2003) kültür bölgeleri, fiziksel mekânın ötesinde kültürel üretimin, kimlik inşasının ve sosyal karşılaşmaların yoğunlaştığı dinamik alanlardır. Kültür bölgesi bağlamında geliştirilmiş güncel yaklaşımlar irdelendiğinde ise kültür bölgelerinin, yer seçimi, arazi kullanımı (Murzyn-Kupisz, 2012), tematik uzmanlaşma (Evans, 2009), gelişim modeli, sosyal-kültürel bağlam (Evans, 2009) ve kullanıcı profili gibi çok boyutlu ve farklı eksenlerde ele alındığı görülmüştür. Kültür bölgelerine yönelik literatüre bütüncül olarak bakıldığında, bir bölgenin kültür bölgesi niteliğine haiz olabilmesi için temelde üç temel bileşenin bulunduğu izlenmektedir. Buna göre ilk olarak mekânın özellikleri, kültür ve yaratıcı sektörlerin şekillendirdiği çevrenin mekânsal olarak adapte edilebilirliği en temel koşulu oluşturmaktadır. “Yer”in niteliği, kullanım türü, yoğunluğu, geçirgenliği ve yer-oluşturma ilkeleri üzerinden sorgulanabilecek her türlü biçimsel özellik bu kapsamda yer alır. İkinci olarak söz konusu mekânda kullanıcılar arası ilişkileri betimleyen aktörlerin varlığı önemlidir. Mekânın anlam üretimi, kolektif deneyimlenme ve toplumsal etkileşim için o bölgede kimlerin asal aktör olarak tarif edildiği

Kuramcı	Özellik / Kriter
Montgomery, 2003	- Yerel ve uluslararası ticaret birlikteliği - Tedarikçi ve alt yüklenici ağı - Karma kullanım, yapı yoğunluğu, görsel ve fiziksel geçirgenlik
	Aktivite: ekonomik, kültürel, sosyal yapı Biçim: binalar ve mekânlar arasındaki ilişki Anlam: yer duygusu, tarihi ve kültürel yapı
	- Yerin koşullarına uygunluk - Yerin okunabilirliği
	Kamusal ve yarı kamusal alanlarda gerçekleşen faaliyetler
	- Kültürel üretim - Kültürel tüketim
	- Aktif sokak kullanımı - Şeffaf, görülebilir ve iyi tasarlanmış kenarlar - Kolektif hafıza mekânları
	- Yerel olmayan pazarlara teknoloji üzerinden erişim - Kentsel yaşamın entegrasyonu
Bianchini ve Parkinson, 1993; Jayne, 2004.	Organik gelişen kültür kümelenmeleri: Kendiliğinden oluşan bölgelerdir. Planlanmış bölgeler: Kamu otoritesinin ya da büyük yatırımcıların kararları doğrultusunda kurulan bölgelerdir.
Evans, 2009	Ekonomik: yerel kalkınma, ziyaretçi ekonomisi, markalaşma, bölgeleme, yenileme Sosyal: kimlik, tekil kullanım, etnik bölge Kültürel: tarihi koruma, el sanatları (beceriler), festivaller
Roodhouse, 2006	- Birçok bireyin ve firmanın bir arada bulunmasıyla oluşan faaliyet kümeleri - Belirli bir mekâna yerleşmiş ağlar
Evans, 2009	Dikey entegre model: Başarıları kâr yaratabilme yeteneklerine dayananan, gelişimleri zamanla durağanlaşabilen tek işlevli bölgeler Yatay entegre model: Karşılıklı bağımlılıkların geliştiği, kültürel üretimde uzmanlaşmış bölgeler
	- Arazi kullanımların çeşitliliği - İyi tasarlanmış, ilham verici, okunabilir kentsel alanlar - Büyük çaplı kamu altyapısı - KOBİ’lerin, ajansların ve yaratıcı sektör firmalarının varlığı - Sanatçılar ve düşük maliyetli kültürel üreticiler için çalışma alanının varlığı - Gündüz ve akşam kullanımlarının tamamlayıcılığı
Murzyn-Kupisz, 2012	

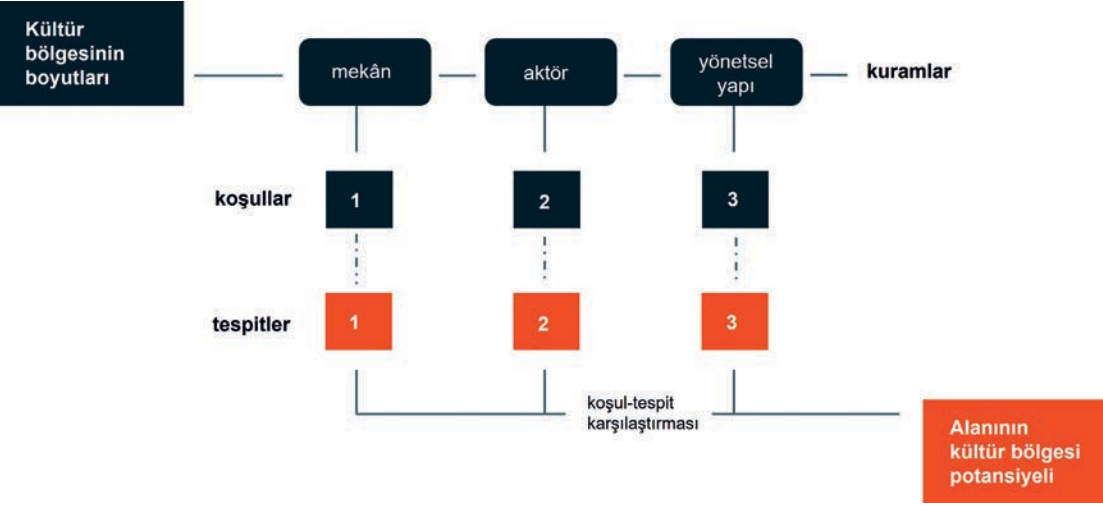
belirleyicidir. Üçüncü ve son olarak bölgeye “kültür” gibi bir üstyapı unsuru ile kimlik ve karakter kazandırmanın plan ve politika süreçleri ile ilişkisi ön plana çıkmaktadır. Kültür eksenli dönüşüm süreçlerini belirleyen ve tetikleyen karar mekanizmalarının yönetsel yapı üzerinden mekânın inşa edilmesini nasıl etkilediği hususu da kalkınma planları, bölge planları veya doğrudan mekânsal planların yönlendiriciliği üzerinden tartışılmalıdır.

Bu makale kapsamında Bianchini ve Parkinson’ın (1993) “organik gelişen kültür kümelenmeleri” olarak verdiği tanıma uyan bir örnek alan olarak İzmir liman arkası bölgesi seçilmiş ve Evans’ın “yatay gelişim modeli” olarak tarif ettiği kurguya uyan bölge tarifinin, seçilen örnek alan özelinde bahsedilen üç temel bileşen bağlamında tartışılması ve gerekli koşulları

karşılayıp karşılamadığının tespit edilmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda alana uyan bu kültür eksenli dönüşüm şablonlarının, bölgedeki atıl endüstriyel mirası salt fiziksel bir koruma nesnesi olmaktan öteye taşıyarak gündelik yaşam pratikleri ve sosyal etkileşim ağları üzerinden kamusal mekânın yeniden üretiminde etkili olup olmadığı da tartışmaya açılmak istenmiştir.

2. Araştırma Sahası: İzmir Liman Arkası

Araştırma sahası olarak belirlenen İzmir liman arkası; kuzeyinde Alsancak Limanı, doğusunda Meles Çayı ve Mürsel Paşa Bulvarı, batısında ise Alsancak Garı gibi doğal ve yapay eşiklerle sınırlandırılmış yaklaşık 200 hektarlık üçgen formu bir alandır. Geleneksel kent merkezi ile yeni kent merkezini birbirine bağlayan bu

SOLDA Araştırmanın metodolojik yapısı (Yazarlar tarafından oluşturulmuştur) (Görsel 1).

SAĞ ÜSTTE Liman arkasında arazi kullanım yapısı (Üstünel, 2023) (Görsel 2).

bölge, 16. yüzyıldan günümüze uzanan süreçte sanayileşme dinamiklerini, Cumhuriyet dönemi devletçi ekonomi politikalarını, kent planlama kararlarının somut izlerini ve 2000'li yıllardan bu yana yaşanan sanayisizleşme, soylulaştırma ve yeniden işlevlendirme süreçlerini barındıran çok katmanlı bir yapıya sahiptir. Uzun yıllar önemli bir ticaret merkezi olarak varlığını sürdüren liman bölgesi (Karadağ ve İncedere, 2020), Cumhuriyet'in ilanı ile hız kazanan sanayileşme atılımları neticesinde yeni bir kimlik kazanmıştır. Bu süreçte önce Prost, ardından 1948 Le Corbusier nazım imar planları ile kentin kıyı boyunca lineer gelişimi öngörülmüş, demiryolu-liman entegrasyonu sayesinde bölge ticaret işlevine ek olarak güçlü bir sanayi merkezi niteliğine de kavuşmuştur. Ancak 1950'li yıllardan itibaren kentin makroformundaki değişimler ve sanayi tesislerinin kent merkezinden çeperlere desantralize olma eğilimi bölge için bir kırılma noktası olmuştur. Üst ölçekli plan kararlarıyla sanayi fonksiyonunun bölgeden kademeli olarak tasfiye edilmesi ve alanın Merkezi İş Alanı (MİA) ile bütünleşecek şekilde planlanması, üretim faaliyetlerinin durmasına zemin hazırlamıştır (Çıkiş, 2009). Bu sanayisizleşme süreci, bir dönemin yoğun üretim alanını atıl hale getirerek liman arkasında korunmayı ve yeniden işlevlendirilmeyi bekleyen zengin bir endüstriyel miras stoku bırakmıştır. Havagazı Fabrikası, Eski Un Fabrikası, Eski Kiremit Fabrikası, Tarih Alkol Fabrikası, Şark Sanayi, Elektrik Fabrikası ve Sümerbank Basma Sanayi gibi simge yapılar, dönemin üretim kültürünü yansıtan bu mirasın en dikkat çekici örnekleridir (İzmir Kalkınma Ajansı, 2021).

Liman arkası, günümüzde sadece fiziksel ya da ekonomik değil, sosyolojik bir dönüşüm sürecinin de içerisinde. Fabrikaların kapanması ya da taşınması sonucunda atıl hale gelen liman arkası Bölgesi, üretim alanı olma niteliğini giderek yitirmiş; düşük kira düzeyleri ve geniş mekân olanakları sayesinde sanatçılar, tasarımcılar ve yaratıcı endüstrilerin ilgisini çekmiştir. Bu süreçte bölgede etkin olan üretici yapı da önemli ölçüde dönüşmüştür. Bu kendiliğinden gelişen dönüşüm, yerel yönetim düzeyinde yaratıcı endüstrileri destekleme ve yaratıcı sınıf için çekim merkezi yaratma hedefleri ile de örtüşmüş görünmektedir. İzmir liman arkası bölgesi de stratejik konumu ve kamu-sivil iş birliği kapasitesi ile, kentin kültür bölgesi kimliğini üstlenebilecek potansiyel müdahale alanlarından biri olarak değerlendirilmiştir (Pasin vd., 2020; İzmir Kalkınma Ajansı, 2021; Güleç ve Savaşır, 2022; Sarı ve Mengi, 2022).

3. Yöntem

Araştırma, İzmir liman arkasının bir kültür bölgesi olma potansiyelini; mekânsal özellikler, aktörler arası ilişkiler ve yönetmelik yapı olmak üzere üç temel bileşen üzerinden analiz etmektedir. Mekânsal bağlamda alanın fiziksel dokusu ve kullanım biçimleri irdelenirken, aktör ilişkileri boyutunda yerel yönetimler, özel sektör, STK'lar ve kültürel üreticiler arasındaki etkileşim ağları incelenmiştir. Yönetmelik yapı kapsamında ise mekânsal plan kararları ile bölgesel ölçekte yetkili kurumların kentsel politika, strateji ve vizyonları ele alınmıştır. Bu çok boyutlu analitik yaklaşım, araştırma amacına ulaşmayı sağlarken kültür-eksenli dönüşümü biçimlendiren dinamikleri de görünü

hâle getirerek çalışmaya tamamlayıcı bir katkı sağlamaktadır (Görsel 1).

3.1. Koşul 1: Mekân (Değişime Adaptasyon)

Kültür-eksenli dönüşüm için kentsel kıyı alanları hem yapı çevre ile doğal çevre arasında arayüz olma nitelikleri (Hall, 1998) hem de kentsel rekabet motivasyonuna katkıda bulunabilecek büyük ölçekli projeler (alış-veriş merkezleri, karma kullanım alanları, limanlar vb.) yaratma potansiyelleri ile cezbedici olanaklar sunmaktadır. Ayrıca bulundukları bölgenin çoğunlukla en prestijli ve merkezi konumunda yer almaları, kentin sosyal, kültürel ve ekonomik alandaki birikimlerini yansıtmaları ve aynı zamanda kentin çevresiyle en hızlı şekilde etkileşime geçmesini sağlayan transfer noktaları olabilmeleri de yine kıyı alanlarını kentsel dönüşümde en sık müdahale edilen kentsel alanlardan biri haline getirmiştir.

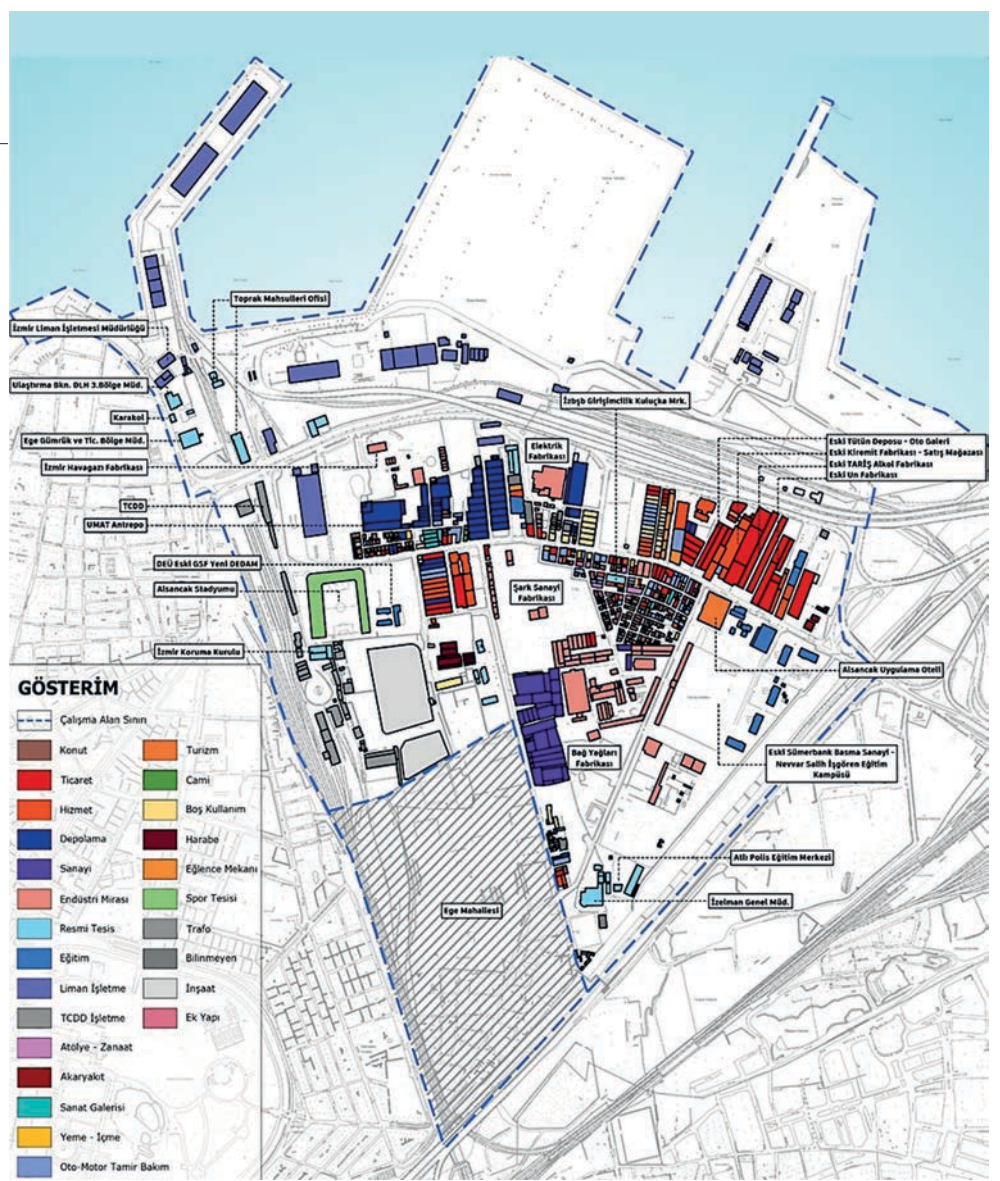
Kültür bölgelerinde mekânsal organizasyon, birbiriyle uyumlu faktörlerin birlikteliğiyle şekillenmektedir. Bu bağlamda bölgenin; konut, ticaret, eğitim, gastronomi ve kamusal kullanımların bir arada bulunduğu yüksek düzeyde bir işlevsel çeşitliliğe sahip olması beklenir (Buchanan 1988; Murzyn-Kupisz 2012). Wood vd.'ye (2016) göre söz konusu işlevsel çeşitlilik, alanı hem sakinler hem de ziyaretçiler için bir cazibe merkezi ve "destinasyon" haline getirirken, aynı zamanda sosyal çeşitliliği ve uyumu da desteklemektedir. Fonksiyonel çeşitliliğe paralel olarak, kamu ve özel alan kullanımlarının dengeli dağılımı da kültür bölgeleri için elzemdir. Mekân, üretici ve tüketicinin bölgede bir arada bulunmasına olanak tanıyacak

şekilde kurgulanmalı ve bu sayede gece-gündüz ekonomisi beslenerek alanın kullanım sürekliliği sağlanmalıdır (Global Leaders Institute for Arts Innovation, 2024). Öte yandan kültürel miras değerlerinin varlığı bölgenin potansiyelini doğrudan desteklemekte, iç ve dış mekân geçişleri sağlayan kamu-özel arayüzleri de kültürel etkinliklerin yapı ölçeğinde kalmayıp sokağa taşmasına olanak tanıyarak sosyal dinamizmi güçlendirmektedir (Wood vd., 2016; Karaca, 2015).

Özetle literatür, özellikle liman arkası gibi nitelikli kıyı alanlarının bir kültür bölgesine dönüşebilmesi için mekânın fiziksel ve işlevsel bileşenleri üzerinden bütüncül bir adaptasyon kapasitesi yaratması gerekliliğine işaret etmektedir. Bu kapasite sayesinde mekânın sahip olduğu yerel özgünlüğü rekabetçi bir avantaja çevirerek güçlü ve sürdürülebilir ilişkiler ağının zeminini oluşturması beklenmektedir.

3.2. Tespit 1: Mekân (Uyumsuz Parçalar)

Bölgedeki mevcut mekânsal karakterin ortaya konulması amacıyla liman arkası bölgesi fonksiyonel dağılımı ve kamu-özel alan kullanımı irdelenmiştir (Görsel 2). Bu göstergeler doğrultusunda alan incelendiğinde; mevcut işlevini koruyan liman bölgesinin, işletme ve resmi tesis alanlarıyla aktif yapısını sürdürdüğü görülmektedir. Liman Caddesi ile Şehitler Caddesi arasında kalan bölge ise limanın yoğun kullanıldığı dönemden miras kalan depolama alanlarının yanı sıra, turizm ve ticaret odaklı bir işlevsel çeşitlilik barındırmaktadır. Umurbey Mahallesi'nin konut yoğunluklu dokusunda ve daha küçük parselli yapısında da devamlılık gösteren bu çeşitlilik, alanın güneyine doğru inildikçe azalarak yerini tek işlevli kümelenmelere bırakmaktadır. Yine alanın bu parçasında endüstri mirası niteliği taşıyan sanayi yapılarına ev sahipliği yapmış geniş araziler göze çarpmaktadır. Alanın doğuda Mürsel Paşa Bulvarı ve Meles Çayı ile sınırlandırılmış kısmı eğitim yapılarının yer aldığı kamusal bir nitelik taşıırken, batı sınırında TCDD işletme tesisleri, güney ucunda ise bir bölümü aktif dönüşüm sürecinde olan Ege Mahallesi bulunmaktadır (Görsel 2).

Alan, kamu-özel kullanım dengesi ile üretim-tüketim ilişkileri üzerinden değerlendirildiğinde bu ilişkilerin ve işlevlerin mekânda yer yer iç içe geçtiği (doğu-batı ekseninde gelişimi ve dönüşümü devam eden kuzey tarafında ve Umurbey Mahallesi'nin bir bölümünde) görülmektedir. Buna karşın alanın bütününde söz konusu işlev ve ilişkilerin bölgelemelerle birbirinden belirgin şekilde ayrıştığı dikkat çekmektedir. İşlevlerin bu denli keskin ayrışması, mekânsal bir eşik oluşturarak gece-gündüz ekonomisinin bütünlüğü bir yapıda gelişmesini engellemekte ve alanın gün boyu sürekli kullanımını kısıtlamaktadır.

Liman arkası bölgesinde sanayisizleşme sürecinin bir sonucu olarak ortaya çıkan endüstriyel miras; tekil yapı ölçeğinden, birbiriyle ilişkili yapıların oluşturduğu yerleşke ölçeğine kadar uzanan farklı katmanlarda doğal ve kültürel bağlamıyla varlığını sürdürmektedir. Söz konusu miras değerlerinin bir kısmı yapı veya parsel ölçeğinde tescillenerek koruma altına alınmış olsa da önemli bir bölümü halen korunmayı ve uygun bir işlevlendirme ile kentsel mekâna yeniden entegre

edilmeyi beklemektedir. 19. yüzyılın ikinci yarısı ile 20. yüzyılın ilk yarısı arasındaki döneme tarihlenen bu yapılar incelendiğinde; Alsancak Demiryolu Yerleşkesi örneğinde olduğu gibi özgün işlevini koruyan somut mirasların yanı sıra Eski Tekel Fabrikası ve Eski Un Fabrikası gibi restorasyon veya yeniden inşa süreçleri sonrası işlev değişikliğine uğrayarak hizmet veren alanlar da görülmektedir (Görsel 3).

Kültür bölgelerinin rekabetçi yapısının, "yere özgü" potansiyellerin hayata geçirilme düzeyi ve bu potansiyellerin birbirini besleme kapasitesi ile doğrudan ilişkili olduğu düşünüldüğünde, bahsi geçen miras alanları kentsel karakterin ayırt edici unsurlarına dönüşebilmektedir. Bu bağlamda, endüstriyel mirasın mekânı yalnızca fiziksel değil sosyal boyutta da dönüştürdüğü gerçeğinden hareketle, mekânsal kurgunun bu tarihsel ve kültürel niteliği yüksek alanlar arasında bütüncül ilişkiler kuracak biçimde tasarlanması önem arz etmektedir.

Her ne kadar "liman arkası" ifadesiyle belirgin ve homojen bir alan tarif ediliyor gibi görünse de 20. yüzyılın ikinci yarısından günümüze

Google Earth (16.01.2026)

- Tescilli yapılar**
- Tescilli parseller**
- Tescilli ağaçlar**
- Dönemler**
- 1850-1900**
- 1 Alsancak Demiryolu Yerleşkesi
 - 2 Tekel Fabrikası
 - 3 Havagazi Fabrikası
 - 6 Kiremit Fabrikası
- 1900-1950**
- 4 Elektrik Fabrikası
 - 5 Şark Sanayi
 - 7 Eski Un Fabrikası-1
 - 8 Sümerbank Basma Sanayi

uzanan sosyoekonomik ve mekânsal değişim süreçleri, bölge genelinde tek işlevli ve birbirinden ayrılmış karakteristik alt bölgeler ortaya çıkarmıştır. Görsel 4'te izlendiği üzere bu heterojen yapı içerisinde; özgün işlevini sürdüren, dönüşüm sürecine eklemlenen, değişime direnen veya kendi haline bırakılarak atılmaşan farklı kentsel dokuların eş zamanlı biçimde varlık gösterdiği görülmektedir.

- 1. Kuzey Bölgesi:** Limanın aktif kullanımına bağlı olarak liman fonksiyonlarının hala ilk işlevleri ile kullanıldığı kararlı bölgeyi,
- 2. Merkez Bölge:** Endüstriyel liman yapılarının işlev değişikliğine uğrayarak ticarileştiği (alış-veriş/eğlence/sanat) aktif bölgeyi,
- 3. Dönüşüm Bölgesi:** Fiziksel ve sosyal dönüşümün en belirgin hissedildiği, sermaye gruplarının 'prestij konut' mottosuyla alana müdahale ettiği bölgeyi,
- 4. Mahalleler:** Özgün konut dokusunun kısmen korunarak aktif kullanılmaya devam ettiği, kobi-konut kullanımlarının iç içe geçtiği yaşayan bölgeleri (4 nolu

mahallelerden kuzeydeki küçük ölçekli tamirhanelerine, sanatçı konutlarına ve kamusal alana çıkan sanatsal üretim biçimlerine ev sahipliği yapan Umurbey Mahallesi, diğeri ise Roman etnik kültürünün yaşam alanı niteliğindeki Ege Mahallesi'dir),

5. İzole Bölge: Çevresinden doğal ve yapay eşiklerle izole olmuş kamusal kullanım (eğitim) yoğun bölgeyi ifade etmektedir.

İlk tespitte vurgulandığı üzere kültür bölgelerinin başarısı, alt bölgelerin kendi parçalı ve özgün dokularını korurken aynı zamanda birbirleriyle de güçlü fiziksel ilişkiler kurabilmelerine bağlıdır. Tasarım, bu parçaları bütüncül bir perspektifle ele almalı ve sonuçta ortaya çıkan mekân, farklılıkların birleşiminden doğan melez ve dinamik bir karakter taşımalıdır. Ancak İzmir liman arkası örneğinde liman ve çevresindeki kentsel dokuda belirgin bir fiziksel ve işlevsel kopukluk göze çarpmaktadır. Bu mekânsal çözülme, alt bölge ve bölgeler arası geçirgenliği azaltmakta, alt bölgelerin birbirine entegre olmak yerine kendi

içlerine kapalı birer direnç noktasına dönüşmesine neden olmaktadır. Araştırma sahası içerisinde Darağaç; özgün mahalle karakteri, sanatsal kolektifleri ve dayanışma kültürüyle olumlu bir örnek teşkil etmektedir. Bölgenin sergilediği yüksek adaptasyon kapasitesi, tüm liman arkası için kültür eksenli dönüşümü tetikleyecek niteliktedir. Ancak mevcut potansiyelin yalnızca söz konusu alt bölgeyle sınırlı kalma ve karşıt yöndeki dönüşüm eğilimlerinden olumsuz etkilenme riski de bulunmaktadır. Nitekim fiili durumda mahalle karakteri sergileyen bir diğer bölge Roman Mahallesi'nin bir emlak projesi (Divan prestij konut alanı) bünyesinde yakın gelecekte dönüştürüleceği bilinmektedir. Benzer şekilde halihazırda inşası devam eden karma kullanımlı "prestij" projeler (Görsel 4, 3 numaralı bölge) başta Ege Mahallesi olmak üzere tüm diğer alt bölgeler üzerinde baskı oluşturmaktadır. Kamu yararını göz ardı ederek hızla yayılan ve kültür eksenli yaklaşımla çelişen rant temelli müdahaleler, alanın bütüncül bir kültür bölgesine evrilmesi önündeki en büyük tehditlerdendir.

3.3 Koşul 2: Aktörler (Faal Aktörler Arası Sinerji)

Bilindiği üzere sanayi devrimi sonrası dönemde kentsel gelişimin itici gücü ve mekânsal temsili olarak öne çıkan sanayi bölgeleri ve liman kentleri, 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren küresel üretim ağlarının yeniden yapılanması, ekonomik krizler ve demografik değişimler sonucunda sanayisizleşme sürecine girmiştir (Pratt, 2008). Bu süreç, geride temel işlevini yitiren ve çoğu zaman atıl durumda kalan endüstriyel miras alanları bırakmıştır. Görece düşük kira düzeyleri

Google Earth (27.05.2025)

SOL ÜSTTE Liman arkasında endüstriyel mirasın korunma durumu (Yazarlar tarafından oluşturulmuştur) (Görsel 3).

SOLDA Liman arkasının karakteristik bölgeleri (Yazarlar tarafından oluşturulmuştur) (Görsel 4).

SAĞ ÜSTTE Kültür eksenli dönüşüme ilişkin ilgili literatürde öne çıkan aktör tanımları (Yazarlar tarafından oluşturulmuştur) (Tablo 2).

SAĞ ALTTA Kültür aktörlerinin kümelenme yapısı (Yazarlar tarafından oluşturulmuştur) (Görsel 5).

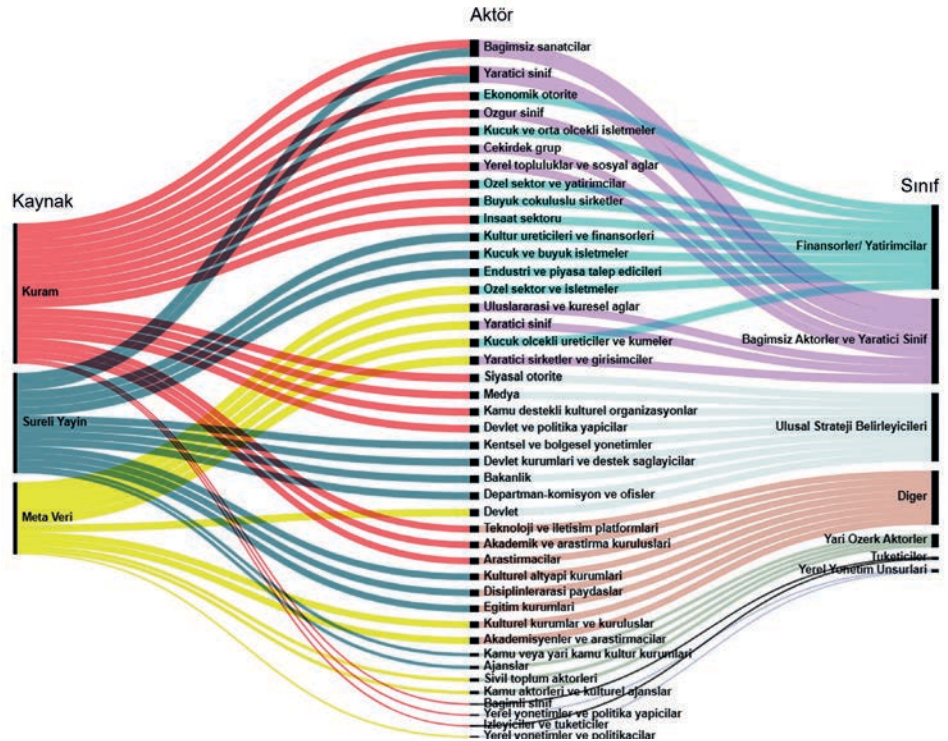
ve esnek mekânsal kullanım olanakları, bu alanları kültür ve yaratıcı sektörler için cazip kılmış, kimi zaman tabandan gelen kültürel talepler, kimi zaman ise yerel/merkezi yönetimin stratejik müdahaleleri ile bu alanlar yeniden kimliklendirme sürecine girmiştir. Kültür temelli işlevlerle dönüştürülen bu bölgeler, zamanla ekonomik değer üreten ve kentsel pazarlama stratejilerinin merkezine yerleşen kültür bölgelerine dönüşebilmektedir. Böylesi bir dönüşüm süreci; politika yapıcılar, yatırımcılar ve kültürel aktörler arasındaki güç dengelerinin sürekli yeniden tanımlandığı, kimi zaman işbirliği, kimi zaman ise çıkar çatışmalarıyla şekillenen dinamik bir alan da yaratmaktadır (Liu vd., 2015).

Araştırma alanının kültürel dönüşümünde aktif rol oynayan aktörleri belirlemek amacıyla; kuramsal yaklaşımlar, periyodik olarak güncellenen küresel ölçekli yayınlar ve bibliyometrik analiz gibi meta veriler irdelenmiştir (Tablo 2).

Tablo, ilgili literatür üzerinden analiz edilen kültür eksenli dönüşüm aktörlerinin politika, idari düzenlemeler, sermaye hareketleri, mekânsal talepler ve iş yapış biçimlerine göre çeşitlendiğini göstermektedir. Bu çeşitlenmiş aktör yapısının araştırma alanındaki karşılığının tespit edilebilmesi ve aktörler arası mekânsal etkileşimlerinin çözümlenebilmesi amacıyla ölçeklendirilmiş bir sınıflandırma sistemi geliştirilmiştir. Tablodaki her bir veri kaynağının (kuram, süreli yayın, meta veri) öngördüğü kültür eksenli dönüşüm aktörü, araştırma alanında ölçeklerine ve kültürel dönüşüm stratejilerine göre kategorize edildiğinde çalışma kapsamında kültür eksenli dönüşümünde etkili yedi aktör sınıfı tanımlanmıştır: finansörler ve yatırımcılar, bağımsız aktörler ve yaratıcı sınıf, ulusal strateji belirleyicileri, yerel yönetim unsurları ve bu kategorilere dâhil olmayan diğer aktörler (Görsel 5).

1. Finansörler ve Yatırımcılar: Kamu fon sağlayıcıları, kültürel ajanslar ve özel sektör yatırımcılarından oluşan bu aktör grubu, kültür ve yaratıcı endüstrilerin sürdürülebilirliği için

Kuram	Aktör
Adorno and Horkheimer 1979'dan aktaran Yaman Kurt, 2009	Egemen sınıf - Siyasal otorite - Ekonomik otorite
Hannah Arendt, 1994	<i>Homo faber</i> (Özgür sınıf) <i>Animal laborans</i> (Bağımlı sınıf)
Lash ve Urry, 1994	- Kültürel işçiler - Bağımsız sanatçılar - Küçük ve orta ölçekli işletmeler
Baudrillard, 1997	Medya
Florida, 2003	Yaratıcı sınıf - Çekirdek grup (bilim insanı, akademisyen, yazar, aktör, tasarımcı, eğlence sektörü çalışanı) - Yaratıcı profesyonel grup (iş yönetimi, hukuk, sağlık, finans çalışanları)
Garnham, 2005	- Yaratıcı profesyoneller ve üreticiler - İşletmeler ve şirketler - Devlet ve politika yapıcılar - İzleyiciler ve tüketiciler - Teknoloji ve iletişim platformları - Akademik ve araştırma kuruluşları
Hesmondhalgh ve Pratt, 2005	- Büyük çokuluslu şirketler - Küçük ve orta ölçekli işletmeler - Bağımsız sektör - Devlet ve politikacılar - Araştırmacılar
Evans, 2009	- Yaratıcı profesyoneller ve firmalar - Yerel yönetimler ve politika yapıcılar - Üniversiteler ve eğitim kurumları - Kamu destekli kültürel organizasyonlar - Yerel topluluklar ve sosyal ağlar - Özel sektör ve yatırımcılar
Landry ve Hyams, 2012	- Şehir halkı ve vatandaşlar - Yerel yöneticiler ve liderler - Kültürel, yaratıcı ve inovatif sektör çalışanları - Uzmanlar ve paydaşlar - Kurumlar ve organizasyonlar
Süreli Yayın	Aktör
Mızrak ve Mercan, 2016	- Kültürel altyapı kurumları - Kültür üreticileri ve finansörleri - Kentsel ve bölgesel yönetimler - Disiplinlerarası paydaşlar - Yaratıcı sınıf
United Nations, 2010	Küçük ve büyük işletmeler

Aktör Sınıfları	Aktör Sınıfı	Araştırma Alanındaki Karşılığı
Ulusal Strateji Belirleyicileri	- Başkanlık - Bakanlık - Ajans	İzmir Kültür Sanat Fabrikası
Yerel Yönetim Unsurları	- Belediye - Ajans	Tarihi Havagazı Fabrikası
Yerel Yönetime Bağlı Gelişen Yarı Özerk Aktörler	- Kamu destekli organizasyonlar - Kurullar - Fonlar	Art Venue İzmir
Finansörler ve Yatırımcılar	- Holdingler - Şirketler	Arkas Holding
Bağımsız Aktörler ve Yaratıcı Sınıf	- Sivil İnisiyatifler - Kolektifler - Mesleki örgütlenmeler - Akademisyenler - Tasarımcılar - Kültür Girişimcileri	Darağaç Kolektif
Tüketiciler	Tüketiciler	- Alan sakinleri - Etkinlik katılımcıları - Turistler
Diğer	- Üniversiteler - Gündüz-gece ekonomisi yaratan sektörler	Gastronomi, eğlence, turizm işletmeleri

SOLDA Aktör sınıflarının araştırma alanındaki karşılığı (Yazarlar tarafından oluşturulmuştur) (Tablo 3).

SAĞ ÜSTTE Liman arkası kültür aktörlerinin özellikleri (Yazarlar tarafından oluşturulmuştur) (Tablo 4).

sermaye ve hibe kanalları oluştururken; yatırımlarını kentin çekim merkezlerine yönlendirerek mekânsal dönüşümü de hızlandırmaktadır.

2. Bağımsız Aktörler ve Yaratıcı Sınıf: Bağımsız sanatçılar, yaratıcı profesyoneller, kültürel işçiler, akademisyenler, tasarımcılar ve girişimcilerden oluşan bu grup, yenilikçi üretim biçimleri ve özgün içerikleriyle kültürel ekosistemin dinamik ve çoğulcu yapısını temsil etmektedir.

3. Ulusal Strateji Belirleyicileri: Siyasal otorite, medya, politik/ekonomik destek sağlayıcıları gibi merkezi iradeye doğrudan bağlı olan ve ulusal kültür stratejilerini yönlendiren aygıtlara sahip üst yapıyı temsil etmektedir.

4. Yerel Yönetime Bağlı Gelişen Yarı Özerk Aktörler: Yerel yönetimle bağlantılı fakat operasyonel olarak bağımsız hareket edebilen kültürel kurumlar, kamu destekli organizasyonlar, yaratıcı girişimler ve kalkınma ajansları kapsayan bu aktör sınıfı, kültürel üretimi ve yenilikçi projeleri destekleyerek kullanıcısına yerel ve uluslararası ağlardan yararlanma olanağı sağlayabilmektedir.

5. Tüketiciler: Kültürel ürün ve hizmetleri talep eden bireyler, topluluklar ve sivil toplum aktörleri bu kategoride yer almaktadır. Tüketiciler, katılım, beğeni ve tüketim pratikleriyle kültürel üretimin yönünü, ölçeğini ve sunuş biçimini dolaylı olarak belirleyebilmektedir.

6. Yerel Yönetim Unsurları: Belediyeler, yerel meclis ve politikacılar gibi kentsel

ölçekte karar yetkisine sahip aktörleri kapsamaktadır. Bu bileşenler; kültürel altyapı yatırımlarını, yerel etkinlikleri ve yaratıcı sektör desteklerini organize edip gerektiğinde üst yapı ile iş birliği yaparak kentin kültürel ekosistemini şekillendirebilmektedir.

7. Diğer: Medya kuruluşları, eğitim kurumları, teknoloji platformları ve uluslararası ağlar gibi doğrudan üretici olmayan ancak bilgi, görünürlük ve işbirliği kanalları sağlayan endüstrinin destekleyici aktörlerini kapsamaktadır.

3.4 Tespit 2: Aktörler (İzole Yapılanma)

Liman arkasının karakteristik bölgeleri ve onun yarattığı mekânsal farklılaşma, bölgede etkili olan aktör profilini de etkilemiştir. Merkezi yönetim unsurlarından sivil inisiyatiflere, yerel üreticiden yatırımcılara, yaratıcı sınıftan yerel yönetime uzanan geniş paydaş yelpazesi, bölgedeki mekânsal örgütlenmeyi ve kültürel stratejileri çeşitlendirerek kimi zaman tamamlayıcı kimi zaman ise gerilimli ilişkiler üreten çok katmanlı bir kültürel peyzaj yaratmıştır.

Koşul 2'de belirlenen aktör sınıflarının (Görsel 3) araştırma alanındaki karşılığı Tablo 3'te görüleceği üzere ön plana çıkan aktörler üzerinden çözümlenmeye çalışılmıştır.

Araştırma alanında kültür eksenli ulusal strateji belirleyicileri sınıfına giren ana aktör İzmir Kültür Sanat Fabrikası'dır. Kentin son dönem kültür

merkezlerinden biri olarak konumlanan yapı, Alsancak Tekel Fabrikası ve ilişkili açık alanların Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından yürütülen restorasyon ve yeniden işlevlendirme (İzmir Kültür Sanat Fabrikası, b.t.) süreçleri sonucunda kamusal hizmet alanı olarak kente kazandırılmıştır. Dönüşüm, mekânın kültürel üretim için yeniden kurgulanmasını ve merkezi devlet politikalarının kentsel kültür planlamasındaki rolünü görünür kılmaktadır. Yerel yönetimin alandaki kurumsal temsilcisi ise Tarihi Havagazı Fabrikası'dır. Bu yapı da benzer bir müdahale dizisini izleyerek restorasyon ve yeniden işlevlendirme süreçleriyle (Tarihi Havagazı Fabrikası, b.t.) İzmir Büyükşehir Belediyesi tarafından kültür-sanat ekosistemine dâhil edilmiştir. Yapı, yerel yönetimin kentsel yeniden canlandırma ve kültürel yatırım stratejilerindeki pratik tercihlerini yansıtan örneklerden biridir. Yerel yönetime bağlı gelişen yarı özerk aktör sınıfı örneği Art Venue İzmir (AVİ), 2023 yılında sanatı ve toplumsal bilinci birleştirme misyonuyla (Art Venue İzmir, b.t.) liman arkasındaki bir endüstri mirasının iki kültür girişimcisi tarafından dönüştürülmesi sonucunda faaliyete geçmiştir. Bağımsız aktör ve yaratıcı sınıfın yerel temsili Darağaç Kolektif, Umurbey Mahallesi'nde küçük ölçekli bir işletmenin dönüşümüyle ortaya çıkmış ve misyonunu geleneksel gösteri ve sergileme mekânlarına erişemeyen genç sanatçılara görünürlük ve performans imkânı

sağlamak (Hope Archive, b.t.) olarak belirlemiştir. Bu bağlamda, mahalleli ile yerel sanatçıları ve sanat pratiklerini kamusal alanlarda bir araya getiren bir taban örgütlenmesi olarak kolektif; gündelik yaşama nüfuz eden ve müşterekleri vurgulayan bir kamusalılık üretme imkânı sunmaktadır (Kılıç Özkan, 2023). Aktör sınıfının finansör ve yatırımcı ayağını temsil eden Arkas Holding, yönetiminin kişisel inisiyatifleriyle şekillenmiş bir potansiyel yatırımcı aktör olarak nitelendirilebilir. Holdingin sanat piyasasını yönlendirme motivasyonu, uluslararası sanatçıların eserlerinin ve belirli kurumsal koleksiyonların kentin sanat ortamına dâhil edilme (Arkas Sanat Merkezi, b.t.) arzusuna dayanmaktadır. Bu motivasyon, yalnızca kültürel üretimin desteklenmesiyle sınırlı kalmayıp, aynı zamanda kentsel mekânın simgesel ve işlevsel dönüşümüne katkı sunan bir kültürel diplomasi stratejisi olarak da okunabilir. Dolayısıyla Arkas Holding'in kültür bölgesi oluşumuna katkısı, sermaye aktarımı ve koleksiyon yönetimi gibi geleneksel yatırımcı pratiklerinin ötesine geçerek, mekânın kültürel kimliğini dönüştürebilecek bir erke ve sanat piyasasını yönlendirebilecek stratejik bir kapasiteyi temsil etmektedir. Son olarak tarihi Elektrik Fabrikası, hâlihazırda işlevsiz olmasına rağmen merkezi yönetim (Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı) ile yerel yönetim (İzmir Büyükşehir Belediyesi) arasındaki uzun süreli çatışmanın odağında bulunması sebebiyle araştırma kapsamına dâhil edilmiştir. Yerel yönetim, yapı ve çevresini daha önce yürüttüğü dönüşümlerle bütünleştirerek yapıya kültürel tesis işlevi kazandırmayı hedeflerken, alanın "özel proje alanı" ilan edilmesiyle mülkiyet ve yetkiyi devralan merkezi yönetim, fabrikanın ve bağlı arazinin turizm-ticaret amaçlı dönüşümünü talep etmektedir (İzmir Kalkınma Ajansı, 2023). Yapı, mülkiyet-yönetim geriliminde kültürel dönüşümün somut bir aktör çatışması örneği olarak varlığını devam ettirmektedir (Tablo 4).

Kültür bölgelerinin sürdürülebilirliği, yalnızca aktör çeşitliliğini değil; aktörler arası mekânsal ortaklıkları (Montgomery, 2003), entegre üretim yapısını (Evans, 2009) ve kurumsal

Aktör	Konum (Bölge)	Yapı	Merkez	Eylem
Kültür ve Turizm Bakanlığı	Dönüşüm Bölgesi	Endüstri mirası	İzmir Kültür Sanat Fabrikası	Tür • Sergi • Eğitim/Atölye/Kütüphane • Söyleşi • Performans Yer • Merkez binası ve açık alanı Kullanıcı • Sanatçılar ve kültürel üreticiler • Halk ve katılımcılar
İzmir Büyükşehir Belediyesi	Merkez Bölge	Endüstri mirası	Tarihi Havagazı Fabrikası	Tür • Forum/Çalıştay • Konser • Atölye • Kurumsal toplantı Yer • Merkez binası ve açık alanı Kullanıcı • Sanatçılar ve kültürel üreticiler • Kurumlar • Halk ve katılımcılar
AVİ (Art Venue İzmir)	Merkez Bölge	Endüstri mirası	Art Venue İzmir	Tür • Konser • Sergi • Söyleşi/Sempozyum • Eğitim Yer • Merkez binası Kullanıcı • Sanatçılar ve kültürel üreticiler • Halk ve katılımcılar
Darağaç Kolektif	Mahalle	İş yeri	Darağaç Kolektif	Tür • Resim/Fotoğraf • Heykel/Yerleştirme • Video/Performans • Ulusal-uluslararası iş birliği Yer • Karargâh (merkez binası) • Umurbey Mahallesi Kullanıcı • Sanatçılar ve kültürel üreticiler • Halk ve katılımcılar
Arkas Holding	Merkez Bölge	Kamu binası	Arkas Holding	Tür • Sergi • Mağaza Yer • Merkez binası Kullanıcı • Halk ve katılımcılar
İBB X ÇŞİDB	Merkez Bölge	Endüstri mirası	Tarihi Elektrik Fabrikası	Tür • İşlevsiz Yer • Merkez binası Kullanıcı • ..

mekanizmalarla desteklenen iş birliklerini de gerekli kılmaktadır. İzmir liman arkasındaki aktörler, literatürde tanımlanan sınıfları temsil ediyor görünse de üretim süreçleri incelendiğinde, faaliyetlerinin büyük ölçüde kendi çekirdek yapılarında kaldığı ve iş birlikleri yoluyla sahaya yayılmadığı görülmektedir. Scott'ın (2006) görüşleri temelinde irdelenecek olursa tablo, kültürel kümelenme ve ağ yaratımındaki eksikliklere işaret etmektedir. Ayrıca aktörlerin etkinlik takvimlerinde program ve mekân açısından örtüşme bulunmaması, izole yapılanmayı pratikte doğrulamaktadır.

Bunun yanında, açık bir stratejik çerçevenin yokluğu ve merkezi ile yerel düzeyde mülkiyet-yönetim çatışmalarının varlığı, mekânsal temas ve iş birliğinin önündeki temel yapısal engelleri oluşturmaktadır. Sonuç olarak araştırma, alanı aktör çeşitliliğinin kültürel dönüşüm için tek başına yeterli olmadığını ortaya koymaktadır.

3.5 Koşul 3: Yönetisel Birlik (Tamamlayıcı Politikalar)

Kültür bölgelerinin yerel topluluk dinamiklerinin hayata geçirebilmesi geniş kapsamlı bir politika ve uygulama kapasitesini gerektirmektedir.

Yönetimsel yapının açtığı bu esnek alan içerisinde yaratıcı sınıfın mekânsal yer değiştirmeleri ise dönüşüm süreçlerini tetikleyebilmektedir. Çok işlevli mekân, düşük kira, ortaklık yapabilme ve özgür fikir, üretim ortamında yer alabilme talepleri üzerine yer seçen/ değiştiren sanatçılar, zamanla yeni yerlerinde yarattıkları ekonomik değer ve kültürel çeşitlilik ile yerel veya merkezi yönetimler tarafından fark edilerek desteklenmeye başlanmıştır. Destek mekanizmaları, küçük ölçekli iyileştirmelerden uluslararasılaşma stratejilerine kadar farklı düzeylerde şekillenmekte; yasal düzenlemeler, yönetim biçimleri, mülkiyet ilişkileri ve yerel dinamiklerin etkileşimiyle her örnek özgün bir dönüşüm süreci ortaya koyabilmektedir. Noktasal düzeydeki ya da alt bölge ölçeğindeki kültür eksenli

yönetim arasında kurulan çıkar temelli koalisyonlar, projenin sürdürülebilir finansmanını, mekânsal planlama uyumunu ve kurumsal tanınırlığını güçlendirerek La Friche'in ulusal ve bölgesel düzeyde tanınarak daha geniş ağlara entegre olmasını sağlamıştır. Merkezi irade destekli kültürel dönüşüm modeli olarak da İskoçya'nın Dublin kentindeki Temple Bar örnek verilebilir. Temple Bar, 1950'lerden itibaren ekonomik ve fiziksel gerileme yaşayan bir kentsel dokunun, ulaşım merkezi olarak dönüştürülme tehdidine karşı (Quillinan ve Wentges, 1996; McCarthy, 1998) marjinal kullanımlar ve sanatçı stüdyolarının mekâna çekilmesiyle başlayan dönüşüm dinamiklerini somutlaştırmaktadır. Bölgede ortaya çıkan çöküntü ortamı, düşük maliyetli ve esnek kullanım olanağı sunan

terk edilmiş endüstriyel yapıları kiralamasıyla "aşağıdan yukarıya" bir gelişim aşamasıyla başlamıştır (Zielke ve Waibel, 2014). Bu erken dönemin ardından yerel ve merkezi yönetimler, kültürel dönüşümün ekonomik potansiyelini fark ederek süreçlere dahil olmuş ve bir "yukarıdan aşağıya" konsolidasyon aşaması başlatmıştır (Sepe, 2018). Pekin'de 2003'teki etkinliklerin ardından yerel ve merkezi yönetim 798'in ekonomik önemini görerek burayı "Yaratıcı Kültür Kuruluşu" ilan etmiş ve Çin'in sosyalist mirası ile uluslararası avangart sanatı birleştirme hedefini gütmüştür (Dekker, 2011'den aktaran Sepe, 2018). Şangay'da ise belediye, endüstriyel mirası yaratıcı firmalar için yeniden kullanmak amacıyla "Yaratıcı Endüstri Toplanma Alanı" oluşturulmasını önermiş ve M50, yerel yönetim girişimleri ile resmi bir yaratıcı küme haline gelmiştir (Gu, 2012; Sepe, 2018). Ancak bu resmi ve piyasa odaklı destek, her iki bölgede de kiralaların hızla artmasına, sanatçıların marjinalleşmesine ve alanların üretimden tüketime kaymasına neden olarak, sanatsal özgünlüğün ticari uygulamalarla kaybolması ve küreselleşmiş bir sanat pazarına dönüşme riskini beraberinde getirmiştir.

Vakalar, merkezi yönetimlerin düzenleyici çerçeveler ile ulusal finansman ve uluslararası tanınırlık sağlayan stratejilerle bölgenin dışa açılmasını ve kurumsal meşruiyetini kolaylaştırdığını, yerel yönetimlerin de mekânsal planlama, altyapı yatırımları, kullanım esnekliği sağlayan prosedürler ve yerel aktörlerle doğrudan işbirliği mekanizmaları somut mekânsal dönüşümü şekillendirdiğini ortaya koymaktadır. Bu iki düzey arasındaki senkronizasyonun, dönüşümün sosyo-kültürel ve ekonomik hedeflerine ulaşmasında belirleyici olduğunu söylemek mümkündür.

3.6 Tespit 3: Yönetimsel Açmazlar (Parçacı Müdahaleler)

Kent vizyonunu besleyen kültür politikalarının yalnızca programsal içerik ve kaynak tahsisinde düzeyinde kalmayıp aynı zamanda kurumsal bir kültür yönetimi çerçevesi içinde örgütlenmesi gerekmektedir. Bu çerçeve, kültür bölgesi oluşumunu

“SAHA BULGULARI, ÇALIŞMA ALANINDAKİ MEVCUT PARÇALI YAPININ, TEORİDE ÖNGÖRÜLEN BÜTÜNLEŞMEYİ SAĞLAMAKTAN UZAK OLDUĞUNU, AKSİNE ALGISAL VE FİZİKSEL GEÇİRGENLİKTE ALAN İÇİN DEZAVANTAJ YARATTIĞINI ORTAYA KOYMAKTADIR”

dönüşüm süreçlerinde kimi zaman yerel ve merkezi yönetimin birlikte hareket ettiği, kimi zaman tabandan gelen ve alanda kök salan kültür ve yaratıcı sektörel gelişimlerin ivmelendirmesiyle merkezi irade destekli gelişen kültür eksenli dönüşüm uygulamalarına rastlanabilmektedir.

Özgün bir örnek olarak Fransa'nın Marsilya kentindeki eski fabrika, yeni kültür merkezi yapısı La Friche'in hikâyesi aydınlatıcı olabilir. Yerel ve merkezi yönetimin uzun süreli koalisyonuna dayanan kültürel dönüşüm örneği La Friche, stratejik müdahalelerle kalıcı hale gelmiş kentsel ölçekli bir projedir. Başlangıç aşamasında yerel yönetimin sağladığı siyasi ve mali güvence ile yerel ağlarla bağlantı kurulması ve görünürlük kazanılması sağlanmış, akabinde merkezi yönetimin girişi ile bölge, "Güney Fransa'nın Soho'su" olarak konumlandırılmıştır (Andres, 2011). Bu dönemde yerel yönetim ile merkezi

alanların yaratıcı aktörler tarafından benimsenmesini kolaylaştırmış, bu aktörlerin mekâna taşıdığı üretim ve kolektif pratikler kısa sürede yeni bir kültürel kimliğin inşasına zemin hazırlamıştır (McCarthy, 1998). İlk aşamada yerelliğin ve sanat temelli canlanmanın merkezde olduğu bu süreç zamanla kültür, turizm ve küçük işletmeler aracılığıyla ekonomik canlılık üreten bir model haline dönüşmüş ancak artan yatırım ve turizm odaklı müdahaleler, kullanıcı profili ve mekânsal işlevlerde belirgin bir değişime yol açarak bölgenin daha kozmopolit ve ticarileşmiş bir nitelik kazanmasına neden olmuştur. Pekin'deki 798 Sanat Bölgesi ve Şangay'daki M50 projeleri ise eski sanayi alanlarının yaratıcı merkezlere dönüştürüldüğü Çin'deki kültürel dönüşümün tipik örneklerindendir. Dönüşüm, ilk etapta sanatsal kimliğin ifadesi için marjinal kentsel alanları tercih eden sanatçıların

doğrudan etkileyen yönetsel yapılar arası işbirliği ve uyumun kurumsallaşmasına bağlıdır. İzmir'in gelişim vizyonu doğrudan kültürel dönüşüm rotası olarak adlandırılmamakla beraber, merkezi ve yerel yönetimler düzeyinde benimsenen politikaların uygulama araçları ulusal kalkınma stratejilerinden başlayıp bölge ve alt ölçekli plan kararlarına kadar uzanan kademeli bir bağlam içinde şekillenmiştir. En üst ölçekte Onuncu Kalkınma Planı'nda (2014-2018) kentsel dönüşüm ilişkin stratejik amaçlar içerisinde dönüşüm projelerinde "yenilikçi ve katma değer yaratan sektörler, yaratıcı endüstrilere ve yüksek teknolojili ve çevreye duyarlı üretimi destekleyen uygulamalara öncelik verilmesi" kararlaştırılmış (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2013) ve karar, İzmir'in ilk bölge planı raporuna girmiştir (İzmir Kalkınma Ajansı, 2023). 2014-2023 dönemine ait İzmir bölge planı, kentin belirli aks ve bölgelerine radikal işlev atamaları getirerek dönüşümün mekânsal çerçevesini çizmiştir. Planda liman bölgesi "girişimcilik merkezi" işleviyle tanımlanmış, kentin genel vizyonu kültür, sanat ve tasarım metropolü olma hedefi ile yaratıcı endüstrilerin geliştirilmesine vurgu yapacak şekilde netleştirilmiştir (İzmir Kalkınma Ajansı, 2015).

İzmir'in yaratıcı ve kültürel kimliğini öne çıkarmak amacıyla yerel yönetim, bir dizi prestij başvurusu ve girişiminde bulunmuştur. Bu dönemde 2020 EXPO, 2020 Dünya Tasarım Başkenti, 2021 UNESCO Yaratıcı Şehirler Ağı ve 2022 Avrupa Kültür Başkenti adaylıklarından yalnızca UNESCO Yaratıcı Şehirler Ağı başvurusundan olumlu sonuç alınmıştır. 2024-2028 bölge planı, önceki dönemin mekânsal kararlarını devam ettirmekle kalmayıp, işlev atamalarında bölgesel rolleri genişletmiş ve derinleştirmiştir. Buna göre Konak ve çevresi, planda "küresel odak" rolünü üstlenirken, liman bölgesi ziyaretçi hareketliliğini artıracak bir unsur olarak kabul edilmiş, liman arkası ise bölgenin merkezi iş alanı, turizm ve lojistik üssü rollerini destekleyecek biçimde "yaratıcılık odağı" olarak işlevlendirilmiştir. Planın stratejik öncelikleri arasında ise yaratıcı endüstrilerin gelişiminin desteklenmesi

yer almış ve bu doğrultuda İzmir Yaratıcı Endüstriler Merkezi projesi öne çıkarılarak merkez yapısı İzmir Tarihi Elektrik Fabrikası seçilmiştir (İzmir Bölge Planı, 2024-2028). Alt ölçekli planlarda ise bölge planı hedeflerinin mekânsal plan kararlarına dönüşme biçimleri karmaşık ve kısmen çelişkili görünmektedir. 1/25000 ölçekli nazım imar planı Konak-Alsancak-Bayraklı aksını merkezi iş alanı olarak belirlemiş ve liman arkasında karakteristik bölge şemasında (Görsel 4) izole bölge (Görsel 4'te 5 numaralı bölge) olarak tanımlanan alan haricindeki diğer alanlar bu işlevle planlanmıştır (1/25000 ölçekli NİP). 1/5000 ölçekli nazım imar planı ise şemada dönüşüm bölgesi (Görsel 4'te 3 numaralı bölge) olarak tanımlanan alanda ağırlıklı olarak ticaret-turizm-konut karma kullanımına ve merkez bölge olarak adlandırılan alanın (Görsel 4'te 1 numaralı bölge) limana bakan parçalarını özel proje alanı ilanına yönelmiştir. Yine Konak 1. Etap 1/5000 ölçekli nazım imar planı plan açıklama raporunda liman bölgesi "yeni merkezi iş alanı" olarak belirlenmiştir. Liman için ise İzmir Yeni Kent Merkezi Nazım İmar Planı Raporu'nda (2010) güncel mekânsal talepler ve jeolojik analizler doğrultusunda yük taşımacılığı işlevinin kademeli olarak yolcu taşımacılığına dönüşümü öngörülmüştür. 1/1000 ölçekli uygulama imar planında da 1/5000 ölçekli plan kararlarının genel hatlarıyla sürdürüldüğü görülmektedir.

Bu kararlar ağında, alt ölçekli plan ve uygulamalara yansımayan kültürel dönüşüm hedefleri, parçacıl, noktasal ve tanımlanmamış mekânsal kararlar alınmasına yol açarak plan bütünlüğünü aşındırmış görünmektedir. Bölge planlarının mekânsal planlar üzerindeki yaptırım gücünün yasal temelde sınırlı olması, bu süreçte yönetsel birlik varsayımı temelinde aktörler arası eşgüdüm sağlayacak mekanizmaların geliştirilmesini gerekli kılmaktadır. Ancak saha bulguları, mevcut koşullar altında merkezi ve yerel yönetim arasında sürdürülebilir bir sinerji veya işbirliğinin tesis edilemediğini, bu sebeple ortak hareket edilebilecek bir yönetim zemininin hem uygulama hem de doküman düzeyinde tariflenemediğini ortaya koymaktadır.

4. Tartışma ve Sonuç

Çalışma, kültür bölgelerinin ortaya çıkışında etkili olan farklı dinamikleri birbirleriyle bağlantılı örüntüler halinde tanımlayarak, bu ortak özellikler üzerinden İzmir liman arkasının bir kültür bölgesine dönüşme potansiyelini somut göstergelerle sorgulamayı amaçlamıştır. Alanın kültürel dönüşümü ve kültür bölgesi potansiyeli; mekânsal özellikler, aktör ilişkileri ve yönetsel yapı (karar alma süreçleri ve uygulamalar) boyutları çerçevesinde analiz edilmiştir.

Literatürde kültür bölgeleri ile yaratıcı endüstri bölgeleri arasındaki temel ekonomik ayrışma noktalarından biri olarak işaret edilen "mekânsal bölgeleme" anlayışı (Evans, 2009), İzmir liman arkası özelinde de somut bir morfolojik karakter olarak izlenmektedir. 1990'lı yıllardan itibaren planlama disiplininde sanayi ve konut ayrımına dayalı katı bölgeleme anlayışı, yerini yaşama ve çalışma pratiklerini bütünleştiren bilinçli karma arazi kullanımına bırakmıştır (Lefebvre, 1974'ten aktaran Evans, 2009). Ne var ki saha bulguları, çalışma alanındaki mevcut parçalı yapının, teoride öngörülen bütünleşmeyi sağlamaktan uzak olduğunu, aksine algısal ve fiziksel geçirgenlikte alan için dezavantaj yarattığını ortaya koymaktadır. Mekânsal organizasyon açısından değerlendirildiğinde karma kullanım (Jacobs, 1961) yetersiz, mekânsal okunabilirlik (Lynch, 1960) zayıf ve sokak arayüzlerinin (Wood vd., 2016) alan kullanımına dâhil edilmediği gözlemlenmiştir. İşlevsel çeşitlilik ise yerini büyük ölçüde konut, kamu hizmetleri, turizm-ticaret ve liman faaliyetleri temelinde ayrılmış bir bölgelemeye bırakmıştır. Öz olarak kültür bölgelerinin oluşumunda mekânsal adaptasyon koşulu, alanda uyumsuz parçaların varlığı ile sonuçlanmıştır. Buna karşın, atıl durumda bulunan endüstriyel miras alanları depolar ve fabrika yapıları, kültürel dönüşümü tetikleyebilecek aktörler için mekânsal esneklik ve adaptasyon imkânı sunmakta, aynı zamanda kolektif hafıza mekânları (Gehl, 1996'dan aktaran Montgomery, 2003) olarak potansiyel barındırmaktadır.

Liman arkasında kültürel dönüşüm sürecine dâhil olan aktörlerin kültürel

özellikleri incelendiğinde, üretimlerin mekânsal ayrışma ve yönlendirici mekanizmaların yokluğunun etkisiyle tekil üretim noktalarında (sanatçının kişisel üretim alanında) ve/veya bu noktaların çevresinde yoğunlaştığı görülmüştür. Aktörlerin etkinlik takvimlerinde birbirleriyle örtüşen mekân veya etkinliklerin bulunmaması, alana özgü aktör temelli bir kültürel ağın henüz oluşmadığına işaret etmektedir. Ayrıca beklenen sektörel çeşitliliğin (Evans, 2009) sınırlı olması ve gece ekonomisi yaratan tamamlayıcı sektörlerin (Murzyn-Kupisz, 2012) yetersizliği de alanın kültür bölgesine dönüşme potansiyelindeki zayıf yönler olarak değerlendirilmiştir. Diğer taraftan alandaki aktif aktörlerin kültür bölgeleri için tanımlanan aktör sınıflarıyla (Tablo 3) eşleşebilmesi, sayıca sınırlı olmalarına karşın etkinlik türlerinin çeşitlilik gösteriyor olması ve tüketici profilinin ağırlıklı olarak kentli ve ziyaretçilerden oluşması, alanda kamusal diyalog ortamının gelişimine ve yere özgü bir paylaşım alanı yaratılmasına katkı sağlayan (Parlakkaya, 2020) göstergeler olarak sıralanabilir. Ancak tüketici kitlenin (alan sakinleri, etkinlik katılımcıları, turistler) ortak bir profile sahip olup olmadığı, bu grupların davranışsal eğilimleri bağlamında başka bir araştırma konusudur.

Alanın kültür bölgesi potansiyeli yönetsel düzeydeki sorgulamalar üzerinden irdelendiğinde ise özellikle son 5 yılda yerel yönetim merkezli çeşitli prestij girişimlerinin varlığından söz etmek mümkündür (Bölüm 2.6). Her ne kadar bu girişimlerden beklenen sonuçlar alınamamış görünse de yapılan hamlelerin uluslararası organizasyonlarla diyalog ortamı oluşturulması ve küresel örneklerin markalaşma stratejilerinin yakından takip edilmesi noktasında ileriye dönük fayda sağlayabileceğini söylemek mümkündür. Yanı sıra kentin sosyo-mekânsal ve ekonomik gelişimine yön veren üst ölçekli kararlar (kalkınma planları ile bölge planları) üzerinden İzmir liman arkası bölgesinin marka potansiyelinin fark edilmiş olduğu da okunabilmektedir. Ancak bu bağlayıcı nitelikteki kararların uygulama ayağı sayılabilecek alt ölçekli planlarda gerek alanın yakın çevresi ile kurduğu ilişki

gerekse alanın kendi iç yapısındaki mekânsal müdahalelerde çelişkili, kopuk ve zamana yayılmamış kararlar alındığı açıktır. Buna göre aynı planlama dönemi içerisinde liman için yolcu taşımacılığı, liman arkası için yaratıcılık odağı, liman arkasını da içine alacak şekilde Konak-Alsancak-Bayraklı aksı için ise merkezi iş alanı, ulaşım merkezi, turizm merkezi işlevleri öngörülmüştür. Bu çoklu işlevlerin birbirleriyle nasıl entegre edileceği ve hayata geçirilmesi için gerekli altyapı, maliyet ve tasarım analizlerine ilişkin yönlendirici değerlendirmeler, plan raporlarında ya da herhangi bir master plan veya rehber belgede açıkça ortaya koyulmamıştır. Liman arkasında hem tarihsel kimlik hem de güncel kentsel gereksinimlerle bağdaşmayan yapılaşma kararları, Elektrik Fabrikası ve Sümerbank Basma Sanayi örneklerinde gözlemlendiği üzere, merkezi yönetim (Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı) ile yerel yönetim (İzmir Büyükşehir Belediyesi) arasında özelleştirme politikaları temelli uyumsuzluklara yol açmaktadır. Öte yandan; Alsancak, Evora, Divan Prestij ve Locall projeleri gibi yerel ve merkezi yönetimin mutabık görüldüğü mekânsal müdahaleler ise kentsel dokudan kopuk, dışa kapalı ve bağlamı reddeden özel sektör merkezli bir mekânsal dayatmayı beraberinde getirmektedir. İzmir Büyükşehir Belediyesi bünyesinde 2002 yılında kurulan Tarihi Çevreyi Koruma Şube Müdürlüğü'nün kentin tarihi dokusunu koruma ve yaşatma yönündeki kayda değer çabalarına rağmen (Karadağ ve İncedere, 2020) Eski Un Fabrikası'nda gözlemlenen özgün işlev kaybı ile TMO Alsancak Siloları ve Şark Sanayi gibi endüstriyel miras öğelerinin atıl bırakılması, alanın 'koruma' ve 'rant odaklı dönüşüm' kaskacında sıkıştığını göstermektedir. Mevcut durumda, derinlikli bir tespitten ve kapsayıcı bir yaklaşımdan uzak bu uygulamalar, kültür eksenli kentsel dönüşümün temel gereklilikleri olan aktörler arası ortaklıkların tesisi (Montgomery, 2003), bu süreçlerin kurumsal mekanizmalarla desteklenmesi (Oakley, 2006) ve merkezi yönetimin politika belirlemedeki yönlendirici rolünün (Liu vd., 2015) etkin kılınmasını engellemektedir.

Bulgular, İzmir liman arkasının kültür bölgesine dönüşüm potansiyelinin; mekân, aktör ve yönetsel yapı boyutlarında farklı düzeylerde ve değişken bir yapıda gerçekleştiğini ortaya koymaktadır. Darağaç örneğinde olduğu gibi özgün karakter sergileyen odakların varlığı, alanın potansiyelini besleyen önemli bir unsur olsa da bölgenin kendi içinde alt bölgelere ayrışan yapısı ve bu parçaların sergilediği kopuk gelişim eğilimleri, mekânsal bütünlüğün sağlanmasını zorlaştırmaktadır. Mevcut mekânsal parçalılık sorunu, mekânsal, kurumsal ve toplumsal bileşenleri birbirine bağlayacak çok kanallı bir yönetim mekanizmasının örgütlenememiş olmasıyla daha da derinleşmektedir. Bu örgütsel eksiklik, alt ölçekli yönlendirici belgelerin ve uygulama araçlarının ancak fragmanlar halinde hayata geçirilmesine neden olmakta, dolayısıyla sürdürülebilir bir dönüşümü önceleyen aşağıdan yukarıya süreçlerin işleyişini engellemektedir. Sonuç olarak, gerek mekânsal entegrasyonun sağlanamaması gerekse bütüncül bir ilişkiler ağının örülebilmesi, alanın kültür bölgesine dönüşüm potansiyelini kaçınılmaz olarak zayıflatmaktadır.

Çalışmanın amacı, değiştirildiği üzere kültür eksenli dönüşüm potansiyelini değerlendirebilecek özgün bir yöntem geliştirmek ve bu yöntemi bir alanda test etmektir. Araştırmanın temel odak noktası metodolojik bir model inşası olup, alanın kültür bölgesi potansiyelinin hayata geçirilmesine yönelik saha ve aktör odaklı bakışların ne tür stratejik çıktılar üreteceği, derinlemesine ve çok katmanlı bir sorgulamayı gerektirmektedir. Bu bağlamda liman arkası bölgesinin bir 'kültür bölgesine' dönüşme stratejik hedefleri; kentin makro ölçekli bir kültür vizyonu ortaya koyulmadan ve bu vizyonun ekonomik, toplumsal ve mekânsal hedeflerle kurduğu ilişki tanımlanmadan tespit edilemeyecektir. Nitekim İZKA 2012 Kültür Ekonomisi Envanteri ve Kültür Stratejisi çalışması ve 2009 Kültür Çalıştayı gibi süreçler, kent yönetiminde rol alan farklı düzeyde aktörlerin bir aradılığıyla şekillenen ortak vizyon arayışlarına somut birer örnektir. Dolayısıyla, bu çok boyutlu tartışma süreçleri ve aktörler arası etkileşim platformları

bütünyle olgunlaşmadan, alandaki her bir paydaşın kültür eksenli dönüşüm sürecine sağlayacağı somut katkı ve bu sürecin nihai sınırları kesin bir biçimde tanımlanamayacaktır. Sonraki çalışmalarda alanın, kentin üst ölçekli kültür stratejisi bağlamında nasıl şekillendiği ve mevcut uygulamalar ile karar vericilerin sahaya ilişkin stratejilerinin karşılaştırıldığı araştırma konularının ele alınması, alanın çok boyutlu değerlendirilmesi kapsamında katkı sunabilir. ■

KAYNAKLAR

- Andres, L. (2011). Alternative initiatives, cultural intermediaries and urban regeneration: the case of La Friche (Marseille). *European Planning Studies*, 19(5), 795-811.
- Arendt, H. (1994). *Essays in understanding*. New York: Schocken Books.
- Arkas Sanat Merkezi. (b.t.). *Hakkımızda*. Erişim tarihi 30 Eylül 2025, <https://arkassanatmerkezi.com/hakkimizda/>
- Art Venue İzmir. (b.t.). *Manifesto*. Erişim tarihi 29 Eylül 2025, <https://artvenueizmir.com/manifesto/>
- Baudrillard, J. (1997). *Tüketim toplumu*. İstanbul: Ayrintı Yayınları.
- Bianchini, F., Parkinson, M.H. (1993). *Cultural policy and urban regeneration: the west european experience*. Manchester University Press.
- Borre, J.R., Romero, G.C., Gutiérrez, J. M., ve Ramírez, J. (2023). Discussion of the aspects of the cultural and creative industries that impact on sustainable development: a systematic review. *Procedia Computer Science*, 224, 532-537.
- Chapain, C. ve Sagot-Duvaurox, D. (2018). Cultural and creative clusters – a systematic literature review and a renewed research agenda. *Urban Research ve Practice*, 13(3) 300-329.
- Çalış, Ş. (2009). Endüstriyel bir miras alanında dönüşüm: İzmir liman arkası bölgesi. *Ege Mimarlık*, 70, 10-13.
- Evans, G. (2009). From cultural quarter to creative cluster: creative spaces in the new city economy. M. Legner (Ed.), *The sustainability and development of cultural quarters: International perspectives* içinde (ss. 32-59). Stockholm: Institute of Urban History.
- Feng, Y., Zhang, F. ve Wu, F. (2025). Waterfront regeneration as a political mission: Megaprojects under state entrepreneurialism. *Journal of Urban Affairs*, 1-18.
- Florida, R. (2003). *The rise of the creative class: and how it's transforming work, leisure, community and everyday life*. New York: Basic Books.
- Garnham, N. (2005): From cultural to creative industries. *International Journal of Cultural Policy*, 11(1), 15-29.
- Global Leaders Institute for Arts Innovation. (2024, 30 Ekim). *The power of the nighttime economy: Fueling culture and community after dark*. Erişim tarihi 1 Ekim 2025, <https://www.globalleadersinstitute.org/blog-post/the-power-of-the-nighttime-economy-fueling-culture-and-community-after-dark/>
- Gökçen Ş. (2016). Kültür endüstrileri ve bölgesel kalkınma. Z. Mızırak ve B. Mercan (Ed.), *Bölgesel kalkınmada yeni trendler* içinde (ss. 247-272). Konya: Çizgi Kitabevi.
- Gu, X. (2012) The art of re-industrialisation in Shanghai. *Culture Unbound: Journal of Current Cultural Research*, 4, 193-211.
- Gunay, Z. ve Dokmeci, V. (2012). Culture-led regeneration of Istanbul waterfront: Golden Horn Cultural Valley Project. *Cities*, 29(4), 213-222.
- Güleç, E. ve Savaşır, G. (2022). İzmir Darağaç'taki taktiksel sanat üretim pratiklerine, yer oluşturma ilkeleriyle bakmak. *Meltem İzmir Akdeniz Akademisi Dergisi*, 11, 5-22.
- Hall, P. (1998). *Cities in civilization: culture, innovation and urban order*. Weidenfeld & Nicholson, London.
- Hesmondhalgh, D. ve Pratt, A. (2005). Cultural industries and cultural policy. *International Journal of Cultural Policy*. <https://doi.org/10.1080/10286630500067598>
- Hope Archive (b.t.) *Darağaç Kolektifi*. Erişim tarihi 29 Eylül 2025, <https://www.hopearchive.org/hope/daragac-kolektifi/>
- Hoyle, B.S. (1998). Cities and ports: concept and issues. *Vegueta*, 3, 263-278.
- İzmir Büyükşehir Belediyesi İmar ve Şehircilik Dairesi Başkanlığı. (2021, Kasım). *Konak 1. etap (Alsancak-Kahramanlar bölgesi) 1/5000 ölçekli nazım imar planı plan açıklama raporu*. Erişim tarihi 1 Ekim 2025, https://www.izmir.bel.tr/YuklenenDosyalar/NazımImarPlanı/3236586_30064.pdf
- İzmir Büyükşehir Belediyesi. (2010). *İzmir yeni kent merkezi nazım imar planı raporu*.
- İzmir Kalkınma Ajansı (İZKA). (2015). *İzmir Bölge Planı 2014-2023*. İzmir: İzmir Kalkınma Ajansı Yayınları.
- İzmir Kalkınma Ajansı (İZKA). (2021). *İzmir Endüstriyel Miras Envanteri* (Ş. Gökçen, G. Aktai, S.Söyler, S. Güngör, B. Karlı, Yay.Haz.). İzmir: İzmir Kalkınma Ajansı Yayınları. Erişim tarihi 1 Şubat 2026, <https://izka.org.tr/wp-content/uploads/2021/08/endustriyel-miras.pdf>
- İzmir Kalkınma Ajansı (İZKA). (2023). *2024-2028 İzmir Bölge Planı*. İzmir: İzmir Kalkınma Ajansı Yayınları. Erişim tarihi 1 Şubat 2026, <https://izka.org.tr/wp-content/uploads/2025/02/BOLGE-PLANI-2024-2028.pdf>
- İzmir Kültür Sanat Fabrikası. (b.t.). *Alsancak Tekel Fabrikası, yepyeni bir kültür sanat merkezine dönüştü*. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. Erişim tarihi 30 Eylül 2025, <https://izmirkultursanatifabrikasi.gov.tr/tr/hakkimizda/hakkinda>
- Jacobs, J. (1961). *The death and life of great american cities*. New York: Random House.
- Jayne, M. (2004). *City of quarters: urban villages in the contemporary city* (D. Bell, Ed.). London: Routledge.
- Karaca, G. (2015). Müzenin kamusalılığının sanat yoluyla eleştirisi. *Sanat ve Tasarım Dergisi*, 5(8), 62-74.
- Karadağ, A. ve İncedere, L. (2020). Kentsel belleğin sürdürülebilirliği açısından izmir'deki endüstri miras alanlarının önemi: Alsancak liman ardı bölgesi örneği. *Ege Coğrafya Dergisi*, 29(1), 57-71.
- Kılıç Özkan, P. (2023). Çok sesli kamusalılığa doğru: Diyalojik bir sanat pratiği olarak Darağaç. *Ege Mimarlık*, 118, 62-67.
- Landry, C. ve Hyams, J. (2012). *The creative city index: measuring the pulse of the city*. Bournes Green, UK: Comedia.
- Lash, S. ve Urry, J. (1994). *Economies of signs and space*. London: Sage Publications.
- Lazzeretti, L., Capone, F. ve Innocenti, N. (2017). The rise of cultural and creative industries in creative economy research: a bibliometric analysis. L. Lazzeretti, M. Vecco (Ed.), *Creative industries and entrepreneurship* içinde (ss. 13-34). Edward Elgar Publishing.
- Liu, H., Silva, E. A., Wang, Q. (2015). *Creative industries and urban spatial structure: Agent-based modelling of the dynamics in Nanjing*. Springer.
- Lynch, K. (1960). *The image of the city*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Mangır, K. (2021, 23 Ağustos). *İzmir liman arkası bölgesi'nin dün, bugün ve geleceği*. Erişim tarihi 1 Ekim 2025, <https://kalkinmaguncesi.izka.org.tr/index.php/2021/08/23/izmir-liman-arkasi-bolgesinin-dunu-bugunu-ve-gelecegi/>
- McCarthy, J. (1998). Dublin's temple bar—a case study of culture-led regeneration. *European Planning Studies*, 6(3), 271-281.
- Mızırak, Z., Mercan, B. (Ed.). (2016). *Bölgesel kalkınmada yeni trendler*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Montgomery, J. (2003). Cultural quarters as mechanisms for urban regeneration. part 1: conceptualising cultural quarters. *Planning, Practice ve Research*, 18(4), 293-306.
- Murzyn-Kupisz, M. (2012). Cultural, economic and social sustainability of heritage tourism: Issues and challenges. *Economic and Environmental Studies*, 12(2), 113-133.
- Oakley, K. (2006). Include us out—economic development and social policy in the creative industries. *Cultural Trends*, 15(4), 255-273.
- Oakley, K. ve O'Connor, J. (2015). The cultural industries: an introduction from culture to creativity – and back again? *Routledge Companion to the Cultural Industries* içinde (ss. 1-23). Abingdon, Oxon: Routledge.
- Otis College of Art and Design. (2023, Aralık). *The day after tomorrow: Hollywood's future remains uncertain in the wake of the SAG-AFTRA and WGA strikes*. Otis college studies on the creative economy :Entertainment production. Erişim tarihi 1 Şubat 2026, otis.edu/about/initiatives/documents/otis-college-report-creative-economy-december-2023.pdf
- Parlakkaya, H. (2020). Kamusal alanda sanat ve sanat eserleri. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(4), 1157-1172.
- Pasin, B., Varinlioğlu, G., Kılınç, K. (2020). Alternatif bir kentsel tamirat pratiği olarak Darağaç. *Ege Mimarlık*, 108, 78-85.
- Pratt, A.C. (2008). Creative cities: The cultural industries and the creative class. *Geografiska Annaler: Series B, Human Geography*, 90(2), 107-117.
- Quillinan, J., Wentges, R. (1996). The community origins of the Temple Bar Project. P. Quinn (Ed.) *Temple bar: the power of an idea* içinde (ss.15-19). Dublin: Temple Bar Properties Limited.
- Roodhouse, S. (Ed.) (2006). *Cultural quarters: principles and practice*. Bristol: Intellect.
- Sarı, S. ve Mengi, O. (2022). The role of creative placemaking: re-visiting Darağaç art district, İzmir. *M/C Journal*, 25(3).
- Sepe, M. (2018). Place identity and creative district regeneration: The case of 798 in Beijing and M50 in Shanghai art zones. *METU Journal of the Faculty of Architecture*, 35(2), 151-171.
- Scott, A.J. (2006). Creative cities: conceptual issues and policy questions. *Journal of Urban Affairs*, 28(1), 1-17.
- T.C. Kalkınma Bakanlığı. (2013). *Onuncu kalkınma planı 2014-2018*. Erişim tarihi 1 Şubat 2026, https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2025/06/Onuncu_Kalkinma_Planı-2014-2018.pdf
- Tarihi Havagazı Fabrikası. (b.t.). *Anasayfa*. Erişim tarihi 29 Eylül 2025, <https://havagazifabrikasi.com.tr/>
- United Nations. (2010). *Creative economy report 2010. creative economy: a feasible development option*. United Nations Publications. Erişim tarihi 1 Ekim 2025, https://europaregina.eu/wp-content/uploads/2023/04/ditctab20103_en.pdf
- United Nations. (2024). *Creative economy outlook 2024: Technical and statistical report*. New York: United Nations Publications. Erişim tarihi 1 Ekim 2025, https://unctad.org/system/files/official-document/ditctsce2024d2_en.pdf
- Üstünel, E. (2023). *Yaratıcı çekirdekten kültür bölgesine: Darağaç kültür üçgeni* [Yayınlanmamış yüksek lisans stüdyo çalışması]. Dokuz Eylül Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, Kentsel Tasarım Yüksek Lisans Programı.
- Wood, S., Dovey, K., Pike, L. (2016). Urban design dimensions of creative clustering: Mix/adaptation/ networks/ambivalence. P. Burton, H. Shearer (Ed.), *State of Australian Cities Conference, 2015: Refereed Proceedings* içinde. Griffith University.
- Yaman Kurt, A. (2009). *Adorno ve Horkheimer'in kültür endüstrisi eleştirisi üzerine bir inceleme*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Zielke, P., Waibel, M. (2014). Comparative urban governance of developing creative spaces in China. *Habitat International*, 41, 99-107.

Temsil ile Gündelik Arasında: Bayındır'da Üç Kamusal Odakta Kalışın Meşrulaştırılması

Zeynep Berfin Çetinkaya

MAKALENİN ADI **Temsil ile Gündelik Arasında:
Bayındır'da Üç Kamusal Odakta Kalışın
Meşrulaştırılması**
**Between Representation and the Everyday:
Legitimizing Staying Across Three Public Sites in
Bayındır**

MAKALENİN TÜRÜ **Araştırma Makalesi**
MAKALENİN KODU **EgeMim, 2026-2 (130), 60-67**
MAKALENİN YAZARI **Zeynep Berfin Çetinkaya**, Y. Mimar,
Bayındır Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü
MAKALENİN GÖNDERİM TARİHİ **04.11.2025**
MAKALENİN KABUL TARİHİ **09.01.2026**
YAZAR İLETİŞİM BİLGİSİ
zeynepberfincetinkaya@gmail.com
ORCID **0009-0006-6846-0232**

ÖZ Bu çalışma, kamusal mekânı "temsil"den çok kalış (bekleme-oyalanma-karşılaşma) üzerinden okur. Kuramsal çerçeve: Habermas'ın aracılanmış kamusalılığı, Lefebvre'nin mekânın üretimi, de Certeau'nun gündelik pratikleri, Gehl'in kamusal yaşam gözlemi ve Bourdieu'nün alan/sermayesi. Bayındır'da üç odak incelenmiştir: Cumhuriyet Meydanı, Hastane/ASM önü, Atatürk Caddesi. Bulgular: Açıklık temsili taşır; cepler hayat kurar. Gölge-oturum eksikliği kalışı zayıflatır; rampa-gölge-su-ışık beklemeyi onurlandırır; ücretli eşikler kalışı gölgeler. Sonuç: Kamusalılık, büyük projelerden çok bakım rejimleriyle üretilir. Ücretsiz kamusal adacıklar, paylaşımlı lojistik cepleri, yönlendirme ve erişilebilir rotalar kalışı güçlendirir, yerel eylemi hızlandırır.

ANAHTAR KELİMELE Kamusal mekân, kalış, gündelik pratikler, bakım rejimi

 OPEN ACCESS This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

1 Giriş: Kamusal Alan
Kent meydanları, *agora, forum, plaza, campo, piazza, grand-place* gibi farklı adlarla anılan açık mekânlar; dönemin siyasal koşullarına göre biçimlenen ve birçok işlevin gerçekleştiği toplanma alanlarıdır (Özer ve Ayten, 2005). Sosyal ve fiziksel özellikleri dikkate alındığında meydanlar, farklı yaşam tarzlarına sahip kişilerin bir araya gelebildiği, açık, geniş ve görünür mekânlardır. Kamuya ait olmaları ve geniş tasarruf hakkı üretmeleri nedeniyle toplumun her bireyinin ulaştığı, toplandığı ve faaliyet gösterdiği ortak zeminler olarak değerlendirilirler (Altıntaş ve Eliri, 2012). Kamusal mekân niteliği; kent içinde genellikle merkezî bir konumda bulunmaları, toplumsal hafızayı yansıtmaları, gelenek ve göreneklerin görünür olduğu bir sahne oluşturmaları gibi çoklu etkenlerle güçlenir (Yalçın ve Metin, 2024). Dolayısıyla meydan, yalnızca bir "boşluk" değil yaşamın görünür olduğu ve gündelik pratiklerin izlendiği bir kamusal odak olarak görülmelidir.

Avrupa kentlerinde meydanlar kentsel yaşamın odak noktasını oluşturan başlıca dış mekânlar olarak okunurken (Özer ve Ayten, 2005), Türkiye'de Cumhuriyet'in ilk yıllarında devletin uzantısı olarak kurgulanan bu alanlar günümüzde daha çok park ve tören işlevleriyle anılmaktadır (Ulutaş, 2019). Güncel kentleşme sürecinde kentsel nüfusun artmasıyla birlikte düzensiz yapılaşma, yoksulluk, gürültü ve çevre kirliliği gibi sorunlar belirginleşmekte bu süreçten kent meydanları da doğrudan

etkilenmektedir (Akman, 2020). Bu noktada kritik soru şudur: Meydan "orada" dururken, gündelik kamusal hayat neden geri çekilmektedir?

Bu çalışmanın çıkış noktası, bu soruyu yalnızca "biçimsel temsiller" düzeyinde değil, kamusalılığın gündelik olarak nasıl üretildiği ve sürdürüldüğü düzeyinde tartışmaktır. Bu amaçla Bayındır kent merkezi, temsili bir meydan (Cumhuriyet Meydanı), zorunlu bekleme eşiği (Hastane önü) ve ticarileşen çarşı aksını (Atatürk Caddesi) aynı yürüme sistemi içinde bir arada sunarak üç farklı kamusal sahnenin karşılaştırılmasına imkân verdiği için örneklem olarak seçilmiştir.

Türkiye bağlamı tarihsel açıdan izlendiğinde, Osmanlı İmparatorluğu'ndan Türkiye Cumhuriyeti'ne uzanan çizgide süreklilik arz eden bir meydan morfolojisinden söz etmek güçtür. Bunun temel nedenlerinden biri, Osmanlı'nın yönetsel ve toplumsal örgütlenmesinin kent meydanı üretmeye elverişli bir kentsel çekirdek kurmamasıdır. Osmanlı kentinin asli çekirdeği camidir; toplumsal hayat cami çevresinde yoğunlaşmış, bağımsız bir toplanma mekânına duyulan ihtiyaç sınırlı kalmıştır. Buna karşın bedesten, pazar yeri ve uzun çarşı gibi alanlar hem ekonomik etkinliklerin yürütüldüğü sahneler hem de kamusal mekân işlevleri üstlenen düğüm noktalarıdır. Dolayısıyla bugün meydanlarla ilişkilendirdiğimiz toplumsal ve siyasal işlevlerin çoğu, Osmanlı toplumsal yapısında cami ve bedesten gibi odaklarda karşılık bulmuş; kamusal temsiller bu düğüm noktalarında

örgütlenmiştir (Akman, 2020). Bayındır tarihi dokusu da Osmanlı Dönemi'nde inşa edilmiş olup izlerini günümüzde de taşımaktadır (Höbel ve Akkurt, 2018). Cumhuriyet dönemiyle birlikte yaşanan batılılaşma rejimleri sonrasında ise meydanlar kentin kimliğini, imajını ve siyasi yapısını daha görünür biçimde yansıtmaya başlamıştır. 1983 sonrasında yönetim tarzında ortaya konan liberal politikalar ve dış politikada uluslararası camiada yer alma çabaları, yerel yöneticilerin Avrupa ve batı dünyasındaki meydanları incelemelerini sağlamış; meydan konusu kamusal tartışma gündeminde daha belirgin bir yer edinmiştir (Yalçın ve Metin, 2024). Bu tarihsel kırılma, meydanın yalnızca formunun değil, "kamu"yla kurduğu ilişkinin de yeniden tanımlandığı bir eşik olarak okunabilir.

Bu tarihsel-tipolojik çerçeve, kamusal alan kavramının geniş anlam dünyasıyla birlikte ele alınmalıdır. Kamusal alan, antik dönemlere uzanan köklü bir kavram olmakla birlikte farklı tarihsel dönemlerde ve toplumsal bağlamlarda farklı anlamlar kazanmıştır (Köroğlu ve Köroğlu, 2013). Kavramsal temelde "herkese açık olma" ve "kamuoyunun olduğu zemin" fikri, kamusal alanın temelini oluşturur (Topçu Mumlu, 2021). Kent içerisindeki bir alanın "kamusal" olarak nitelendirilebilmesi için tüm kentlilerin kullanımına açık ve kapsayıcı olması gerekmektedir (Çekmecelioğlu ve Erdönmez, 2018). Ne var ki güncel kentlerde "açık ve kapsayıcı olma" ölçütü çoğu zaman fiziksel erişimle sınırlanmakta kamusal alanın pratikte nasıl deneyimlendiği arka planda kalmaktadır. Bu çalışma, "kamusal" niteliğin yalnız erişim ve temsil üzerinden değil, gündelik pratikte "kalabilme" koşulları üzerinden de okunabileceği varsayımını test eder.

Öte yandan kentsel alan gereksinimine çözüm olarak noktasal yükselmelerin (gökdelenlerin) yoğunlaştığı yeni "kent meydanı" tasavvurunun giderek bu yüksek yapılar içinde konumlanan geniş kapalı hacimlere dönüştüğü görülmektedir. Bu dönüşüm, meydanın açık-kamusal niteliğini zayıflatırken, kamusal alanın mekânsal olarak nasıl yeniden tanımlandığı sorusunu da beraberinde getirir. Habermas'ın tanımı, 18. yüzyılda

yaşanan gelişmelerle kamusal alanın ekonomik ilişkilerle iç içe doğduğunu ve modern dönemde piyasa ve devlet mekanizmaları tarafından giderek daha fazla aracılanıp ticarileştirildiğini göstermektedir (Habermas, 2003). Bu dönüşümün bir sonraki aşamasında kamusal-özel gerilimi keskinleşmekte kitle kontrolü pratikleri ve medyatik görünürlük rejimleri kamusal yarar adına devreye girerken özel çıkarların önceliklerini çoğaltabilmektedir. (Demir ve Sesli, 2007) Eleştirel niteliğini devlet ile toplum arasındaki ayırmadan alan kamusal alan da temel niteliklerini kaybetmeye başlamıştır (Asrak Hasdemir ve Çoşkun, 2008). Böylece devlet ile özel alan arasındaki ilişki kamu üzerinden kuruluyor görünse de kamusal zemin üzerinden yönlendirilmiş bir ara yüz hâlini alır (Odabaş, 2018). Bu aracılanmış kamusal alan, yalnızca "kimin konuştuğu" ile değil kimin nerede ve ne kadar süreyle kalabildiğiyle de görünür hâle gelir. Bu nedenle kamusal alanın güncel sınırlarını tartışmak, mekânın neyi "temsil ettiği" kadar, mekânda kalışı mümkün kılan mikro-altyapının nasıl işlediğini de tartışmayı gerektirir.

Jan Gehl'in "Önce hayat, sonra mekân, sonra binalar—tersi asla işlemez" (Gehl, 2011) gözleme dayalı kamusal yaşam metodolojisine göre bu çalışma, Gehl'in yaklaşımını izleyerek kamusal alanın ölçütünü kalabilme ve karşılaşma imkânları üzerinden kurar bu imkânları mümkün kılan bakım eşiklerini (oturma, gölge, içilebilir su, erişilebilir rota, aydınlatma, temiz tuvalet) analitik bir gösterge seti olarak ele alır. Gündelik deneyim, kamusal alanın çoğu zaman "kalabilmek" üzerinden sınırlanır: oturacak bir yer bulmak, gölgede nefes almak, kesintisiz bir rota ile ilerleyebilmek, akşam saatlerinde yüzlerin seçilebildiği ve güven hissi üreten bir aydınlatma altında oyalanabilmek gibi gündelik ihtiyaçlar. Kamusal mekân, bu küçük ihtiyaçlar zincirinin kopmadığı; beklemenin ve oyalanmanın meşru olduğu yerdir. Bu nedenle "kalış", bu çalışma kapsamında soyut bir duygu hâli değil; mekânda izlenebilir, tanımlanabilir ve karşılaştırılabilir bir kamusal alan göstergesi olarak ele alınmaktadır.

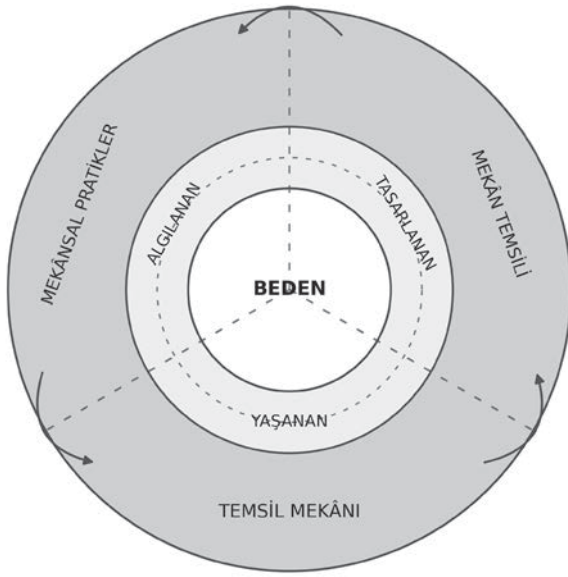
Bu metin, "kalış" kamusal alanın kurucu ilkesi olarak önerir. Çünkü kalış mümkün değilse karşılaşma

zayıflar; karşılaşmanın zayıflaması, ifade ve birlikte eyleme zeminini de kırılanaştırır. Bu bağlamda iyi bir kamusal mekân, yalnızca "nasıl görüldüğüyle" değil; gündelik yaşamı taşıyan düzeneklerle de ölçülmelidir. Bu çerçevede çalışma, biçimsel temsil gücü yüksek alanlarla gündelik zorunlulukların biriktiği eşikleri aynı anda okuyarak, kamusal alanın "sahnede" mi yoksa "pratikte" mi kurulduğunu tartışmaya açar.

Bu doğrultuda çalışmanın araştırma sorusu şudur: Bayındır kent merkezinde üç kamusal odakta (Cumhuriyet Meydanı, Hastane önü, Atatürk Caddesi çarşı aksı) kalışı mümkün kılan bakım eşikleri (oturma, gölge, su/tuvalet erişim, erişilebilir rota, aydınlatma ve bakım-onarım sürekliliği) hangi düzeyde mevcuttur ve bu eşiklerin süreklilik/erişilebilirlik nitelikleri odaklar arasında nasıl farklılaşır? Çalışma, bu soruyu yanıtlamak üzere 2025 Eylül-Ekim döneminde Bayındır kent merkezindeki üç odakta sabah, öğle ve iş çıkışı zaman dilimlerinde gerçekleştirilen yerinde gözlemlere dayalı nitel bir çözümleme yürütür her zaman diliminde kalış eşikleri (oturma, gölge, su/tuvalet erişim, erişilebilir rota, aydınlatma ve bakım-onarım sürekliliği) gözlem notları üzerinden işaretlenerek odaklar arası karşılaştırılır. Bu nedenle Bayındır'da üç odak nokta baz alınarak toplumun kamusal alanlara yaklaşımı kalış eşikleri üzerinden nitel bir okuma ile değerlendirilmiştir. Üç odağın birlikte seçilmesi; temsili odak, zorunlu bekleme eşiği ve ticarileşen aks arasında kalışın nasıl farklı rejimlerle üretildiğini karşılaştırmalı olarak görünür kılmayı amaçlar. Bu bağlamda çalışmanın özgün katkısı, "kalış eşikleri"ni karşılaştırılabilir bir analitik çerçeveye dönüştürmesi ve üç sahnede kamusal alanın gündelik üretim koşullarını görünür kılarak uygulanabilir tasarım-bakım ilkeleri için bir zemin sunmasıdır.

2. Mekân mı, İşlev mi, Temsil mi?

Kamusal alan anlamak için "mekânın nasıl görüldüğü" ile "orada ne yapılabildiği" arasındaki ilişkiyi açıklığa kavuşturmak gerekir. Lefebvre mekânın temsil-kullanım-deneyim katmanlarını (mekânın nasıl üretildiği) açıklayan kuramsal omurgayı sağlar, De Certeau

ÜSTTE Beden, mekân ve mekânın deneyimlenmesi (Ghulyan, 2017, s.25'ten yazar tarafından uyarlanmıştır) (Görsel 1).

ALTTA Pratik aracılığıyla alan, *habitus* ve sermaye arasındaki etkileşim (Lisahunter, Smith ve Emerald, 2015, s. 5'ten aktaran: Özpolat, 2024 s.291 kaynağından yazar tarafından uyarlanmıştır) (Görsel 2).

SAĞ ÜSTTE Cumhuriyet Meydanını gösteren 1938 yılına ait şehir planı (Bayındır Belediye arşivinden alınmıştır.) (Görsel 3).

Atatürk Caddesi ve Hastane Önünü gösteren 1938 yılına ait şehir planı (Bayındır Belediye arşivinden alınmıştır.) (Görsel 4).

bu katmanların gündelik pratiklerle nasıl işlendiğini (mekânın nasıl “kullanım içinde” kurulduğunu) görünür kılar, Bourdieu ise kalışın kimler için, hangi koşullarda ve hangi eşitsizlik dinamikleriyle mümkün/engellenir hâle geldiğini (alan ve sermaye dolaşimleri) tartışmaya açar. Böylece “mekân mı, işlev mi, temsil mi?” sorusu, temsil-pratik-kalış hattında birbirini tamamlayan bir okuma düzeni içinde ele alınır. Lefebvre'ye göre mekânı kavramak, onu kuran ilişkileri ve bu ilişkileri üreten mekanizmaları (iktidar, üretim, gündelik pratikler) çözümlemeyi gerektirir; zaman-mekân önceliği tek bir hiyerarşiyle açıklanamaz. Mekânın üretimi üç katmanda ele alınır: algılanan mekân (gündelik pratikler ve kullanım örüntüleri), tasarlanan mekân ya da mekânın temsilleri (plan, çizim, söylem; devlet-mimar-müteahhit gibi aktörlerin kurduğu soyut düzen) ve yaşanan/temsili mekân (bedensel, duyuşsal ve simgesel deneyim). Bu üçlü doğrusal değil, diyalektik ve spiral bir ilişki içindedir; kimi zaman birbirini tersyüz ederek içerir, kimi zaman kentsel alanın farklı bölümlerinde belirip kaybolur. Sonuç olarak toplumsal mekân, bu katmanların etkileşimiyle üretilir; yaşantısal bileşen zayıfladığında ortaya çıkan şey, işleyen ama yoksullaşmış bir soyut düzendir (Lefebvre, 1991).

bir çevre değil, kullanım ve etkileşim pratikleriyle şekillenen kültürel-toplumsal bir alandır; bu nedenle iktidar ilişkilerinin üretildiği başlıca sahnelerdir. Certeau'nun “haritanın mekânı” (bilimsel kartografinin soyut, homojen mekânı) ile “öykünün mekânı” (yaşanmış, öznel deneyim) ayrımı, insanların mekânı gerçekte nasıl kullandığını anlamak için ikincisinin üstünlüğüne işaret eder. Genel olarak Certeau, toplumsal gerçekliğin biçimlenmesinde gündelik pratiklerin ve yaşantıların belirleyiciliğini vurgular; mekânı insan eylemiyle sürekli üretilen, dönüştürülen, dinamik bir varlık olarak konumlar. (de Certeau, 1988).

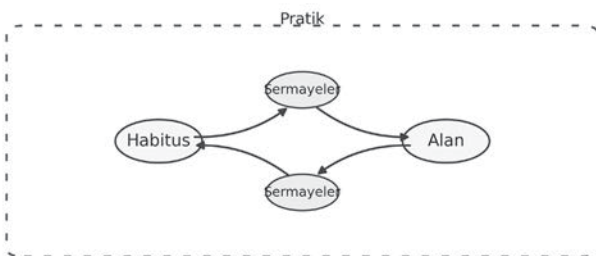
Gündelik Hayatın Pratiği'nin VII. bölümü “Kentte Yürümek”, kentsel bağlamda yürümenin bireylere kent içinde kendi mekânlarını kurma olanağı verdiğini gösterir (de Certeau, 1988). Yürüme, planlanmış güzergâhlara tabi olmadan kenti kişisel ve anlamlı biçimde deneyimleme imkânı sunar. Aynı zamanda direniş ve altüst etme pratiğidir. Kentlinin saklı köşe ve geçit bilgisi, gözetim ve denetim ağlarından sıyrılmayı mümkün kılar. Beklenmedik patikaları izleyerek ve kendi rotalarını oluşturarak bireyler, egemen iktidar düzeneklerini sorgular ve kentsel çevre içinde kendilerine özgü biçimler yaratırlar. Certeau'nun “Mekânsal Öyküler” bölümünde ise, bireylerin dayatılan güç yapılarına rağmen yaşadıkları yerlerde kendi öykü ve anlamlarını üretmeleri ele alınır (1988). Yürümek, konuşmak, başkalarıyla etkileşim gibi sıradan pratikler, mekânı ihtiyaç ve arzulara göre uyarlayarak yeni anlam katmanları oluşturur. Böylece kentliler, yaşadıkları yerleri kullanırken ve dönüştürürken, egemen yapılara direniş imkânı da yaratır. Bu çerçevede, çalışmanın odağındaki kalış sorununu —kullanım, karşılaşma ve bakım eşikleri üzerinden— somut olarak tartışmaya açar (de Certeau, 1988).

Bu çalışmada de Certeau, “kalış”ın yalnız tasarım niyetiyle değil, kullanıcıların gündelik pratikleriyle (yürümek, beklemek, oyalanmak, rota kurmak) üretildiğini göstermek üzere gözlemlerde kaydedilen kullanım örüntülerinin yorumlanmasında bir okuma anahtarı olarak kullanılacaktır.

Kamusal mekân yalnızca “yaşanan” ve “kullanılan” bir zemin değil, aynı

“KAMUSAL MEKÂN YALNIZCA “YAŞANAN” VE “KULLANILAN” BİR ZEMİN DEĞİL, AYNI ZAMANDA BOURDİEU’NÜN “ALAN” DEDİĞİ, KONUMLAR ARASI İLİŞKİLERİN BİÇİMLERİYLE ÖRGÜTLENEN REKABET VE MÜZAKERE UZAMIDIR”

Bu noktada Lefebvre'nin çerçevesi, “temsil edilen mekân” ile “yaşanan/algılanan mekân” arasındaki gerilimi kurarken de Certeau bu gerilimin gündelik pratikler içinde nasıl işlendiğini, yani kalışın hangi mikro eylemlerle mümkün/engellenir hâle geldiğini tartışmaya açar (Ertürk, 2021). Ona göre mekân, sabit ve nesnel bir varlık değil, bireylerin ve grupların gündelik etkinlikleriyle sürekli üretilen ve dönüştürülen toplumsal bir kurgudur (Çavdar, 2023). Mekân yalnızca fiziksel

zamanda Bourdieu'nün "alan" dediği, konumlar arası ilişkilerin biçimleriyle örgütlenen rekabet ve müzakere uzamıdır. Alan, toplumun genel alanı içinde yer alan ve iktisadî, kültürel, sosyal ve sembolik sermayelerin farklı bileşimlerle dolaştığı bir yapıdır; hiçbir alt alan bütünüyle bağımsız değildir ve her alan kendi yasaları doğrultusunda işler. Bu nedenle bir alanı anlamak, onun yapısal özelliklerini, iç dengesini, yönetici-yönetilen konumlarını ve ekonomik/kültürel sermaye döngülerini birlikte okumayı gerektirir. (Bourdieu, 1986).

Bourdieu'nün sermaye türleri birbirine dönüşebilir: iktisadî ↔ kültürel ↔ sosyal; bunların tanınma ve meşruiyet kazandığı yerde sembolik sermaye oluşur (Yarç, 2011). Kültürel sermaye bedenselleşmiş (alışkanlıklar, beceriler), nesneleşmiş (kitap, araç, mekânsal donatı) ve kurumsallaşmış (diploma vb.) biçimlerde görülebilir. Sosyal sermaye, kişi/grup ağları ve üyelikleri üzerinden eylem kapasitesi üretir; kimi zaman bireysel çaba, kimi zaman ait olunan kurumun birikimiyle edinilir. İktisadî sermaye temeldir; fakat tüm pratikler indirgenemez ve her sermaye, belirli koşullarda diğerine çevrilebilir (Bourdieu, 1984).

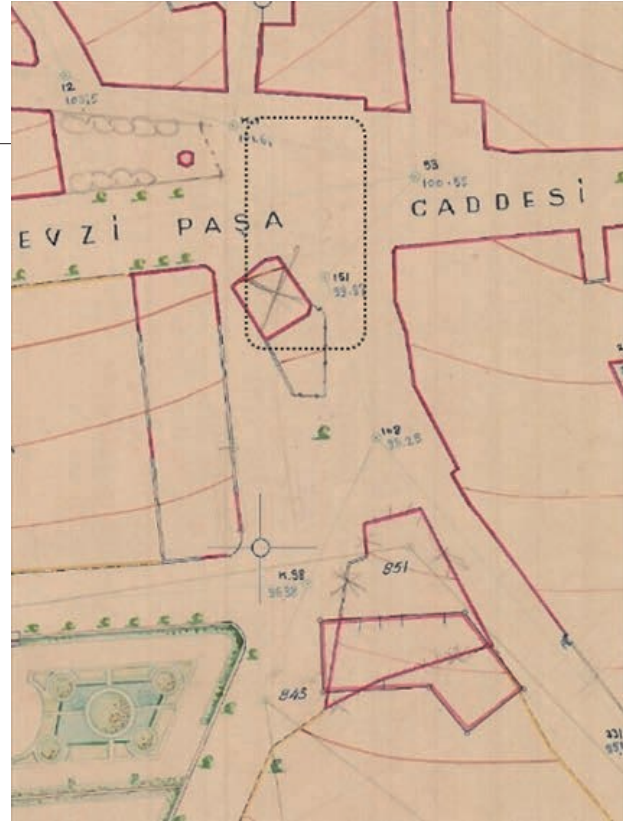
Bu açıdan bakınca kamusal mekân—özellikle bu çalışmada ele alınan kalış rejimleri—yalnızca fiziksel bir düzenleme değil, sermaye türleri arası dönüşümün de sahnesidir. Küçük iktisadî müdahaleler (gölge + oturma + içilebilir su + erişilebilir rota) kültürel sermayeyi (mekânı okuma/kullanma becerileri), sosyal sermayeyi (karşılaşma ağları, zayıf bağlar) ve sembolik sermayeyi (belediyeye güven, meşruiyet) artırabilir; tersi durumda, yatırımlar vitrinde kalır ve kamusal "geçiş"le sınırlanır (Bourdieu, 1986). Bu nedenle izleyen bölümlerde bu eşikler betimleyici olarak izlenir.

Bu bölümde kuramlar aynı analitik zincirin farklı halkalarını taşımak için birlikte kullanılır Lefebvre "mekânın katmanlarını" (temsil-kullanım-deneyim) kurar; de Certeau bu katmanların gündelik pratiklerle nasıl işlendiğini ve dönüştürüldüğünü gösterir; Bourdieu ise kalışın eşitsiz dağılımını, yani kamusal mekândaki karşılaşma ve oyalanma kapasitesinin sermaye/alan ilişkileriyle nasıl

farklılaştığını tartışmaya açar. Böylece "mekân mı, işlev mi, temsil mi?" sorusu, temsilden pratiğe ve kalışın toplumsal koşullarına uzanan tutarlı bir tartışma zemini içinde yanıtlanabilir hale gelir. Kamusal mekân şekliyle değil, sürdürülen yaşamı mümkün kılan performansı ile kamusalıdır.

3. Yaklaşım ve Kapsam

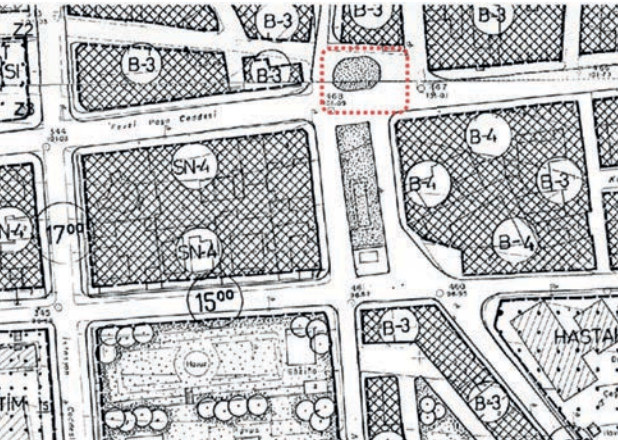
Bu çalışma, kamusal mekânı "temsil"den çok kalış (bekleme-oyalanma-karşılaşma) davranışları üzerinden yerinde gözlemler okumayı hedefler amaç sayısal genelleme üretmek değil, gündelik kullanımı mümkün kılan ya da kıran bakım eşiklerini sahada saptayıp eyleme çevrilebilir ilkeler önermektir. Üç sahne temsil gücü, zorunlu bekleme dinamikleri ve ticarileşme eşiği bakımından farklı kalış rejimlerini görünür kıldığı için tercih edilmiştir. Gözlemler sabah-öğle-aşam bantlarında ve hafta içi/hafta sonu günlerinde yinelenmiş, her odakta birden çok ziyaretle tekrar eden örüntüler izlenmiş mevsim, sıcaklık ve mal tahliye saatleri gibi değişkenler not edilmiştir. Veri toplama, planın önerdiği güzergâhı kullanıcıların sapma/taktik rotalarıyla kıyaslayan nerede durulduğu/oturulduğu, gölge-ışık durumu, yönlendirme okunurluğu, engelsiz geçişler ve su/tuvalet erişimi gibi başlıklara zaman damgalı kayıt düşülen alan günlüğü yüzler seçilmeyecek kadrajlarla yalnız mekânsal düzenekleri (gölge strüktürü, bank yerleşimi, yönlendirme dili, aydınlatma, rampalar, işgal çizgisi) belgeleyen foto-not yazarın belediye çalışanı içinden konumunun algı ve erişimi nasıl etkileyebileceğine dair kısa refleksif notlarla yürütülmüştür. Notlar ve görsel kayıtlar, herhangi bir indeks ya da puanlama kullanmadan üç temada çözümlenmiştir: kalışı mümkün kılan düzenekler (gölge cepleri, sırt dayamalı-kolçaklı oturma, görünür içilebilir su ve tuvalet, okunur yönlendirme, akşam saatlerinde yüz seçilebilirliği, kesintisiz engelsiz geçiş), kalışı kıran mikro-taktikler (kesintili saçak, kör/karanlık cepler, gizli/ücretli tuvalet, eşik-basamak-dar alanlar, yalnız tüketimle meşrulaşan oturma) ve aracılı/ticarileştirici eşikler ile bakım rejimleri (işgal çizgisi,

sessiz saat, zamanlı lojistik cepleri, temizlik-onarımın sürekliliği). Bulgular betimleme ile aktarılmış çözüm önerileri uygulamayı kolaylaştırmak için zaman ufku göre fazlanmış (1-3 ay / 3-12 ay / 12+ ay) ve sorumluluk paylaşımı (belediye-esnaf-sivil inisiyatif-meslek odaları) üzerinden yapılandırılmıştır. Etik olarak kişisel veri toplanmamış, ses/görüntü kaydı alınmamış, anekdotlar anonimleştirilmiş belediye arşivinden kullanılan görsel ve belgeler izinle ve kaynak gösterilerek kullanılmıştır. Tek araştırmacıyla ve kısa zaman pencerelerinde yürütülen gözlemin mevsim ve etkinlik takvimine duyarlı olduğu kabul edilmiştir. Bu nedenle metin genelleme iddiası taşımak yerine yerel içgörü ve düşük maliyetli, uygulanabilir küçük adımlar önermiştir.

4. Bayındır'dan Üç Sahne

Bu bölüm, Bayındır'ın tarihsel yerleşim omurgasını izleyerek üç odağı sahaya yerleştirir. Cumhuriyet Meydanı'nın (Görsel 3) merkeze toplayıcı rolü, Atatürk Caddesi'nin çarşı aksı olarak sürekliliği ve Hastane (Görsel 4)

ÜSTTE Cumhuriyet Meydanını gösteren 1998 onay tarihli yürürlükteki şehir planı (Bayındır Belediye arşivinden alınmıştır) (Görsel 5).

ALTTA Cumhuriyet Meydanı'nda Cumhuriyet'in 10. yılı kutlamaları (Bayındır Belediye arşivinden alınmıştır) (Görsel 6).

2025 yılında Cumhuriyet Meydanı (Bayındır Belediye arşivinden alınmıştır) (Görsel 7).

SAĞ ÜSTTE Hastane önünü gösteren 2025 yılına ait şehir planı (Bayındır Belediye arşivinden alınmıştır). (Görsel 8).

SAĞ ALTTA 2025 (üstte) ve 1938 (altta) yıllarında Hastane (Bayındır Belediye arşivinden alınmıştır) (Görsel 9).

önünün zorunlu bekleme eşiği, çalışmanın mekânsal okumasını taşıyan üç temel sahnedir. Bu odaklar yalnızca birbirine yakın konumlanan noktalar değildir. Günlük hareket, karşılaşma ve bekleme pratikleri üzerinden birbirini sürekli besleyen ve kentin merkezi ritmini birlikte üreten bir ağ oluştururlar. Erken Cumhuriyet'le birlikte idari ve törensel odakların Bayındır'ın üst bölgelerinden kayarak meydan çevresinde yoğunlaşması, ticari hareketin ise cadde boyunca dizilmesi, bugünkü kalış ve akış örüntülerinin mekânsal zeminini kurar. Bayındır, İzmir-Ödemiş demiryolu hattı üzerinde, Ödemiş'in batısında konumlanan bir yerleşimdir. Güneyinde Tire, kuzeyinde Turgutlu, batısında Torbalı yer alır (Güneş, 2016). Yerleşim planı 15. yüzyılda Hacı Sinan Külliyesi çevresinde, bugünkü Cami Mahallesi'nde yoğunlaşmış, bu ilk çekirdeğin oluşumunda Osmanlı'nın cami merkezli yerleşim siyasetinin belirleyici olduğu görülmüştür (Duman, 2021). Böylece dinî çekirdekten idari ve ticari katmanlara açılan bir dizi halka, bugün de okunabilir bir yerleşim üretmiştir. Bu tarihsel süreklilik içinde Cumhuriyet Meydanı, Atatürk Caddesi ve Hastane önü, farklı kamusal biçimlerini temsil eden üç sahne olarak ayrışır. Meydan temsil ve tören yoğunluğunu, çarşı aksı gündelik dolaşım ve tüketim ritmini, hastane önü ise zorunlu bekleme ve bakım eşiklerini görünür kılar. Bu nedenle üç odak birlikte ele alındığında, Bayındır kent merkezinde kamusallığın yalnız “mekânsal form” üzerinden değil, gündelik pratikler ve kalış koşulları üzerinden nasıl üretildiği daha açık biçimde izlenebilir.

4.1. Cumhuriyet Meydanı — Temsil Güçlü, Kalış Kırılğan

Günümüzde ise nüfusun artması ile merkez noktası Cumhuriyet Meydanına kaymıştır (Görsel 5). Cumhuriyet yıllarından bugüne “tören” ve “buluşma” işlevlerini kesintisiz sürdüren bir kent sahnesi niteliği taşır. Geniş açıklığı ve net eksenleri, kalabalıkların görünür olma arzusunu taşıyabilecek ölçekte bir temsil kapasitesi üretmekte, anma ve kutlamalarda mekânın taşıyıcı yüzü belirginleşmektedir. Osmanlı döneminden kalan yerleşim planı,

dönemin önemli ticari hanlarının bulunması ve dönemin belediye binasının bu çevrede konumlanması nedeniyle kent merkezindeki odak zaman içinde Cumhuriyet Meydanı'na doğru kaymıştır. Buna ek olarak, Cumhuriyet kutlamalarının ve törenlerin uzun yıllar boyunca bu alanda yapılması (Görsel 6), meydanın yalnızca bir geçiş noktası değil, aynı zamanda kamusal temsilin kurulduğu bir sahne olarak güçlenmesine katkı sağlamıştır. Bu tarihsel birikim, meydanın merkeze yerleşmesini hızlandıran temel zeminlerden biridir.

Meydanın oluşumunda yaya trafiğinin yoğun olması da belirleyici olmuştur (Görsel 7). Günlük hareketliliğin ticari aks üzerinde süreklilik kazanması, insanların alışveriş, karşılaşma ve kısa süreli bekleme pratikleriyle bu hattı düzenli olarak kullanmasına yol açmış, bu akışın düğümlendiği noktada meydanın merkezî rolü daha da pekişmiştir. Aynı şekilde, hastanenin bulunması da bu oluşumu besleyen bir etkidir. Hastane ve çevresindeki zorunlu hareketlilik, randevu ve sonuç bekleyişleri, refakatçi trafiği gibi tekrar eden gündelik pratikler, meydan çevresinde günün farklı saatlerinde düzenli bir yığılma ve dağılım ritmi üretmiştir. Böylece Cumhuriyet Meydanı'na doğru kayış, yalnızca tarihsel bir kararın sonucu değil, ticari aksın sürekliliği, hastanenin getirdiği zorunlu dolaşım ve yaya yoğunluğunun üst üste binmesiyle oluşan kentsel bir çekim merkezi olarak okunmalıdır.

Ne var ki güncel nüfus artışı ve gündelik kullanımın çoğalan gereksinimleri içinde bu genişlik, bir yandan düzayak dolaşım ve uzun perspektiflerle ferahlık sağlar, öte yandan rüzgâr ve güneşin engellenmeden içeri dolduğu saatlerde gölgenin kısa düşmesi nedeniyle alanın hızla bir “geçiş yüzeyi”ne dönüşmesine yol açar. Belediye önü, ticaret saçakları ve servis yollarından oluşan kenar tanımı yer yer kesintiye uğradığı için “kıyı çizgisi”nin sürekliliği kırılır. Bu durum, oturma ve oyalanma davranışının doğal olarak kenara tutunacağı eşikleri zayıflatır ve meydanın gündelik hayatı taşıyan ince donanımlarının eksikliğini görünür kılar. Bu zayıflıklar, estetikten çok bakım

rejimine ve mikro-topolojilere ilişkindir. Sırt dayamalı oturma elemanlarının azlığı beklemleri kısa kılar. İçilebilir su ve tuvalet erişiminin açık biçimde işaretlenmemesi kalışı fark ettirmeden ücretli mekânların içine çeker. Akşamüstü ışığının yüz seçilebilirliğini artırdığı anlarda dahi aydınlatma dağılımındaki düzensizlik ara ceplerde güven hissini inceltir. Meydan bu nedenle çoğu zaman “görülür” ama “çabucak geçilir”. Beklemek ve buluşmak, ancak bir etkinliğin gölgesinde ya da ticari eşiklere eklenilerek mümkün olur. Bu okumada Lefebvre’nin “mekânın temsilleri” ile “yaşanan mekân” arasındaki gerilimi, meydanın tören anlarında güçlenen temsili kapasitesi ile gündelik zamanda zayıflayan deneyim ve kalış sürekliliği üzerinden izlemek mümkündür (Doğan, 2007). Gehl’in (2011) gözleme dayalı yaklaşımı ise bu gerilimi, kalışı taşıyan eşikler düzeyinde görünür kılar. Bu odakta sahadan çıkan temel gerilim, meydanın temsil kapasitesi ile gündelik kalışı mümkün kılan bakım eşikleri arasındaki süreklilik farkıdır. Başka bir ifadeyle kamusal büyük anlarda yükselirken gündelik zamanlarda geçişe indirgenmektedir. Dolayısıyla Cumhuriyet Meydanı örneği, kamusal mekânın yalnız görünürlük ve temsil üzerinden değil, kalışı taşıyan mikro-altyapının sürekliliği üzerinden üretildiğini göstermektedir.

4.2. Hastane Önü — Beklemenin Meşruiyeti

Hastane önü, randevu saatleriyle sonuç bekleyişlerinin arasına sıkışmış kaçınılmaz bir bekleme peyzajı. İnsan gölge kovalar, iki bank bir anda dolar, rampadaki ve kaldırımdaki küçük süreksizlikler bastonluya ve bebek arabasına bir anda büyük eşiklere dönüşür. Bu odak, Gehl’in kamusal yaşam okumasında belirleyici olan “kalış”ın, burada bir tercih değil zorunluluk olarak ortaya çıktığı bir sahnedir. Kalışın zorunlu olduğu bu durumda asıl sınav, beklemenin hangi eşikler üzerinden kırıldığı ve akışın nasıl koptuğudur. de Certeau hayat pratiklerinin potansiyeline odaklanır ve onun “gündelik taktikleri” burada çıplak gözle görünür (Ertürk, 2021). Merdiven basamağı geçici oturma elemanına, duvar saçağı acele bir siperliğe döner. (Görsel 9).

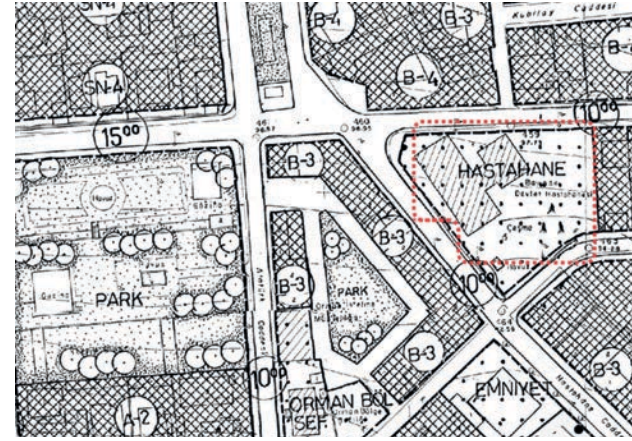
Bu taktikler, kullanıcıların planın önerdiği düzeni değil, zorunlu bekleme anında en az çabayla kalmayı sağlayan sapma ve mikro-rotaları seçtiğini gösterir. Bu eşikler paradoksal biçimde kalışın meşruiyetini de kurar. Beklemenin insanca yaşanması, mekânın kamusal niteliğini görünür kılar. Ama mevcut durumda gölge az, oturma yetersiz, yön bulma dili zayıf, giriş ve durak hattı karışık, akşam ışığı dağınık, yüz seçilebilirliği düşük. Sonuç, dış mekânda kalışın parçalanması, bekleyenlerin dar mekânlarda birikmesi ve kısa süreli, ayakta, dağınık bekleme davranışlarının artmasıdır. Bu odakta geliştirilen çıkarım şudur. Zorunlu bekleme mekânlarında kamusalılık, temsil gücünden çok bekleme hattının kesintisizliği, dar boğazların azaltılması, gölge ve oturma ceplerinin sürekliliği, yön bulma okunurluğu ve akşam görünürlüğü gibi kalış eşiklerinin birlikte çalışmasına bağlıdır. Certeau’nun (2008) işaret ettiği taktik sapmalar da bu eşiklerin nerede kırıldığını sahada görünür kılan bir gösterge olarak okunabilir.

4.3. Atatürk Caddesi Çarşı Aksı — Ticarileştirme Eşiği

Atatürk Caddesi çarşı aksı, Bayındır’ın en önemli ve en hareketli kentsel omurgalarından biridir. Çeşitli mağaza ve marketlerin sıralandığı bu ana cadde, tarihsel olarak da kentteki önemli etkinliklerin başlangıç noktası olmuş (Görsel 11), Bayındır’ın kimliğiyle özdeşleşen Çiçek Festivali’ne (Görsel 12) her yıl ev sahipliği yaparak bu merkezi rolünü pekiştirmiştir.

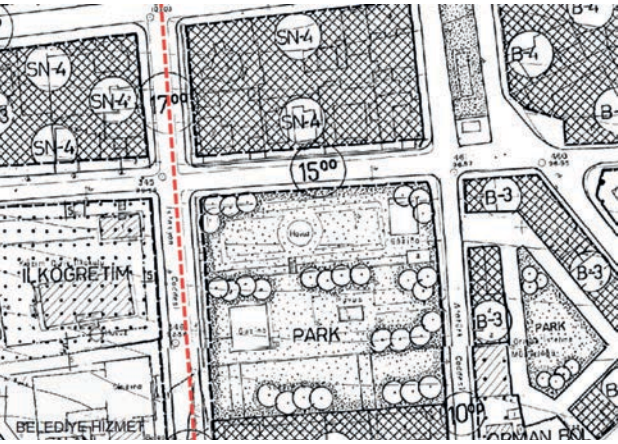
Aksın bitiminde Cumhuriyet Meydanı’na bağlanması, gündelik akış ile tören ve toplanma rejimlerinin birbirine eklenmesini sağlayan kritik bir eşik üretir. Bu nedenle çarşı aksı, gündeliğin ritmini taşıyan, geçişin ve küçük alışverişlerin omurgasıdır; ancak tam da bu omurgada kamusal olanaklar çoğu kez görünmez biçimde ücretliye bağlanır. Oturmak için kafe, su için şişe, tuvalet için müşterilik gibi gündelik pratikler kalışı fark ettirmeden ticarileştirir ve kamusalılığı vitrinin arkasına iter.

Anafartalar yönünde mal boşaltma saatlerinde kaldırımın dar boğaza dönüşmesi, görsel gürültü içinde yön duygusunun zayıflaması ve engelsiz

rotaların kopması bu çekilmeyi hızlandırır. Bu sahne, Bourdieu’nün “alan” yaklaşımıyla okunduğunda kamusalılığın tüketim ve sermaye ilişkileri içinde yeniden kurulduğu bir rejime karşılık gelir; çarşıda kalış, ekonomik sermayeye bağlanan görünmez kurallarla düzenlenir ve “müşteri olma” hâli kamusal deneyimin fiili eşiğine dönüşür. Bu dönüşüm sahada en net biçimde “işgal çizgisi” üzerinden izlenebilir: teşhir taşmaları, masa ve ürün yayılımları, yükleme anları ve anlık yığılmalar yayanın akışını daraltırken ücretsiz kalış imkânını da aynı anda aşındırır. Bu nedenle analitik mercek, Gehl’in (2011) gözleme dayalı “kalış eşikleri” yaklaşımıdır; oturma, gölge, su ve tuvalet erişimi, yön bulma okunurluğu, engelsiz süreklilik ve akşam görünürlüğü gibi göstergeler üzerinden

“MEYDAN, ÇARŞI VE HASTANE ARASINDA YÖNLENDİRME DİLİNİN PARÇALI OLMASI, GÖLGE VE OTURUM SEYREKLİĞİ, AKŞAM SAATLERİNDE AYDINLATMANIN KOPUKLUĞU VE ENGELSİZ ROTALARIN KAVŞAKLARDA VE KALDIRIMDA KESİNTİYE UĞRAMASI NEDENİYLE KAMUSALLIK PARÇA PARÇA İŞLETİLMEKTEDİR”

çarşı aksında kamusallığın nerede kurulduğu ve nerede ticarileşerek geri çekildiği sahada görünür hâle gelir.

5. Sonuç

Yıllarca kent alanlarına farklı anlamlar yüklenmiştir. Yer aldığı tarih toplum ile iç içe ve etkileşimli olarak değişip gelişen bu alanlar, toplum hakkında olduğu kadar o bölgenin yönetimi hakkında da bilgi vermektedir. Kamusallığı anlamak için “mekânın nasıl görüldüğü” ile “orada ne yapılabildiği” arasındaki ilişkiyi açıklığa kavuşturmak gerekir. Bu çalışma, Bayındır kent merkezinde Cumhuriyet

Meydanı, Hastane önü ve Atatürk Caddesi çarşı aksında sabah, öğle ve iş çıkışı bantlarında yinelenen yerinde gözlemlerle kamusalılığı “temsil” düzeyinden çok “kalış”ın mümkün olup olmadığı üzerinden tartışmıştır. Bulgular, kamusal mekânda kalışın yalnızca biçim ve görünürlükle değil, gündelik yaşamı taşıyan mikro altyapının sürekliliğiyle kurulduğunu göstermiştir. Bu noktada Lefebvre’nin temsil edilen mekân ile yaşanan mekân arasındaki gerilim çerçevesi,

sahada görülen temel ayrımı okunur kılar. Gehl’in (2011) kamusal yaşam metodolojisi ise bu gerilimi soyut bir tartışma olmaktan çıkarır ve kalışı mümkün kılan eşikleri gölge, oturma, içilebilir su ve tuvalet erişimi, erişilebilir rota, aydınlatma ve bakım-onarım sürekliliği üzerinden sahada izlenebilir hale getirir.

Üç odak birlikte değerlendirildiğinde ortak sonuç nettir. Cumhuriyet Meydanı’nda temsil kapasitesi güçlüdür. Ancak gündelik zamanda gölgenin süreksizliği, oturma yetersizliği, su ve tuvalet gibi temel ihtiyaçların görünür ve erişilebilir biçimde örgütlenmemesi

ve akşam saatlerinde aydınlatma sürekliliğinin zayıflaması nedeniyle kalış çoğu zaman geçişe indirgenmektedir. Bu durum, “tasarlanan ve temsil edilen” katman çalışırken “yaşanan” katmanın kalış eşikleri üzerinden kırılanlaştığını göstermektedir. Hastane önünde ise kalış bir tercih değil zorunluluktur. Bu sahnede kamusalılık, bekleme hattının kesintisizliği, dar alanların yönetimi, gölgeli mikro ceplerin sürekliliği, yön bulma okunurluğu ve akşam görünürlüğünün birlikte çalışmasına bağlıdır. Kullanıcıların gölge araması, basamakta oyalanması, kısa sapma rotaları üretmesi ve en az çabayla bekleme mümkün kılan geçici çözümler kurması, de Certeau’nun gündelik taktikleriyle uyumlu biçimde mekânın nerede kırıldığını veri olarak görünür kılar. Atatürk Caddesi çarşı aksında ise kamusal olanakların görünmez biçimde ücretliye bağlanması, ücretsiz kalışın daralması ve işgal çizgisinin gün içindeki dalgalanması, kamusallığın ticarileşme eşiğinde geri çekildiğini göstermektedir. Bu sahne, Bourdieu’nün alan ve sermaye dönüşümü yaklaşımıyla okunduğunda, “müşteri olma” koşulunun kalışın kapısına dönüştüğü bir gündelik düzen üretildiğini açık eder. Dolayısıyla üç sahnede de kamusallığın belirleyici ölçütü, temsilin gücünden çok kalışı taşıyan eşiklerin sürekliliği ve erişilebilirliğidir.

Çalışmanın ortaya koyduğu ikinci temel bulgu, üç odağın birbirini besleyen bir ağ oluşturmaya rağmen bağlantısallığın zayıf kalmasıdır. Meydan, çarşı ve hastane arasında yönlendirme dilinin parçalı olması,

SOL ÜSTTE Atatürk Caddesi’ni gösteren 2025 yılına ait şehir planı (Bayındır Belediye arşivinden alınmıştır) (Görsel 10).

SOLDA 1938 yılında Atatürk Caddesindeki kutlamalar (Bayındır Belediye arşivinden alınmıştır) (Görsel 11).

SAĞ ÜSTTE 2024 yılında Bayındır Çiçek Festivali sırasında Atatürk Caddesi (Bayındır Belediye arşivinden alınmıştır) (Görsel 12).

gölge ve oturma seyrekliği, akşam saatlerinde aydınlatmanın kopukluğu ve engelsiz rotaların kavşaklarda ve kaldırımda kesintiye uğraması nedeniyle kamusal parça parça işletilmektedir. Sonuç olarak kentli için karşılaşma ve oyalanma aksları okunmaz hale gelebilmekte, “iyi işleyen tekil noktalar” ortak bir kamusal deneyime dönüşmemektedir.

Bu kopukluğu gidermek için sonuç düzeyinde önerilen çerçeve, mekânlar arası sürekliliği kuran kamusal bir omurgadır. Meydan-Çarşı-Hastane arasında beş-yedi dakikalık (350-500 m) yürünebilir bir halka kurgulanması, bu halka üzerinde 25-30 metrede bir gölge, oturma ve su ceplerinin yer alması, tek aileden gelen bir yönlendirme dilinin (ok ve piktogram ve renk/doku mantığı) uygulanması, kavşaklarda yaya öncelikli eşik yumuşatmaların yapılması ve akşam yüz seçilebilirliğini destekleyen kesintisiz aydınlatmanın kurulması, kalış rejimlerini yalnız tekil odaklarda değil, ağ ölçeğinde güçlendirebilir. Yan sokaklarda tanımlı paylaşımlı lojistik ceplerinin oluşturulması ve belirli zaman aralıklarında sessiz saat uygulamalarıyla mal tahliye baskısının yönetilmesi, ücretsiz kalışı eriten ticarileşme eşiklerini geriletirken akış-kalış dengesini yeniden kurabilir. Bu omurga yaklaşımı aynı zamanda bakım rejimini de süreklileştirir. Temizlik, su kontrolü, küçük onarım, işgal çizgisi takibi ve erişilebilirlik kontrolleri aynı ritimle işletildiğinde kamusal yalnız tasarım anında değil gündelik tekrar içinde korunur.

Özetle, kamusal mekân şekliyle değil, sürdürülen yaşamı mümkün kılan performansı ile kamusaldır. Bu çalışma, Bayındır'da üç sahnede kalış eşiklerinin nerede kurulduğunu ve nerede kırıldığını görünür kılarak, kamusal alanın temsile indirgenmediğini ve gündelik bakım eşikleri ile üretildiğini göstermiştir. Lefebvre, Gehl, de Certeau ve Bourdieu, bu bulguyu tek bir hatta taşır. Temsil ile yaşanan arasındaki gerilim sahada gözlenir. Kalış eşikleri bu gerilimi ölçülebilir hale getirir. Gündelik taktikler kırılma noktalarını işaret eder. Alanın kuralları ise ticarileşme eşiklerinde yeniden yazılır. Çalışmanın katkısı, bu bulguları kuramsal olarak gerekçelendirmekle

sınırlı değildir. Aynı zamanda kalış eşiklerini mekânlar arası süreklilik ve bakım rejimi meselesine bağlayarak, kamusal alanın parça parça değil kent ölçeğinde kurulması gerektiğini ortaya koymasıdır. ■

KAYNAKLAR

- Akman, K. (2020). Kent meydanlarının önemi ve değişen işlevi. *Akademik Düşünce Dergisi*, 1, 17-33.
- Altıntaş, O., Eliri, İ. (2012). Birey toplum ilişkisinde kent kültürü, kamusal alan ve onda şekillenen sanat olgusu. *İdil*, 1(5), 61-74.
- Asrak Hasdemir, T. ve Coşkun, M. K. (2008). Kamusal alan ve toplumsal hareketler. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 63(1), 122-149.
- Bourdieu, P. (1984). Introduction. *Distinction: A social critique of the judgement of taste* içinde (ss. 1-8). Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Bourdieu, P. (1986). The forms of capital. J.G. Richardson (Ed.) *Handbook of theory and research for the sociology of education* içinde (ss. 241-258). Westport, CT: Greenwood Press.
- Çavdar, B. (2023). 'Mekanın Üretimi' üzerine inceleme yazısı. *Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(2), 1857-1862.
- Çekmecelioğlu, E. ve Erdönmez, M. E. (2018). Kamusal alan-toplum ilişkisinde mekânsal kalite; Eminönü Tahtakale örneği. *Kent Akademisi*, 11(36), 486-507.
- De Certeau, M. (1988). Walking in the city. *The practice of everyday life* içinde (ss. 91-110). Berkeley, LA, London: University of California Press.
- De Certeau, M. (2008). Gündelik hayatın keşfi I (L. A. Özcan, Çev.). Dost Kitabevi.
- Demir, Ş. ve Sesli, M. (2007). Kamusal alan (Türkiye'de kamusal alan kavramlaştırılmasının muhtevası: Tektiplilik mi, çoğulculuk mu?). *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 273-292.
- Doğan, A. E. (2007). Mekân üretimi ve gündelik hayatın birikim ve emek süreçleriyle ilişkisine Kayseri'den bakmak. *Praksis*, 16, 91-122.
- Duman, İ. (2021). *Bayındır'ın tarihi kent gelişimi* [Yayımlanmamış lisans dersi çalışması]. Uşak Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü. Academia.edu.
- Ertürk, M. (2021). Gündelik hayat sosyolojisinin iki kutbunda süreklilik: Michel De Certeau'nun dipnotundaki Henri Lefebvre. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 41(2), 319-350.
- Gehl, J. (2011). *Life between buildings: using public space*. Washington, DC: Island Press.
- Ghulyan, H. (2017). Lefebvre'nin mekân kuramının

yapısal ve kavramsal çerçevesine dair bir okuma.

- Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi, 26(3), 1-29.
- Güneş, G. (2016). Cumhuriyetin ilk yıllarında Bayındır. *İzmir Araştırmaları Dergisi*, 4, 93-110.
- Habermas, J. (2003). *Kamusal alanın yapısal dönüşümü* (T. Bora ve M. Sancar, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Höbel, A. ve Birol Akkurt, H. (2018). Kültürel miras alanlarının algılanmasında bir yöntem olarak deneyim rotaları: Bayındır örneği. *TÜBA-KED, Türkiye Bilimler Akademisi Kültür Envanteri Dergisi*, 18, 102-122.
- Köroğlu, C. Z. ve Köroğlu, M. A. (2013). Klasik kamusal alan modelleri ve Türkiye'nin kamusal alan tecrübesi üzerine genel bir değerlendirme. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 6(4), 913-936.
- Lefebvre, H. (1991) *The production of space* (D. Nicholson-Smith, Çev.). Oxford: Blackwell Publishing.
- Lisahunter, Smith, W., Emerald, E. (2015). Pierre Bourdieu and his conceptual tools. *Pierre Bourdieu and physical culture* içinde (ss. 3-23). Routledge.
- Odabaşı, U. K. (2018). Tarihî süreçte kamusal alanın yapısal dönüşümü ve Habermas. *Journal of Graduate School of Social Sciences*, 22(Özel Sayı 2), 2051-2066.
- Özer, M. N., Ayten, M. A. (2005). Kamusal odak olarak kent meydanları. *Planlama*, 15(3), 96-103.
- Özpolat, G. (2024). Pierre Bourdieu'nün toplumsal eylem-yapı kuramı: Habitus ya da toplumsal pratiklerin görünmez rasyonalite işlemcisi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 11(1), 287-315.
- Topçu Mumlu, D. (2021). Farklı boyutlarıyla kamu yararı kavramına değinmek. *Uluslararası Eşitlik Politikaları Dergisi*, 1(1), 97-109.
- Ulutaş, E. (2019). İmgeden gerçekliğe: Kamusal bir mekân olarak meydan. *İçtimaiyat*, 3(2), 138-146.
- Yalçın, H. ve Metin, O. (2024). Sosyo mekânsal bir alan olarak meydanlar. *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), 264-284.
- Yarı, S. (2011). Pierre Bourdieu'da sosyal sermaye kavramı. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 6(1), 125-135.

Kamusal Mekânın Mikro Ölçekli Üretimi: Mimarsinan Parkı'nda Sosyopetalik ve Mikro Kamusalığin Müzakeresi

Aslı Yalçın, Burak Asiliskender

MAKALENİN ADI **Kamusal Mekânın Mikro Ölçekli Üretimi: Mimarsinan Parkı'nda Sosyopetalik ve Mikro Kamusalığin Müzakeresi**

The Micro-Scale Production of Public Space: Negotiating Sociopetality and Micro-Publicness in Mimarsinan Park

MAKALENİN TÜRÜ **Araştırma Makalesi**

MAKALENİN KODU **EgeMim, 2026-2 (130), 68-75**

MAKALENİN YAZARI **Aslı Yalçın**, Doktora öğrencisi, Abdullah Gül Üniversitesi; **Burak Asiliskender**, Prof. Dr., Abdullah Gül Üniversitesi, Mimarlık Bölümü

MAKALENİN GÖNDERİM TARİHİ **30.10.2025**

MAKALENİN KABUL TARİHİ **13.02.2026**

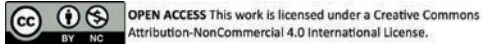
YAZAR İLETİŞİM BİLGİSİ **asli.balcioğlu@agu.edu.tr;**

burak.asiliskender@agu.edu.tr

ORCID **0000-0002-1322-6231; 0000-0002-4143-4214**

ÖZ Bu çalışma, mahalle ölçeğindeki bir kamusal açık alanın mikro kamusal etkileşimleri nasıl ürettiğini, sosyopetalik ve mikro kamusal kavramları arasındaki ilişki üzerinden incelemektedir. Kayseri'de Mimarsinan Parkı'nda gerçekleştirilen nitel saha çalışması, temel olarak doğrudan ve tekrarlı gözlemlere dayanmaktadır. Bu gözlemler, davranış haritalaması yoluyla mekânsal ve davranışsal örüntülerin görünür hâle getirilmesi ve mikro sahne yaklaşımı aracılığıyla kamusal karşılaşmaların yorumlanması yoluyla analiz edilmiştir. Bulgular, sosyopetal mekânsal düzenlemelerin her zaman kamusal karşılaşmalar üretmediğini; mikro kamusalığin mekânsal potansiyel, kullanıcı pratikleri ve bağlamsal koşulların müzakeresiyle ortaya çıktığını göstermektedir.

ANAHTAR KELİMELER Kamusal açık mekânlar, mahalle parkı, mikro kamusalıık, sosyopetalik, sosyal sürdürülebilirlik

SAĞ ÜSTTE Kamusal mekân kuramlarının toplumsal ve mekânsal davranış odaklı paralel gelişimi (Yazar tarafından oluşturulmuştur) (Görsel 1).

SAĞ ALTTA Sosyopetalik (mekânsal potansiyel) ve mikro kamusalıık (toplumsal deneyim) arasındaki diyalektik ilişki (Yazarlar tarafından oluşturulmuştur) (Görsel 2).

1

Giriş

Kamusal mekân, kent yaşamında toplumsal ilişkilerin ve gündelik karşılaşmaların en görünür biçimde deneyimlendiği alanlardan biridir. Parklar, meydanlar ve mahalle ölçeğindeki açık alanlar yalnızca fiziksel boşluklar değil, aynı zamanda birlikte bulunma hâllerinin, bekleme pratiklerinin ve gündelik etkileşimlerin gerçekleştiği toplumsal ortamlardır. Kamusal mekân literatürü uzun süre bu alanları temsil, erişim ve kapsayıcılık gibi normatif ölçütler üzerinden ele almış; kamusalıği çoğunlukla politik katılım ve kolektif görünürlük bağlamında tartışmıştır.

Buna karşılık, son yıllarda kamusal yaşamın büyük ölçekli ve temsili alanların ötesinde, gündelik yaşamın sıradan mekânlarında üretildiğini vurgulayan yaklaşımlar öne çıkmaktadır. Özellikle mahalle parkları gibi küçük ölçekli kamusal açık alanlar, farklı kullanıcı gruplarının eşzamanlı varlığı, tekrar eden kullanımlar ve kısa süreli karşılaşmalar aracılığıyla, kamusalığin gündelik düzeyde nasıl kurulduğunu gözlemek için elverişli ortamlar sunmaktadır. Bu alanlarda ortaya çıkan etkileşimler, çoğu zaman geçici, düşük yoğunluklu ve fark edilmesi güç olsa da kamusal yaşamın önemli bileşenlerini oluşturmaktadır.

Bu tür mikro ölçekli etkileşimleri analiz etmek, yalnızca mekânın fiziksel biçimlenişine ya da kullanıcıların sosyal ilişkilerine odaklanan yaklaşımlarla sınırlı kalındığında yetersiz kalmaktadır. Mekânsal düzenlemeler etkileşim için belirli potansiyeller sunarken, bu potansiyellerin nasıl deneyimlendiği

ve anlam kazandığı kullanıcı pratikleriyle şekillenmektedir. Dolayısıyla kamusal mekânda ortaya çıkan karşılaşmaları anlamak, mekânsal ve toplumsal boyutları birlikte ele alan bir analitik çerçeve gerektirmektedir.

Bu bağlamda literatürde iki kavramsal yaklaşım öne çıkmaktadır. Mekânsal düzenlemelerin etkileşim potansiyelini tartışan sosyopetalik yaklaşımı ile kamusal karşılaşmaları gündelik düzeyde ele alan mikro kamusalıık tartışmaları, kamusal mekânın farklı boyutlarını anlamaya yönelik tamamlayıcı ancak çoğu zaman ayrı ilerleyen kuramsal hatlar sunmaktadır. Bu iki yaklaşım arasındaki ilişkinin netleştirilmesi, özellikle mahalle ölçeğinde gözlemlenen mekân-davranış ilişkilerinin tutarlı biçimde yorumlanabilmesi açısından önem taşımaktadır.

Bu doğrultuda kavramsal çerçeve bölümünde, sosyopetalik ve mikro kamusalıık kavramlarını kamusal açık alanlar bağlamı içinde ele alarak, çalışmanın saha analizlerine temel oluşturan kuramsal çerçeveyi ortaya koymaktadır.

2. Kavramsal Çerçeve: Sosyopetalik, Mikro Kamusalıık ve Kamusal Karşılaşma

Kamusal mekân kavramı, 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren mimarlık, kentsel tasarım ve sosyal bilimler literatüründe yalnızca fiziksel bir boşluk olarak değil; toplumsal ilişkilerin, karşılaşmaların ve gündelik pratiklerin üretildiği dinamik bir alan olarak ele alınmıştır (Habermas, 1989; Lefebvre, 1991; Madanipour, 2010). Bu dönemden itibaren kamusalıık, sabit bir nitelik ya da ideal bir durumdan

ziyade, farklı ölçeklerde, yoğunluklarda ve bağlamlarda ortaya çıkan bir süreç olarak tartışılmaya başlanmıştır. Kamusal mekân, bu bağlamda hem toplumsal ilişkilerin kurulduğu hem de bu ilişkilerin sınırdığı ve yeniden müzakere edildiği bir toplumsal sahne olarak değerlendirilmektedir (Harvey, 2012).

Kamusal mekâna ait literatür incelendiğinde, bu konuya ilişkin kuramsal tartışmaların tarihsel olarak iki paralel hat üzerinden geliştiği görülmektedir. Birinci hat, kamusal alanı toplumsal, politik ve kültürel boyutlarıyla ele alan yaklaşımları kapsarken, ikinci hat ise mekânsal davranışları kapsamaktadır. Birinci hat doğrultusunda Habermas'ın (1989) kamusal alan kuramı, kamusal alanı rasyonel tartışma ve iletişimsel akıl üzerinden tanımlayarak, demokratik kamusal yaşamın normatif bir çerçevesini sunmuştur. Ancak bu yaklaşım, kamusal mekânı çoğu zaman idealize edilmiş bir uzlaşma alanı olarak ele alması nedeniyle, gündelik yaşamın çelişkili ve eşitsiz deneyimlerini açıklamakta sınırlı kalmıştır. Diğer yandan, Lefebvre'nin (1991) mekânın üretimi yaklaşımı ise kamusal mekânı, tasarlanan bir formdan ziyade, kullanıcıların gündelik pratikleri aracılığıyla sürekli olarak yeniden üretilen toplumsal bir süreç olarak ele alarak bu sınırlılığı aşmayı hedeflemiştir. Bu perspektif, kamusal mekânın sabit değil; deneyimlenen, dönüştürülen ve müzakere edilen bir olgu olduğunu vurgulamaktadır. Madanipour (2010) ise, kamusal alanı erişim, aidiyet ve dışlayıcılık ekseninde sorgulayan çalışmaları ise kamusal mekânın "kime ait olduğu" sorusunu merkeze alarak, kamusal alanın her zaman eşit ve kapsayıcı olmadığını ortaya koymuştur.

Bu toplumsal ve politik yaklaşımlara paralel olarak gelişen ikinci kuramsal hat, kamusal mekânda gündelik davranışlara ve mekânsal düzenlemelerin etkileşim üzerindeki rolüne odaklanmaktadır. Osmond'un (1957) sosyopetallik kavramı, mekânsal düzenlemelerin bireyleri birbirine yaklaştıran ya da uzaklaştıran etkilerini tanımlayarak, mekânın sosyal etkileşim üzerindeki belirleyici rolünü görünür kılmıştır. Whyte'in (1980) küçük ölçekli kentsel

alanlara ilişkin gözlemsel çalışmaları, oturma elemanlarının yönlenişi, mesafe ayarları ve çevresel konfor koşullarının kullanıcı davranışlarını nasıl şekillendirdiğini ortaya koymuştur. Gehl (2011) ise, kamusal mekânı "yaşanan" bir alan olarak ele alarak, fiziksel düzenlemelerin zorunlu, isteğe bağlı ve sosyal faaliyetleri nasıl teşvik ettiğini tartışmıştır. Bu literatür, kamusal mekânın yalnızca tasarım kararlarıyla değil, gündelik kullanım pratikleriyle anlam kazandığını göstermektedir.

Bu iki kuramsal hattın tarihsel gelişimi, kamusal mekân literatürünün çok katmanlı yapısını ortaya koymaktadır. Toplumsal kamusal alan yaklaşımları, kamusal alanın normatif ve politik boyutlarını öne çıkarırken; mekânsal davranış odaklı çalışmalar, gündelik etkileşimlerin fiziksel koşullarını ayrıntılandırmaktadır. Kamusal yaşamın gündelik düzeyde nasıl üretildiğini anlamak, bu iki hattın birbirinden kopuk değil, ilişkisel biçimde ele alınmasını gerektirmektedir. Bu paralel gelişim, mikro ölçekli kamusal etkileşimlerin hem toplumsal hem de mekânsal boyutlarının birlikte değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır (Görsel 1).

Bu bağlamda mikro kamusal kavramı, kamusal yaşamın büyük ölçekli ve temsili alanların ötesinde, gündelik karşılaşmalar ve düşük yoğunluklu etkileşimler üzerinden nasıl üretildiğini anlamak için önemli bir analitik araç sunmaktadır. Jacobs'ın (1961) kentsel yaşamda çeşitlilik ve gündelik karşılaşmalara yaptığı vurgu, Oldenburg'un (1989) üçüncü mekân kavramı ve Amin'in (2008) geçici, mesafeli ve düşük yoğunluklu karşılaşmalara odaklanan çalışmaları, kamusal alanın gündelik yaşam içinde nasıl kurulduğunu göstermektedir. Mikro kamusal kavramı, bu yaklaşımlar çerçevesinde, kamusal alanın küçülmesi değil; gündelik yaşamın sıradan anlarında yoğunlaşması olarak değerlendirilmektedir.

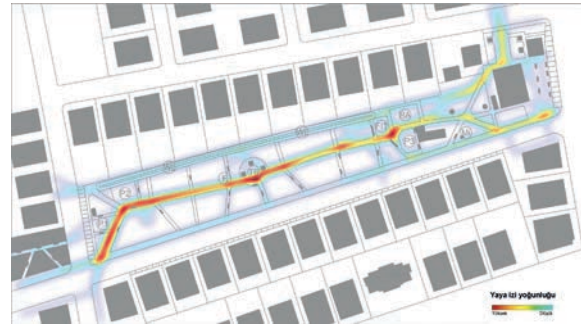
Ancak mikro kamusal literatürü, çoğu zaman bu karşılaşmaların hangi mekânsal mikro koşullar altında ortaya çıktığını ayrıntılı biçimde

tartışmamaktadır. Karşılaşmanın tarafları ve bağlamı üzerinde duran bu yaklaşım, mekânsal düzenlemelerin etkileşim üzerindeki rolünü çoğunlukla arka planda bırakmaktadır. Benzer biçimde sosyopetallik literatürü de sosyal etkileşimin artmasını çoğu zaman olumlu bir durum olarak ele almakta; bu etkileşimin kamusal niteliğini sorgulamadan değerlendirmektedir. Yüz yüze iletişimi, yakınlığı ve uzun süreli birlikte bulunmayı teşvik eden mekânsal düzenlemeler, tanıdıklar arası sosyalleşme ile kamusal karşılaşma arasındaki fark gözlemlenmeden ele alınabilmektedir (Sennett, 1977).

Bu noktada Sennett ve Lofland'ın çalışmaları, kamusal etkileşimin ayırt edici niteliğine dair önemli bir kuramsal ayrım sunmaktadır. Kamusal karşılaşmalar, tanıdıklık ve samimiyet üzerinden değil; mesafe, yabancılık ve karşılıklı hoşgörü üzerinden kurulan ilişkilerle tanımlanmaktadır (Sennett, 1977; Lofland, 1998). Kamusal mekân içinde gerçekleşen her sosyal birliktelik, kamusal bir karşılaşma anlamına gelmemekte; özellikle tanıdıklar arası, içe kapalı ve sınır üreten etkileşim biçimleri kamusal değil; temel ölçütlerini karşılamamaktadır. Bu ayrım, mikro kamusal kavramı yalnızca etkileşimin yoğunluğu üzerinden değil, etkileşimin kamusal niteliği üzerinden değerlendirmeyi mümkün kılmaktadır.

Bu çerçevede sosyopetallik ve mikro kamusal kavramı, kamusal mekânı anlamaya yönelik farklı ancak ilişkisel iki analitik düzleme işaret etmektedir. Sosyopetallik, mekânın fiziksel özellikleri ve düzenlemeleri üzerinden etkileşim potansiyelini tanımlarken; mikro kamusal kavramı, bu potansiyelin toplumsal karşılaşmalar içinde nasıl deneyimlendiğini, dönüştürüldüğünü veya sınırlandırıldığını ele almaktadır. Mekânsal potansiyel ile kamusal

ÜSTTE SIRAYLA Araştırma alanı olan Mimarsinan Parkı'nın mahalle içerisindeki konumu (Google Earth görüntüsü kullanılarak yazarlar tarafından oluşturulmuştur) (Görsel 3).

Mimarsinan Parkı alan kullanımı ve oturma birimlerini gösteren plan (Yazarlar tarafından hazırlanmıştır) (Görsel 4).

Mimarsinan Parkı'nda en yoğun kullanım saatine ait yaya kullanım yoğunluğu haritası (Yazarlar tarafından hazırlanmıştır) (Görsel 5).

Mimarsinan Parkı en yoğun saat için birey davranış haritası (Yazarlar tarafından hazırlanmıştır) (Görsel 6).

SAĞ ÜSTTE Mikro sahnelerin analizinde kullanılan mekânsal ve davranışsal göstergeler (Tablo 1).

etkileşim arasındaki ilişki doğrusal değildir; kullanıcı pratikleri, eşzamanlılık ve bağlamsal koşullar aracılığıyla sürekli olarak müzakere edilmektedir (Amin, 2008; Gehl, 2011). Bu nedenle yüksek sosyopetal potansiyele sahip mekânlar her zaman kamusal karşılaşmalar üretmeyebilirken, mekânsal olarak daha sınırlı düzenlemeler belirli koşullar altında mikro kamusal etkileşimleri mümkün kılabilir.

Bu çalışma, sosyopetalite ve mikro kamusalite arasındaki ilişkiyi, kamusal mekân bağlamı içinde karşılıklı etkileşim hâlinde ele alan bu kuramsal çerçeveye dayanmaktadır. Kamusal mekân, mekânsal potansiyeller ile toplumsal deneyimlerin kesiştiği ortak zemin olarak değerlendirilmekte; mikro kamusal karşılaşmalar ise bu zeminde ortaya çıkan, bağlama duyarlı ve kırılabilir etkileşim biçimleri olarak ele alınmaktadır. Görsel 2, sosyopetalite (mekânsal potansiyel) ve mikro kamusalite (toplumsal deneyim) kavramlarının kamusal mekân bağlamı içinde birbirini koşullayan ve birlikte anlam kazanan diyalektik ilişkisini şematik olarak özetlemektedir.

3. Yöntem

Bu çalışma, mahalle ölçeğindeki bir kamusal açık alanın mikro kamusal etkileşimleri nasıl mümkün kıldığını inceleyen nitel bir saha araştırması olarak kurgulanmıştır. Araştırma, kamusal mekânın genel kullanım örüntülerini betimlemekten ziyade, mekânsal düzenlemeler, kullanıcı pratikleri ve gündelik karşılaşmalar arasındaki ilişkisel yapıyı anlamayı amaçlamaktadır. Bu doğrultuda, farklı kullanıcı gruplarının gündelik etkileşimlerine ev sahipliği yapan bir mahalle parkı çalışma alanı olarak seçilmiştir.

Araştırma alanı olan Mimarsinan Parkı, Kayseri ili Kocasinan ilçesinde, konut dokusu içinde yer almakta olup yaklaşık 1,6 hektarlık bir açık alan niteliği taşımaktadır. Park, çevresindeki mahallelerle doğrudan yaya erişimine sahip olması ve günün belirli zamanlarında yoğunlaşan kullanımı nedeniyle mikro kamusal etkileşimlerin gözlemlenebildiği uygun bir bağlam sunduğu düşünülmektedir (Görsel 3). Park içi alan kullanımı ve oturma

birimleri Görsel 4'deki plan şemasında gösterilmektedir.

Veri Toplama Süreci

Saha çalışmasının temel veri kaynağını, park genelinde ve belirlenen odak alanlarda gerçekleştirilen doğrudan, tekrarlı ve zamana yayılmış gözlemler oluşturmaktadır. Gözlemler, yaz mevsiminde (Ağustos ayında) hafta içi ve hafta sonu günlerinde; sabah-öğle ve öğleden sonra-akşam zaman dilimlerini kapsayacak biçimde farklı zamanlarda gerçekleştirilmiştir. Özellikle park kullanımının en yoğun olduğu ve farklı kullanıcı gruplarının eşzamanlı olarak mekânda bulunduğu akşamüzeri saatlerinde, kullanıcılar arası mekânsal mesafeler, duraklama biçimleri ve etkileşim anları kayıt altına alınmıştır. Ortaya konan bu gözlemsel veriler, sayısal ölçüm üretmek amacıyla değil; mikro ölçekli etkileşimlerin mekânsal koşullarla nasıl ilişkilendiğini okumaya yönelik nitel göstergeler olarak değerlendirilmiştir. Gözlemlerin özellikle park kullanımının en yoğun olduğu zaman dilimlerine odaklanması, mikro kamusal etkileşimlerin görünür hâle geldiği anların yakalanmasını amaçlamaktadır. En yoğun kullanım anları, farklı kullanıcı gruplarının eşzamanlı olarak mekânda bulunduğu ve mekânsal düzenlemelerin etkileşim üzerindeki etkilerinin daha belirgin biçimde gözlemlenebildiği kesitler sunmaktadır.

Gözlemsel verileri desteklemek ve tespit edilen mekânsal pratiklerin kullanıcı deneyimiyle tutarlılığını kontrol etmek amacıyla, parkı düzenli kullanan 26 kişiyle (9 erkek, 17 kadın) kısa yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Amaçlı örnekleme yoluyla seçilen katılımcılarla yapılan bu görüşmelerde; park kullanım sıklığı, tercih edilen oturma alanları ve diğer kullanıcılarla kurulan etkileşimlere dair algılar sorgulanmıştır. Bu görüşmeler, çalışmada bağımsız bir analiz seti olarak değil, gözlemsel bulguları tamamlayıcı bir veri kaynağı olarak değerlendirilmiştir.

Veri İşleme ve Araçlar

Elde edilen gözlemsel verilerin işlenmesinde ve mekânsal dağılımın görselleştirilmesinde davranış haritalaması tekniği kullanılmıştır.

Gösterge Türü	Analiz Edilen Özellik	Kuramsal Dayanak
Mekânsal Göstergeler	Oturma elemanlarının yönelişi ve karşılıklık durumu	Osmond (1957); Whyte (1980)
	Kullanıcılar arası mesafeler ve yanyanalık biçimleri	Whyte (1980); Lofland (1998)
	Çevresel sınırlar (ağaç, yol, donatı) ve gölgelik koşulları	Gehl (2011); Whyte (1980)
	Yaya akışına göre konumlanma	Gehl (2011)
Davranışsal Göstergeler	Mekânda kalış süresi	Gehl (2011)
	Yalnız ya da başkalarıyla birlikte bulunma biçimleri	Jacobs (1961); Lofland (1998)
	Tanıklık düzeyleri	Sennett (1977); Lofland (1998)
	Kısa süreli karşılaşma, selamlaşma ve konuşma	Amin (2008); Jacobs (1961)

İlk aşamada, park içindeki ana yaya güzergâhları ve duraklama alanları izlenerek, genel hareket örüntüsünü gösteren bir yaya akışı ve yoğunluk haritası oluşturulmuştur (Görsel 5). İkinci aşamada, kullanıcıların yalnız, ikili ya da grup hâlinde bulunma durumları ile sabit veya geçici oturma düzeni tercihlerini içeren bir birey davranış haritası üretilmiştir (Görsel 6). Bu haritalama süreci, benzer yoğunluklara sahip olmasına rağmen farklı sosyal etkileşim biçimlerinin gözlemlendiği alanların ayrıştırılmasını sağlamıştır.

Analiz Çerçevesi: Mikro Sahnelar

Verilerin analizi ve yorumlanmasında, park içindeki belirli mekânsal düzenlemeler ile kullanıcı pratiklerinin kesiştiği “yoğunlaşma alanlarına” odaklanan mikro sahne analizi yaklaşımı benimsenmiştir. Mikro sahneler, parkın bütününe temsil eden rastlantısal bir örneklemeye yerine, amaçlı bir seçim mantığıyla belirlenmiştir. Seçim kriterleri şunlardır: (i) En yoğun kullanım zamanlarında eşzamanlı kullanıcı varlığının gözlenmesi, (ii) Yaya akışının yavaşladığı ve duraklamaya dönüştüğü noktalarla ilişki kurması, (iii) Farklı oturma biçimlerini (sabit bank, piknik masası, çim alan, geçici oturma düzeni) birlikte temsil etmesi, (iv) Tanıklık temelli sosyalleşme ile tanımadıkları arası kısa karşılaşma olasılığını aynı mekânsal bağlam içinde karşılaştırmaya imkân vermesi. Bu bağlamda mikro sahneler, karşılaştırmalı bir değerlendirme aracı olarak değil; mikro kamusal etkileşimlerin çeşitliliğini ve bağlamsallığını görünür kılan analitik odaklar olarak ele alınmıştır.

Belirlenen her bir mikro sahne, Tablo 1’de sunulan mekânsal (yönlenme, mesafe, sınır) ve davranışsal (kalış süresi, birliktelik biçimi, karşılaşma türü) göstergeler üzerinden analiz edilmiştir. Bu göstergeler, sayısal

ölçümlere indirgenmeden, literatürdeki sosyopetalik ve mikro kamusal tartışmaları (Osmond, 1957; Whyte, 1980; Gehl, 2011) temel alınarak nitel bir okuma çerçevesinde yorumlanmıştır. Mekânsal göstergeler; oturma elemanlarının yönelişi ve karşılıklık durumu (Osmond, 1957; Whyte, 1980), kullanıcılar arası mesafeler ve yanyanalık biçimleri (Lofland, 1998; Sennett, 1977), çevresel sınırlar ve gölgelik koşulları (Whyte, 1980; Gehl, 2011) ile yaya akışına göre konumlanış gibi fiziksel özellikleri kapsamaktadır. Davranışsal göstergeler ise kullanıcıların mekânda kalış süreleri, yalnız ya da başkalarıyla birlikte bulunma biçimleri, tanıklık düzeyleri, kısa süreli karşılaşmalar ve selamlaşmalar (Amin, 2008; Lofland, 1998) ile mekânın geçici olarak sahiplenilme pratikleri üzerinden okunmuştur.

Gözlemler sırasında her sahne için kısa alan notları, kullanıcı konumlanışını (yönlenme/yanyanalık), yaklaşık mesafeleri ve sahnenin yaya akışıyla ilişkisini gösteren şematik krokilerle desteklenmiştir. Verilerin yorumu, sayısal bir ölçümden ziyade tekrar eden gözlemler aracılığıyla örüntü yakalamaya dayandığından, aynı zaman dilimlerinde tekrarlı gözlem yapılmış; ayrıca “yüksek sosyopetal potansiyele rağmen kamusal karşılaşma üretmeyen” karşı-örnek sahneler özellikle kayda geçirilmiştir.

Araştırma sürecinde gerçekleştirilen gözlemler anonim niteliktedir ve bireysel kimlikleri tanımlayıcı herhangi bir veri toplanmamıştır. Görsellerde kullanıcıların kimliklerinin ayırt edilemeyecek biçimde düzenleme yapılmıştır. Çalışmanın temel sınırlılığı, tek bir mahalle parkı örneğine odaklanmasıdır. Bununla birlikte, mikro sahneler üzerinden geliştirilen bu nitel yöntemsel yaklaşımın, benzer ölçek ve bağlamlardaki kamusal açık alanların

analizinde kullanılabilecek aktarılabir bir analitik çerçeve sunduğu düşünülmektedir.

4. Bulgular

4.1. Park Genelinde Mekânsal Yoğunluk, Hareket ve Davranış Örüntüleri

Mimarsinan Parkı’nda gerçekleştirilen saha gözlemleri, park kullanımının zamansal ve mekânsal olarak homojen dağılmadığını; belirli alanlarda yoğunlaşan hareket, duraklama ve birlikte bulunma örüntüleri üzerinden şekillendiğini göstermektedir. Özellikle öğleden sonra ve akşamüzeri saatlerinde park, yalnızca bir geçiş alanı olarak değil, farklı kullanıcı gruplarının eşzamanlı olarak bulunduğu ve çeşitli gündelik pratiklerin iç içe geçtiği bir kamusal açık alan niteliği kazanmaktadır.

Park genelinde oluşturulan yaya akışı ve yoğunluk haritası (Görsel 5), hareketin ağırlıklı olarak parkın çevresel aksları, giriş-çıkış noktaları ve oyun alanlarına bağlanan doğrultular üzerinde yoğunlaştığını ortaya koymaktadır. Bu akslar, parkı çevreleyen konut dokusu ile oyun alanları arasında süreklilik sağlayan geçiş güzergâhları olarak çalışmakta; özellikle çocuklarını oyun alanına getiren yetişkinler için tekrarlanan bir hareket hattı oluşturmaktadır. Bu durum, belirli noktalarda yaya hızının düştüğü, geçişten duraklamaya evrilen alanların ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Yoğunluk haritası, parkın tamamında eşit bir kullanım yerine, bazı bölgelerin belirgin biçimde öne çıktığını göstermektedir. Oyun alanlarının çevresi, bu alanlara komşu yaya yolları ve gölgelik altlarındaki oturma alanları, park içindeki en yoğun kullanımları barındırmaktadır. Buna karşılık, parkın iç kesimlerinde yer alan ve ana yaya akışından uzak kalan bazı yeşil alanlar daha düşük yoğunluklu ve seçici kullanımlara sahne olmaktadır. Bu ayrışma, mekânsal konumlanma ile kullanıcı davranışları arasında doğrudan bir ilişki bulunduğunu göstermektedir.

Davranış haritalaması, park içindeki yoğunluk örüntülerinin yalnızca nicel bir kalabalık durumunu değil, farklı birlikte bulunma biçimlerini de içerdiğini ortaya koymaktadır (Görsel

6). Yoğun kullanım anlarında parkta yalnız bulunan bireyler, ikili birliktelikler ve grup hâlinde kullanım biçimleri eşzamanlı olarak gözlemlenmektedir. Bu davranış biçimleri, mekânın fiziksel özelliklerine ve yaya akışına göre farklılaşmaktadır. Örneğin, yaya akslarına paralel konumlanan oturma elemanları, kısa süreli kalışlar ve bekleme pratikleriyle ilişkilendirilirken; parkın iç kesimlerindeki çim alanlar ve gölgelik altları, daha uzun süreli ve grup hâlinde kullanımlara olanak tanımaktadır.

Park genelinde gözlemlenen önemli bir diğer örüntü, mekânsal yakınlığa rağmen kullanıcılar arasında her zaman etkileşim gerçekleşmemesidir. Aynı zaman diliminde, fiziksel olarak birbirine yakın konumlanan farklı kullanıcı gruplarının, birbirlerinden bağımsız ve ilişkisel olmayan biçimde parkı kullandıkları görülmektedir. Bu durum, mekânsal yoğunluk ile sosyal etkileşim arasında doğrudan ve otomatik bir ilişki bulunmadığını; kamusal karşılaşmaların, yalnızca mekânsal yakınlıktan değil, bağlamsal ve davranışsal koşullardan etkilendiğini göstermektedir.

Ayrıca parkta bazı alanların geçici olarak sahiplenildiği, ancak bu sahiplenmenin kalıcı mekânsal sınırlar üretmediği gözlemlenmiştir. Kullanıcıların kendi oturma düzenlerini kurması, belirli noktalarda tekrar eden buluşma pratikleri ya da kısa süreli bekleme hâlleri, park içinde geçici ve müzakereye açık mikro alanlar oluşturmaktadır. Bu alanlar, parkın bütünü içinde sabit işlevlere sahip mekânlar olmaktan ziyade, yoğunluk, zamanlama ve kullanıcı profiline bağlı olarak değişkenlik göstermektedir.

Bu genel örüntüler, Mimarsinan Parkı'nda kamusal yaşamın tekil ve homojen bir kullanım biçimi üzerinden değil; hareket, duraklama ve birlikte bulunma hâllerinin iç içe geçtiği çok katmanlı bir yapı üzerinden üretildiğini ortaya koymaktadır. Park genelinde gözlemlenen bu mekânsal ve davranışsal dağılım, sonraki bölümlerde ele alınacak mikro sahnelerin belirlenmesi için analitik bir zemin oluşturmakta; kamusal karşılaşmaların hangi mekânsal koşullar altında mümkün hâle geldiğine dair daha ayrıntılı okumaların önünü açmaktadır.

4.2. Mikro Sahne Yaklaşımı ve Analitik Odak

Çalışmada mikro sahne yaklaşımı, parkın genel kullanım örüntülerini betimlemenin ötesine geçerek, kamusal karşılaşmaların hangi mekânsal ve davranışsal koşullar altında ortaya çıktığını ya da sınırlandığını incelemeye yönelik analitik bir çerçeve olarak kullanılmaktadır. Mikro sahne, parkın bütünü içinde yer alan küçük bir kesiti temsil etmekten ziyade, mekânsal düzenlemeler, kullanıcı pratikleri ve eşzamanlılık koşullarının birlikte okunabildiği yoğunlaşmış bir durumu ifade etmektedir. Bu yönüyle mikro sahne, kamusal etkileşimlerin gündelik yaşam içinde nasıl kurulduğunu anlamaya olanak tanıyan analitik bir mercek olarak ele alınmaktadır.

Mikro sahneler, park genelinde gözlemlenen hareket, duraklama ve davranış örüntülerinin belirginleştiği alanlardan seçilmiştir. Ancak bu seçim, yalnızca fiziksel donatıların bulunduğu noktaları değil; yaya akışının yavaşladığı, kalış sürelerinin uzadığı ve kullanıcıların mekânla ilişkilerinin yoğunlaştığı bağlamsal durumları kapsamaktadır. Bu nedenle analiz, mekânı sabit işlevler üzerinden değil, kullanım pratikleri ve zamansal yoğunluklar üzerinden okumayı amaçlamaktadır.

Analitik odak, sosyopetalik ile mikro kamusal arasındaki ilişkinin sahada nasıl kurulduğunu anlamaya yöneliktir. Sosyopetalik, mekânın fiziksel düzenlemeleri aracılığıyla sunduğu etkileşim potansiyelini ifade ederken; mikro kamusal, bu potansiyelin gündelik karşılaşmalar içinde nasıl deneyimlendiğini, dönüştürüldüğünü ya da sınırladığını görünür kılmaktadır. Bu bağlamda analiz, mekânsal düzenlemelerin otomatik olarak kamusal karşılaşmalar üretip üretmediğini varsaymak yerine, mekânsal potansiyel ile toplumsal deneyim arasındaki ilişkinin bağlamsal ve değişken doğasını sorgulamaktadır.

Mikro sahne yaklaşımı, kamusal karşılaşmaları yalnızca sosyal etkileşimin yoğunluğu ya da yüz yüze iletişim düzeyi üzerinden değerlendirmemektedir. Aksine, tanıdıklık düzeyi, eşzamanlı kullanım, mekânsal mesafe ve karşılaşmanın geçiciliği gibi unsurların, kamusal

etkileşimin niteliğini nasıl şekillendirdiğine odaklanmaktadır. Bu çerçevede yakınlık ve uzun süreli birliktelik, her zaman kamusal bir etkileşim anlamına gelmezken; kısa süreli, mesafeli ve zorunlu birliktelikler belirli koşullar altında mikro kamusal karşılaşmalar üretebilmektedir.

Bu yaklaşım, kamusal mekânı homojen ve sabit bir kullanım alanı olarak değil; farklı mekânsal koşullar ve kullanıcı pratikleri aracılığıyla sürekli olarak yeniden üretilen ilişkisel bir yapı olarak ele almaktadır. Mikro sahneler, bu yapının içinde ortaya çıkan geçici, bağlama duyarlı ve kırılabilir kamusal durumların okunabildiği analitik birimlerdir. Bir sonraki bölümde, bu analitik çerçeve doğrultusunda seçilen mikro sahneler, mekânsal koşullar ile mikro kamusal etkileşimler arasındaki ilişki üzerinden ayrıntılı olarak incelenecektir.

4.3. Mikro Sahne Analizleri: Mekânsal Koşullar ve Mikro Kamusal Etkileşim

Mikro sahne analizleri, park genelindeki hareket ve yoğunluk örüntülerinin ötesinde, belirli mekânsal koşullar altında ortaya çıkan mikro ölçekli karşılaşma ve etkileşim biçimlerini görünür kılmayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda analizler, sabit oturma elemanları, geçici oturma pratikleri, yaya güzergâhları ve ortak kullanım alanları etrafında şekillenen gündelik karşılaşmalar üzerinden yürütülmüştür. İnceleme, mekânsal düzenlemelerin sunduğu sosyopetal potansiyelin, her durumda mikro kamusal etkileşime dönüşmediğini; bu dönüşümün kullanıcı profilleri, eşzamanlılık ve bağlamsal koşullar tarafından belirlendiğini ortaya koymaktadır.

Park içerisindeki banklar, mikro kamusal etkileşimlerin en görünür biçimde gözlemlendiği sahnelerden birini oluşturmaktadır. Özellikle çocuk oyun alanlarının karşısında veya ana yaya akslarına paralel konumlanan banklarda, birbirini tanımayan bireylerin yan yana oturmak durumunda kaldığı görülmüştür. Bu tür durumlarda etkileşim çoğu zaman kısa süreli bakışmalar, sözlü olmayan farkındalıklar veya kısa diyaloglar üzerinden gelişmekte; uzun süreli ve samimi bir sosyalleşmeden ziyade, mesafeli ama paylaşılan bir birlikte bulunma hâli ortaya çıkmaktadır. Bankaların sırtlık yapısı ve yola paralel yönelişi, kullanıcıların birbirine doğrudan

SAĞDA Çim alanda tanıdıklık temelli içe dönük oturma ile ana yaya aksı üzerindeki bankta zorunlu yanyanalık: aynı mekânda farklı mikro kamusal etkileşim düzeyleri (Fotoğraf: Aslı Yalçın, 2025) (Görsel 7).

SAĞ ALTTA Parktaki tali akslarda yer alan tekil banklarda tanıdıklık temelli oturma (Fotoğraf: Aslı Yalçın, 2025) (Görsel 8).

Parkta kendi sandalyelerini getirerek ve çimde yere oturarak oluşturulmuş tanıdıklık temelli oturma biçimleri (Fotoğraf: Aslı Yalçın, 2025) (Görsel 9).

bakmadan, ortak bir manzaraya veya yaya akışına odaklanarak aynı mekânı paylaşmalarına olanak tanımaktadır. Bu ‘yanyanalık’ hali, doğrudan göz temasının getireceği sosyal yükü hafifleterek, tanımadık bireyler arasında daha konforlu bir geçici birliktelik zemini yaratmaktadır. Bu sahneler, bankların fiziksel olarak yüz yüze iletişimi teşvik etmemesine rağmen, yoğun yaya akışı ve bekleme pratiği nedeniyle mikro kamusal karşılaşmalar için uygun bir zemin oluşturduğunu göstermektedir (Görsel 7).

Buna karşılık, bankların tanıdık kişiler tarafından ikili ya da küçük grup hâlinde kullanıldığı durumlarda etkileşimin niteliği belirgin biçimde değişmektedir. Tanıdıklar arası oturma düzenlerinde mekân, çoğu zaman dışa kapalı bir sosyal alan gibi kullanılmakta; bank çevresi geçici olarak sahiplenilmekte ve çevredeki diğer kullanıcılarla etkileşim minimum düzeyde kalmaktadır. Bu gözlem, fiziksel olarak kamusal bir donatının, kullanım biçimine bağlı olarak kamusal karşılaşmaları sınırlandırabileceğini göstermektedir (Görsel 8).

Parkta gözlemlenen bir diğer önemli mikro sahne, kullanıcıların kendi sandalye veya taburelerini getirerek oluşturdukları geçici oturma düzenleridir. Bu pratik, mekânın sunduğu kamusal oturma elemanlarının yetersiz bulunduğu durumlarda ortaya çıkmakta ve kullanıcıların kendi mikro mekânlarını kurmalarına imkân tanımaktadır. Kendi oturma elemanını getiren kullanıcılar, fiziksel olarak kamusal bir alanda bulunsalar da davranışsal olarak yarı-özel bir alan üretmekte; bu durum çevredeki diğer kullanıcılarla etkileşimi büyük ölçüde sınırlandırmaktadır. Bu sahneler, sosyopetalite potansiyelinin kullanıcılar tarafından bilinçli biçimde yeniden düzenlenebildiğini ve mikro kamusalılığın her zaman teşvik

edilmediğini göstermesi açısından önemlidir (Görsel 9).

Benzer biçimde çim alanlarda yere oturarak vakit geçiren kullanıcı grupları da yüksek sosyopetal düzenlemelere rağmen sınırlı mikro kamusal etkileşimler üretmektedir. Çim alanlar, esnek ve kurlsız bir kullanım imkânı sunmasına rağmen, çoğunlukla tanıdık gruplar tarafından tercih edilmekte; bu gruplar kendi aralarında yoğun ve yüz yüze etkileşim kurarken, çevredeki diğer kullanıcılarla ilişki kurmamaktadır. Bu durum, mekânsal olarak açık ve kapsayıcı görünen alanların dahi, pratikte sosyal olarak kapalı mikro sahnelere dönüşebileceğini ortaya koymaktadır (Görsel 9c).

Piknik masaları ise sosyopetalite kavramı açısından en yüksek potansiyele sahip mekânsal elemanlardan biri olmasına rağmen, mikro kamusal etkileşim üretimi bakımından sınırlı bir rol oynamaktadır. Yüz yüze oturma düzeni ve uzun süreli kalış imkânı sunan bu masalar, büyük ölçüde aileler veya tanıdık gruplar tarafından kullanılmakta; kullanım süresince mekân geçici olarak sahiplenilmekte ve başkalarının katılımına kapalı hâle gelmektedir. Masaların geniş yüzey alanı ve karşılıklı oturma düzeni, kullanıcıların yiyecek-içecek paylaşımını fiziksel olarak kolaylaştırırken, aynı zamanda grubun dikkatini masa merkezine odaklamaktadır. Bu mekânsal kurgu, grup içi iletişimi güçlendirirken, masanın sınırları dışında kalan diğer park kullanıcılarıyla olası etkileşimleri fiziksel ve görsel olarak kısıtlayan görünmez bir çeper oluşturmaktadır. Bu sahneler, sosyopetal mekânsal düzenlemelerin her zaman kamusal karşılaşmaları desteklemediğini; aksine bazı durumlarda kamusalılığı bastırabildiğini göstermektedir.

Fitness alanları ve bu alanların çevresindeki oturma elemanları, mikro

kamusal etkileşimlerin farklı bir biçimini ortaya koymaktadır. Egzersiz yapan ve dinlenme anlarında aynı mekânı paylaşan kullanıcılar, ortak bir faaliyet etrafında geçici bir bağ kurmakta; kısa süreli konuşmalar ve karşılıklı farkındalıklar üzerinden mikro kamusal ilişkiler geliştirebilmektedir. Bu tür etkileşimler, tanıdıklık gerektirmeden, ortak bir pratik üzerinden kamusal bir temas zemini oluşturmaktadır.

Son olarak, park içerisindeki yürüyüş güzergâhları da mikro kamusal karşılaşmaların yalnızca oturma eylemiyle sınırlı olmadığını göstermektedir. Belirli saatlerde düzenli yürüyüş yapan kullanıcılar arasında zamanla göz teması, selamlaşma ve kısa diyaloglar geliştiği; bazı durumlarda bu karşılaşmaların daha süreklilik gösteren ilişkilere dönüştüğü gözlemlenmiştir. Yürüyüş, burada yalnızca bir hareket biçimi değil, tekrar eden karşılaşmalar aracılığıyla mikro kamusalılık üreten bir gündelik pratik olarak ortaya çıkmaktadır.

Mikro sahneler, aynı mekânsal elemanın farklı koşullarda farklı kamusalite rejimleri üretebildiğini de göstermektedir. Örneğin banklar, tanımadık bireylerin “zorunlu yanyanalık” üzerinden kısa süreli farkındalık, göz teması veya selamlaşma geliştirdiği anlarda mikro kamusal bir temas zemini oluştururken; aynı bankların tanıdık ikililer tarafından kullanıldığı durumlarda etkileşim

çoğu zaman dışa kapalı kalmakta ve çevredeki kullanıcılarla ilişki minimum düzeye inmektedir. Benzer biçimde yüz yüze oturmayı teşvik eden piknik masaları, biçimsel olarak sosyopetal görünmesine rağmen, uzun süreli kalış ve sahiplenme pratikleri nedeniyle kamusal karşılaşmayı değil, tanıdıklar arası sosyalleşmeyi yoğunlaştırmaktadır. Bu gözlemler, mikro kamusallığın yalnızca mekânsal yakınlığın artmasıyla değil; bekleme veya ortak gündem (çocuk, fitness, yürüyüş rutini), karşılaşmanın kısa süreli oluşu ve düşük yoğunluklu bir etkileşim normunun varlığı gibi eşik koşullarla ortaya çıktığını düşündürmektedir. Dolayısıyla kamusal karşılaşmanın ayırt edici niteliği, her zaman yüz yüze iletişim veya samimiyet değil; Sennett'in (1977) ve Lofland'ın (1998) vurguladığı biçimde, mesafeli ama karşılıklı hoşgörüye dayalı birlikte bulunma halleridir.

Sonuç olarak mikro sahneler birlikte değerlendirildiğinde, mikro kamusal etkileşimin yalnızca sosyopetal mekânsal düzenlemelere bağlı olarak ortaya çıkmadığı; mekânsal koşulların, kullanıcı profillerinin, faaliyet türlerinin ve eşzamanlılık durumlarının bir arada etkili olduğu görülmektedir. Banklar, yürüyüş güzergâhları ve ortak faaliyet alanları, tanımadık bireyler arasında kısa süreli ve kırılgan kamusal karşılaşmaları mümkün kılarken; çim alanlar, piknik masaları ve geçici oturma düzenleri çoğunlukla tanıdıklar arası sosyalleşmeyi yoğunlaştıran, dışa kapalı mikro mekânlar üretmektedir. Bu bulgular, sosyopetallik ile mikro

kamusal arasındaki ilişkinin doğrusal olmadığını ve kamusal mekânın gündelik pratikler aracılığıyla sürekli olarak yeniden müzakere edildiğini ortaya koymaktadır.

5. Tartışma

Bu çalışma, mahalle ölçeğindeki bir kamusal açık alanın mikro kamusal etkileşimleri nasıl mümkün kıldığı sorusunu, sosyopetallik ve mikro kamusal kavramları arasındaki ilişki üzerinden ele almıştır. Bulgular, kamusal mekânda etkileşimin yalnızca mekânsal düzenlemelerle açıklanamayacağını; mekânsal potansiyel ile kullanıcı pratikleri arasındaki ilişkinin bağlama duyarlı ve müzakere edilen bir süreç olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durum, kamusal mekân literatüründe sıkça varsayılan "iyi tasarlanmış mekân = daha fazla kamusal" önermesini sorgulamaya açmaktadır. Her ne kadar sosyopetal tasarım stratejileri sosyal bağları şekillendirme potansiyeli taşısa da (Yalçın ve Asiliskender, 2024), bu çalışmanın bulguları mekânsal kurgunun tek başına kamusalı garanti etmediğini göstermektedir.

Analizler, yüksek sosyopetal potansiyele sahip mekânsal düzenlemelerin her zaman mikro kamusal karşılaşmalar üretmediğini göstermektedir. Özellikle piknik masaları, çim alanlar ve kullanıcılar tarafından kurulan geçici oturma düzenleri, yüz yüze iletişimi ve uzun süreli birlikte bulunmayı teşvik etmelerine rağmen, çoğunlukla tanıdık gruplar tarafından sahiplenilmekte ve dışa kapalı mikro mekânlar üretmektedir. Bu tür sahnelerde mekânsal yakınlık, kamusal bir etkileşim zemini oluşturmaktan ziyade, tanıdıklar arası sosyalleşmeyi pekiştirmektedir. Bu bulgu, sosyopetallik literatüründe sıklıkla olumlu bir değer olarak ele alınan yüz yüze iletişim ve yakınlık kavramlarının, kamusal karşılaşma açısından her zaman belirleyici olmadığını göstermektedir. Bu durum, Gehl'in (2011) kamusal mekânda 'zorunlu' ve 'isteğe bağlı' faaliyetler arasında kurduğu ilişkinin, mikro ölçekte nasıl işlediğini somutlaştırmaktadır. Kullanıcılar banklarda dinlenme (zorunlu/yarı-zorunlu) amacıyla bulunsun da mekânsal düzenlemenin sağladığı fiziksel yakınlık, bu eylemi

düşük yoğunluklu bir sosyal faaliyete (kamusal karşılaşmaya) dönüştürebilme potansiyeli taşımaktadır.

Buna karşılık, banklar, yürüyüş güzergâhları ve ortak faaliyet alanları gibi mekânsal olarak daha sınırlı veya sosyopetal potansiyeli görece düşük görülebilecek düzenlemelerde, tanımadık bireyler arasında mikro kamusal karşılaşmaların daha görünür hâle geldiği gözlemlenmiştir. Özellikle çocuk oyun alanlarının karşısında yer alan banklarda veya düzenli yürüyüş yapan kullanıcılar arasında ortaya çıkan kısa süreli bakışmalar, selamlaşmalar ve düşük yoğunluklu etkileşimler, kamusallığın gündelik ve kırılgan biçimlerini temsil etmektedir. Bu karşılaşmalar, güçlü sosyal bağlar üretmekten ziyade, kamusal alanda birlikte bulunmanın asgari koşullarını kurmakta ve kamusal yaşamın sürekliliğine katkı sunmaktadır.

Bu durum, mikro kamusal literatüründe vurgulanan "mesafeli birliktelik" ve "geçici karşılaşma" kavramlarını mekânsal bağlam içinde yeniden düşünmeyi mümkün kılmaktadır. Mikro kamusal, bu çalışmanın bulguları ışığında, sosyal yoğunluk veya samimiyet derecesiyle değil; karşılaşmanın tarafları, süresi ve bağlamsal koşullarıyla tanımlanmaktadır. Tanımadık bireyler arasında gerçekleşen kısa süreli etkileşimler, kamusal mekânın en kırılgan ama aynı zamanda en ayırt edici kamusal biçimlerini üretmektedir.

Bu tartışma, sosyopetallik ve mikro kamusal arasında hiyerarşik bir ilişki kurulamayacağını da ortaya koymaktadır. Sosyopetallik, mekânın sunduğu bir potansiyel olarak değerlendirilebilirken; mikro kamusal, bu potansiyelin toplumsal pratikler içinde nasıl dönüştüğünü veya sınırlandığını göstermektedir. Mekânsal düzenleme, kamusal karşılaşmalar için gerekli ama yeterli olmayan bir koşuldur. Kullanıcıların mekânı geçici olarak sahiplenme biçimleri, tanıdıklık düzeyleri ve eşzamanlılık koşulları, bu potansiyelin kamusal etkileşime dönüşüp dönüşmeyeceğini belirleyen temel etmenlerdir.

Bu bağlamda çalışma, kamusal mekânı yalnızca tasarım kalitesi veya sosyal canlılık üzerinden değerlendiren yaklaşımların ötesine geçerek, mikro ölçekli mekân-davranış ilişkilerinin kamusallığın niteliğini nasıl

şekillendirdiğini göstermektedir. Mikro kamusal etkileşimler, büyük kamusal ideallerin değil; gündelik pratiklerin, tekrarların ve kırılğan karşılaşmaların ürünüdür. Bu bulgu, kamusal mekân literatüründe mikro ölçekli analizlerin önemini bir kez daha vurgulamaktadır.

6. Sonuç

Bu çalışma, mahalle ölçeğindeki bir kamusal açık alan üzerinden, sosyopetallik ve mikro kamusalılık arasındaki ilişkiyi mekânsal ve davranışsal boyutlarıyla ele almıştır. Bulgular, kamusal mekânda etkileşimin yalnızca fiziksel düzenlemelerle açıklanamayacağını; mekânsal potansiyel ile toplumsal deneyimin sürekli olarak müzakere edildiğini ortaya koymaktadır. Kamusal karşılaşmalar, mekânın sunduğu olanakların yanı sıra kullanıcı pratikleri, tanıdıklık ilişkileri ve bağlamsal koşullar tarafından şekillenmektedir.

Çalışmanın temel bulgularından biri, yüksek sosyopetal potansiyele sahip mekânların her zaman mikro kamusal etkileşim üretmediğidir. Piknik masaları, çim alanlar ve geçici oturma düzenleri, yüz yüze iletişimi teşvik etmelerine rağmen, çoğu zaman tanıdıklar arası sosyalleşmeyi güçlendiren ve kamusal etkileşimi sınırlayan mikro mekânlara dönüşmektedir. Buna karşılık, banklar, yürüyüş güzergâhları ve ortak faaliyet alanları gibi mekânsal olarak daha mütevazı düzenlemeler, tanımadık bireyler arasında kısa süreli ve mesafeli karşılaşmaları mümkün kılmaktadır.

Bu bulgular, mikro kamusalılığın sosyal yoğunluk ya da samimiyet üzerinden değil, karşılaşmanın kamusal niteliği üzerinden değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir. Kamusal mekân içinde gerçekleşen her sosyal birliktelik kamusal bir etkileşim anlamına gelmemekte; özellikle tanıdıklar arası, içe kapalı ve sınır üreten pratikler kamusalılığın ayırt edici ölçütlerini karşılamamaktadır. Bu çalışma bağlamında mikro kamusalılık, tanımadık bireyler arasında gelişen kısa süreli, kırılğan ve bağlama duyarlı karşılaşmalar üzerinden tanımlanmaktadır.

Kuramsal açıdan çalışma, sosyopetallik ve mikro kamusalılık kavramları arasında hiyerarşik değil, ilişkisel bir okuma önermektedir.

Sosyopetallik, mekânın sunduğu etkileşim potansiyelini tanımlarken; mikro kamusalılık, bu potansiyelin toplumsal pratikler içinde nasıl deneyimlendiğini, dönüştürüldüğünü ya da sınırlandığını ortaya koymaktadır. Bu yaklaşım, kamusal mekân literatüründe mekânsal tasarım ile toplumsal etkileşim arasındaki ilişkiye daha nüanslı bir bakış sunmaktadır.

Bununla birlikte, çalışmanın tek bir mahalle parkı örneği üzerinden yürütülmesi, bulguların genellenebilirliğini sınırlayan temel bir kısıt olarak değerlendirilebilir. Ayrıca saha gözlemlerinin belirli bir mevsim ve zaman dilimiyle sınırlı olması, mikro kamusal etkileşimlerin zamansal ve mevsimsel çeşitliliğinin kapsamlı biçimde ele alınmasına olanak tanımamıştır. Çalışmanın nitel ve gözleme dayalı yöntemi, mikro ölçekli etkileşimlerin bağlamsal niteliğini görünür kılmak açısından güçlü bir çerçeve sunsa da nicel karşılaştırmalara dayalı genellemeler üretme açısından sınırlılıklar barındırmaktadır.

Bu sınırlılıklara rağmen çalışma, mikro sahne yaklaşımının kamusal mekânda gündelik karşılaşmaları analiz etmede işlevsel bir analitik araç sunduğunu ortaya koymaktadır. Gelecek araştırmaların, farklı mevsimlerde, farklı sosyo-mekânsal bağlamlara sahip mahalle parklarında benzer mikro analizleri çoğaltması, mikro kamusalılığın bağlama duyarlı doğasını karşılaştırmalı biçimde incelemeye olanak tanıyacaktır. Özellikle kış aylarındaki düşük sıcaklıkların, parktaki oturma sürelerini ve mekânsal kullanım biçimlerini nasıl sınırlandırdığının izlenmesi, mevsimselliğin mikro kamusalılık üzerindeki belirleyici etkisini anlamak adına kritik bir veri seti sunacaktır. Yaz aylarında gözlemlenen gölge arayışının, kışın yerini güneşlenme ihtiyacına bırakmasıyla birlikte, park içindeki yoğunluk odaklarının ve mikro sahne dinamiklerinin mekânsal olarak nasıl yer değiştirdiğinin (*displacement*) haritalanması, iklime duyarlı kamusal mekân tasarımı için önemli bulgular sağlayacaktır. Ayrıca nitel gözlemlerin, nicel yoğunluk verileri veya deneyim temelli anketlerle desteklendiği karma yöntemli çalışmalar, sosyopetallik ile mikro kamusalılık

arasındaki ilişkinin daha bütüncül biçimde değerlendirilmesine katkı sağlayabilir. Kamusal açık alanlarda gerçekleştirilecek küçük ölçekli tasarım müdahaleleri öncesi ve sonrası mikro sahne analizleri ise, mekânsal düzenlemelerin kamusal karşılaşmalar üzerindeki etkilerini zamansal bir perspektifle ele alma imkânı sunacaktır.

Son olarak, bu çalışma mikro ölçekli mekân-davranış analizlerinin kamusal mekân araştırmalarındaki önemine dikkat çekmektedir. Gündelik karşılaşmalar, büyük kamusal ideallerden ziyade, sıradan ve tekrar eden pratikler aracılığıyla kamusalılığı üretmektedir. Bu yönüyle mikro kamusalılık, kamusal mekânın kırılğan ama süreklilik taşıyan doğasını anlamak için güçlü bir analitik çerçeve sunmaktadır. ■

KAYNAKLAR

- Amin, A. (2008). Collective culture and urban public space. *City*, 12(1), 5-24.
- Gehl, J. (2011). *Life between buildings: Using public space* (6th ed.). Island Press.
- Habermas, J. (1989). *The structural transformation of the public sphere: An inquiry into a category of bourgeois society* (T. Burger, F. Lawrence, Çev.). MIT Press.
- Harvey, D. (2012). *Rebel cities: From the right to the city to the urban revolution*. Verso.
- Jacobs, J. (1961). *The death and life of great American cities*. Random House.
- Lefebvre, H. (1991). *The production of space* (D. Nicholson-Smith, Çev.). Blackwell.
- Lofland, L.H. (1998). *The public realm: Exploring the city's quintessential social territory*. Aldine de Gruyter.
- Madanipour, A. (2010). *Whose public space? International case studies in urban design and development*. Routledge.
- Oldenburg, R. (1989). *The great good place*. New York: Paragon House.
- Osmond, H. (1957). Function as the basis of psychiatric ward design. *Mental Hospitals*, 8(4), 23-29.
- Sennett, R. (1977). *The fall of public man*. Knopf.
- Whyte, W.H. (1980). *The social life of small urban spaces*. New York: Project for Public Spaces.
- Yalçın, A. ve Asiliskender, B. (2024). Shaping social bonds: sociopetal design in the future of public open spaces. F. Umuroğulları, D. Atik, A. Akyıldız (Ed.), *XIV. Uluslararası Sinan Sempozyumu: "Mimarlık ve Gelecek" Bildiri Kitabı, Cilt II* içinde (ss.567-576). Trakya Üniversitesi.

SOL ÜSTTE Piknik masasında gerçekleşen tanıdık temelli sosyalleşme örneği (Fotoğraf: Aslı Yalçın, 2025) (Görsel 10).

Fitness alanı yanında yer alan ikili bankta gerçekleşen mikro kamusal ilişkiler (Fotoğraf: Aslı Yalçın, 2025) (Görsel 11).

ÜSTTE Park içerisindeki yürüyüş güzergâhında mikro karşılaşmalar (Fotoğraf: Aslı Yalçın, 2025). (Görsel 12).

Erişilebilirlik ve Evrensel Tasarım Bağlamında Kamusal Mekânı Yeniden Düşünmek: Trabzon Kent Parkları Örneği

Zehranur Yılmaz, Ayça Araz Ustaömeroğlu

MAKALENİN ADI **Erişilebilirlik ve Evrensel Tasarım Bağlamında Kamusal Mekânı Yeniden Düşünmek: Trabzon Kent Parkları Örneği**

Rethinking Public Space in the Context of Accessibility and Universal Design: The Case of Trabzon Urban Parks

MAKALENİN TÜRÜ **Araştırma Makalesi**

MAKALENİN KODU **EgeMim, 2026-2 (130), 76-87**

MAKALENİN YAZARI **Zehranur Yılmaz**, Y. Mimar; **Ayça Araz Ustaömeroğlu**, Doç. Dr., Karadeniz Teknik Üniversitesi, Mimarlık Bölümü

MAKALENİN GÖNDERİM TARİHİ **05.11.2025**

MAKALENİN KABUL TARİHİ **17.02.2026**

YAZAR İLETİŞİM BİLGİSİ **zehranur_yilmaz@hotmail.com; aycaarus@gmail.com**

ORCID **0000-0001-5427-8823;**

0000-0003-1320-649X

ÖZ Kent parkları, insanların dinlenmek ve eğlenmek için ortak kullandıkları kamu alanlarıdır. Bu yüzden kent planlaması yapılırken parklar önemle ele alınmalı, kent içinde yeterli sayıda ve iyi tasarlanmış olmalıdırlar. Çalışma kapsamında Trabzon Ortahisar'da bulunan Millet Bahçesi Avni Aker Parkı, Meydan Parkı, Botanik Park ve Eko Park örnek alan olarak seçilmiştir. Kent parklarında kullanıcıların kolayca kentsel yaşama katılabilmesi için mevcut eksiklikleri belirlemek, parkların daha erişilebilir hale getirilmesi için yapılması gereken düzenlemeleri ortaya koymak amaçlanmaktadır. Çalışma, literatür taraması, gözlem, analiz ve anketlerle yapılan alan çalışmasından elde edilen bulgulara dayanır. Örnek alanı olarak belirlenen parkların evrensel tasarım ve erişilebilirlik açısından uygunluklarının tam olmadığı sonucuna varılmıştır.

ANAHTAR KELİMELER Kamusal mekân, erişilebilirlik, evrensel tasarım, kent parkları.

OPEN ACCESS This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

1

Giriş

Kentte yaşamak, insanların kentli olmanın gerektirdiği kuralları uygulamasına ve bu doğrultuda birtakım baskıları üzerlerinde hissetmelerine neden olur. Trafik yükü, bina blokları, ses, toz vb. rahatsız edici unsurların yanında toplumsal, ekonomik, psikolojik ve sosyolojik bazı olumsuzluklar da hissedilebilir. Yeşile erişilebilir olmak, farklı bireylerle sosyalleşebilmek bu baskıları azaltıcı etkiye sahiptir. Bu bağlamda kentlerde oluşturulan kamusal yeşil alanlar, kentsel yaşamın kalitesini artırmakta ve insanları rahatlatmakta önemli etkilere sahiptir.

Kamusal mekânlar, toplumsal bütünleşmeyi, sosyalleşmeyi sağlayan, aidiyet hissini güçlendiren, kent kültürünü ve kimliğini yansıtabilen herkesin kullanımına açık olan alanlardır. Bu nedenle, bu mekânların toplumun tüm kesimleri tarafından kullanılabilir niteliklerde düzenlenmesi önemlidir.

Harvey (2008), The Right to the City adlı makalesinde katılımcı tasarım modeli ile kentlinin, kentsel mekânın tasarımında söz sahibi olması gerektiğini vurgular. Yazara göre, kentin her kesiminden insanın kamusal mekânların tasarımında katılımcı olması daha yaygın kullanımı destekleyecektir.

Kamusal mekân olan kent parkları kentlilerin dinlenmek ve eğlenmek için ortak kullandıkları, yeşile dokunup onu hissedebildikleri alanlardır. Kent parklarının kullanım amacı ve özellikleri gereği, toplumun tüm kesiminden insanlar buralarda birbirlerine rastlayabilir, tanımadıkları

kişilerle tanışabilir, fikir alışverişinde bulunabilir ve toplumsal ilişkilerini güçlendirebilirler. Bu durum insan psikolojisine iyi gelen sosyalleşme olanaklarını artırır. Bu durumu, Setha Low ve arkadaşları da (2005) kentte bulunan meydanlar, parklar, yeşil alanlar vb. kamusal mekânların farklı sosyal, kültürel, ekonomik yapıdaki insanların karşılaşabildiği alanlar olduğunu vurgulayarak dile getirmektedirler. Yazarlar, kamusal hayatın buralarda üretildiğini söyler. Low ayrıca, kamusal mekânlara erişimin yalnızca fiziksel engellerle değil, aynı zamanda sosyal, kültürel ve algısal dışlanma biçimleriyle de sınırlandırılabilirdiğini vurgulamaktadır (2023).

Bu nedenlerle, kent planlaması yapılırken tüm kamusal alanlar, özellikle yoğun sosyalleşme imkânı sunan parklar önemle ele alınmalı, kent içinde yeterli sayıda, iyi tasarlanmış ve tüm bireylere hizmet edebilir nitelikte olmalıdırlar. Ancak, yaşadığımız çevrede birçok kamusal mekânda olduğu gibi kent parklarında da engelli ve hareket kısıtlılığı olan bireylere nadiren rastlayabilmekteyiz. Bunun en önemli nedeni pek çok mekânın bu bireyler için erişilemez durumda olmasıdır. Bu nedenle bu çalışmada, kent parklarının ulaşılabilirlik kriteri üzerine yoğunlaşılacaktır ve toplumsal kapsayıcılık yönü tartışılacaktır.

Çalışmanın amacı, daha yaygın kullanım için kamusal mekân olan kent parklarının eksikliklerini saptamak, erişilebilirlik ve evrensel tasarım ilkeleriyle birlikte onları yeniden düşünmek, parkların daha çok kişi

tarafından, her koşulda sorunsuz kullanımı için öneriler geliştirmek olarak belirlenmiştir. Çalışmada, öncelikli hedef engelli ve hareket kısıtlılığı olan bireyler olmak üzere, parkların farklı kullanıcı grupları tarafından yaygın kullanılabilirliğini tartışmak amacıyla yapıldığından, mekânsal kullanım ve kullanıcı deneyimlerini birlikte ele almak önemsenmiştir. Bu nedenle literatürde sıkça rastlanan (Groat ve Wang 2013; Preiser ve Ostroff 2001) karma veri toplama yöntemi benimsenmiştir. Bu bağlamda mekânsal kullanım sıklığını ve kullanıcı çeşitliliğini saptayabilmek için, alanda doğrudan ve sistematik yoğun gözlemler gerçekleştirilmiştir. Gözlemler önceden belirlenmiş kriterler doğrultusunda gerçekleştirilmiştir. Farklı gün ve saat dilimlerinde tekrar edilen gözlemler ile kullanım yoğunluğundaki değişimler de dikkate alınmıştır. Gözlemsel bulguları desteklemek ve park kullanıcılarının kamusal mekânı kullanım biçimlerini analiz edebilmek amacıyla, ayrıca fotoğraflama ve ölçüm yoluyla saptama yapma yoluna gidilmiştir. Buna ilaveten, alanda kullanıcı memnuniyetini değerlendirebilmek amacıyla anket çalışması da yürütülmüştür. Anket, mekânı kullanan kullanıcının algısını ölçmek için güvenilir bir araçtır (Creswell, 2014). Anketler, parklara sorunsuz erişim ve kullanım memnuniyetlerine ilişkin algılarını değerlendirmek amacıyla, parka gelen kullanıcılar arasından rastlantısal örneklem yöntemi ile seçilen katılımcılara uygulanmıştır.

Çalışma, daha çeşitli kişiye ulaşabilmek adına, Trabzon'un merkez ilçesi Ortahisar'da kullanıcı yoğunluğu yüksek olan dört parkta yürütülmüştür. Ortahisar ilçesi özellikle de yaz aylarında yerli ve yabancı turiste de misafirlik ettiği için hem yerel halk hem de farklı kültürden insanların buluşma noktası niteliğindedir. Çalışmanın yürütüleceği alanın belirlenebilmesi için bir yıl boyunca farklı saatlerde sistemli olarak Ortahisar parklarında gözlem yapılmış ve parkların kullanım yoğunluğu, yaş grubu çeşitliliği, engelli ve hareket kısıtlılığı olan bireylerce kullanım durumu belirlenmiştir. Yapılan bu ön çalışma sonrası; büyüklük, yoğun kullanım ve konum özellikleri dikkate alınarak; Avni Aker Millet Bahçesi Parkı,

Atatürk Alanı Meydan Parkı, Botanik Park ve Eko Park olmak üzere Ortahisar ilçesinden dört park örneklem alanı olarak belirlenmiştir.

Çalışmada nitel ve nicel araştırma yöntemleri kullanılmıştır. Yöntem, literatür araştırması, alan çalışması, karşılaştırmalı değerlendirmeler, sonuç ve öneriler olarak dört aşamalı planlanmıştır. Literatür çalışması ile evrensel tasarım ve erişilebilirlik ilkeleri araştırılmış, literatürden ve internet kaynaklarından konu ile ilgili kriterlerin belirlenebilmesi için okumalar yapılmıştır. Alan çalışması iki aşamalı yürütülmüştür.

Birinci aşamada, örneklem alanında doğrudan ve sistematik gözlem, ölçüm ve fotoğraflama ile saptamalar yapılmış, literatür bulgularından da yararlanılarak parklar erişilebilirlik ve evrensel tasarım açısından analiz edilmiştir. Yapılan analizler tablolar halinde ifade edilmiştir.

İkinci aşamada ise kullanıcı görüşlerine başvurulmuş, yapılan anket ve görüşmelerle parkların erişilebilirlik ve evrensel tasarıma uygunluğu konusunda kullanıcı fikirleri alınmıştır. Anketlerde, rastlantısal örneklem yöntemi kullanılmış, parkların yoğun kullanım saatleri seçilerek, rastgele kullanıcılara anket uygulanmıştır. Sorular, tüm kullanıcıların kolayca kamusal mekânı kullanabilmeleri için, mevcut eksiklikleri saptamaya yönelik olarak hazırlanmış ve yaygın kullanıcı görüşlerinin alınması hedeflenmiştir.

Karşılaştırmalı değerlendirmeler kısmında, literatür bilgileri, alanda yapılan saptamalar ve kullanıcı görüşleri karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiş ve tartışılmıştır.

Sonuçlar ve öneriler kısmında da örneklem alanında yapılan çalışmadan elde edilen sonuçlar açıklanarak bulgular ve benzer koşullardaki diğer parklarda da kullanılabilecek öneriler açıklanmıştır.

Bu çalışma, örneklem alanı olarak seçilen Trabzon Ortahisar ilçesindeki dört parkta yürütülmüş, kamusal mekân olan kent parklarında var olan eksikliklerin giderilmesine ve kentte yaşayan tüm bireylerin kolayca ve yaygın olarak kent parklarını kullanabilmesine yönelik olarak öneriler geliştirilmiştir. Öneriler, araştırmaya dâhil olan parklar üzerinden geliştirilse

de, engelli, hareket kısıtlılığı olan bireyler için sorunlar ortak olduğundan, çalışmada evrensel ölçüler ve standartlar göz önüne alındığından ve parkların daha yaygın kullanımı için alınabilecek önlemler literatüre dayanarak verildiğinden dolayı, çalışma sonuçları genellenebilir bir çerçeve sunmaktadır. Bu çerçevenin mevcut kent parklarının yeniden gözden geçirilmesinde ve benzer bağlamda, yeni tasarlanacak kent parklarının, planlama ve tasarım süreçlerinde evrensel tasarım ve erişilebilirliğin bütüncül bir yaklaşımla ele alınmasına katkı sağlayacağı umulmaktadır.

2. Erişilebilirlik ve Evrensel Tasarım

Binaların içine, binalara ve kentsel mekânlara kolay bir şekilde ulaşım sağlayabilmek erişilebilirlik kavramı ile açıklanmaktadır. Erişilebilirlik, hareket kısıtlılığı olan insanların herhangi bir engelle karşılaşmadan ve kimseye ihtiyaç duymadan tüm alanlara ulaşabilmesi ve bu alanları kullanabilmesidir (Yılmaz, 2023). Erişilebilirlik günlük faaliyetlerin ve fiziksel gerekliliklerin kesintiye uğratılmadan sağlanmasında ve engelli insanların, toplumda bağımsız bireyler olarak yaşamlarını sürdürmelerinde önemli bir rol oynamaktadır (Enginöz ve Şavlı, 2016).

Evrensel tasarım, kullanılan en küçük bir ürün tasarımından kentsel tasarıma kadar her alanda ve yerde herkesin eşit ve kolay kullanımını sağlayan bir tasarım anlayışıdır. Evrensel tasarım; yaşlı, genç, hamile, çocuk arabalı, bisiklet kullanan, araba kullanan, herhangi bir engeli olan veya olmayan herkesi kapsamaktadır (Evcil, 2014). Evrensel tasarımın gerçekleşmesi için, bu konuda belirlenmiş ilkelerden ödün verilmemesi gerekir. Genel olarak, evrensel tasarım ilkelerine bakıldığında; "eşit kullanım", "kullanımda esneklik", "basit ve sezgisel kullanım", "algılanabilir bilgilendirme", "tasarımda hata payı", "düşük fiziksel güç harcanması", "yaklaşım ve kullanım için uygun mekân ve boyutların sağlanması" gibi kriterlerle karşılaşılmaktadır (Hacıhasanoğlu, 2003).

Kent parkları, kentlilerin; gün içinde veya hafta sonunda çok sıklıkla kullandıkları kentsel mekânlardır. Bu bağlamda, Uslu'nun (2008) çalışmasında, tüm kullanıcılara eşit imkânlar sunan engelsiz parklarda göz önünde

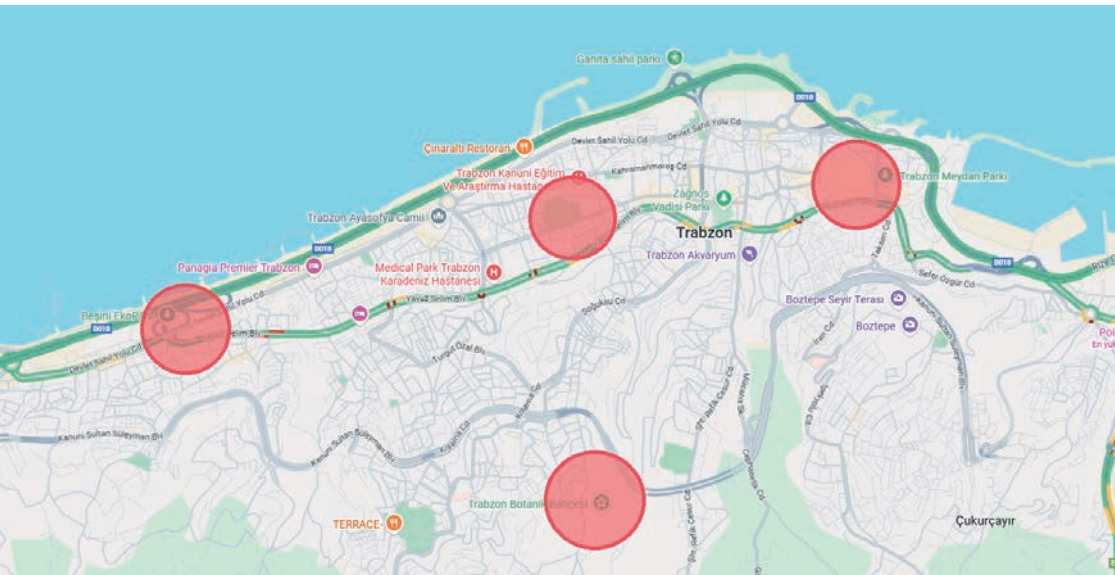
ERİŞİLEBİLİRLİK	
Standartlar	Açıklama
Ulaşılabilirlik -Girişler -Yaya Yolu ve Kaldırımlar -Rampalar ve Merdivenler -Park Yerleri	Park girişinde kaldırım yüksekliği 3 cm-15 cm arasında olmalıdır. Engelliye uygun bir yaya kaldırımı minimum 1,5 m genişliğinde yapılmalıdır. Rampalarda tekerlekli iki sandalyenin iki yönlü geçişinin gerekli olduğu durumlarda net genişlik en az 1,8 m olmalıdır. Merdivenlerde maksimum bir riht yüksekliği 15 cm olmalıdır. Engelliler için düzenlenmiş bir park yerinin en az genişliği 3,6 m'dir.
Kent Donatı Elemanları -Oturma Elemanları -İşaret ve Yönlendirme Levhaları -Aydınlatma Elemanları -Çeşmeler -Çöp Kutuları -Su Ögesi	Oturma bankları 100 m - 200 m gibi düzenli aralıklarla yerleştirilmelidir. Dinlenme alanlarında oturma bankının yanında tekerlekli sandalyeler için mutlaka 1,2 m'lik alan bırakılmalıdır. Aydınlatma elemanları, engelli bireylerin ihtiyaçlarına uygun ve geçişi engellemeyen bir şekilde tasarlanmalıdır. Çöp kutuları kullanıcılara engel olmayacak şekilde yaya kaldırımı kenarında bordür taşının en az 40 cm uzaklığında ve en az 90 cm yüksekliğe monte edilmelidir. Çeşmelerin su içilecek bölümleri yaklaşık 90 cm yükseklikte olmalıdır.
Kullanım ve Aktivite Alanları -Çocuk Oyun Alanları -Spor Alanları -Tuvaletler	Çocuk oyun alanları, engelli veya engelsiz şekilde çocuklar arasında herhangi bir gruplandırma yapmadan tüm çocukları kapsayan tasarımlar yapılmalıdır. Engelliler için uygun yerlerde rahat ve kolay girişi basamaksız kadın ve erkekler için en az 2 adet engelli tuvaleti olmalıdır. Tekerlekli sandalyeli engelli bir kişinin kolayca kullanabileceği tuvalet kabininin boyutları 220 cm x 220 cm'dir.
Çevreleme Elemanları -Bitkilendirmeler -Sınırlayıcılar	Yürüyüş yolları, kaldırımlar, otoparklar ve oturma alanlarının yakın yerlerine konumlandırılan bitkiler geçişe engel olmamalıdır.
EVRENSEL TASARIM	
İlkeler	Açıklama
Eşit Kullanım	Tasarım farklı yeteneklerdeki insanlar için kullanışlı olmalıdır. Tüm kullanıcılar için aynı kullanım kolaylığı sağlanmalıdır. Herhangi bir kullanıcıyı ayırmaktan ya da açığa çıkarmaktan kaçınılmalıdır.
Esnek Kullanım	Tasarım çeşitli kişisel tercih ve yetenekleri barındırmalıdır. Kullanım metotları arasında seçenekler yaratılmalıdır. Sağ ve sol el erişimi ve kullanımı sağlanmalıdır.
Basit ve Sezgisel Kullanım	Tasarımın kullanımı, kullanıcının tecrübesinden, bilgisinden, dil yeteneğinden ve o anki konsantrasyon seviyesinden bağımsız olarak kolay anlaşılır olmalıdır. Gerekli olmayan karmaşıklık barındırılmamalıdır.
Algılanabilir Bilgi	Tasarım, çevresel koşullara ve kullanıcının duyuusal yeteneklerine bakmaksızın gerekli bilgiyi kullanıcıya etkin olarak iletmelidir. Önemli bilgiyi sunmak için farklı ortamlar (resimli, sözel, kabartmalı) kullanılmalıdır.
Hata Toleransı	Tasarım, kaza ya da istem dışı hareketlerin kötü sonuçlarını en aza indirmelidir. En çok kullanılan elemanlar en erişilebilir ve korumaya alınmış olmalıdır.
Düşük Fiziksel Güç	Tasarım en az yorulma ile etkin ve rahat olarak kullanılmalıdır. Kullanıcıların doğal vücut pozisyonlarının korunması sağlanmalıdır. Tekrar eden hareketler en aza indirgenmelidir.
Yaklaşım ve Kullanım için Yeterli Alan	Kullanıcının bedensel boyutu, duruşu ve hareket yeteneğinden bağımsız olarak yaklaşım, uzanım, çalıştırma ve kullanım için uygun boyut ve yer sağlanmalıdır. Oturan ya da ayakta kullanıcı için önemli elemanlara açık görsel bakış sağlanmalıdır.

bulundurulması gereken evrensel tasarım ilkeleri belirlenmiştir. Yazarlara göre; “eşit kullanım”, “kullanımda esneklik”, “sadelik/yalınlık”, “anlaşılabilir bilgi”, “hatalara tolerans”, “minimum fiziksel güç harcanma gereksinimi”, “mekân ve ölçü” parkların barındırması gereken kriterlerdir (Etlan ve Aşur, 2021).

Harvey (2008) çalışmasında kent hakkından bahseder. Çalışmada kentte yaşayan insanların kentteki hizmetlere erişimlerinin yanında, katılımcı durumda olmaları, kenti yeniden şekillendirmede söz sahibi olmaları gerekliliğinden bahseder. Harvey bunun eşitlik, kamusal alanın korunması ve toplumsal adaleti destekleyeceğini, kentlinin toplumsal ihtiyaçlarının daha yaygın ve kapsayıcı fikirlerle karşılanabileceğini savunur (2008).

Low vd. çalışmalarında, kent parklarını sosyal adalet ve kültürel çeşitlilik açısından ele almaktadır. Yazarlara göre, farklı grupların piknik, spor, müzik, toplu etkinlikler gibi rekreasyon alışkanlıkları, parklarda çatışma yaratabilir. Bu nedenle katılımcı bir yaklaşımla kullanıcı istekleri belirlenmeli, park tasarımları yapılırken bunlar dikkate alınarak daha kapsayıcı tasarımlara gidilmelidir (Low vd., 2005).

Evrensel tasarım kavramı ilk kez Ronald L. Mace tarafından, farklı yaş, kapasite, fiziksel ve bireysel özelliklere sahip kişilerin kendilerini ayırttırılmış hissetmeden çevreyi eşit şatlarda kullanabilmelerini sağlayan bir yaklaşım olarak belirlenmiştir (Mace, 1998). Bu yaklaşım zamanla hem mimarlık hem de kentsel tasarım literatüründe kapsayıcı çevre tasarımının temel kuramsal çerçevelerinden biri haline gelmiştir (Imrie ve Hall, 2001; Steinfeld ve Maisel, 2012). Mace ve arkadaşları herkes için tasarım üzerinde çok sayıda araştırma yapmış, evrensel tasarım ilkelerini 1994 yılından 1997 yılına kadar birkaç kez değiştirmiş, en kapsayıcı ve anlaşılabilir hale getirmeye çalışmışlardır. Bu süreçte Mace ile birlikte; mimar, mühendis, ürün ve çevre tasarım uzmanlarından oluşan disiplinlerarası bir ekip çalışmıştır (Evcil, 2014). Setha Low'un çalışmalarında vurguladığı üzere, kamusal alanların erişilebilirliği yalnızca fiziksel koşullarla sınırlı olmayıp, kullanıcıların mekânı

nasıl algıladıkları ve dışlanmışlık hissi yaşamamaları gibi sosyal ve kültürel boyutları da kapsmalıdır (Low vd. 2005; Low, 2022).

Çalışma, öncelikli olarak kent parklarının erişilebilirliği ve yaygın kullanımı üzerine kurgulandığından, ulaşılabilirlik bağlamında yapılan literatür okumaları sonucunda, genel itibarıyla benzer noktalara odaklanıldığı, ancak konuyu daha detaylı ve kapsayıcı biçimde ele alan çalışmaların da var olduğu görülmektedir. Yapılan literatür taraması sonucunda (Seçme, 2019; Arı, 2019, Uslu, 2008; Etlan ve Aşur, 2021; Sayar ve Arat, 2017, vb.), evrensel tasarım yaklaşımı açısından Mace'in ilkelerinin uluslararası literatürde yaygın kabul görmesi (Mace, 1998; Steinfeld ve Maisel, 2012), kamusal mekanlarda farklı kullanıcı gruplarını da kapsayıcı bir çerçeve oluşturması ve alan çalışmasına uygulanabilir, ölçüt temelli bir değerlendirme imkânı sunmasından dolayı, bu çalışma için yapılacak analizlerde evrensel tasarım için Mace'in (1998) yedi ilkesinin benimsenmesi uygun görülmüştür.

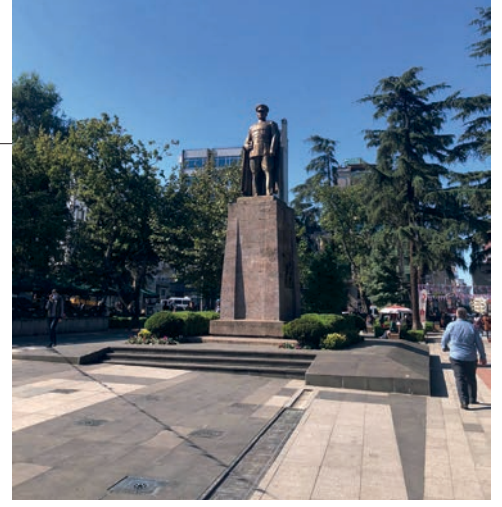
Erişilebilirlik bağlamında ise, ulusal ve uluslararası kullanım standartları (TS 9111, 2023; Kaplan vd., 2011) ile tez çalışmaları (İmren, 2019; Özdingiş, 2007; Bahadır 2014) incelenmiştir. Literatür araştırması sonucu çalışmada kullanılacak; "Erişilebilirlik" ve "Evrensel Tasarım" ilkeleri belirlenmiş ve bir tabloda özetlenmiştir (Yılmaz, 2023) (Tablo 1).

3. Alan Çalışması

3.1. Çalışma Alanının Tanıtımı

Çalışma, Türkiye'nin Karadeniz Bölgesi kıyısında bulunan Trabzon kentinin merkez ilçesi Ortahisar'da yürütülmüştür (Görsel 1).

Alan çalışması için; Trabzon'un merkez ilçesi Ortahisar'da bulunan parklarda, günün belli saatlerinde gözlem çalışması yapılmış, böylelikle yoğun kullanım, mahalle nüfus büyüklükleri gibi kriterler göz önüne alınarak, kullanım sıklığı fazla olduğu saptanan dört park örneklem alanı olarak belirlenmiştir. Diğer parklar kapsam dışı bırakılmıştır. Bu bağlamda çalışma; "Avni Aker Millet Bahçesi Parkı", "Atatürk Alanı Meydan Parkı", "Botanik Park" ile "Eko Park" da

yapılmış ve sonuçlandırılmıştır. Parkların fotoğrafları (Görsel 2, 3, 4, 5), planları (Görsel 6, 8, 10, 12) ve uydu görüntüleri (Görsel 7, 9, 11, 13) eklenmiştir.

3.1. Ortahisar Kent Parklarının Standartlar ve İlkeler Açısından İrdelenme ve analizi

Araştırma kapsamında, örneklem alanı olarak seçilen kent parkları; literatür çalışması ile edinilen bilgiler doğrultusunda, kamusal mekanın sahip olması gereken erişilebilirlik standartları ve evrensel tasarım ilkelerine göre irdelenmiştir. Yapılan irdelenmeler literatür bilgilerine ve alanda yapılan gözlem, ölçüm ve saptamalara dayandırılmıştır.

3.1.1. Parkların erişilebilirlik standartları açısından irdelenmesi

Avni Aker Millet Bahçesi Parkı

• Ulaşılabilirlik

Millet Bahçesi Parkı'nın net bir ana girişi bulunmamaktadır. Kuzey, güney ve batı yönünden olmak üzere 3 girişi vardır. Girişlerdeki kot farkları merdivenlerle çözümlenmiştir. Parkın otopark girişleri hariç, diğer girişlerinde güvenlik yoktur. Parktaki kullanım alanlarını gösteren bilgilendirme tabelası yoktur. Parkın girişlerinden itibaren hissedilebilir yüzeylere sahip kılavuz yol bulunmamaktadır. Bununla

SOL ÜSTTE Erişilebilirlik standartları ve evrensel tasarımın yedi ilkesi (Yazar tarafından oluşturulmuştur) (Tablo 1).

SOL ALTTA Ortahisar ilçesi ve seçilen parklar haritası (Google Maps, 2025a) (Görsel 1).

ÜSTTE Millet Bahçesi (Fotoğraf: Zehranur Yılmaz) (Görsel 2).

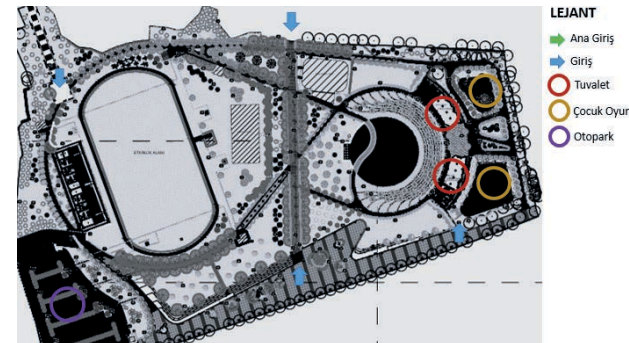
Meydan Parkı (Fotoğraf: Zehranur Yılmaz) (Görsel 3).

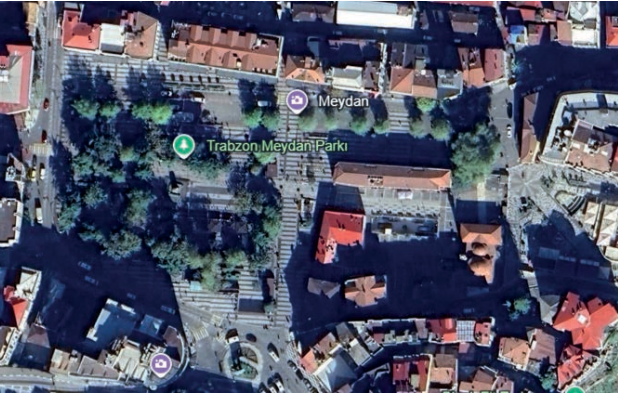
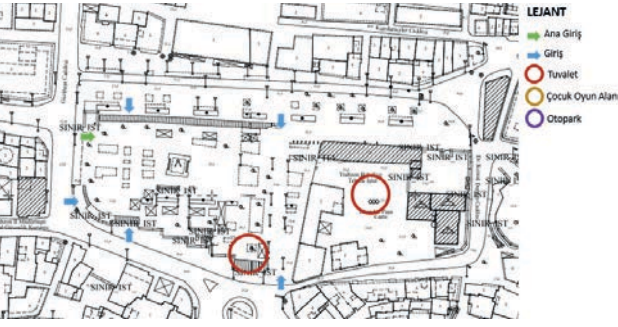
Botanik Park (Fotoğraf: Zehranur Yılmaz) (Görsel 4).

Eko Park (Fotoğraf: Zehranur Yılmaz) (Görsel 5).

ALTTA Avni Aker Millet Bahçesi Parkı Planı (Trabzon Büyükşehir Belediyesi, 2025) (Görsel 6).

Avni Aker Millet Bahçesi Parkı Uydu Görüntüsü (Google Maps, 2025b) (Görsel 7).

beraber, park içerisindeki yürüyüş yollarının genişliği, 200 cm ile 500 cm arasındadır ve engelli kullanımına uygundur. Millet Bahçesi Parkı'nda girişten sonra arazi eğiminden kaynaklı olarak oluşan kot farkları, rampalarla çözülmüştür. Kullanılan rampalar standartlara uygundur. Girişlerde yalnızca merdiven varken, park içerisinde rampa dışında ayrıca merdivenler de kullanılmıştır. Kuzey girişinde bulunan merdiven 75 basamaktan oluşmaktadır. Merdivenin riht yüksekliği 15 cm, basamak genişliği ise 225 cm'dir ve standartlara uygundur. Güney girişinde bulunan ana merdiven 15 basamaktan oluşmaktadır. Merdivenin riht yüksekliği 14 cm, basamak genişlikleri 575 cm'dir ve standartlara uygundur. Bu merdivende 110 cm yüksekliğinde standartlara uygun korkuluk bulunmaktadır. Parktaki diğer merdivenlerde korkuluk yoktur. Korkuluk olmaması yürüme engeli olan bireyler, yaşlılar ve çocuklar için sorun oluşturmaktadır. Merdivenlerde görme engelli bireyler için hissedilebilir yüzeyler de bulunmamaktadır.

Millet Bahçesi Parkı'nın batı tarafında açık otopark bulunmaktadır. Otoparkta 88 adet normal ve 6 adet engelli araç yeri bulunmaktadır. Otopark alanında farklı renk taşlar kullanılarak araç yerleri belirtilmiştir. Ancak, engelli parklarının zemininde engelli park işareti bulunmamaktadır.

Otoparkta engelli parkının neresi olduğunu belirten levhalar dışında, herhangi bir yönlendirme ve bilgilendirme yapılmamıştır. Ayrıca, engelliler için ayrılan park yeri genişliği 237,5 cm olduğundan standartlara uygun değildir.

• Kent Donatı Elemanları

Millet Bahçesi Parkı'nda yürüyüş yolları üzerinde yeterli sıklıkta oturma bankları kullanılmıştır. Parkta bulunan bütün banklar aynıdır, malzeme olarak paslanmaz çelik ve ahşap kullanılmıştır. Bankların oturma yerinin yüksekliği 45 cm iken, sırt yaslama yerinin yerden yüksekliği, 80 cm'dir ve standart ölçülere uygundur. Tekerekli sandalye kullanan bireylerin banklara yanaşabileceği yeterli alanlar bulunmaktadır.

Millet Bahçesi Parkı, işaret ve yönlendirme levhaları yönünden oldukça eksiktir. Parkta sadece otopark alanında kullanılan semboller, birkaç bitkinin özelliklerini anlatan tabelalar, çocuk oyun alanı ve spor alanlarını, kimlerin kullanacağını bildiren levhalar bulunmaktadır. Levhalarda yer alan semboller, işaretler ve renkler standartlara uygundur. Ancak, görme engelli bireyler için kabartmalı harfler bulunmamaktadır.

Aydınlatma elemanları, belli aralıklarla düzenli olarak yol kenarlarına yerleştirilmiştir ve standartlara uygundur. Aydınlatma elemanlarının çoğu sert zemin yerine, çim zemine yerleştirilmiştir. Böylece parkta yürüyen insanlara engel oluşturmamaktadır.

Çöp kutuları, parkın birçok yerinde sık aralıklarla yerleştirilmiştir ve aynı özelliklere sahiptirler. Çöp kutularının dışı ahşap malzemeden yapılmıştır, iç kısımlarında ise paslanmaz sepetler mevcuttur. Çöp kutuları standartlara göre, en az 90 cm yükseklikte olmalıyken, parktakilerin tamamı 75 cm yüksekliğe sahiptir.

Millet Bahçesi Parkı'nda iki tane çeşme bulunmaktadır. Bir tanesi çocuk oyun alanlarının yanında, diğeri ise spor aletlerinin olduğu yerdedir. Parkın büyüklüğü düşünülünce bu çeşmeler oldukça yetersizdir.

• Kullanım ve Aktivite Alanları

Parkta iki adet kütüphane binası bulunmaktadır. Güneydeki kütüphanede, bir adet erkek tuvaleti ve bir adet engelli tuvaleti bulunmaktadır.

Kuzey yönündekinde ise bir adet kadın ve bir adet engelli tuvaleti bulunmaktadır. Tuvaletler parkın tek bir noktasında olmasından dolayı yetersizdir. Tuvalet girişlerinde gerekli semboller bulunmaktadır, ancak park genelinde tuvaletlerin konumunu gösteren herhangi bir yönlendirme bulunmamaktadır. Engelli tuvalet kapısı dışarıya doğru açılmaktadır. Engelli tuvaletlerinin ölçüleri standartlara uygundur.

Millet Bahçesi'nde iki adet çocuk oyun alanı bulunmaktadır. Çocuk oyun alanları parkın doğu tarafına, güney ve kuzey yönlerinden giriş olacak şekilde yerleştirilmiştir. Zeminde, kauçuk kullanılmış ve etrafları bitkilerle sınırlandırılmıştır. Çocuk oyun alanları 5-12 yaş grubuna hitap ettiğinden, tüm yaş grupları için uygun değildir. Ayrıca, salıncak ve kaydıraklar engelli çocukların kullanımına uygun değildir.

Millet Bahçesi Parkı'nda bir adet fitness alanı bulunmaktadır ve zemini çimdir. Bu durum yağmur yağdığında zeminin çamur olmasına ve alanın kullanılamamasına sebep olmaktadır.

• Çevreleme Elemanları

Millet Bahçesi Parkı genelinde yayaların yürüyüşünü olumsuz etkileyecek bitkilendirmeler yapılmamıştır. Parkın her alanında farklı farklı çiçekler ve ağaçlar bulunmaktadır. Parkın dış çevreleme sınır elemanları genellikle bitkilerden oluşmaktadır.

Atatürk Alanı Meydan Parkı

• Ulaşılabilirlik

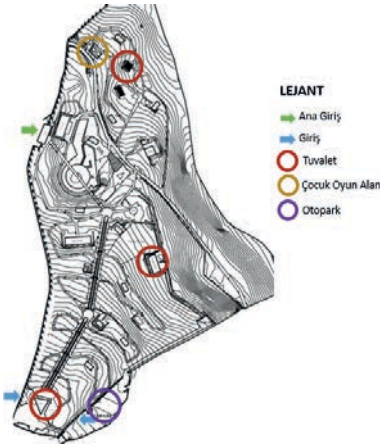
Meydan Parkı'nın ana girişi batı tarafındadır. Girişte parkın adı yazmaktadır ancak parkta bulunan kullanım alanlarının nerede olduğunu gösteren herhangi bir bilgilendirme tabelası bulunmamaktadır. Ana giriş dışında parkın, her yönünden parka giriş mümkündür. Ancak, hiçbir girişte güvenlik yoktur. Parkın girişlerinden itibaren görme engelli vatandaşların parkı rahatlıkla kullanabilmesini sağlayacak olan hissedilebilir yüzeylere sahip kılavuz yol bulunmaktadır. Park içerisindeki yürüyüş yolları 200 cm ile 500 cm arasındadır ve genişlik bakımından engelli kullanımına uygundur. Parkın çevresindeki yürüyüş yollarında görme engelli bireyleri yönlendirmek için kullanılan hissedilebilir yüzeyler bulunmaktadır.

SOL ÜSTTE Atatürk Alanı Meydan Parkı Planı (Trabzon Büyükşehir Belediyesi, 2025) (Görsel 8).

Atatürk Alanı Meydan Parkı Uydu Görüntüsü (Google Maps, 2025c) (Görsel 9).

SAĞDA Botanik Park Planı (Trabzon Büyükşehir Belediyesi, 2025) (Görsel 10).

Botanik Park Uydu Görüntüsü (Google Maps, 2025d) (Görsel 11).

ve standartlara uygundur. Hissedilebilir yüzeylerin devamlılığı zamanla oluşan tahribat ve altyapı kapakları nedeniyle bazı noktalarda kesilmektedir. Meydan Parkı'nda arazi eğiminden kaynaklı olarak rampalar kullanılmıştır ve bu rampaların eğimleri standartlara uygundur. Böylelikle tekerlekli sandalye kullanan veya herhangi bir hareket kısıtlılığı olan insanlar parkta yardım almadan rahatlıkla dolaşabilmektedir. Rampalarda korkuluklar bulunmaktadır. Meydan Parkı'na girişlerde ve park içerisinde merdivenlere ihtiyaç duyulmuştur. Merdivenlerin riht yükseklikleri 15 cm, basamak genişlikleri ise 225 cm'dir ve standartlara uygundur. Meydan Parkı'nda otopark bulunmamaktadır.

• Kent Donatı Elemanları

Meydan Parkı'nda yürüyüş yolları üzerinde yeterli sıklıkta oturma bankları kullanılmıştır. Parkta bulunan bütün banklar aynıdır, malzeme olarak paslanmaz çelik ve ahşap kullanılmıştır. Bankların oturma yerinin yüksekliği 45 cm iken sırt yaslama yerinin yerden yüksekliği ise 85 cm'dir ve standart ölçülere uygundur. Tekerlekli sandalye kullanan bireylerin banklara yanaşabileceği yeterli alanlar bulunmaktadır. Havuzların etrafında oturma yerleri bulunmaktadır ve yerden yüksekliği 44 cm, genişliği ise 37,5 cm'dir. Havuzların yan tarafında beton duvar üstüne ahşap latalardan yapılmış oturma alanları bulunmaktadır. Bu düzenleme, park kullanıcıları için güzel bir izleme alanı oluşturulmuştur. Oturma alanlarının yerden yüksekliği 45 cm ile standartlara uygunluk göstermektedir.

Meydan Parkı işaret ve yönlendirme levhaları açısından oldukça eksiktir.

Park girişinde parkın ismini içeren bir levha bulunmaktadır, ancak küçük boyutlu olduğu için çok algılanmamaktadır. Yönlendirme levhası olarak sadece, bisiklet parkı alanında kullanılan semboller, birkaç bitkinin özelliğini anlatan tabelalar, tuvaletlerin yanındaki işaretler ve levhalar vardır. Levhalarda yer alan semboller, işaretler ve renkler standartlara uygundur, ancak görme engelli bireyler için kabartmalı harfler bulunmamaktadır.

Aydınlatma elemanları belli aralıklarla düzenli olarak yol kenarlarına yerleştirilmiştir. Alandaki aydınlatma elemanlarının hepsi aynı olup standartlara uygundur.

Meydan Parkı'nın pek çok yerinde sık aralıklarla yerleştirilmiş çöp kutuları bulunmaktadır. Çöp kutuları ahşap ve metal malzemeden yapılmıştır. Yükseklikleri 65 cm olduğundan standartlara uygun değildir.

Meydan Parkı'nda bir tane çeşme bulunmaktadır. Parkın batı yönünden girişine yakın bir yerde konumlanmıştır. Parkın büyüklüğü düşünülünce bu çeşme oldukça yetersizdir. Çeşmede iki adet musluk vardır. İlk musluk 50 cm ikinci musluk ise 90 cm yükseklikte olup, hem tekerlekli sandalye kullananlar, hem de ayakta duranlar için çeşitlendirilmiştir ve standartlara uygundur.

• Kullanım ve Aktivite Alanları

Meydan Parkında, iki alanda tuvalet bulunmaktadır. İlk tuvalet, parkın merkezinde, güney girişine yakın bir noktada, diğeri ise doğu tarafındadır. Tuvaletler, herkesin rahatça ulaşabileceği konumdadır. İlk tuvaletin girişi, düz ve kafe alanına yakın bir noktada, ikincisi ise merdiven, yürüyen merdiven ve asansör ile ulaşılabilen

mescit alanında bulunmaktadır.

İlkinde bir adet kadın tuvaleti, bir adet erkek tuvaleti ve birer engelli tuvaleti bulunmaktadır. Tuvalet girişlerinde gerekli semboller bulunmaktadır. Tekerlekli sandalye kullananlar için ayrıca bir giriş bulunmaktadır. İkincisinde de bir adet kadın tuvaleti, bir adet erkek tuvaleti ve birer engelli tuvaleti bulunmaktadır. Ayrıca, emzirme odası da bulunmaktadır. Engelli tuvaletlerinin kapısı dışarıya doğru açılmaktadır. Engelli tuvaletlerinin ölçüleri standartlara uygundur. Tekerlekli sandalye kullanıcılarının erişimini engelleyecek herhangi bir sorun bulunmamaktadır.

• Çevreleme Elemanları

Meydan Parkı yayaların yürüyüşünü olumsuz etkileyecek bitkilendirmeler yapılmamıştır. Parkın sınır elemanları bitkiler ve metal korkuluklardan oluşmaktadır. Araç yolları ise dubalar ile ayrılmıştır.

Botanik Park

• Ulaşılabilirlik

Botanik Park'ın birden fazla girişi ve net bir ana girişi bulunmaktadır. Ana girişte, hem merdiven hem de rampa ile parka erişim mümkündür. Girişte bulunan rampa tekerlekli sandalye kullananlar ve bebek arabalıları için standartlara uygun değildir. Rampa üzerinde bulunan süs kemerlerin yüksekliği 185 cm olduğundan uzun boylu insanlar için uygun değildir. Parktaki merdivenlerde tırabzan vardır ve standartlara uygundur. Girişten itibaren görme engelliler için kılavuz izler bulunmaktadır ve yürüme yolu boyunca devam etmektedir. Ancak, genişlikleri 40-43 cm arasında olduğundan standartlara

uygun değildir. Parkın diğer bir girişi güneydedir. Eğimli araç yolundan sonra ulaşılan düz giriş oldukça geniştir. Girişte parkın genel bir haritasının bulunduğu ve içinde çeşitli bitkilerin sergilendiği bir yapı bulunmaktadır. Yapıya giriş otomatik kapılıdır ve güvenlik görevlisi bulunmaktadır. Parkın dördüncü girişi otopark alanındandır. Otopark alanından giriş, merdiven ve rampa ile sağlanmaktadır. Rampaların eğimi tekerlekli sandalye kullanıcılarının tek başına parka ulaşımı için uygun değildir. Botanik Park oldukça geniş bir alana kurulmuştur. Eğimden dolayı parkın çoğu noktasına merdiven ve rampalarla ulaşılmaktadır. Standartlara uygun olmayan merdiven ve rampalar, hareket kısıtlılığı olan engelli, yaşlı, hamile gibi kullanıcıların parkı rahatça gezmesini zorlaştırmaktadır.

Parkın çevresindeki yürüyüş yollarının bazılarında görme engelliler için kılavuz izler uygulanmıştır ama devamlılık göstermemektedir. Park içerisindeki yürüyüş yolları 200 cm ile 500 cm arasındadır. Genişlik bakımından engelli kullanımına uygundur.

Botanik Park'ta 100 araçlık bir tane açık otopark bulunmaktadır. Park alanında yer çizgileri ile araç yerleri belirtilmiştir. Genişlikleri 210 cm'dir. Parkta, engelli otopark levhası ve engelli park işareti bulunmamaktadır.

• Kent Donatı Elemanları

Botanik Park'ta yürüyüş yolları üzerinde yeterli sıklıkta banklar kullanılmıştır. Parkta bulunan bütün banklar aynıdır, malzeme olarak paslanmaz çelik ve ahşap kullanılmıştır. Bankların yüksekliği 45 cm iken, sırt yaslama yerinin yerden yüksekliği 75 cm'dir ve standart ölçülere uygundur. Tekerlekli sandalye kullanan bireylerin banklara yanaşabileceği yeterli alanlar bulunmaktadır.

Parkta bulunan kafelerin etrafında herkesin kolaylıkla kullanabileceği masalı oturma alanları bulunmaktadır. Bu oturma alanlarında bulunan masaların, yükseklik ölçüleri standartlara uygundur. Ayrıca, masa

altlarında tekerlekli sandalye kullanan bireylerin yanaşabileceği kadar boşluk mevcuttur.

Botanik Park işaret ve yönlendirme levhaları açısından oldukça eksiktir. Güney girişinde bulunan haritada park kullanım alanlarının nerede olduğu yazmaktadır. Aydınlatma elemanları belli aralıklarla düzenli olarak yol kenarlarına yerleştirilmiştir. Alandaki aydınlatma elemanlarının hepsi aynı olup standartlara uygundur. Botanik Parkta bulunan çöp kutularının dışı ahşap malzemeden yapılmıştır, iç kısımlarında ise paslanmaz sepetler mevcuttur.

Parkta gözlemlenen çeşmeler sadece üst güney girişine yakın bir yerde bulunmaktadır. Parkın büyüklüğü düşünülünce bu çeşmeler oldukça yetersizdir. Yan yana yedi tane musluk yer almaktadır ve sadece bir tanesi çalışmaktadır. Muslukların hepsi aynı yükseklikte olup 65 cm'dir ve standartlara uygun değildir.

• Kullanım ve Aktivite Alanları

Botanik Park genelinde 3 farklı noktada tuvalet olmasına rağmen, hiçbirinde engellilerin kullanımına uygun kabin yoktur. Parkın ana girişine yakın bir yerde ve çocuk oyun alanına yakın bir noktada birer adet kadın ve birer adet erkek tuvaleti bulunmaktadır. Tuvalet girişlerde hem kot farkının olması hem de kapı genişliğinin dar olmasından dolayı tekerlekli sandalye kullanıcılarının kullanması mümkün değildir. Parkın güney girişinde bulunan bitki sergileme binasında da bir adet kadın ve bir adet erkek tuvaleti bulunmaktadır. Tuvalet girişlerinde gerekli semboller bulunmaktadır ancak park genelinde tuvaletlerin konumunu gösteren herhangi bir yönlendirme bulunmamaktadır.

• Çevreleme Elemanları

Botanik Parkı genelinde yayaların yürüyüşünü olumsuz etkileyecek bitkilendirmeler yapılmamıştır. Parkta bulunan bitkiler genellikle yönlendirme yapmak amacıyla, yaya yolları kenarlarına ve yeşil alanlara yerleştirilmiştir. Böylece bitkiler

bordür etkisi yaratmıştır. Parkın her alanında farklı farklı çiçekler ve ağaçlar bulunmaktadır. Parkın dış çevreleme sınır elemanları genellikle demir parmaklıklar, duvarlar ve bitkilerden oluşmaktadır.

Eko Park

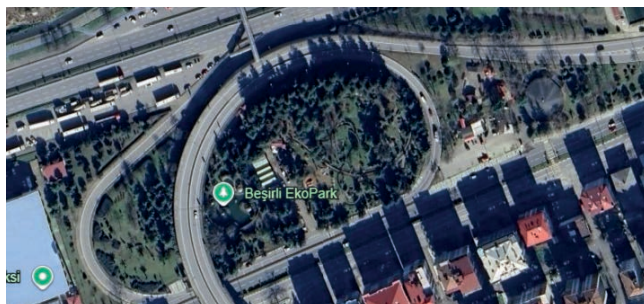
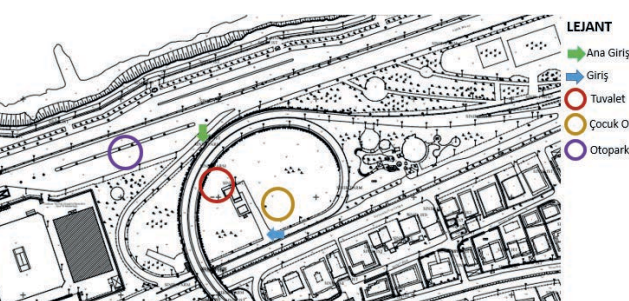
• Ulaşılabilirlik

Eko Park'ın net bir ana girişi bulunmaktadır. Parka giriş kuzey yönünden sağlanmaktadır. Girişte parkın adı herkesin görebileceği şekilde yazmaktadır. Parkın girişinde güvenlik yoktur ve parkta yer alan kullanım alanlarını gösteren herhangi bir bilgilendirme tabelası da bulunmamaktadır. Girişten parka geçişte hafif eğimli bir rampa bulunmaktadır. Parkın her noktasına zeminden yükseltilmiş ahşap yürüyüş yolları yapılmıştır. Parkın pek çok noktasında yürüyüş yollarının kesişiminde, yaklaşık 25 cm'lik kot farklılıkları bulunmaktadır. Bu noktalarda iyi yapılamayan ya da olmayan rampalar yürüyüşü engellemektedir. Park içerisindeki yürüyüş yolları 150 cm ile 200 cm arasındadır. Bu genişlik engelli kullanımına uygundur. Parka ait otopark bulunmamaktadır.

• Kent Donatı Elemanları

Eko Parkta oldukça çeşitli oturma birimleri bulunmaktadır. Yürüyüş yolları üzerinde yeterli sıklıkta banklar kullanılmıştır. Parkta bulunan bütün banklar aynıdır, malzeme olarak paslanmaz çelik ve ahşap kullanılmıştır. Bankların yüksekliği 45 cm iken sırt yaslama yerinin yüksekliği 80 cm'dir ve standart ölçülere uygundur. Tekerlekli sandalye kullanan bireylerin banklara yanaşabilmesi, bordür taşlarından dolayı oldukça zordur.

Eko Park işaret ve yönlendirme levhaları bakımından oldukça eksiktir. Park girişinde parkın ismini ve durumunu içeren bir levha bulunmaktadır. Parkta bazı tehlikelere karşı uyarıcı bilgileri anlatan levhalar bulunmaktadır. Levhalarda yer alan semboller, işaretler ve renkler

SOLDA Eko Park Planı (Trabzon Büyükşehir Belediyesi, 2025) (Görsel 12).

Eko Park Uydu Görüntüsü (Google Maps, 2025e)(Görsel 13).

standartlara uygundur. Ancak, dil seçeneği ve görme engelli bireyler için kabartmalı harfler bulunmamaktadır.

Aydınlatma elemanları belli aralıklarla düzenli olarak yol kenarlarına yerleştirilmiştir. Alandaki aydınlatma elemanlarının hepsi aynı olup, standartlara uygundur. Eko Park'ta iki çeşit çöp kutusu bulunmaktadır. Parkın birçok yerinde, çöp kutusu bulunmakta olup yükseklikleri 88-90 cm'dir ve standartlara uygundur.

Eko Park'ta yan yana iki tane çeşme bulunmaktadır. Çeşmeler parkın orta kısmında herkesin kolayca erişim sağlayabileceği bir noktadadır. Parkta bulunan çeşmeler 50 cm yüksekliktedir ve standartlara uygun değildir.

• Kullanım ve Aktivite Alanları

Eko Park genelinde sadece bir alanda tuvalet bulunmaktadır. Parkta bir adet kadın, bir adet erkek ve bir adet engelli tuvaleti bulunmaktadır. Ayrıca parkta bir adet bebek bakım odası da bulunmaktadır. Parkın büyüklüğü düşünülünce tuvaletler yeterlidir. Tuvaletler, parkın merkezinde herkesin kolayca ulaşabileceği bir noktadadır. Tuvalet girişlerinde gerekli semboller bulunmaktadır, ancak park genelinde tuvaletlerin konumunu gösteren herhangi bir yönlendirme yoktur. Tuvalet girişlerinde ve kabin girişlerinde, merdivenler bulunduğundan hareket kısıtlılığı olan insanlar için kullanımı zorlaştırmaktadır. Engelli tuvalet kapısı, 100 cm olup dışarıya doğru açılmaktadır ve standartlara uygundur.

Eko Park'ta bir adet çocuk oyun alanı bulunmaktadır. Park, kum ve toprak zemin üzerine kurulmuştur. Yağmur yağdığında zeminin çamur olmasından dolayı park kullanılamaz hale gelmektedir.

• Çevreleme Elemanları

Eko Park genelinde yayaların yürüyüşünü olumsuz etkileyecek bitkilendirmeler yapılmamıştır. Bitkiler genellikle yol kenarlarına dikilmiştir. Parkın her alanında farklı farklı çiçekler ve ağaçlar bulunmaktadır. Parkın dış çevreleme sınır elemanları ahşap kalın korkuluklardan oluşmaktadır.

3.1.2. Parkların evrensel tasarım ilkeleri açısından irdelenmesi

Avni Aker Millet Bahçesi Parkı

Millet Bahçesi Parkı'nın net bir ana giriş olmadığından eşitlikçi kullanım ve

algılanabilir bilgi ilkelerine uygunluk göstermez. Ancak; park girişlerinde hem merdiven, hem de rampa olması eşitlikçi ve esnek kullanım ilkelerine uygundur.

Yaya dolaşımı yönünden bakıldığında; park alanında bulunan yaya yolları ve kaldırımlar genişlik açısından herkesin kullanımı için uygundur. Ayrıca, park içinde eğitimden kaynaklı kot farklılığı olan yerlerde, hem merdiven hem de rampa seçenekleri kullanılmıştır. Bu durum, evrensel tasarımın eşitlikçi kullanım ile esnek kullanım ilkelerine uygun olmasından dolayı tasarımı güçlendirmektedir. Ancak; parkta bulunan kaldırımlardaki altyapı kapakları, bazı engelliler, çocuklar, baston kullanan yaşlılar ve topuklu ayakkabı giyenler için tehlike oluşturabileceğinden, hata payı ilkesine uygun değildir.

Merdiven sahanlıklarına, oturma bankaları yerleştirilmiştir. Bu bakımdan merdivenler; düşük fiziksel güç ve basit sezgisel kullanım ilkelerine uygundur. Ancak, parkın girişinde olduğu gibi, yaya yolu üzerinde ve merdivenlerde de görme engellilerin parkı kolayca gezmesini ve kullanmasını sağlayacak hissedilebilir yüzeyler bulunmayışı; eşitlikçi kullanım, basit ve sezgisel kullanım, hata toleransı ilkelerine uygun değildir.

Parkta engelliler için ayrı tuvaletlerin olması, eşitlik ilkesi için olumludur. Esnek kullanım ilkesine uygun olarak, tuvalet kabinlerini, engelli bireyler ve yaşlılar herhangi birinden yardım almadan rahatlıkla kullanabilirler. Tuvalet lavabosunda kullanılan aynaların boy aynası olması herkesin kullanımı açısından gerekli bir durumdur, ancak tuvaletlerde boy aynası bulunmamaktadır. Bu durum yaklaşım ve kullanım için yeterli alan ilkesine uygun değildir. Millet Bahçesi Parkı'nda bulunan tuvaletlerin kapıları, lavaboların muslukları tek elle ve hareketle açılabilir. Bu durum düşük fiziksel güç ilkesine uygundur.

Parkta bulunan çeşmelerin tek yükseklikte musluğunun olması ve satış tezgahının alçak noktasının olmaması, engelli bireylerin ve çocukların kullanımına olanak vermediğinden, esnek kullanım ve düşük fiziksel güç ilkelerine uygun değildir.

Atatürk Alanı Meydan Parkı

Meydan Parkı'nın isminin de yazılı olduğu bir ana girişi vardır, ancak parka pek çok noktadan girilebilmektedir. Evrensel tasarımın, eşitlikçi kullanım ve algılanabilir bilgi ilkeleri kapsamında park girişleri, kolaylıkla algılanır ve kullanıcıyı yönlendirir. Park girişlerinde hem merdiven hem rampa olması eşitlikçi kullanım ve esnek kullanım ilkelerine uygundur. Ancak, park girişlerinde herhangi bir yönlendirme haritası bulunmamaktadır. Bu durum basit ve sezgisel kullanım ilkesine uygun olmayarak, parkın kullanılabilirliğini azaltmaktadır. Parkın girişinde ve yaya yolu üzerinde görme engellilerin parkı kolayca gezmesini ve kullanmasını sağlayacak hissedilebilir yüzeyler bulunmaktadır. Bu durum eşitlikçi kullanım, basit ve sezgisel kullanım, hata toleransı ilkelerine uygundur.

Parkın bazı noktalarında bulunan kaldırımlardaki altyapı kapakları, bazı kullanıcılar için tehlike oluşturabileceğinden hata payı ilkesine uygun değildir.

Parkta engelliler için ayrı tuvaletlerin olması ve emzirme odasının bulunması, eşitlik ilkesi için olumludur. Esnek kullanım ilkesine uygun olarak tuvalet kabinlerini, engelli bireyler ve yaşlılar herhangi birinden yardım almadan rahatlıkla kullanabilirler. Tuvaletlerde boy aynası yoktur. Bu durum yaklaşım ve kullanım için yeterli alan ilkesine uygun değildir. Meydan Parkı'nda tuvaletlerin kapıları, lavaboların muslukları tek elle ve hareketle açılabilir. Bu durum düşük fiziksel güç ilkesine uygundur.

Parkta bulunan çeşmenin iki musluğu vardır. Tekerlekli sandalye kullanan bireyler için parkta alternatif yükseklikler kullanılması, esnek kullanım ve düşük fiziksel güç ilkelerine uygundur.

Botanik Park

Botanik Parkı'nın net bir ana girişi bulunmaktadır. Evrensel tasarımın, eşitlikçi kullanım ve algılanabilir bilgi ilkeleri kapsamında park girişi kolaylıkla algılanır ve kullanıcıyı parka yönlendirir. Park girişlerinde hem merdiven hem rampa olması eşitlikçi kullanım ve esnek kullanım ilkelerine uygundur. Ancak, parkın girişinde olduğu gibi, yaya yolu

üzerinde ve merdivenlerde de görme engellilerin parkı kolayca gezmesini ve kullanmasını sağlayacak hissedilebilir yüzeyler bulunmamaktadır. Bu durum eşitlikçi kullanım, basit ve sezgisel kullanım, hata toleransı ilkelerine uygun değildir.

Parkta bulunan merdiven ve rampalarda korkuluk bulunması, evrensel tasarımın eşitlikçi kullanım ve hata toleransı ilkelerine uygundur. Parkta yer alan korkulukların her iki tarafta da var olması, sağ ve sol elini kullanan bireylere seçenek sunduğundan esnek kullanım ilkesine uygundur.

Alan çalışmasının yapıldığı sırada, parktaki kaldırımlarda bir takım bozukluklar tespit edilmiştir. Bu durum; engelliler, çocuklar, baston kullanan yaşlılar ve topuklu ayakkabı giyenler için tehlike oluşturabileceğinden, hata payı ilkesine uygun değildir.

Parkta bulunan çöp kutuları ve aydınlatma elemanları standartlara uygun olduğundan eşitlikçi kullanım ilkesi ile uyumludur.

Oturma banklarının tamamı eşitlikçi kullanım ve düşük fiziksel güç kapsamında; engelliler, yaşlılar ve çocuklar gibi tüm kullanıcılar tarafından

kolaylıkla kullanılır şekildedir.

Parkin genelinde bulunan işaret ve bilgilendirme levhalarının boyutları, yazıların okunabilirliği açısından uygun değildir. Hiçbir uyarıcı levhada kabartmalı harfler bulunmamaktadır. Bu yüzden park alanındaki işaret ve yönlendirme levhaları; eşitlikçi kullanım, algılanabilir bilgi, basit ve sezgisel kullanım ile düşük fiziksel güç ilkelerine uygunluk göstermemektedir.

Parkta engelliler için ayrı tuvaletlerin olmaması eşitlik ilkesi için olumlu bir durum değildir. Ancak, çocuk lavabosunun olması, eşitlik ilkesine uygundur. Botanik Park'ında tuvaletlerin kapıları, lavaboların muslukları tek elle ve hareketle açılabilir şekildedir. Bu durum, düşük fiziksel güç ilkesine uygundur. Parkta bulunan çeşmelerin tek yükseklikte muslukların olması ve muslukların hiçbirinin çalışmaması esnek kullanım ve düşük fiziksel güç ilkelerine uygun değildir.

Eko Park

Eko Park'ın net bir ana girişi bulunmakta ve ana girişte parkın ismi yazmaktadır. Ancak giriş parkın sahil yolu tarafında olmasından dolayı, hareket kısıtlılığı olan kullanıcıyı zorlamaktadır. Evrensel tasarımın, eşitlikçi kullanım ve algılanabilir bilgi ilkeleri kapsamında parkın ana girişi kolaylıkla algılanmamaktadır. Parkın girişinde, yaya yolu üzerinde ve rampalarda görme engellilerin parkı kolayca gezmesini ve kullanmasını sağlayacak hissedilebilir yüzeyler bulunmamaktadır. Bu durum, eşitlikçi kullanım, basit ve sezgisel kullanım, hata toleransı ilkelerine uygun değildir. Park girişlerinde herhangi bir yönlendirme haritası bulunmamaktadır. Bu durum, basit ve sezgisel kullanım ilkesine uygun olmayarak, parkın kullanılabilirliğini azaltmaktadır. Taşıtla gelen engelli kullanıcılar için, engelli park yerlerinin bulunmaması, evrensel tasarımın eşitlikçi kullanım ilkesine uygun değildir.

Park alanında bulunan yaya yolları ve kaldırımlar genişlik açısından herkesin kullanımı için uygundur. Ancak, yürüyüş yollarının kesişim noktalarında kot farklılıklarının olması ve zeminde kullanılan malzemelerin çıkıntıları yürüyüşü engellemektedir.

Bu durum, eşitlikçi kullanım ve esnek kullanım ilkelerine uygun değildir. Park zemininde kullanılan zemin malzemeleri boşluklu yapıda olduğundan; bazı engelliler, çocuklar, baston kullanan yaşlılar ve topuklu ayakkabı giyenler için tehlike oluşturabileceğinden hata payı ilkesine uygun değildir.

Parkin genelinde bulunan işaret ve bilgilendirme levhalarının boyutları yazıların okunabilirliği açısından uygun değildir. Hiçbir uyarıcı levhada kabartmalı harfler bulunmamaktadır. Bu yüzden park alanındaki işaret ve yönlendirme levhaları; eşitlikçi kullanım, algılanabilir bilgi, basit ve sezgisel kullanım ile düşük fiziksel güç ilkelerine uygunluk göstermemektedir.

Eko Park'ta engelliler için ayrı tuvaletlerin olması ve bebek bakım odasının bulunması eşitlik ilkesi için olumlu bir durumdur. Tuvalet lavabosunda kullanılan aynaların boy aynası olmaması ve tuvalet girişlerinde merdivenlerin bulunması herkesin kullanımı açısından olumsuz bir durumdur. Bu durum, yaklaşım ve kullanım için yeterli alan ilkesine uygun değildir.

Parkta bulunan çeşmelerin musluk yüksekliği oldukça alçak olması, düşük fiziksel güç ilkesine uygun değildir.

3.1.3. Çalışma kapsamındaki parkların karşılaştırmalı analizi

Alan çalışması kapsamında ayrı ayrı irdelemesi yapılan dört park, kolay okunurluk açısından, hazırlanan matris ile bir arada analiz edilmiştir. Hazırlanan matris, dört park birer sütuna gelecek şekilde dört sütundan ve erişilebilirlik standartları ve evrensel tasarım ilkeleri birer satıra gelecek şekilde 23 satırdan oluşmaktadır. Matriste, erişilebilirlik standartlarına ve evrensel tasarım ilkelerine uygun olanlar evet anlamına gelen “●” sembolü ile; standartlara ve ilkelere kısmen uyanlar kısmen anlamına gelen “◐” sembolü ile; standartlara ve ilkelere uygun olmayanlar hayır anlamına gelen “○” sembolü ile gösterilmiştir. Parklarda yer almayan öğeler tabloda boş bırakılmıştır (Tablo 2).

3.2. Anket Çalışması

Çalışma kapsamında yapılan anketler; literatürden edinilen bilgilerle, evrensel tasarım ilkeleri ve erişilebilirlik standartlarının sorgulanmasında

ERİŞİLEBİLİRLİK					
	Avni Aker Millet Bahçesi	Atatürk Alanı Meydan Parkı	Botanik Park	Eko Park	
Girişler	●	●	○	○	
Yaya Yolu ve Kaldırımlar	●	●	●	○	
Rampalar	●	●	○	○	
Merdivenler	○	○	○	○	
Park Yerleri	○		○	○	
Oturma Elemanları	●	○	●	○	
İşaret ve Yönlendirme Levhaları	○	○	○	○	
Aydınlatma Elemanları	●	●	●	●	
Çöp Kutuları	○	○	○	○	
Çeşmeler	○	○	○	○	
Su Ögesi	○	●	●	●	
Çocuk Oyun Alanı	○		●	○	
Spor Alanları	○				
Tuvaletler	○	○	○	○	
Bitkilendirmeler	○	●	●	○	
Sınırlayıcılar	○	●	●	●	
EVRENSEL TASARIM					
	Avni Aker Millet Bahçesi	Atatürk Alanı Meydan Parkı	Botanik Park	Eko Park	
Eşit Kullanım	●	●	●	●	
Esnek Kullanım	●	●	●	●	
Basit ve Sezgisel Kullanım	○	●	○	●	
Algılanabilir Bilgi	●	○	○	●	
Hata Toleransı	○	○	○	○	
Düşük Fiziksel Güç	○	●	●	○	
Yaklaşım ve Kullanım için Yeterli Alan	●	○	○	○	

ÜSTTE Çalışma kapsamındaki parkların, erişilebilirlik standartları ve evrensel tasarım ilkeleri açısından karşılaştırmalı analiz matrisi (Yazar tarafından oluşturulmuştur). (Tablo 2).

SAĞ ÜSTTE Anket çalışmasının sonuçları (Yazar tarafından oluşturulmuştur) (Tablo 3).

Anket Çalışması				
Kişisel Bilgiler	Cinsiyet	Kadın	%56,6	
		Erkek	%43,3	
	Yaş	10-19	%6,6	
		20-29	%25,8	
		30-39	%28,3	
		40-49	%26,6	
		50+	%12,5	
	Eğitim	İlkokul	%10	
		Ortaokul	%6,6	
		Lise	%27,5	
		Üniversite	%35	
		Özel	%20,8	
	Engel Durumu	Yok	%15	
		Bedensel	%13,3	
		Duyusal	%10,8	
		Zihinsel	%7,5	
		Hamile	%14,1	
		Yaşlı	%11,6	
		Hasta	%12,5	
		Çocuk Arabası	%10,8	
		Diğer	%4,1	
Evrensel Tasarım			Evet	Kısmen
	Herkesin giriş, çıkış ve sirkülasyonu rahat kullanması		%35,8	%47,5
	Yürüyüş yaparken veya bisiklet kullanırken herhangi bir zorluk ile karşılaşma		%19,1	%51,6
	Kent parklarına kolay ulaşım sağlanması		%33,3	%40
	Yeterli bilgilendirmenin mevcut olması		%25,8	%43,3
	Tehlikeli alanların bulunması		%42,5	%25
	Arazi eğiminin rahatsız etmesi		%38,3	%19,1
Erişilebilirlik	Kullanılan alanların ve donatıların boyutlarının yeterli olması		%20	%37,5
	Sokağa rahatlıkla çıkabilme durumu	Evet	70	
		Kısmen	30	
		Hayır	20	
	Parklara gitme sıklığı	Her gün	8	
		Haftada 1-2	36	
		Ayda 1-2	52	
		Yılda 1-2	21	
		Hiçbir zaman	3	
	Karşılaştığınız sorunlar	Park girişleri	18	
		Yollar	30	
		Merdivenler/rampalar	32	
		Oturma Alanları	30	
		Tuvaletler	48	
		Otoparklar	42	
		Diğer	18	
	Yeşil alanlardan beklentiler	Engellilere özel mekânlar	72	
		Oyun alanları	72	
		Yeme içme alanları	80	
		Diğer	30	
	Hangi park alanlarını tercih ediyorsunuz	Meydan Parkı	66	
		Eko Park	32	
		Botanik Park	31	
		Millet Bahçesi	72	
		Diğer	30	

kullanılacak kriterler belirlenerek oluşturulmuş ve çalışma kapsamına alınan dört parktan rastlantısal örnekleme yöntemi ile seçilen 120 kişiye uygulanmıştır. Anket soruları, kişilerin parkların kullanımına ilişkin memnuniyetlerini ölçmek üzere hazırlanmıştır. Toplam 16 sorudan oluşan ankette ilk dört soru kullanıcılara ait kişisel bilgileri, beş soru erişilebilirlik, yedi soru evrensel tasarımın yedi ilkesini içermektedir. Anketler; iki tür denek grubuna uygulanmıştır: Birinci Grup, kent parklarında karşılaşılan engelli, yaşlı, hamile, çocuk gibi özel durumu olan kullanıcılar, İkinci Grup ise özel durumu olmayan kullanıcılarıdır.

Anket bilgilerinin bir arada olması okunurluğu artıracığından, tüm bilgileri içeren tek bir tablo hazırlanmıştır. Tablo düzenlenirken, kişisel bilgiler, erişilebilirlik ve evrensel tasarım başlıklarında üç ana satır ve engel durumu için de bir ayrı satır oluşturulmuştur. Kişisel bilgiler için sorulan cinsiyet, yaş, eğitim durumu ve engel durumuna ait bilgiler ilk dört

satırda yer almaktadır. Sütunlar ise alınan cevaplara aittir. İlk sütunda sorulan sorulara verilen cevaplar, ikinci sütunda ise cevapların tüm kullanıcılar için yüzdelik değerleri vardır.

Sonraki yedi satır evrensel tasarım ile ilgili sorulara aittir. Bu konuda alınan cevaplar için üç sütun oluşturularak, olumlu cevaplar (evet), olumsuzlar (hayır) veya bazen diye alınan cevaplar ise (kısmen) olarak üç sütunda yüzdelik değerlere dönüştürülerek işaretlenmiştir.

Erişilebilirlik ile ilgili soruların cevapları ise bir sonraki beş satırda yer almaktadır. Verilen cevaplar iki sütunda işaretlenmiştir. Katılımcılara bu sorular açık uçlu olarak yöneltildiğinden yüzdelik ifadelerle değil rakamsal olarak belirtilmiştir (Tablo 3).

4. Karşılaştırmalı İrdelemeler

Araştırma kapsamında yapılan anket çalışmasında; ankete katılan 120 kişinin 70'i sokağa rahatlıkla çıkabildiğinden bahsederken, 30'u kısmen rahat çıkabildiğini belirtmiştir. Evlerden

parklara ise, kullanıcıların %33,3'ü kolay ulaşım sağlayabilirken %40'ı kısmen sağlayabildiğini söylemektedir. Anket sonuçlarına göre parklara erişim sorunu yaşanmamaktadır. Analizlerde toplu taşıma duraklarının park girişlerine uzak olması, genellikle parklarda engelli otoparkının olmaması ve yollarda karşılaşılan sorunlar parka ulaşımın kısmen uygun olduğunu göstermektedir. Ankette, "parklarda karşılaşılan sorunlar nedir?" sorusuna en çok "tuvalet" ve "otopark" cevabı verilmiştir. Yapılan çalışmalar sonucunda parklarda engelli otoparkının olmaması, mevcut otoparkların yetersiz olması bu durumu destekler niteliktedir. Ancak, tuvaletler anket sonuçlarına uymamaktadır. Botanik park hariç bütün parklarda engelli tuvaletinin olması ve standartlara uygun olması nedeniyle olumludur. Park büyüklüklerine göre sayı olarak tuvaletler yetersiz kalmaktadır. Bu durum şikâyetler arasında yer almaktadır. Ankette, "yürüyüş yaparken veya bisiklet kullanırken herhangi bir zorlukla karşılaşıyor musunuz?" sorusuna %51,6'lık kısım kısmen, %29,1 ise hayır demıştır. Aslında bu durum şaşırtıcıdır. Çünkü kent parklarının hiçbirinde yürüyüş ve bisiklet yolu ayrımı yoktur. Bu durum pek çok olumsuz duruma neden olmaktadır. "Kent parklarında yeterli bilgilendirme mevcut mu?" sorusuna %25,8 evet, %43,3 ise kısmen cevabını vermiştir. Ancak, kent parklarında hem tuvaletler, hem yemek yeme alanları, hem de otoparklar için bilgilendirmeler yeterli değildir hatta oldukça eksiktir. "Kent parklarının eğimi ile ilgili sorulan arazinin eğimi sizi rahatsız ediyor mu?" sorusuna %38,3 evet, %19,1 ise kısmen yanıtını vermiştir. Eğimden kaynaklı yapılan rampa ve merdivenlerin eksik unsurları nedeniyle kullanıcıları olumsuz etkilemektedir.

• Erişilebilirlik

Çalışma kapsamında seçilen kent parkları erişilebilirlik açısından dört başlıkta incelenmiştir.

Ulaşılabilirlik: Genel olarak parklara ulaşımın kolay olduğu görülmektedir. Bu durum anket sonuçları ile örtüşmektedir. Botanik Park hariç park girişlerinde kullanım alanlarını gösteren herhangi bir bilgilendirme

tabelası bulunmamaktadır. Yaya yolu ve kaldırımlar bütün parklarda engelli ve hareket kısıtlılığı olan bireyler için uygundur. Bütün parklarda hissedilebilir yüzeyler konusunda sıkıntılar bulunmaktadır. Parkların rampa ve merdivenleri genel olarak iyi durumdadır, ancak zamandan kaynaklı bazı bozulmalar mevcuttur. Parklarda bulunan merdivenler genişlik ve yükseklik olarak standartlara uygundur.

Kent Donatı Elemanları: Oturma elemanlarından bankların yerden yükseklikleri ve sırt dayama kısımları standartlara uygundur. Oturma elemanları arasındaki mesafeler standartlara uygun olarak yerleştirilmiştir.

Anket sonuçlarına göre parklarda, kısmen yeterli bilgilendirmenin olduğu belirtilmiştir. Ancak, bu durum oldukça şaşırtıcıdır. Çünkü yapılan analiz çalışmalarında bütün parkların işaret ve yönlendirme levhaları konusunda oldukça yetersiz olduğu saptanmıştır. Parklarda yer alan aydınlatma elemanlarının hepsi standartlara uygundur. Parklarda bulunan çöp kutuları sayı, boyut ve malzeme olarak standartlara uygundur.

Parklarda bulunan çeşmeler standartlara uygun olmadığı gibi sayı olarak da oldukça yetersizdir. Ankete katılan kullanıcılara sorulan “karşılaştığınız sorunlar nelerdir?” sorusuna hiç çeşmeler cevabı verilmemesi şaşırtıcı bir durumdur.

Kullanım ve Aktivite Alanları: Bütün parklarda tuvalet bulunmaktadır. Botanik Park ve Eko Park'ta tuvalet girişleri herkesin rahat kullanımı için uygun değildir. Millet Bahçesi Parkı, Meydan Parkı ve Eko Park'ta bulunan engelli tuvaletleri standartlara uygundur. Botanik Park'ta engelli tuvaleti bulunmamaktadır. Anket sonuçlarında en çok tercih edilen parklar arasında son sırada Botanik Parkın yer alması bu durumu desteklemektedir.

Çevreleme Elemanları: Parklarda yayaaların yürüyüşünü olumsuz etkileyecek bitkilendirmeler yapılmamıştır. Parklarda sınır elemanları olarak duvarlar, teller, bitkiler ve ahşap korkuluklar kullanılmıştır.

• Evrensel Tasarım

Çalışma kapsamında kent parkları, evrensel tasarımın yedi ilkesi

bakımından incelendiğinde; Millet Bahçesi Parkı, Meydan Parkı ve Botanik Park'ın girişlerinin kolay algılanabilir durumda olduğu, eşitlikçi kullanım ve algılanabilir bilgi ilkelerine uygun olduğu, Eko Park'ın ise girişlerinin kolay algılanmıyor oluşundan dolayı bu ilkelere uygun değildir. Parklara girişlerde hem rampa hem de merdiven seçeneğinin olması, eşitlikçi kullanım ve esnek kullanım ilkelerine uygunluk göstermektedir. Botanik Park hariç diğer parkların girişlerinde yönlendirme haritası bulunmamaktadır. Bu durum basit ve sezgisel kullanım ilkesine uygun olmayarak parkın kullanılabilirliğini azaltmaktadır.

Millet Bahçesi Parkı ve Eko Park'ta hissedilebilir yüzeyler olmaması, Botanik Park'ta hissedilebilir yüzeylerin ızgara ile bölünmesi, eşitlikçi kullanım, basit ve sezgisel kullanım ve hata toleransı ilkeleri ile zıtlık göstermektedir.

Meydan Parkı ve Eko Park'ta engelli otopark olmaması eşitlikçi kullanım ilkelerine uygun değildir. Ayrıca bu durum anket sonuçları ile örtüşmektedir.

Millet Bahçesi Parkı, Meydan Parkı ve Eko Park'ta engelliler için ayrı tuvalet bulunmaktadır. Bu durum, eşitlikçi kullanım ilkelerine uygundur. Eko Park ve Meydan Parkı'nda bebek bakım odası olması eşitlikçi kullanım ilkesine uygundur. Parklarda bulunan tuvaletlerde boy aynası olmaması, yaklaşım ve kullanım için yeterli alan ilkesine uygunluk göstermemektedir.

5. Sonuçlar ve Öneriler

Kent parkları, insanların yoğunluktan ve stresten kaçarak kent içinde huzur bulduğu mekânlardır. Bu nedenle, herkesin parklara kolay ve rahat bir şekilde ulaşım sağlayıp park içerisinde de aynı konforu devam ettirebilmesi gerekmektedir. Parklarda işlevsel çeşitliliğe yer verilmesi, tüm yaştan, sosyal statüden ve kültürden insanların parkları aidiyet duyarak kullanması sağlanmalıdır. Engelli ve hareket kısıtlılığı olan bireyler, parklara erişimde ve parkları kullanımda hiçbir zorlukla karşılaşmamalı, toplum içinde ayrışmamalıdır. İyi tasarlanmamış kent parkları sadece engelli ve hareket kısıtlılığı olan bireyleri değil, herkesin kullanımını olumsuz etkilemektedir.

Kamusal mekân olan kent parklarını herkesin yaygın kullanımının sağlanması için yapılan bu çalışmada, Trabzon Ortahisar bölgesinde seçilen dört park incelenerek kullanım zorlukları saptanmış ve bu vaka çalışmasından elde edilen bulgular doğrultusunda yeniden düşünülmeleri için öneriler geliştirilmiştir.

Literatür araştırmasına göre, kent parklarının iyi tasarlanmış olması engelli ve hareket kısıtlılığı olan bireylerin topluma kolayca karışmasını sağlamaktadır (Seçme, 2019; Arı, 2019; Uslu, 2008; Etlan ve Aşur 2021; Sayar ve Arat 2017; Mace, 1998 vb.). Ayrıca kullanıcının katılımlı olarak tasarıma dâhil edilmesinin parkların yaygın kullanımı için olumlu olacağı belirlenmiştir (Harvey, 2008; Low vd. 2005). Bu bağlamda yaygın ve engelsiz kullanım için parklarda var olan sorunlar tespit edilerek çözülmeli, yeni yapılacak olan parklar standartlar ve ilkeler dikkate alınarak tasarlanmalıdır.

Alan çalışması gözlem, analiz ve anketlerle yürütülmüştür. Örneklem alanında bulunan kent parkları, öncelikli olarak erişilebilirlik ve evrensel tasarım açısından olmak üzere, daha yaygın kullanım için yapılması gerekenler açısından irdelenmiştir. Alan çalışması sonucunda, örneklem alanı olarak belirlenen parkların evrensel tasarım ve erişilebilirlik açısından uygunluklarının tam olmadığı sonucuna varılmıştır. Gözlem ve saptamalar sonucu elde edilen bu bulguları ankete katılan kullanıcı deneyimleri de desteklemektedir. Ankete katılan kullanıcılar parkların sosyal ve fiziksel kullanım açısından cazip olduğunu belirtmiş ancak erişilebilirlik eksikliklerinin yaygın kullanımı sınırlandırdığı tespit edilmiştir.

Bu çalışmaya ilişkin sonuçlar araştırmaya dâhil edilen parklar üzerinden özetlenmiştir. Çalışmada yaygın ve sistematik gözlem yapıldığından, katılımcı görüşleri alındığından, evrensel ölçüler ve standartlar kullanıldığından ve parkların daha yaygın kullanımı için alınabilecek önlemler literatüre dayanılarak verildiğinden dolayı çalışma sonuçları genellenebilir bir çerçeve sunmaktadır.

Araştırma sonuçlarına dayanılarak Trabzon Ortahisar ilçesi benzeri niteliklere sahip kent parkları için öneriler şu şekilde özetlenebilir;

Parklarda fiziksel erişilebilirliğin ve evrensel tasarım ilkelerinin sağlanması için;

- Park girişleri, rampalar ve kaldırımlar, engelli ve hareket kısıtlı bireylerin bağımsız erişimine uygun olarak standartlara göre düzenlenmelidir.

- Merdiven ve kot farkı olan alanlarda rampalar ve sağ ve sol elini kullanan kullanıcılar için güvenli tutamaklar bulunmalıdır.

- Park donatım alanları; mobilyalar, oyun ve spor alanları, farklı yaş ve yetenek gruplarına uygun düzenlenmelidir.

- Bilgilendirme ve yönlendirme levhaları görme ve işitme engelliler de dâhil olmak üzere tüm kullanıcılara hitap edecek biçimde olmalı, hissedilir yüzeyler ve sesli yönlendirmeler gerekli alanlara eklenmelidir.

- Tuvaletler yeterli sayıda ve gerekli noktalarda düzenlenmeli, engelli ve aile tuvaletleri bulunmalı, çocuk bakım alanları evrensel tasarım standartlarına uygun olarak düzenlenmelidir.

Kapsayıcılığın ve sosyal erişilebilirliğin artırılabilmesi için;

- Park tasarım sürecine yaygın kullanıcı katılımı sağlanmalı, engelli hareket kısıtlılığı olan kullanıcılar öncelikli olmak üzere farklı coğrafyadan ve kültürden insanların da görüşlerine başvurulmalıdır.

- Parklar tüm kullanıcıların toplumsal ve sosyal aktivitelere eşit düzeyde katılımını sağlayacak şekilde tasarlanmalıdır.

- Parklarda zaman zaman çeşitli aktiviteler düzenlenerek kullanıcı çeşitliliği artırılmalı, iklimsel faktörlere karşın önlem alınmalıdır.

Güvenlik ve konforun sağlanabilmesi için;

- Tüm parklarda karanlık alan kalmayacak şekilde yeterli aydınlatma sağlanmalıdır.

- Parklar tüm kullanıcıların toplumsal yaşama eşit düzeyde katılımını sağlayacak şekilde tasarlanmalıdır.

Standartlara uygun tasarım ve devamlılığının sağlanabilmesi için;

- Mevcut ve yeni yapılacak kent parkları için evrensel tasarım ve erişilebilirlik dikkate alınmalı ve düzenli olarak denetlenmelidir.

- Engelli otoparkları ve yönlendirmeler uluslararası standartlara uygun şekilde yapılmalıdır.

Yapılan çalışma sonucu, örneklem alanını oluşturan dört park, detaylı şekilde analiz edilmiş, anketlerle kent kullanıcılarının görüşleri alınmış, irdeleme ve değerlendirmelerle uygunluk ve eksiklikleri belirlenerek sunulmuştur. Öncelikle evrensel tasarım ve erişilebilirlik olmak üzere daha yaygın kullanım için kent parklarını irdelemeyi amaçlayan bu çalışmanın sonuçlarının vaka çalışmasının gerçekleştirildiği, Trabzon'daki tüm parklara yaydırılması, tespit edilen eksikliklerin tüm parklarda giderilmesi ve herkesin engelsiz olarak parkları kullanabilmesinin sağlanması, daha sağlıklı ve mutlu toplum için yerinde olacaktır. Çalışma, mevcut standartlar göz önüne alınarak, uzun süren gözlem ve anket çalışmaları sonucunda, yaygın kullanıcı görüşleri alınarak gerçekleştirildiğinden, öneriler benzer iklimsel, topografik koşullara ve benzer kentsel yapı ve kullanıcı profiline sahip diğer kent parkları için de kullanılabilir bir çerçeve sunmaktadır. Böylece kent parklarının daha kapsayıcı, erişilebilir ve toplumsal açıdan eşitlikçi bir şekilde ve yaygın kullanımı sağlanabilir. ■

KAYNAKLAR

- Ari, E. (2019). *Konya Karatay şehir parkının evrensel tasarım kriterlerine göre incelenmesi ve engelli kullanıcı tercihlerine göre değerlendirilmesi*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Selçuk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Bahadır, B. (2014). *Parklarda erişilebilirliğin engelliler açısından irdelenmesi: İstanbul Göztepe 60.yıl parkı örneği*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Creswell, J.W. (2014). *Research design: qualitative, quantitative, and mixed methods approaches* (4 th ed.). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Enginöz, E.B. ve Şavlı, H. (2016). Examination of accessibility for disabled people at metro stations. *ICONARP International Journal of Architecture and Planning*, 4(1), 34-48.
- Etlan, S. G. ve Aşur, F. (2021). Evrensel tasarım ilkeleri doğrultusunda çocuk oyun alanlarının engelli çocuklar tarafından kullanılabilirliğinin incelenmesi: Van ili örneği. *ISPEC Journal of Agricultural Sciences*, 5(2), 333-343.
- Evcil, A. N. (2014). *Herkes için tasarım: evrensel tasarım*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Google. (2025a). *Ortahisar* [Harita]. Google Maps. Erişim tarihi 20 Aralık 2025, https://www.google.com/maps/place/Ortahisar%2FTrabzon/@40.9917421,39.7093511,6808m/data=!3m1!1e3!4m6!3m5!1s0x406447f78082c27d:0x34cc63b2db74a10!8m2!3d40.9562156!4d39.7350402!1e6%2Fm%2F0vz76h!5m1!1e1?entry=tту&g_ep=EgoyMDI2MDIyMy4wKXMDSoASAFQAw%3D%3D
- Google. (2025b). *Hüseyin Avni Aker Millet Bahçesi* [Harita]. Google Maps. Erişim tarihi 20 Aralık 2025, https://www.google.com/maps/place/H%C3%BCseyin+Avni+Aker+Millet+Bah%C3%A7esi/@41.004117,39.7049792,715m/data=!3m1!1e3!4m6!3m5!1s0x40643d744c79db3f:0x2517d1140f5ba839!8m2!3d41.0039938!4d39.7050696!1e6%2Fg%2F1rcmp0dfq!5m1!1e1?entry=tту&g_ep=EgoyMDI2MDIyMy4wKXMDSoASAFQAw%3D%3D
- Google. (2025c). *Trabzon Meydan Parkı* [Harita]. Google Maps. Erişim tarihi 20 Aralık 2025, https://www.google.com/maps/search/Atat%C3%BCrk+Alan%C4%B1+Meydan+Park%C4%B1+/@41.005349,39.7291581,851m/data=!3m2!1e3!4b1!5m1!1e1?entry=tту&g_ep=EgoyMDI2MDIyMy4wKXMDSoASAFQAw%3D%3D
- Google. (2025d). *Trabzon Botanik Bahçesi* [Harita]. Google Maps. Erişim tarihi 20 Aralık 2025, https://www.google.com/maps/place/Trabzon+Botanik+Bah%C3%A7esi/@40.986146,39.7062092,851m/data=!3m2!1e3!4b1!4m6!3m5!1s0x40643ff7e76be7bf:0x744063033bd58366!8m2!3d40.986142!4d39.708784!1e6%2Fg%2F1gh6kvzt!5m1!1e1?entry=tту&g_ep=EgoyMDI2MDIyMy4wKXMDSoASAFQAw%3D%3D
- Google. (2025e). *Beşirli Eko Park* [Harita]. Google Maps. Erişim tarihi 20 Aralık 2025, https://www.google.com/maps/place/Be%C5%9Firli+EkoPark/@40.9970545,39.6733653,695m/data=!3m1!1e3!4m10!1m2!2m1!1sekopark!3m6!1s0x40643e79bd76252b:0x195746e94e495a84!8m2!3d40.997155!4d39.6749817!1sCgdlA29wYXJrkgEEcGFya-ABAA!1e6%2Fg%2F1c72qcc4s!5m1!1e1?entry=tту&g_ep=EgoyMDI2MDIyMy4wKXMDSoASAFQAw%3D%3D
- Groat, L.N. ve Wang, D. (2013). *Architectural research methods*. Hoboken, New Jersey: John Wiley & Sons
- Hacıhasanoğlu, İ. (2003). Evrensel tasarım. *Tasarım+Kuram Dergisi*, 2(3), 93-101.
- Harvey, D. (2008). The right to the city. *New Left Review*, 53, 23-40.
- İmren, Ö.T. (2019). *Kent parklarının kullanım olanaklarının engelliler açısından irdelenmesi: İstanbul ili Zeytinburnu ilçesi çirpıcı şehir parkı örneği* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Imrie, R. ve Hall, P. (2001). *Inclusive design: designing and developing accessible environments*. London: Spon Press
- Kaplan, H., Yüksel, Ü., Gültekin, B., Güngör, C., Karasu, N., Çavuş, M. (Ed.) (2011). *Yerel yönetimler için ulaşılabilirlik temel bilgiler teknik el kitabı*. Ankara: T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Özürlü ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Low, S., Taplin, D., Scheld, S. (2005). *Rethinking urban parks: public space and cultural diversity*. University of Texas Press.
- Low, S.M. (2023). *Why public space matters*. Oxford University Press
- Mace, R.L. (1998). A perspective on universal design. J. Reagan, L.H. Trachtman (Ed.) *Proceedings: Designing for the 21st Century: An International Conference on Universal Design, FAIA*. Raleigh, N.C.: North Carolina State University, Center for Universal Design.
- Özdingiş, N. (2007). *İstanbul kent parklarının bedensel özürllüler açısından değerlendirilmesine yönelik bir araştırma* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Bahçeşehir Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Preiser, W.F.E. ve Ostroff, E. (Ed.) (2001). *Universal design handbook*. New York: McGraw-Hill.
- Sayar, G. ve Arat, Y. (2017). İmaj yapı tasarımı evrensel tasarım ilkelerinin rolü; Konya bilim merkezi örneği. *Mühendislik Bilimleri ve Tasarım Dergisi*, 5, 145- 155.
- Seçme, M. (2019). *Denizli Recep Yazıcıoğlu (İncilipinar) parkının evrensel tasarım bağlamında değerlendirilmesi* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Steinfeld, E. ve Maisel, J. (2012). *Universal design: creating inclusive environments*. Hoboken, NJ: John Wiley& Sons.
- TS 9111 (2023). *Engelliler ve hareket kısıtlılığı bulunan kişiler için binalarda erişilebilirlik gerekleri*. Ankara: Türk Standartları Enstitüsü.
- Uslu, A. (2008). Engelli çocuklara dost oyun alanı ve dış mekân tasarımı. *Ufkun Ötesi Bilim Dergisi* 8(1-2), 67-86.
- Yılmaz, Z. (2023). *Erişilebilirlik ve evrensel tasarım kapsamında kent parklarının incelenmesi: Trabzon Ortahisar bölgesi örneği* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.

Ege Mimarlık Yayın Çizgisi

EGE MİMARLIK, mimarlık mesleğinin çok boyutlu sorunlarını tartışmaya açan, özgün mimari üretimi ve yapısal çevrenin oluşumunda etkili disiplinlerarası karşılaşmaları kapsayan, kentler, mekân ve toplumsal yaşamı odağına alan araştırmaları yayınlar. Mimari kültürün sürekliliğini sağlamak adına, akademik çalışmaları ve güncel kuramsal tartışmaları okuyucu ile paylaşır.

Bu bağlamda, geçmiş ve bugünden hareketle, yerel ve küresel arasında ilişkiler kurarak gündemi/günceli yakalamaya, tasarımı tüm boyutlarıyla ele almaya çalışır. EGE MİMARLIK bir yandan Mimarlar Odası İzmir Şubesi üyeleri için etkin bir mesleki iletişim platformu oluştururken, diğer yandan mimarlık öğrencilerine mesleki ortamın olanaklarını ve olasılıklarını tanıtarak eğitimi de kapsayan geniş bir okuyucu yelpazesine seslenir.

Yılda dört sayı hâlinde basılı ve sayısal olarak yayınlanan hakemli ve ulusal bir dergidir.

Amaç ve Kapsam

Mimari ürünü merkeze alır. Mimariye kültürel bir olgu olarak yaklaşan akademik üretimi teşvik eder. Mimari üretimi farklı ölçeklerde ve diğer tasarım disiplinleri ile ilişkilendirir. Kuram ile meslek pratiği arasında tutarlı bağlar kurar. Mimari üretimin teknoloji ve mühendislik alanları ile iyi entegrasyonu için sürdürülebilir yapı endüstrisi uygulamalarını yaygınlaştırmaya çalışır. Özellikle Ege Bölgesi'ndeki güncel Yerel mimari üretimin nitelikli örneklerini ve bunlara ait tasarım süreçlerini yayınlayarak yaygın etkiyi büyütmeyi amaçlar. Bu anlamda tasarım ekiplerinin nitelikli yaklaşımları kadar kullanıcılar, yerel yönetimler, yapı endüstrisi ve planlama kararları ile olan ilişkileri de içeren bir yapı tanıtımı çizgisini hedefler. İz bırakan mimar ve tasarımcılar ile mimari ürünleri yayınlayarak kent belleğine katkıda bulunur. İzmir kentinin, yakın coğrafyası ile ilişkilerini ve ulusal bağlamda görünürlüğünü artırmayı hedefler.

Konu Kategorisi

Mimarlık ve mimarlık ile ilişkili kuram, tasarım, tarih, teknoloji konularını her sayı için duyurulan tema çağrısı kapsamında ele alır. EGE MİMARLIK, Ege Bölgesi özelinde coğrafi farkındalık yaratan, aynı zamanda süreklilik ve benzerlikleri, nedensellik ilişkileri içerisinde ele alan, eleştirel bakış açısına sahip, akademi ve pratik arasında bağ kuran nitelikli yayınlarla yer verir. Böylelikle, mimarlık mesleğinin topluma daha iyi hizmet edebilmesi amacıyla, özgün bilimsel verileri paylaşma ve tartışmaya açar. Anahtar kelimeler: Mimarlık, tasarım, kuram, kent, tarih, Ege

Başvuru Dönemi

Başvuru tarihleri her sayı için yapılan tema çağrılarında duyurulur. Buna göre her sayıdan en az dört ay önce makale başvuruları tamamlanır.

Etik İlkeler ve Yayın Politikası

Ege Mimarlık dergisine gönderilecek araştırma makaleleri araştırma ve yayın etiğine uygun olmalıdır. Yayın Kurulu üyeleri ve Yayın Sekreteri açık erişim olarak Committee on Publication Ethics (COPE) tarafından yayınlanan COPE Code of Conduct and Best Practice Guidelines for Journal Editors ve COPE Best Practice Guidelines for Journal Editors rehberliğinde uluslararası standartları takip etmektedir. Yazar, yayın kurulu, hakem ve okuyucuların sürece katkı sağlaması, etik ilkelere uymayan durumların yayın sekreterliğine bildirilmesi gerekmektedir. Yükseköğretim Kurulu (YÖK) Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi gereğince;

- (1) Bilimsel araştırma ve yayın etiğine aykırı eylemler şunlardır:
 - a) İntihal: Başkalarının özgün fikirlerini, metotlarını, verilerini veya eserlerini bilimsel kurallara uygun biçimde atıf yapmadan kısmen veya tamamen kendi eseri gibi göstermek,
 - b) Sahtecilik: Bilimsel araştırmalarda gerçekte var olmayan veya tahrif edilmiş verileri kullanmak,
 - c) Çarpıtma: Araştırma kayıtları veya elde edilen verileri tahrif etmek, araştırmada kullanılmayan cihaz veya materyalleri kullanılmış gibi göstermek, destek alınan kişi ve kuruluşların çıkarları doğrultusunda araştırma sonuçlarını tahrif etmek veya şekillendirmek,
 - ç) Tekrar yayım: Mükerrer yayınlarını akademik atama ve yükselmelerde ayrı yayınlar olarak sunmak,
 - d) Dilimleme: Bir araştırmanın sonuçlarını, araştırmanın bütünlüğünü bozacak şekilde ve uygun olmayan biçimde parçalara ayırıp birden fazla sayıda yayımlayarak bu yayınları akademik atama ve yükselmelerde ayrı yayınlar olarak sunmak,
 - e) Haksız yazarlık: Aktif katkısı olmayan kişileri yazarlar arasına dâhil etmek veya olan kişileri dâhil etmemek, yazar sıralamasını gerekçesiz ve uygun olmayan bir biçimde değiştirmek, aktif katkısı olanların isimlerini sonraki baskılarda eserden çıkartmak, aktif katkısı olmadığı halde nüfuzunu kullanarak ismini yazarlar arasına dâhil ettirmek,
- (2) Diğer etik ihlal türleri şunlardır:
 - a) Destek alınarak yürütülen araştırmalar sonucu yapılan yayınlarda destek veren kişi, kurum veya kuruluşlar ile bunların katkılarını belirtmemek,
 - b) Henüz sunulmamış veya savunularak kabul edilmemiş tez veya çalışmaları, sahibinin izni olmadan kaynak olarak kullanmak,
 - c) İnsan ve hayvanlar üzerinde yapılan

- araştırmalarda etik kurallara uymamak, yayınlarında hasta haklarına saygı göstermemek,
- ç) İnsanlarla ilgili biyomedikal araştırmalarda ve diğer klinik araştırmalarda ilgili mevzuat hükümlerine aykırı davranmak,
- d) İncelemek üzere görevlendirildiği bir eserde yer alan bilgileri eser sahibinin açık izni olmaksızın yayımlanmadan önce başkalarıyla paylaşmak,
- e) Bilimsel araştırma için sağlanan veya ayrılan kaynakları, mekânları, imkânları ve cihazları amaç dışı kullanmak,
- f) Dayanaksız, yersiz ve kasıtlı olarak etik ihlal isnadında bulunmak,
- g) Bilimsel bir çalışma kapsamında yapılan anket ve tutum araştırmalarında katılımcıların açık rızasını almadan ya da araştırma bir kurumda yapılacaksa ayrıca kurumun iznini almadan elde edilen verileri yayımlamak,
- h) Araştırma ve deneylerde, hayvan sağlığına ve ekolojik dengeye zarar vermek,
- ı) Araştırma ve deneylerde, çalışmalara başlamadan önce alınması gereken izinleri yetkili birimlerden yazılı olarak almamak.
- i) Araştırma ve deneylerde mevzuatın veya Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerin ilgili araştırma ve deneylere dair hükümlerine aykırı çalışmalarda bulunmak.
- j) Araştırmacılar ve yetkililerce, yapılan bilimsel araştırma ile ilgili olarak muhtemel zararlı uygulamalar konusunda ilgilileri bilgilendirme ve uyarma yükümlüğüne uymamak,
- k) Bilimsel çalışmalarda, diğer kişi ve kurumlardan temin edilen veri ve bilgileri, izin verildiği ölçüde ve şekilde kullanmamak, bu bilgilerin gizliliğine riayet etmemek ve korunmasını sağlamamak,
- l) Akademik atama ve yükseltmelerde bilimsel araştırma ve yayınlara ilişkin yanlış veya yanıltıcı beyanda bulunmak.

Yazarların Sorumlulukları

Yazarlar bilim araştırma ve yayın etiğine uymalı; araştırmaya önemli ölçüde katkıda bulunmalı; makaledeki verilerin özgün ve gerçek olduğunu beyan etmeli; kaynakça listesini eksiksiz hazırlamalı; aynı araştırmanın birden fazla dergide yayımlanmasına izin vermemelidir. **Hakemlerin Sorumlulukları** Hakemler tarafsız bir değerlendirme yapmalı; araştırma, yazar(lar) ve/veya araştırmaya fon sağlayıcılar ile çıkar çatışması içinde olmamalı; makale içinde atıfta bulunulmamış eserleri belirtmeli; intihal olduğundan şüphelendiği durumları editöre bildirmeli; gizlilik esaslarına uymalıdır.

Editöryal Sorumluluklar

Editör/Yayın Kurulu kabul edilen veya reddedilen makalelerle çıkar çatışması içinde olmamalı ve hakemler ile yazarlar arasında olası bir çıkar çatışmasına izin vermemeli; makale seçimlerinde alana sağlanacak katkı dikkate alınmalı; hakemlerin ismini saklı tutmalı; intihal ve yanıltıcı veriye engel olmalı; hakemlik sürecinin iyileştirilmesi ve korunması ön planda tutulmalıdır. Başvuran makalelerin adil olarak kör hakem değerlendirme

sürecini yönetmeli; yayımlanmadan önce tüm bilgilerin gizliliğini korumalıdır. Gerekli görülen durumlarda hakemlerin değerlendirmelerini diğer hakemler ile paylaşabilir. Okurların yayımlanan bir makalede fark edeceği yanlışları egemim@izmimod.org.tr adresine mail atarak bildirmesi önerilir.

Yayın Aşamaları:

İntihal Taraması ve Yayın Kurulunun Ön Değerlendirmesi: Çalışma, dergi yayın ilkelerine ve başvuru şartlarına uygunluk açısından Yayın Sekreteri tarafından incelenir. Ardından Yayın Kurulu üyelerine kör değerlendirme için sunulur. Başvuran makaleler dergi yayın etiğine uygunluk, tema çağırısı içeriği, akademik dil açısından incelenir. Bu inceleme en fazla 15 gün içinde tamamlanır.

Hakem Değerlendirme Süreci: Yayın Kurulu'nun incelemesiyle seçilen ve olumlu olarak değerlendirilen makaleler en az iki hakemin görüşüne sunulur. Hakem süreci kör hakemlik uygulaması çerçevesinde gizlilik içinde yürütülür. Hakemin incelediği çalışma hakkındaki değerlendirmesini Hakem Değerlendirme Formu'na işlemesi ve bunun üzerinde en az 150 kelimelik bir açıklama ile gerekçelendirmesi talep edilir. Yazar ile hakem arasındaki iletişimi, gizliliği koruyarak Yayın Sekreteri/Editör sağlar. Hakem değerlendirme süreci en fazla üç turda sona erer. Yazar(lar)ın en fazla iki revizyon hakkı bulunur.

Sürecin sonunda hakem raporlarının her ikisi de olumlu (kabul görüşünde) ise çalışma dergide yayımlanmaya uygundur. İki hakemden biri olumsuz (ret) görüş belirttiyse çalışma üçüncü bir hakeme gönderilir. Makale, en az iki hakemin olumlu kararı sonucunda yayımlanabilir.

Yayın Sekreteri/Editör Kontrolü: Yayın Sekreteri/Editör, yazar(lar)ın talep edilen düzeltmeleri yapıp yapmadığını kontrol eder; atıf ve kaynakça kontrolünü yapar; makalenin dil kontrolünü yapar.

Dizgi ve Mizanpaj Aşaması: Yayımlanmasına karar verilen makalelerin dizgi ve mizanpajı yapılarak yayına hazırlanır.

Dağıtım: Yayımlanan sayıya ait matbu nüsha en geç 30 gün içinde yurt içindeki referans kütüphanelerine ve dağıtım merkezine iletilir.

Makale Değerlendirme Süreci

-Başvuran makale Yayın Sekreteri/Editör tarafından dergini amaç ve kapsamına uygunluk, etik değerlere bağlılık yönünden kontrol edilir (Bkz. Etik ilkeler ve Yayın Politikası).

-Yayın Kurulu başvuran makaleleri ön değerlendirmeye alır. Makaleleri, belirlenen tema, dergi yayın ilkeleri, araştırmanın konu, yöntem ve sonuçları açısından değerlendirir ve hakem sürecine alınıp alınmamasına karar verir. Yazarların kimliği bu süreçte gizli tutulur.

-Ön değerlendirmeden geçen makaleler

en az iki hakeme gönderilir. Hakemler makale konusu ile ilgili konularda araştırma yapan ve en az doktora derecesine sahip araştırmacılardan seçilir. Hakemlerin kimliği yazarlara, yazarların kimliği hakemlere gizli tutulur. Hakemler makaleyi konu, yöntem ve sonuçları yönünden değerlendirir. Yazarlara en fazla iki revizyon hakkı tanıyarak en fazla üç turda tamamlanan hakem değerlendirme süreci sonunda iki hakemin olumlu görüşü aranır. Hakemlerden birinin olumsuz görüş belirtmesi halinde makale, üçüncü bir hakeme gönderilir.

Hakem değerlendirme raporu; makalenin dergi kapsamına uygunluk, amaçların netliği, özgünlük, yöntem/kanıtlar, sunum ve strüktür, tartışmanın/argümanın gücü, dilin yalınlığı ve anlaşılabilirliği, ifade ve üslup netliği, görsellerin ve tabloların kalitesi, referansların geçerliliği ve gerekliliği alt başlıklarını içerir ve hakemlerden görüşlerini en az 150 kelimeyle açıklamaları talep edilir. Ayrıca isteyen hakemler metin üzerine notlar olarak da yorum ve görüşlerini belirtebilirler.

-İki hakemden kabul görüşü olarak yayımlanmaya uygun görülen makale Yayın Sekreteri/Editör tarafından okunur, gerekli görülürse yazarlardan referanslar ve dil açısından revizyon talep eder.

-Revize edilen makale dizgiye gönderilir.

Tamamlanan mizanpaj çalışması yazarlarla paylaşılır. Onaylandıktan sonra baskı sürecine hazırlanır.

Açık Erişim Politikası

Ege Mimarlık, 2025 yılından itibaren tüm akademik makaleleri Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası (CC BY-NC 4.0) lisansı kapsamında yayınlamaya başlamıştır. Dergi, açık erişimlidir ve derginin tüm içeriği okura çevrimiçi olarak, Mimarlar Odası İzmir Şubesi üyelerine ise ayrıca basılı haliyle ücretsiz olarak sunulur. Okurlar, ticari amaç haricinde, yayıncı ya da yazardan izin almadan dergi makalelerinin tam metnini okuyabilir, indirebilir, kopyalayabilir, arayabilir, link sağlayabilir ve uygun atıf yapmak koşuluyla eseri paylaşabilir. Derginin açık erişimli makaleleri, Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası (CC BY-NC 4.0) olarak lisanslıdır. Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası (CC BY-NC 4.0) lisansı, eserin ticari kullanım dışında her boyut ve formatta paylaşılmasına, kopyalanmasına, çoğaltılmasına ve orijinal esere uygun şekilde atıfta bulunmak kaydıyla yeniden düzenleme, dönüştürme ve eserin üzerine inşa etme dâhil adapte edilmesine izin verir.

Bu lisans kapsamında:

• **Eserin telif hakkı yazara aittir.**

• Okuyucular ve üçüncü kişiler,

eseri **ticari olmayan amaçlarla**, uygun atıf yapmak ve lisansa bağlantı vermek koşuluyla paylaşabilir, kopyalayabilir, çoğaltabilir, dönüştürebilir ve eserin üzerine inşa edebilir.

• **Ticari kullanım hakları saklıdır.** Eserin

ticari amaçlarla kullanımı, çoğaltılması veya yeniden yayımlanması ancak **yazarın ve Ege Mimarlık'ın ortak izniyle** mümkündür.

CC BY-NC 4.0: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.tr>

Lisans şartlarını yerine getirdiğiniz sürece, lisans sahibi bu özgürlükleri (belirtilen hakları) iptal edemez.

Bunları yapmakta özgürsünüz:

Paylaş —eseri her ortam veya formatta kopyalayabilir ve yeniden dağıtabilirsiniz.

Uyarla —her türlü amaç için (ticari amaç da dahil) karıştır, aktar ve mevcut eserin üzerine inşa et

Lisans şartlarını yerine getirdiğiniz sürece, lisans sahibi bu özgürlükleri (belirtilen hakları) iptal edemez.

Aşağıdaki şartlar altında:

Atıf —uygun referans vermeli, lisansa bağlantı sağlamalı ve değişiklik yapıldıysa bilgi vermelisiniz. Bunları uygun bir şekilde yerine getirebilirsiniz fakat bu, lisans sahibinin sizi ve kullanım şeklinizi onayladığını göstermez.

Gayri Ticari —Bu materyali ticari amaçlarla kullanamazsınız.

Yayımlanan Versiyon

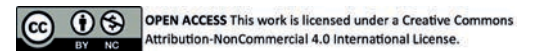
Yayın Türü:Açık Erişim

Açık Erişim Lisansı: CC BY-NC 4.0

Arşiv Yeri: Kurumsal Arşiv, Dergi Web Sitesi, Kurumsal Site, Yazarların Kişisel Web Sitesi, Halka Açık ve/veya Ticari Konu Tabanlı Arşivler.

Politika Koşulları: Atıf ve alıntı standartlarına uyularak dergiye atıf yapılmalıdır.

Ege Mimarlık © 2025 by Mimarlar Odası İzmir Şubesi is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0International

Ege Mimarlık İçerik Gönderimi

Tüm içerikler, tema çağrı takvimine uygun olarak egemim@izmimod.org.tr elektronik posta adresine gönderilmelidir.

Makale Başvurusunda Eklenecek Dosyalar:

1-Makale: Başlık, ana metin, dipnotlar ve kaynakçayı içeren dosya (5000-7000 kelime) (.doc/.docx ve .pdf formatında)

*Bu dosyaya yazar isimleri eklenmemelidir.

*Görseller metin içinde düşük çözünürlüklü (100 dpi) olarak resim altı yazıları ve kaynaklarıyla birlikte istenilen yerlere eklenmelidir.

*Kullanılan görsellere metin içinde referans verilmelidir.

2-Türkçe-İngilizce Özetler ve Anahtar

Kelimeler: Türkçe ve İngilizce başlıklarla birlikte 80 kelimeyi geçmeyen özet metinler ve beşer anahtar kelime (.doc/.docx ve .pdf formatında)

3-Görseller: Ayrı bir dosya olarak görseller 300 dpi çözünürlükte jpeg, tiff ya da pdf formatında teslim edilmelidir.

4-Kimlik Bilgisi ve Künye: Yayımlanması istenen sırayla yazarların isimleri, unvanları, ORCID numaraları, (varsa) görev yaptıkları kurumlar, e-posta adresleri ve açık adreslerini içeren iletişim bilgileri (.doc/.docx ve .pdf formatında)